નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

થેરીગાથા-અટ્ઠકથા

૧. એકકનિપાતો

૧. અઞ્ઞતરાથેરીગાથાવણ્ણના

ઇદાનિ થેરીગાથાનં અત્થસંવણ્ણનાય ઓકાસો અનુપ્પત્તો. તત્થ યસ્મા ભિક્ખુનીનં આદિતો યથા પબ્બજ્જા ઉપસમ્પદા ચ પટિલદ્ધા, તં પકાસેત્વા અત્થસંવણ્ણનાય કરીયમાનાય તત્થ તત્થ ગાથાનં અટ્ઠુપ્પત્તિં વિભાવેતું સુકરા હોતિ સુપાકટા ચ, તસ્મા તં પકાસેતું આદિતો પટ્ઠાય સઙ્ખેપતો અયં અનુપુબ્બિકથા –

અયઞ્હિ લોકનાથો ''મનુસ્સત્તં લિઙ્ગસમ્પત્તી''ત્યાદિના વુત્તાનિ અટ્ઠઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા દીપઙ્કરસ્સ ભગવતો પાદમૂલે કતમહાભિનીહારો સમતિંસપારમિયો પૂરેન્તો ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં સન્તિકે લદ્ધબ્યાકરણો અનુક્કમેન પારમિયો પૂરેત્વા ઞાતત્થચરિયાય લોકત્થચરિયાય બુદ્ધત્થચરિયાય ચ કોટિં પત્વા તુસિતભવને નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાહિ બુદ્ધભાવાય –

> ''કાલો ખો તે મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
> સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૭) –

આયાચિતમનુસ્સૂપપત્તિકો તાસં દેવતાનં પટિઞ્ઞં દત્વા, કતપઞ્ચમહાવિલોકનો સક્યરાજકુલે સુદ્ધોદનમહારાજસ્સ ગેહે સતો સમ્પજાનો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો દસમાસે સતો સમ્પજાનો તત્થ ઠત્વા, સતો સમ્પજાનો તતો નિક્ખન્તો લુમ્બિનીવને લદ્ધાભિજાતિકો વિવિધા ધાતિયો આદિં કત્વા મહતા પરિહારેન સમ્મદેવ પરિહરિયમાનો અનુક્કમેન વુદ્ધિપ્પત્તો તીસુ પાસાદેસુ વિવિધનાટકજનપરિવુતો દેવો વિય સમ્પત્તિં અનુભવન્તો જિણ્ણબ્યાધિમતદસ્સનેન જાતસંવેગો ઞાણસ્સ પરિપાકતં ગતત્તા, કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા, રાહુલકુમારસ્સ જાતદિવસે છન્નસહાયો કણ્ડકં અસ્સરાજં આરુય્હ , દેવતાહિ વિવટેન દ્વારેન અડ્ઢરત્તિકસમયે મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા, તેનેવ રત્તાવસેસેન તીણિ રજ્જાનિ અતિક્કમિત્વા અનોમાનદીતીરં પત્વા ઘટિકારમહાબ્રહ્મુના આનીતે અરહત્તદ્ધજે ગહેત્વા પબ્બજિતો, તાવદેવ વસ્સસટ્ઠિકત્થેરો વિય આકપ્પસમ્પન્નો હુત્વા, પાસાદિકેન ઇરિયાપથેન અનુક્કમેન રાજગહં પત્વા, તત્થ પિણ્ડાય ચરિત્વા પણ્ડવપબ્બતપબ્ભારે પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા, માગધરાજેન રજ્જેન નિમન્તિયમાનો તં પટિક્ખિપિત્વા, ભગ્ગવસ્સારામં ગન્ત્વા, તસ્સ સમયં પરિગ્ગણ્હિત્વા તતો આળારુદકાનં સમયં પરિગ્ગણ્હિત્વા, તં સબ્બં અનલઙ્કરિત્વા અનુક્કમેન ઉરુવેલં ગન્ત્વા તત્થ છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં કત્વા, તાય અરિયધમ્મપટિવેધસ્સાભાવં ઞત્વા ''નાયં મગ્ગો બોધાયા''તિ ઓળારિકં આહારં આહરન્તો કતિપાહેન બલં ગાહેત્વા વિસાખાપુણ્ણમદિવસે સુજાતાય દિન્નં વરભોજનં ભુઞ્જિત્વા, સુવણ્ણપાતિં નદિયા પટિસોતં ખિપિત્વા, ''અજ્જ બુદ્ધો ભવિસ્સામી''તિ કતસન્નિટ્ઠાનો સાયન્હસમયે **કાળેન** નાગરાજેન

અભિત્થુતિગુણો બોધિમણ્ડં આરુય્હ અચલટ્ઠાને પાચીનલોકધાતુઅભિમુખો અપરાજિતપલ્લઙ્કે નિસિન્નો ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠાય, સૂરિયે અનત્થઙ્ગતેયેવ મારબલં વિધમિત્વા, પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરિત્વા , મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા, પચ્છિમયામે પટિચ્ચસમુપ્પાદે ઞાણં ઓતારેત્વા, અનુલોમપટિલોમં પચ્ચયાકારં સમ્મસન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સબ્બબુદ્ધેહિ અધિગતં અનઞ્ઞસાધારણં સમ્માસમ્બોધિં અધિગન્ત્વા, નિબ્બાનારમ્મણાય ફલસમાપત્તિયા તત્થેવ સત્તાહં વીતિનામેત્વા, તેનેવ નયેન ઇતરસત્તાહેપિ બોધિમણ્ડેયેવ વીતિનામેત્વા, રાજાયતનમૂલે મધુપિણ્ડિકભોજનં ભુઞ્જિત્વા, પુન અજપાલનિગ્રોધમૂલે નિસિન્નો ધમ્મતાય ધમ્મગમ્ભીરતં પચ્ચવેક્ખિત્વા અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તે નમન્તે મહાબ્રહ્મુના આયાચિતો બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો તિક્ખિન્દ્રિયમુદિન્દ્રિયાદિભેદે સત્તે દિસ્વા મહાબ્રહ્મુના ધમ્મદેસનાય કતપટિઞ્ઞો ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ આવજ્જેન્તો આળારુદકાનં કાલઙ્કતભાવં ઞત્વા, ''બહુપકારા ખો મે પઞ્ચવગ્ગિયા ભિક્ખૂ, યે મં પધાનપહિતત્તં ઉપટ્ઠહિંસુ, યંનૂનાહં પઞ્ચવગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૦) ચિન્તેત્વા, આસાળ્હિપુણ્ણમાયં મહાબોધિતો બારાણસિં ઉદ્દિસ્સ અટ્ઠારસયોજનં મગ્ગં પટિપન્નો અન્તરામગ્ગે ઉપકેન આજીવકેન સદ્ધિં મન્તેત્વા, અનુક્કમેન ઇસિપતનં પત્વા તત્થ પઞ્ચવગ્ગિયે સઞ્ઞાપેત્વા ''દ્વેમે, ભિક્ખવે, અન્તા પબ્બજિતેન ન સેવિતબ્બા''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૩; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; પટિ॰ મ॰ ૨.૩૦) ધમ્મચક્કપવત્તનસુત્તન્તદેસનાય અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞપ્પમુખા અટ્ઠારસબ્રહ્મકોટિયો ધમ્મામતં પાયેત્વા પાટિપદે ભદ્દિયત્થેરં, પક્ખસ્સ દુતિયાયં વપ્પત્થેરં, પક્ખસ્સ તતિયાયં મહાનામત્થેરં, ચતુત્થિયં અસ્સજિત્થેરં, સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા, પઞ્ચમિયં પન પક્ખસ્સ અનત્તલક્ખણસુત્તન્તદેસનાય (મહાવ॰ ૨૦; સં॰ નિ॰ ૩.૫૯) સબ્બેપિ અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા તતો પરં યસદારકપ્પમુખે પઞ્ચપણ્ણાસપુરિસે, કપ્પાસિકવનસણ્ડે તિંસમત્તે ભદ્દવગ્ગિયે, ગયાસીસે પિટ્ઠિપાસાણે સહસ્સમત્તે પુરાણજટિલેતિ એવં મહાજનં અરિયભૂમિં ઓતારેત્વા બિમ્બિસારપ્પમુખાનિ એકાદસનહુતાનિ સોતાપત્તિફલે નહુતં સરણત્તયે પતિટ્ઠાપેત્વા વેળુવનં પટિગ્ગહેત્વા તત્થ વિહરન્તો અસ્સજિત્થેરસ્સ વાહસા અધિગતપઠમમગ્ગે સઞ્ચયં આપુચ્છિત્વા, સદ્ધિં પરિસાય અત્તનો સન્તિકં ઉપગતે સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને અગ્ગફલં સચ્છિકત્વા સાવકપારમિયા મત્થકં પત્તે અગ્ગસાવકટ્ઠાને ઠપેત્વા કાળુદાયિત્થેરસ્સ અભિયાચનાય કપિલવત્થું ગન્ત્વા, માનત્થદ્ધે ઞાતકે યમકપાટિહારિયેન દમેત્વા, પિતરં અનાગામિફલે, મહાપજાપતિં સોતાપત્તિફલે પટિટ્ઠાપેત્વા , નન્દકુમારં રાહુલકુમારઞ્ચ પબ્બાજેત્વા, સત્થા પુનદેવ રાજગહં પચ્ચાગચ્છિ.

અથાપરેન સમયેન સત્થરિ વેસાલિં ઉપનિસ્સાય કૂટાગારસાલાયં વિહરન્તે સુદ્ધોદનમહારાજા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠાવ અરહત્તં સચ્છિકત્વા પરિનિબ્બાયિ. અથ મહાપજાપતિયા ગોતમિયા પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ, તતો રોહિનીનદીતીરે કલહવિવાદસુત્તન્તદેસનાય (સુ॰ નિ॰ ૮૬૮ આદયો) પરિયોસાને નિક્ખમિત્વા, પબ્બજિતાનં પઞ્ચન્નં કુમારસતાનં પાદપરિચારિકા એકજ્ઝાસયાવ હુત્વા મહાપજાપતિયા સન્તિકં ગન્ત્વા, સબ્બાવ ''સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ મહાપજાપતિં જેટ્ઠિકં કત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્તુકામા અહેસું. અયઞ્ચ મહાપજાપતિ પુબ્બેપિ એકવારં સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા નાલત્થ, તસ્મા કપ્પકં પક્કોસાપેત્વા કેસે છિન્દાપેત્વા કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા સબ્બા તા સાકિયાનિયો આદાય વેસાલિં ગન્ત્વા આનન્દત્થેરેન દસબલં યાચાપેત્વા, અટ્ઠગરુધમ્મપટિગ્ગહણેન પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદઞ્ચ અલત્થ. ઇતરા પન સબ્બાપિ એકતો ઉપસમ્પન્ના અહેસું. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પનેતં વત્થુ તત્થ તત્થ પાળિયં (ચૂળવ॰ ૪૦૨) આગતમેવ.

એવં ઉપસમ્પન્ના પન મહાપજાપતિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથસ્સા સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. સા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. સેસા ચ પઞ્ચસતભિક્ખુનિયો નન્દકોવાદપરિયોસાને (મ॰ નિ॰ ૩.૩૯૮) અરહત્તં પાપુણિંસુ. એવં ભિક્ખુનિસઙ્ઘે સુપ્પતિટ્ઠિતે પુથુભૂતે તત્થ તત્થ ગામનિગમજનપદરાજધાનીસુ કુલિત્થિયો કુલસુણ્હાયો કુલકુમારિકાયો બુદ્ધસુબુદ્ધતં ધમ્મસુધમ્મતં સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિતઞ્ચ સુત્વા, સાસને અભિપ્પસન્ના સંસારે ચ જાતસંવેગા અત્તનો સામિકે માતાપિતરો ઞાતકે ચ અનુજાનાપેત્વા, સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજિંસુ. પબ્બજિત્વા ચ સીલાચારસમ્પન્ના સત્થુનો ચ તેસં થેરાનઞ્ચ સન્તિકે ઓવાદં લભિત્વા ઘટેન્તિયો વાયમન્તિયો નચિરસ્સેવ અરહત્તં સચ્છાકંસુ. તાહિ ઉદાનાદિવસેન તત્થ તત્થ ભાસિતા ગાથા પચ્છા સઙ્ગીતિકારકેહિ એકજ્ઝં કત્વા એકકનિપાતાદિવસેન સઙ્ગીતિં આરોપયિંસુ ''ઇમા **થેરીગાથા** નામા''તિ. તાસં નિપાતાદિવિભાગો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ. તત્થ નિપાતેસુ એકકનિપાતો આદિ. તત્થપિ –

૧. ''સુખં સુપાહિ થેરિકે, કત્વા ચોળેન પારુતા;
ઉપસન્તો હિ તે રાગો, સુક્ખડાકંવ કુમ્ભિય''ન્તિ. –

અયં ગાથા આદિ. તસ્સા કા ઉપ્પત્તિ? અતીતે કિર અઞ્ઞતરા કુલધીતા કોણાગમનસ્સ ભગવતો કાલે સાસને અભિપ્પસન્ના હુત્વા સત્થારં નિમન્તેત્વા દુતિયદિવસે સાખામણ્ડપં કારેત્વા વાલિકં અત્થરિત્વા ઉપરિ વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધપુપ્ફાદીહિ પૂજં કત્વા સત્થુ કાલં આરોચાપેસિ. સત્થા તત્થ ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. સા ભગવન્તં વન્દિત્વા પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન પરિવિસિત્વા, ભગવન્તં ભુત્તાવિં ઓનીતપત્તપાણિં તિચીવરેન અચ્છાદેસિ. તસ્સા ભગવા અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. સા યાવતાયુકં પુઞ્ઞાનિ કત્વા આયુપરિયોસાને દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં સુગતીસુ એવ સંસરન્તી કસ્સપસ્સ ભગવતો કાલે ગહપતિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, સંસારે જાતસંવેગા સાસને પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા વીસતિવસ્સહસ્સાનિ ભિક્ખુનિસીલં પૂરેત્વા, પુથુજ્જનકાલકિરિયં કત્વા, સગ્ગે નિબ્બત્તા એકં બુદ્ધન્તરં સગ્ગસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં ખત્તિયમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. તં થિરસન્તસરીરતાય **થેરિકા**તિ વોહરિંસુ. સા વયપ્પત્તા કુલપ્પદેસાદિના સમાનજાતિકસ્સ ખત્તિયકુમારસ્સ માતાપિતૂહિ દિન્ના પતિદેવતા હુત્વા વસન્તી સત્થુ વેસાલિગમને સાસને પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા, અપરભાગે મહાપજાપતિગોતમીથેરિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પબ્બજ્જાય રુચિં ઉપ્પાદેત્વા ''અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ સામિકસ્સારોચેસિ. સામિકો નાનુજાનાતિ. સા પન કતાધિકારતાય યથાસુતં ધમ્મં પચ્ચવેક્ખિત્વા રૂપારૂપધમ્મે પરિગ્ગહેત્વા વિપસ્સનં અનુયુત્તા વિહરતિ.

અથેકદિવસં મહાનસે બ્યઞ્જને પચ્ચમાને મહતી અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિ. સા અગ્ગિજાલા સકલભાજનં તટતટાયન્તં ઝાયતિ. સા તં દિસ્વા તદેવારમ્મણં કત્વા સુટ્ઠુતરં અનિચ્ચતં ઉપટ્ઠહન્તં ઉપધારેત્વા તતો તત્થ દુક્ખાનિચ્ચાનત્તતઞ્ચ આરોપેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અનુક્કમેન ઉસ્સુક્કાપેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. સા તતો પટ્ઠાય આભરણં વા અલઙ્કારં વા ન ધારેતિ. સા સામિકેન ''કસ્મા ત્વં, ભદ્દે, ઇદાનિ પુબ્બે વિય આભરણં વા અલઙ્કારં વા ન ધારેસી''તિ વુત્તા અત્તનો ગિહિભાવે અભબ્બભાવં આરોચેત્વા પબ્બજ્જં અનુજાનાપેસિ. સો વિસાખો ઉપાસકો વિય ધમ્મદિન્નં મહતા પરિહારેન મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકં નેત્વા ''ઇમં, અય્યે, પબ્બાજેથા''તિ આહ. અથ મહાપજાપતિગોતમી તં પબ્બાજેત્વા ઉપસમ્પાદેત્વા વિહારં નેત્વા સત્થારં દસ્સેસિ. સત્થાપિસ્સા પકતિયા દિટ્ઠારમ્મણમેવ વિભાવેન્તો ''**સુખં સુપાહી**''તિ ગાથમાહ.

તત્થ **સુખન્તિ** ભાવનપુંસકનિદ્દેસો. **સુપાહી**તિ આણત્તિવચનં. **થેરિકે**તિ આમન્તનવચનં. **કત્વા ચોળેન પારુતા**તિ અપ્પિચ્છતાય નિયોજનં. **ઉપસન્તો હિ તે રાગો**તિ પટિપત્તિકિત્તનં. **સુક્ખડાકંવા**તિ ઉપસમેતબ્બસ્સ કિલેસસ્સ અસારભાવનિદસ્સનં. **કુમ્ભિયન્તિ** તદાધારસ્સ અનિચ્ચતુચ્છાદિભાવનિદસ્સનં.

સુખન્તિ ચેતં ઇટ્ઠાધિવચનં. સુખેન નિદુક્ખા હુત્વાતિ અત્થો. **સુપાહી**તિ નિપજ્જનિદસ્સનઞ્ચેતં ચતુન્નં ઇરિયાપથાનં, તસ્મા ચત્તારોપિ ઇરિયાપથે સુખેનેવ કપ્પેહિ સુખં વિહરાતિ અત્થો. **થેરિકે**તિ ઇદં યદિપિ તસ્સા નામકિત્તનં, પચુરેન અન્વત્થસઞ્ઞાભાવતો પન થિરે સાસને થિરભાવપ્પત્તે, થિરેહિ સીલાદિધમ્મેહિ સમન્નાગતેતિ અત્થો. **કત્વા ચોળેન પારુતા**તિ પંસુકૂલચોળેહિ ચીવરં કત્વા અચ્છાદિતસરીરા તં નિવત્થા ચેવ પારુતા ચ. **ઉપસન્તો હિ તે રાગો**તિ હિ-સદ્દો હેત્વત્થો. યસ્મા તવ સન્તાને ઉપ્પજ્જનકકામરાગો ઉપસન્તો અનાગામિમગ્ગઞાણગ્ગિના દડ્ઢો, ઇદાનિ તદવસેસં રાગં અગ્ગમગ્ગઞાણગ્ગિના દહેત્વા સુખં સુપાહીતિ અધિપ્પાયો. **સુક્ખડાકંવ કુમ્ભિયન્તિ** યથા તં પક્કે ભાજને અપ્પકં ડાકબ્યઞ્જનં મહતિયા અગ્ગિજાલાય પચ્ચમાનં ઝાયિત્વા સુસ્સન્તં વૂપસમ્મતિ, યથા વા ઉદકમિસ્સે ડાકબ્યઞ્જને ઉદ્ધનં આરોપેત્વા પચ્ચમાને ઉદકે વિજ્જમાને તં ચિચ્ચિટાયતિ ચિટિચિટાયતિ, ઉદકે પન છિન્ને ઉપસન્તમેવ હોતિ, એવં તવ સન્તાને કામરાગો ઉપસન્તો, ઇતરમ્પિ વૂપસમેત્વા સુખં સુપાહીતિ.

થેરી ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકં ગતત્તા સત્થુ દેસનાવિલાસેન ચ ગાથાપરિયોસાને સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૨૬-૩૦).

‘‘કોણાગમનબુદ્ધસ્સ, મણ્ડપો કારિતો મયા;
ધુવં તિચીવરંદાસિં, બુદ્ધસ્સ લોકબન્ધુનો.

‘‘યં યં જનપદં યામિ, નિગમે રાજધાનિયો;
સબ્બત્થ પૂજિતો હોમિ, પુઞ્ઞકમ્મસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
નાગીવ બન્ધનં છેત્વા, વિહરામિ અનાસવા.

‘‘સ્વાગતં વત મે આસિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘પટિસમ્ભિદા ચતસ્સો, વિમોક્ખાપિ ચ અટ્ઠિમે;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા થેરી ઉદાનેન્તી તમેવ ગાથં અભાસિ, તેનાયં ગાથા તસ્સા થેરિયા ગાથા અહોસિ. તત્થ થેરિયા વુત્તગાથાય અનવસેસો રાગો પરિગ્ગહિતો અગ્ગમગ્ગેન તસ્સ વૂપસમસ્સ અધિપ્પેતત્તા. રાગવૂપસમેનેવ ચેત્થ સબ્બેસમ્પિ કિલેસાનં વૂપસમો વુત્તોતિ દટ્ઠબ્બં તદેકટ્ઠતાય સબ્બેસં કિલેસધમ્માનં વૂપસમસિદ્ધિતો. તથા હિ વુચ્ચતિ –

‘‘ઉદ્ધચ્ચવિચિકિચ્છાહિ, યો મોહો સહજો મતો;

પહાનેકટ્ઠભાવેન, રાગેન સરણો હિ સો’’તિ.

યથા ચેત્થ સબ્બેસં સંકિલેસાનં વૂપસમો વુત્તો, એવં સબ્બત્થાપિ તેસં વૂપસમો વુત્તોતિ વેદિતબ્બં. પુબ્બભાગે તદઙ્ગવસેન, સમથવિપસ્સનાક્ખણે વિક્ખમ્ભનવસેન, મગ્ગક્ખણે સમુચ્છેદવસેન, ફલક્ખણે પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન વૂપસમસિદ્ધિતો. તેન ચતુબ્બિધસ્સાપિ પહાનસ્સ સિદ્ધિ વેદિતબ્બા . તત્થ તદઙ્ગપ્પહાનેન સીલસમ્પદાસિદ્ધિ, વિક્ખમ્ભનપહાનેન સમાધિસમ્પદાસિદ્ધિ, ઇતરેહિ પઞ્ઞાસમ્પદાસિદ્ધિ દસ્સિતા હોતિ પહાનાભિસમયોપસિજ્ઝનતો. યથા ભાવનાભિસમયં સાધેતિ તસ્મિં અસતિ તદભાવતો, તથા સચ્છિકિરિયાભિસમયં પરિઞ્ઞાભિસમયઞ્ચ સાધેતિ એવાતિ. ચતુરાભિસમયસિદ્ધિયા તિસ્સો સિક્ખા, પટિપત્તિયા તિવિધકલ્યાણતા, સત્તવિસુદ્ધિયો ચ પરિપુણ્ણા ઇમાય ગાથાય પકાસિતા હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. **અઞ્ઞતરાથેરી** અપઞ્ઞાતા નામગોત્તાદિવસેન અપાકટા, એકા થેરી લક્ખણસમ્પન્ના ભિક્ખુની ઇમં ગાથં અભાસીતિ અધિપ્પાયો.

અઞ્ઞતરાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. મુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

૨. ‘‘મુત્તે મુચ્ચસ્સુ યોગેહિ, ચન્દો રાહુગ્ગહા ઇવ;
વિપ્પમુત્તેન ચિત્તેન, અનણા ભુઞ્જ પિણ્ડક’’ન્તિ. –

અયં મુત્તાય નામ સિક્ખમાનાય ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થારં રથિયં ગચ્છન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પીતિવેગેન સત્થુ પાદમૂલે અવકુજ્જા નિપજ્જિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, **મુત્તા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા ઉપનિસ્સયસમ્પન્નતાય વીસતિવસ્સકાલે મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા સિક્ખમાનાવ હુત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોતિ. સા એકદિવસં ભત્તકિચ્ચં કત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા થેરીનં ભિક્ખુનીનં વત્તં દસ્સેત્વા દિવાટ્ઠાનં ગન્ત્વા રહો નિસિન્ના વિપસ્સનાય મનસિકારં આરભિ. સત્થા સુરભિગન્ધકુટિયા નિસિન્નોવ ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા તસ્સા પુરતો નિસિન્નો વિય અત્તાનં દસ્સેત્વા ‘‘**મુત્તે મુચ્ચસ્સુ યોગેહી**’’તિ ઇમં ગાથમાહ.

તત્થ **મુત્તે**તિ તસ્સા આલપનં. **મુચ્ચસ્સુ યોગેહી**તિ મગ્ગપટિપાટિયા કામયોગાદીહિ ચતૂહિ યોગેહિ મુચ્ચ, તેહિ વિમુત્તચિત્તા હોહિ. યથા કિં? **ચન્દો રાહુગ્ગહા ઇવા**તિ રાહુસઙ્ખાતો ગહતો ચન્દો વિય ઉપક્કિલેસતો મુચ્ચસ્સુ. **વિપ્પમુત્તેન ચિત્તેના**તિ અરિયમગ્ગેન સમુચ્છેદવિમુત્તિયા સુટ્ઠુ વિમુત્તેન ચિત્તેન, ઇત્થં ભૂતલક્ખણે ચેતં કરણવચનં. **અનણા ભુઞ્જ પિણ્ડક**ન્તિ કિલેસઇણં પહાય અનણા હુત્વા રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જેય્યાસિ. યો હિ કિલેસે અપ્પહાય સત્થારા અનુઞ્ઞાતપચ્ચયે પરિભુઞ્જતિ, સો સાણો પરિભુઞ્જતિ નામ. યથાહ આયસ્મા બાકુલો – ‘‘સત્તાહમેવ ખો અહં, આવુસો, સાણો રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જિ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૧૧). તસ્મા સાસને પબ્બજિતેન કામચ્છન્દાદિઇણં પહાનાય અનણેન હુત્વા સદ્ધાદેય્યં પરિભુઞ્જિતબ્બં. **પિણ્ડક**ન્તિ દેસનાસીસમેવ, ચત્તારોપિ પચ્ચયેતિ અત્થો. **અભિણ્હં ઓવદતી**તિ અરિયમગ્ગાપ્પત્તિયા ઉપક્કિલેસે વિસોધેન્તો બહુસો ઓવાદં દેતિ.

સા તસ્મિં ઓવાદે ઠત્વા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૩૧-૩૬) –

‘‘વિપસ્સિસ્સ ભગવતો, લોકજેટ્ઠસ્સ તાદિનો;
રથિયં પટિપન્નસ્સ, તારયન્તસ્સ પાણિનો.

‘‘ઘરતો નિક્ખમિત્વાન, અવકુજ્જા નિપજ્જહં;
અનુકમ્પકો લોકનાથો, સિરસિ અક્કમી મમ.

‘‘અક્કમિત્વાન સિરસિ, અગમા લોકનાયકો;
તેન ચિત્તપ્પસાદેન, તુસિતં અગમાસહં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા સા તમેવ ગાથં ઉદાનેસિ. પરિપુણ્ણસિક્ખા ઉપસમ્પજ્જિત્વા અપરભાગે પરિનિબ્બાનકાલેપિ તમેવ ગાથં પચ્ચભાસીતિ.

મુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પુણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના

પુણ્ણે પૂરસ્સુ ધમ્મેહીતિ પુણ્ણાય નામ સિક્ખમાનાય ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી બુદ્ધસુઞ્ઞે લોકે ચન્દભાગાય નદિયા તીરે કિન્નરયોનિયં નિબ્બત્તા. એકદિવસં તત્થ અઞ્ઞતરં પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા પસન્નમાનસા નળમાલાય તં પૂજેત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ અટ્ઠાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. **પુણ્ણા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા ઉપનિસ્સયસમ્પન્નતાય વીસતિવસ્સાનિ વસમાના મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા સિક્ખમાના એવ હુત્વા વિપસ્સનં આરભિ. સત્થા તસ્સા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નો એવ ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા –

૩. ‘‘પુણ્ણે પૂરસ્સુ ધમ્મેહિ, ચન્દો પન્નરસેરિવ;
પરિપુણ્ણાય પઞ્ઞાય, તમોખન્ધં પદાલયા’’તિ. – ઇમં ગાથમાહ;

તત્થ **પુણ્ણે**તિ તસ્સા આલપનં. **પૂરસ્સુ ધમ્મેહી**તિ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મેહિ પરિપુણ્ણા હોહિ. **ચન્દો પન્નરસેરિવા**તિ ર-કારો પદસન્ધિકરો. પન્નરસે પુણ્ણમાસિયં સબ્બાહિ કલાહિ પરિપુણ્ણો ચન્દો વિય. **પરિપુણ્ણાય પઞ્ઞાયા**તિ સોળસન્નં કિચ્ચાનં પારિપૂરિયા પરિપુણ્ણાય અરહત્તમગ્ગપઞ્ઞાય. **તમોખન્ધં પદાલયા**તિ મોહક્ખન્ધં અનવસેસતો ભિન્દ સમુચ્છિન્દ. મોહક્ખન્ધપદાલનેન સહેવ સબ્બેપિ કિલેસા પદાલિતા હોન્તીતિ.

સા તં ગાથં સુત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૩૭-૪૫) –

‘‘ચન્દભાગાનદીતીરે, અહોસિં કિન્નરી તદા;
અદ્દસં વિરજં બુદ્ધં, સયમ્ભું અપરાજિતં.

‘‘પસન્નચિત્તા સુમના, વેદજાતા કતઞ્જલી;

નળમાલં ગહેત્વાન, સયમ્ભું અભિપૂજયિં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા કિન્નરીદેહં, અગચ્છિં તિદસં ગતિં.

‘‘છત્તિંસદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
દસન્નં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સંવેજેત્વાન મે ચિત્તં, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘ચતુન્નવુતિતો કપ્પે, યં પુપ્ફમભિપૂજયિં;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પુપ્ફપૂજાયિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા સા થેરી તમેવ ગાથં ઉદાનેસિ. અયમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણગાથા અહોસીતિ.

પુણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. તિસ્સાથેરીગાથાવણ્ણના

તિસ્સે સિક્ખસ્સુ સિક્ખાયાતિ તિસ્સાય સિક્ખમાનાય ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા સમ્ભતકુસલપચ્ચયા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુસ્મિં સક્યરાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા બોધિસત્તસ્સ ઓરોધભૂતા પચ્છા મહાપજાપતિગોતમિયા સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોતિ. તસ્સા સત્થા હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા –

૪. ‘‘તિસ્સે સિક્ખસ્સુ સિક્ખાય, મા તં યોગા ઉપચ્ચગું;
સબ્બયોગવિસંયુત્તા, ચર લોકે અનાસવા’’તિ. – ગાથં અભાસિ;

તત્થ **તિસ્સે**તિ તસ્સા આલપનં. **સિક્ખસ્સુ સિક્ખાયા**તિ અધિસીલસિક્ખાદિકાય તિવિધાય સિક્ખાય સિક્ખ, મગ્ગસમ્પયુત્તા તિસ્સો સિક્ખાયો સમ્પાદેહીતિ અત્થો. ઇદાનિ તાસં સમ્પાદને કારણમાહ **‘‘મા તં યોગા ઉપચ્ચગુ’’**ન્તિ મનુસ્સત્તં, ઇન્દ્રિયાવેકલ્લં, બુદ્ધુપ્પાદો, સદ્ધાપટિલાભોતિ ઇમે યોગા સમયા દુલ્લભક્ખણા તં મા અતિક્કમું. કામયોગાદયો એવ વા ચત્તારો **યોગા** તં **મા ઉપચ્ચગું** મા અભિભવેય્યું. **સબ્બયોગવિસંયુત્તા**તિ સબ્બેહિ કામયોગાદીહિ યોગેહિ વિમુત્તા તતો એવ અનાસવા હુત્વા લોકે ચર, દિટ્ઠસુખવિહારેન વિહરાહીતિ અત્થો.

સા તં ગાથં સુત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણીતિ આદિનયો હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

તિસ્સાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૧૦. તિસ્સાદિથેરીગાથાવણ્ણના

તિસ્સે યુઞ્જસ્સુ ધમ્મેહીતિ તિસ્સાય થેરિયા ગાથા . તસ્સા વત્થુ **તિસ્સા**સિક્ખમાનાય વત્થુસદિસં. અયં પન થેરી હુત્વા અરહત્તં પાપુણિ. યથા ચ અયં, એવં ઇતો પરં **ધીરા**, **વીરા**, **મિત્તા**, **ભદ્દા**, **ઉપસમા**તિ પઞ્ચન્નં થેરીનં વત્થુ એકસદિસમેવ. સબ્બાપિ ઇમા કપિલવત્થુવાસિનિયો બોધિસત્તસ્સ ઓરોધભૂતા મહાપજાપતિગોતમિયા સદ્ધિં નિક્ખન્તા ઓભાસગાથાય ચ અરહત્તં પત્તા ઠપેત્વા સત્તમિં. સા પન ઓભાસગાથાય વિના પગેવ સત્થુ સન્તિકે લદ્ધં ઓવાદં નિસ્સાય વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા અરહત્તં પાપુણિત્વા ઉદાનવસેન ''વીરા વીરેહી''તિ ગાથં અભાસિ. ઇતરાપિ અરહત્તં પત્વા –

૫. ''તિસ્સે યુઞ્જસ્સુ ધમ્મેહિ, ખણો તં મા ઉપચ્ચગા;
ખણાતીતા હિ સોચન્તિ, નિરયમ્હિ સમપ્પિતા.

૬. ''ધીરે નિરોધં ફુસેહિ, સઞ્ઞાવૂપસમં સુખં;
આરાધયાહિ નિબ્બાનં, યોગક્ખેમમનુત્તરં.

૭. ''વીરા વીરેહિ ધમ્મેહિ, ભિક્ખુની ભાવિતિન્દ્રિયા;
ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહનં.

૮. ''સદ્ધાય પબ્બજિત્વાન, મિત્તે મિત્તરતા ભવ;
ભાવેહિ કુસલે ધમ્મે, યોગક્ખેમસ્સ પત્તિયા.

૯. ''સદ્ધાય પબ્બજિત્વાન, ભદ્દે ભદ્રરતા ભવ;
ભાવેહિ કુસલે ધમ્મે, યોગક્ખેમમનુત્તરં.

૧૦. ''ઉપસમે તરે ઓઘં, મચ્ચુધેય્યં સુદુત્તરં;
ધારેહિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહન''ન્તિ. – ગાથાયો અભાસિંસુ;

તત્થ **યુઞ્જસ્સુ ધમ્મેહી**તિ સમથવિપસ્સનાધમ્મેહિ અરિયેહિ બોધિપક્ખિયધમ્મેહિ ચ યુઞ્જ યોગં કરોહિ. **ખણો તં મા ઉપચ્ચગા**તિ યો એવં યોગભાવનં ન કરોતિ, તં પુગ્ગલં પતિરૂપદેસે ઉપ્પત્તિક્ખણો, છન્નં આયતનાનં અવેકલ્લક્ખણો, બુદ્ધુપ્પાદક્ખણો, સદ્ધાય પટિલદ્ધક્ખણો, સબ્બોપિ અયં ખણો અતિક્કમતિ નામ. સો ખણો તં મા અતિક્કમિ. **ખણાતીતા**તિ યે હિ ખણં અતીતા, યે ચ પુગ્ગલે સો ખણો અભીતો, તે નિરયમ્હિ સમપ્પિતા હુત્વા સોચન્તિ, તત્થ નિબ્બત્તિત્વા મહાદુક્ખં પચ્ચનુભવન્તીતિ અત્થો.

નિરોધં ફુસેહીતિ કિલેસનિરોધં ફુસ્સ પટિલભ. **સઞ્ઞાવૂપસમં સુખં**, **આરાધયાહિ નિબ્બાન**ન્તિ કામસઞ્ઞાદીનં પાપસઞ્ઞાનં ઉપસમનિમિત્તં અચ્ચન્તસુખં નિબ્બાનં આરાધેહિ.

વીરા વીરેહિ ધમ્મેહીતિ વીરિયપધાનતાય વીરેહિ તેજુસ્સદેહિ અરિયમગ્ગધમ્મેહિ **ભાવિતિન્દ્રિયા** વડ્ઢિતસદ્ધાદિઇન્દ્રિયા વીરા ભિક્ખુની વત્થુકામેહિ સવાહનં કિલેસમારં જિનિત્વા આયતિં પુનબ્ભવાભાવતો અન્તિમં દેહં ધારેતીતિ થેરી અઞ્ઞં વિય કત્વા અત્તાનં દસ્સેતિ.

મિત્તેતિ તં આલપતિ. **મિત્તરતા**તિ કલ્યાણમિત્તેસુ અભિરતા. તત્થ સક્કારસમ્માનકરણતા હોહિ. **ભાવેહિ કુસલે ધમ્મે**તિ અરિયમગ્ગધમ્મે વડ્ઢેહિ. **યોગક્ખેમસ્સા**તિ અરહત્તસ્સ નિબ્બાનસ્સ ચ પત્તિયા અધિગમાય.

ભદ્દેતિ તં આલપતિ. **ભદ્દરતા**તિ ભદ્દેસુ સીલાદિધમ્મેસુ રતા અભિરતા હોહિ. **યોગક્ખેમમનુત્તર**ન્તિ ચતૂહિ યોગેહિ ખેમં અનુપદ્દવં અનુત્તરં નિબ્બાનં, તસ્સ પત્તિયા કુસલે બોધિપક્ખિયધમ્મે ભાવેહીતિ અત્થો.

ઉપસમેતિ તં આલપતિ. **તરે ઓઘં મચ્ચુધેય્યં સુદુત્તર**ન્તિ મચ્ચુ એત્થ ધીયતીતિ મચ્ચુધેય્યં, અનુપચિતકુસલસમ્ભારેહિ સુટ્ઠુ દુત્તરન્તિ સુદુત્તરં, સંસારમહોઘં **તરે** અરિયમગ્ગનાવાય તરેય્યાસિ. **ધારેહિ અન્તિમં દેહ**ન્તિ તસ્સ તરણેનેવ અન્તિમદેહધરા હોહીતિ અત્થો.

તિસ્સાદિથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતા પઠમવગ્ગવણ્ણના.

૧૧. મુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

સુમુત્તા સાધુમુત્તામ્હીતિઆદિકા મુત્તાથેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કોસલજનપદે **ઓઘાતકસ્સ** નામ દલિદ્દબ્રાહ્મણસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ, તં વયપ્પત્તકાલે માતાપિતરો એકસ્સ ખુજ્જબ્રાહ્મણસ્સ અદંસુ. સા તેન ઘરાવાસં અરોચન્તી તં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોતિ. તસ્સા બહિદ્ધારમ્મણેસુ ચિત્તં વિધાવતિ, સા તં નિગ્ગણ્હન્તી ''સુમુત્તા સાધુમુત્તામ્હી''તિ ગાથં વદન્તીયેવ વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** –

''પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્મેસુ ચક્ખુમા;
પાણિને અનુગણ્હન્તો, પિણ્ડાય પાવિસી પુરં.

''તસ્સ આગચ્છતો સત્થુ, સબ્બે નગરવાસિનો;
હટ્ઠતુટ્ઠા સમાગન્ત્વા, વાલિકા આકિરિંસુ તે.

''વીથિસમ્મજ્જનં કત્વા, કદલિપુણ્ણકદ્ધજે;
ધૂમં ચુણ્ણઞ્ચ માસઞ્ચ, સક્કારં કચ્ચ સત્થુનો.

''મણ્ડપં પટિયાદેત્વા, નિમન્તેત્વા વિનાયકં;
મહાદાનં દદિત્વાન, સમ્બોધિં અભિપત્થયિં.

''પદુમુત્તરો મહાવીરો, હારકો સબ્બપાણિનં;
અનુમોદનિયં કત્વા, બ્યાકાસિ અગ્ગપુગ્ગલો.

''સતસહસ્સે અતિક્કન્તે, કપ્પો હેસ્સતિ ભદ્દકો;
ભવાભવે સુખં લદ્ધા, પાપુણિસ્સસિ બોધિયં.

‘‘હત્થકમ્મઞ્ચ યે કેચિ, કતાવી નરનારિયો;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, સબ્બા હેસ્સન્તિ સમ્મુખા.

‘‘તેન કમ્મવિપાકેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
ઉપ્પન્નદેવભવને, તુય્હં તા પરિચારિકા.

‘‘દિબ્બં સુખમસઙ્ખ્યેય્યં, માનુસઞ્ચ અસઙ્ખિયં;
અનુભોન્તિ ચિરં કાલં, સંસરિમ્હ ભવાભવે.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, યં કમ્મમકરિં તદા;
સુખુમાલા મનુસ્સેસુ, અથો દેવપુરેસુ ચ.

‘‘રૂપં ભોગં યસં આયું, અથો કિત્તિસુખં પિયં;
લભામિ સતતં સબ્બં, સુકતં કમ્મસમ્પદં.

‘‘પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, જાતાહં બ્રાહ્મણે કુલે;
સુખુમાલહત્થપાદા , રમણિયે નિવેસને.

‘‘સબ્બકાલમ્પિ પથવી, ન પસ્સામનલઙ્કતં;
ચિક્ખલ્લભૂમિં અસુચિં, ન પસ્સામિ કુદાચનં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા ઉદાનેન્તી –

૧૧. ‘‘સુમુત્તા સાધુમુત્તામ્હિ, તીહિ ખુજ્જેહિ મુત્તિયા;
ઉદુક્ખલેન મુસલેન, પતિના ખુજ્જકેન ચ;
મુત્તામ્હિ જાતિમરણા, ભવનેત્તિ સમૂહતા’’તિ. – ઇમં ગાથં અભાસિ;

તત્થ **સુમુત્તા**તિ સુટ્ઠુ મુત્તા. **સાધુમુત્તામ્હી**તિ સાધુ સમ્મદેવ મુત્તા અમ્હિ. કુતો પન સુમુત્તા સાધુમુત્તાતિ આહ ‘‘**તીહિ ખુજ્જેહિ મુત્તિયા**’’તિ, તીહિ વઙ્કેહિ પરિમુત્તિયાતિ અત્થો. ઇદાનિ તાનિ સરૂપતો દસ્સેન્તી ‘‘**ઉદુક્ખલેન મુસલેન, પતિના ખુજ્જકેન ચા**’’તિ આહ. ઉદુક્ખલે હિ ધઞ્ઞં પક્ખિપન્તિયા પરિવત્તેન્તિયા મુસલેન કોટ્ટેન્તિયા ચ પિટ્ઠિ ઓનામેતબ્બા હોતીતિ ખુજ્જકરણહેતુતાય તદુભયં ‘‘ખુજ્જ’’ન્તિ વુત્તં. સામિકો પનસ્સા ખુજ્જો એવ. ઇદાનિ યસ્સા મુત્તિયા નિદસ્સનવસેન તીહિ ખુજ્જેહિ મુત્તિ વુત્તા. તમેવ દસ્સેન્તી ‘‘**મુત્તામ્હિ જાતિમરણા**’’તિ વત્વા તત્થ કારણમાહ ‘‘**ભવનેત્તિ સમૂહતા**’’તિ. તસ્સત્થો – ન કેવલમહં તીહિ ખુજ્જેહિ એવ મુત્તા, અથ ખો સબ્બસ્મા જાતિમરણાપિ, યસ્મા સબ્બસ્સાપિ ભવસ્સ નેત્તિ નાયિકા તણ્હા અગ્ગમગ્ગેન મયા સમુગ્ઘાટિતાતિ.

મુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. ધમ્મદિન્નાથેરીગાથાવણ્ણના

છન્દજાતા અવસાયીતિ ધમ્મદિન્નાથેરિયા ગાથા. સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે પરાધીનવુત્તિકા હુત્વા જીવન્તી નિરોધતો વુટ્ઠિતસ્સ અગ્ગસાવકસ્સ પૂજાસક્કારપુબ્બકં દાનં દત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તા. તતો ચવિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી **ફુસ્સસ્સ** ભગવતો કાલે સત્થુ વેમાતિકભાતિકાનં કમ્મિકસ્સ ગેહે વસમાના દાનં પટિચ્ચ ''એકં દેહી''તિ સામિકેન વુત્તે દ્વે દેન્તી, બહું પુઞ્ઞં કત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે **કિકિસ્સ** કાસિકરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા વિસાખસ્સ સેટ્ઠિનો ગેહં ગતા.

અથેકદિવસં વિસાખો સેટ્ઠિ સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અનાગામી હુત્વા ઘરં ગન્ત્વા પાસાદં અભિરુહન્તો સોપાનમત્થકે ઠિતાય ધમ્મદિન્નાય પસારિતહત્થં અનાલમ્બિત્વાવ પાસાદં અભિરુહિત્વા ભુઞ્જમાનોપિ તુણ્હીભૂતોવ ભુઞ્જિ. ધમ્મદિન્ના તં ઉપધારેત્વા, ''અય્યપુત્ત, કસ્મા ત્વં અજ્જ મમ હત્થં નાલમ્બિ, ભુઞ્જમાનોપિ ન કિઞ્ચિ કથેસિ, અત્થિ નુ ખો કોચિ મય્હં દોસો''તિ આહ. વિસાખો ''ધમ્મદિન્ને, ન તે દોસો અત્થિ, અહં પન અજ્જ પટ્ઠાય ઇત્થિસરીરં ફુસિતું આહારે ચ લોલભાવં કાતું અનરહો, તાદિસો મયા ધમ્મો પટિવિદ્ધો. ત્વં પન સચે ઇચ્છસિ, ઇમસ્મિંયેવ ગેહે વસ. નો ચે ઇચ્છસિ, યત્તકેન ધનેન તે અત્થો, તત્તકં ગહેત્વા કુલઘરં ગચ્છાહી''તિ આહ. ''નાહં, અય્યપુત્ત, તયા વન્તવમનં આચમિસ્સામિ, પબ્બજ્જં મે અનુજાનાહી''તિ. વિસાખો ''સાધુ, ધમ્મદિન્ને''તિ તં સુવણ્ણસિવિકાય ભિક્ખુનિઉપસ્સયં પેસેસિ. સા પબ્બજિત્વા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા કતિપાહં તત્થ વસિત્વા વિવેકવાસં વસિતુકામા આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકં ગન્ત્વા, ''અય્યા, આકિણ્ણટ્ઠાને મય્હં ચિત્તં ન રમતિ, ગામકાવાસં ગચ્છામી''તિ આહ. ભિક્ખુનિયો તં ગામકાવાસં નયિંસુ. સા તત્થ વસન્તી અતીતે મદ્દિતસઙ્ખારતાય ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૯૫-૧૩૦) –

''પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

''તદાહં હંસવતિયં, કુલે અઞ્ઞતરે અહું;
પરકમ્મકારી આસિં, નિપકા સીલસંવુતા.

''પદુમુત્તરબુદ્ધસ્સ, સુજાતો અગ્ગસાવકો;
વિહારા અભિનિક્ખમ્મ, પિણ્ડપાતાય ગચ્છતિ.

''ઘટં ગહેત્વા ગચ્છન્તી, તદા ઉદકહારિકા;
તં દિસ્વા અદદં પૂપં, પસન્ના સેહિ પાણિભિ.

''પટિગ્ગહેત્વા તત્થેવ, નિસિન્નો પરિભુઞ્જિ સો;
તતો નેત્વાન તં ગેહં, અદાસિં તસ્સ ભોજનં.

''તતો મે અય્યકો તુટ્ઠો, અકરી સુણિસં સકં;
સસ્સુયા સહ ગન્ત્વાન, સમ્બુદ્ધં અભિવાદયિં.

''તદા સો ધમ્મકથિકં, ભિક્ખુનિં પરિકિત્તયં;

ઠપેસિ એતદગ્ગમ્હિ, તં સુત્વા મુદિતા અહં.

‘‘નિમન્તયિત્વા સુગતં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં;
મહાદાનં દદિત્વાન, તં ઠાનમભિપત્થયિં.

‘‘તતો મં સુગતો આહ, ઘનનિન્નાદસુસ્સરો;
મમુપટ્ઠાનનિરતે, સસઙ્ઘપરિવેસિકે.

‘‘સદ્ધમ્મસ્સવને યુત્તે, ગુણવદ્ધિતમાનસે;
ભદ્દે ભવસ્સુ મુદિતા, લચ્છસે પણિધીફલં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
ધમ્મદિન્નાતિ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં મહામુનિં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, પચ્ચયેહિ વિનાયકં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘છટ્ઠા તસ્સાસહં ધીતા, સુધમ્મા ઇતિ વિસ્સુતા;
ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ , વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં , રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્ત ધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, પટાચારા ચ કુણ્ડલા;
ગોતમી ચ અહઞ્ચેવ, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, ગિરિબ્બજપુરુત્તમે;
જાતા સેટ્ઠિકુલે ફીતે, સબ્બકામસમિદ્ધિને.

‘‘યદા રૂપગુણૂપેતા, પઠમે યોબ્બને ઠિતા;
તદા પરકુલં ગન્ત્વા, વસિં સુખસમપ્પિતા.

‘‘ઉપેત્વા લોકસરણં, સુણિત્વા ધમ્મદેસનં;
અનાગામિફલં પત્તો, સામિકો મે સુબુદ્ધિમા.

‘‘તદાહં અનુજાનેત્વા, પબ્બજિં અનગારિયં;
નચિરેનેવ કાલેન, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘તદા ઉપાસકો સો મં, ઉપગન્ત્વા અપુચ્છથ;
ગમ્ભીરે નિપુણે પઞ્હે, તે સબ્બે બ્યાકરિં અહં.

‘‘જિનો તસ્મિં ગુણે તુટ્ઠો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં;
ભિક્ખુનિં ધમ્મકથિકં, નાઞ્ઞં પસ્સામિ એદિસિં.

‘‘ધમ્મદિન્ના યથા ધીરા, એવં ધારેથ ભિક્ખવો;
એવાહં પણ્ડિતા હોમિ, નાયકેનાનુકમ્પિતા.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિ સમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
પરચિત્તાનિ જાનામિ, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, વિસુદ્ધાસિં સુનિમ્મલા.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૯૫-૧૩૦);

અરહત્તં પન પત્વા ''મય્હં મનં મત્થકં પત્તં, ઇદાનિ ઇધ વસિત્વા કિં કરિસ્સામિ, રાજગહમેવ ગન્ત્વા સત્થારઞ્ચ વન્દિસ્સામિ, બહૂ ચ મે ઞાતકા પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સન્તી''તિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં રાજગહમેવ પચ્ચાગતા. વિસાખો તસ્સા આગતભાવં સુત્વા તસ્સા અધિગમં વીમંસન્તો પઞ્ચક્ખન્ધાદિવસેન પઞ્હં પુચ્છિ. ધમ્મદિન્ના સુનિસિતેન સત્થેન કુમુદનાળે છિન્દન્તી વિય પુચ્છિતં પુચ્છિતં પઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ. વિસાખો સબ્બં પુચ્છાવિસ્સજ્જનનયં સત્થુ આરોચેસિ. સત્થા ''પણ્ડિતા, વિસાખ, ધમ્મદિન્ના ભિક્ખુની''તિઆદિના તં પસંસન્તો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સંસન્દેત્વા બ્યાકતભાવં પવેદેત્વા તમેવ ચૂળવેદલ્લસુત્તં (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૦) અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા તં ધમ્મકથિકાનં ભિક્ખુનીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. યદા પન સા તસ્મિં ગામકાવાસે વસન્તી હેટ્ઠિમમગ્ગે અધિગન્ત્વા અગ્ગમગ્ગત્થાય વિપસ્સનં પટ્ઠપેસિ, તદા –

૧૨. ''છન્દજાતા અવસાયી, મનસા ચ ફુટા સિયા;
કામેસુ અપ્પટિબદ્ધચિત્તા, ઉદ્ધંસોતાતિ વુચ્ચતી''તિ. –

ઇમં ગાથં અભાસિ.

તત્થ **છન્દજાતા**તિ અગ્ગફલત્થં જાતચ્છન્દા. **અવસાયી**તિ અવસાયો વુચ્ચતિ અવસાનં નિટ્ઠાનં, તમ્પિ કામેસુ અપ્પટિબદ્ધચિત્તતાય ''ઉદ્ધંસોતા''તિ વક્ખમાનત્તા સમણકિચ્ચસ્સ નિટ્ઠાનં વેદિતબ્બં, ન યસ્સ કસ્સચિ, તસ્મા પદદ્વયેનાપિ અપ્પત્તમાનસા અનુત્તરં યોગક્ખેમં પત્થયમાનાતિ અયમત્થો વુત્તો હોતિ. **મનસા ચ ફુટા સિયા**તિ હેટ્ઠિમેહિ તીહિ મગ્ગચિત્તેહિ નિબ્બાનં ફુટા ફુસિતા ભવેય્ય. **કામેસુ અપ્પટિબદ્ધચિત્તા**તિ અનાગામિમગ્ગવસેન કામેસુ ન પટિબદ્ધચિત્તા. **ઉદ્ધંસોતા**તિ ઉદ્ધમેવ મગ્ગસોતો સંસારસોતો ચ એતિસ્સાતિ ઉદ્ધંસોતા. અનાગામિનો હિ યથા અગ્ગમગ્ગો ઉપ્પજ્જતિ, ન અઞ્ઞો, એવં અવિહાદીસુ ઉપ્પન્નસ્સ યાવ અકનિટ્ઠા ઉદ્ધમેવ ઉપ્પત્તિ હોતીતિ.

ધમ્મદિન્નાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. વિસાખાથેરીગાથાવણ્ણના

કરોથ બુદ્ધસાસનન્તિ વિસાખાય થેરિયા ગાથા. તસ્સા વત્થુ ધીરાથેરિયાવત્થુસદિસમેવ. સા અરહત્તં પત્વા વિમુત્તિસુખેન વીતિનામેન્તી –

૧૩. ''કરોથ બુદ્ધસાસનં, યં કત્વા નાનુતપ્પતિ;
ખિપ્પં પાદાનિ ધોવિત્વા, એકમન્તે નિસીદથા''તિ. –

ઇમાય ગાથાય અઞ્ઞં બ્યાકાસિ.

તત્થ **કરોથ બુદ્ધસાસનન્તિ** બુદ્ધસાસનં ઓવાદઅનુસિટ્ઠિં કરોથ, યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જથાતિ અત્થો. **યં કત્વા નાનુતપ્પતી**તિ અનુસિટ્ઠિં કત્વા કરણહેતુ ન અનુતપ્પતિ તક્કરસ્સ સમ્મદેવ અધિપ્પાયાનં સમિજ્ઝનતો. **ખિપ્પં પાદાનિ ધોવિત્વા, એકમન્તે નિસીદથા**તિ ઇદં યસ્મા સયં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા આચરિયુપજ્ઝાયાનં વત્તં દસ્સેત્વા અત્તનો દિવાટ્ઠાને પાદે ધોવિત્વા રહો નિસિન્ના સદત્થં મત્થકં પાપેસિ, તસ્મા તત્થ અઞ્ઞેપિ નિયોજેન્તી અવોચ.

વિસાખાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. સુમનાથેરીગાથાવણ્ણના

ધાતુયો દુક્ખતો દિસ્વાતિ સુમનાય થેરિયા ગાથા. તસ્સા વત્થુ તિસ્સાથેરિયા વત્થુસદિસં. ઇમિસ્સાપિ હિ સત્થા ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા પુરતો નિસિન્નો વિય અત્તાનં દસ્સેત્વા –

૧૪. ‘‘ધાતુયો દુક્ખતો દિસ્વા, મા જાતિં પુનરાગમિ;
ભવે છન્દં વિરાજેત્વા, ઉપસન્તા ચરિસ્સસી’’તિ. –

ઇમં ગાથમાહ. સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિ .

તત્થ **ધાતુયો દુક્ખતો દિસ્વા**તિ સસન્તતિપરિયાપન્ના ચક્ખાદિધાતુયો ઇતરાપિ ચ ઉદયબ્બયપટિપીળનાદિના ‘‘દુક્ખા’’તિ ઞાણચક્ખુના દિસ્વા. **મા જાતિં પુનરાગમી**તિ પુન જાતિં આયતિં પુનબ્ભવં મા ઉપગચ્છિ . **ભવે છન્દં વિરાજેત્વા**તિ કામભવાદિકે સબ્બસ્મિં ભવે તણ્હાછન્દં વિરાગસઙ્ખાતેન મગ્ગેન પજહિત્વા. **ઉપસન્તા ચરિસ્સસી**તિ સબ્બસો પહીનકિલેસતાય નિબ્બુતા વિહરિસ્સસિ.

એત્થ ચ ‘‘ધાતુયો દુક્ખતો દિસ્વા’’તિ ઇમિના દુક્ખાનુપસ્સનામુખેન વિપસ્સના દસ્સિતા. ‘‘ભવે છન્દં વિરાજેત્વા’’તિ ઇમિના મગ્ગો, ‘‘ઉપસન્તા ચરિસ્સસી’’તિ ઇમિના સઉપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ, ‘‘મા જાતિં પુનરાગમી’’તિ ઇમિના અનુપાદિસેસા નિબ્બાનધાતુ દસ્સિતાતિ દટ્ઠબ્બં.

સુમનાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૫. ઉત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના

કાયેન સંવુતા આસિન્તિ ઉત્તરાય થેરિયા ગાથા. તસ્સાપિ વત્થુ તિસ્સાથેરિયા વત્થુસદિસં. સાપિ હિ સક્યકુલપ્પસુતા બોધિસત્તસ્સ ઓરોધભૂતા મહાપજાપતિગોતમિયા સદ્ધિં નિક્ખન્તા ઓભાસગાથાય અરહત્તં પત્વા પન –

૧૫. ‘‘કાયેન સંવુતા આસિં, વાચાય ઉદ ચેતસા;
સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હ, સીતિભૂતામ્હિ નિબ્બુતા’’તિ. –

ઉદાનવસેન તમેવ ગાથં અભાસિ.

તત્થ **કાયેન સંવુતા આસિ**ન્તિ કાયિકેન સંવરેન સંવુતા અહોસિં. **વાચાયા**તિ વાચસિકેન સંવરેન સંવુતા આસિન્તિ યોજના, પદદ્વયેનાપિ સીલસંવરમાહ. **ઉદા**તિ અથ. **ચેતસા**તિ સમાધિચિત્તેન, એતેન વિપસ્સનાભાવનમાહ. **સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હા**તિ સાનુસયં, સહ વા અવિજ્જાય તણ્હં ઉદ્ધરિત્વા. અવિજ્જાય હિ પટિચ્છાદિતાદીનવે ભવત્તયે તણ્હા ઉપ્પજ્જતિ.

અપરો નયો – **કાયેન સંવુતા**તિ સમ્માકમ્મન્તેન સબ્બસો મિચ્છાકમ્મન્તસ્સ પહાના મગ્ગસંવરેનેવ કાયેન સંવુતા આસિં. **વાચાયા**તિ સમ્માવાચાય સબ્બસો મિચ્છાવાચાય પહાના મગ્ગસંવરેનેવ વાચાય સંવુતા આસિન્તિ અત્થો. **ચેતસા**તિ સમાધિના. ચેતોસીસેન હેત્થ સમ્માસમાધિ વુત્તો, સમ્માસમાધિગ્ગહણેનેવ મગ્ગલક્ખણેન એકલક્ખણા સમ્માદિટ્ઠિઆદયો મગ્ગધમ્મા ગહિતાવ હોન્તીતિ, મગ્ગસંવરેન અભિજ્ઝાદિકસ્સ અસંવરસ્સ અનવસેસતો પહાનં દસ્સિતં હોતિ. તેનેવાહ ''સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હા''તિ. **સીતિભૂતામ્હિ નિબ્બુતા**તિ સબ્બસો કિલેસપરિળાહાભાવેન સીતિભાવપ્પત્તા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા નિબ્બુતા અમ્હીતિ.

ઉત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬. વુડ્ઢપબ્બજિતસુમનાથેરીગાથાવણ્ણના

સુખં ત્વં વુડ્ઢિકે સેહીતિ સુમનાય વુડ્ઢપબ્બજિતાય ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં મહાકોસલરઞ્ઞો ભગિની હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા સત્થારા રઞ્ઞો પસેનદિસ્સ કોસલસ્સ ''ચત્તારો ખો મે, મહારાજ, દહરાતિ ન ઉઞ્ઞાતબ્બા''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૧.૧૧૨) દેસિતં ધમ્મં સુત્વા લદ્ધપ્પસાદા સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાય પબ્બજિતુકામાપિ ''અય્યિકં પટિજગ્ગિસ્સામી''તિ ચિરકાલં વીતિનામેત્વા અપરભાગે અય્યિકાય કાલઙ્કતાય રઞ્ઞા સદ્ધિં મહગ્ઘાનિ અત્થરણપાવુરણાનિ ગાહાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ દાપેત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અનાગામિફલે પતિટ્ઠિતા પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તસ્સા ઞાણપરિપાકં દિસ્વા –

૧૬. ''સુખં ત્વં વુડ્ઢિકે સેહિ, કત્વા ચોળેન પારુતા;
ઉપસન્તો હિ તે રાગો, સીતિભૂતાસિ નિબ્બુતા''તિ. –

ઇમં ગાથં અભાસિ. સા ગાથાપરિયોસાને સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ઉદાનવસેન તમેવ ગાથં અભાસિ. ઇદમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસિ, સા તાવદેવ પબ્બજિ. ગાથાય પન **વુડ્ઢિકે**તિ વુડ્ઢે, વયોવુડ્ઢેતિ અત્થો. અયં પન સીલાદિગુણેહિપિ વુડ્ઢા, થેરિયા વુત્તગાથાય ચતુત્થપાદે સીતિભૂતાસિ નિબ્બુતાતિ યોજેતબ્બં. સેસં વુત્તનયમેવ.

વુડ્ઢપબ્બજિતસુમનાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૭. ધમ્માથેરીગાથાવણ્ણના

પિણ્ડપાતં ચરિત્વાનાતિ ધમ્માય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા સમ્ભતપુઞ્ઞસમ્ભારા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કુલઘરે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા પતિરૂપસ્સ સામિકસ્સ ગેહં ગન્ત્વા સાસને પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિતુકામા હુત્વા સામિકેન અનનુઞ્ઞાતા પચ્છા સામિકે કાલઙ્કતે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી એકદિવસં ભિક્ખાય ચરિત્વા વિહારં આગચ્છન્તી પરિપતિત્વા તમેવ આરમ્મણં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા –

૧૭. ''પિણ્ડપાતં ચરિત્વાન, દણ્ડમોલુબ્ભ દુબ્બલા;
વેધમાનેહિ ગત્તેહિ, તત્થેવ નિપતિં છમા;

    દિસ્વા આદીનવં કાયે, અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે’’તિ. –

ઉદાનવસેન ઇમં ગાથં અભાસિ.

તત્થ **પિણ્ડપાતં ચરિત્વાન, દણ્ડમોલુબ્ભા**તિ પિણ્ડપાતત્થાય યટ્ઠિં ઉપત્થમ્ભેન નગરે વિચરિત્વા ભિક્ખાય આહિણ્ડિત્વા. **છમા**તિ છમાયં ભૂમિયં, પાદાનં અવસેન ભૂમિયં નિપતિન્તિ અત્થો. **દિસ્વા આદીનવં કાયે**તિ અસુભાનિચ્ચદુક્ખાનત્તતાદીહિ નાનપ્પકારેહિ સરીરે દોસં પઞ્ઞાચક્ખુના દિસ્વા. **અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે**તિ આદીનવાનુપસ્સનાય પરતો પવત્તેહિ નિબ્બિદાનુપસ્સનાદીહિ વિક્ખમ્ભનવસેન મમ ચિત્તં કિલેસેહિ વિમુચ્ચિત્વા પુન મગ્ગફલેહિ યથાક્કમં સમુચ્છેદવસેન ચેવ પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન ચ સબ્બસો વિમુચ્ચિ વિમુત્તં, ન દાનિસ્સા વિમોચેતબ્બં અત્થીતિ. ઇદમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસીતિ.

ધમ્માથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૮. સઙ્ઘાથેરીગાથાવણ્ણના

હિત્વા ઘરે પબ્બજિત્વાતિ સઙ્ઘાય થેરિયા ગાથા. તસ્સા વત્થુ ધીરાથેરિયા વત્થુસદિસં. ગાથા પન –

૧૮. ‘‘હિત્વા ઘરે પબ્બજિત્વા, હિત્વા પુત્તં પસું પિયં;
    હિત્વા રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ, અવિજ્જઞ્ચ વિરાજિય;
    સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હ, ઉપસન્તામ્હિ નિબ્બુતા’’તિ. – ગાથં અભાસિ;

તત્થ **હિત્વા**તિ છડ્ડેત્વા. **ઘરે**તિ ગેહં. ઘરસદ્દો હિ એકસ્મિમ્પિ અભિધેય્યે કદાચિ બહૂસુ બીજં વિય રુળ્હિવસેન વોહરીયતિ. **હિત્વા પુત્તં પસું પિયન્તિ** પિયાયિતબ્બે પુત્તે ચેવ ગોમહિંસાદિકે પસૂ ચ તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગપ્પહાનેન પહાય. **હિત્વા રાગઞ્ચ દોસઞ્ચા**તિ રજ્જનસભાવં રાગં, દુસ્સનસભાવં દોસઞ્ચ અરિયમગ્ગેન સમુચ્છિન્દિત્વા. **અવિજ્જઞ્ચ વિરાજિયા**તિ સબ્બાકુસલેસુ પુબ્બઙ્ગમં મોહઞ્ચ વિરાજેત્વા મગ્ગેન સમુગ્ઘાટેત્વા ઇચ્ચેવ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

સઙ્ઘાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુકનિપાતો

૧. અભિરૂપનન્દાથેરીગાથાવણ્ણના

દુકનિપાતે **આતુરં અસુચિં પૂતિ**ન્તિઆદિકા અભિરૂપનન્દાય સિક્ખમાનાય ગાથા. અયં કિર વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે બન્ધુમતીનગરે ગહપતિમહાસાલસ્સ ધીતા હુત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠિતા સત્થરિ પરિનિબ્બુતે ધાતુચેતિયં રતનપટિમણ્ડિતેન સુવણ્ણચ્છત્તેન પૂજં કત્વા, કાલઙ્કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુનગરે ખેમકસ્સ સક્કસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તિ. **નન્દા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા અત્તભાવસ્સ અતિવિય રૂપસોભગ્ગપ્પત્તિયા અભિરૂપા દસ્સનીયા પાસાદિકા અભિરૂપનન્દાત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. તસ્સા વયપ્પત્તાય વારેય્યદિવસેયેવ વરભૂતો સક્યકુમારો કાલમકાસિ. અથ નં માતાપિતરો અકામં પબ્બાજેસું.

સા પબ્બજિત્વાપિ રૂપં નિસ્સાય ઉપ્પન્નમદા ‘‘સત્થા રૂપં વિવણ્ણેતિ ગરહતિ અનેકપરિયાયેન રૂપે આદીનવં દસ્સેતી’’તિ બુદ્ધુપટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ. ભગવા તસ્સા ઞાણપરિપાકં ઞત્વા મહાપજાપતિં આણાપેસિ ‘‘સબ્બાપિ ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઓવાદં આગચ્છન્તૂ’’તિ. સા અત્તનો વારે સમ્પત્તે અઞ્ઞં પેસેસિ. ભગવા ‘‘વારે સમ્પત્તે અત્તનાવ આગન્તબ્બં, ન અઞ્ઞા પેસેતબ્બા’’તિ આહ. સા સત્થુ આણં લઙ્ઘિતું અસક્કોન્તી ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં બુદ્ધુપટ્ઠાનં અગમાસિ. ભગવા ઇદ્ધિયા એકં અભિરૂપં ઇત્થિરૂપં માપેત્વા પુન જરાજિણ્ણં દસ્સેત્વા સંવેગં ઉપ્પાદેત્વા –

૧૯. ‘‘આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ નન્દે સમુસ્સયં;
અસુભાય ચિત્તં ભાવેહિ, એકગ્ગં સુસમાહિતં.

૨૦. ‘‘અનિમિત્તઞ્ચ ભાવેહિ, માનાનુસયમુજ્જહ;
તતો માનાભિસમયા, ઉપસન્તા ચરિસ્સસી’’તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ. તાસં અત્થો હેટ્ઠા વુત્તનયો એવ. ગાથાપરિયોસાને અભિરૂપનન્દા અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** –

‘‘નગરે બન્ધુમતિયા, બન્ધુમા નામ ખત્તિયો;
તસ્સ રઞ્ઞો અહું ભરિયા, એકજ્ઝં ચારયામહં.

‘‘રહોગતા નિસીદિત્વા, એવં ચિન્તેસહં તદા;
આદાય ગમનીયઞ્હિ, કુસલં નત્થિ મે કતં.

‘‘મહાભિતાપં કટુકં, ઘોરરૂપં સુદારુણં;
નિરયં નૂન ગચ્છામિ, એત્થ મે નત્થિ સંસયો.

‘‘એવાહં ચિન્તયિત્વાન, પહંસેત્વાન માનસં;

રાજાનં ઉપગન્ત્વાન, ઇદં વચનમબ્રવિં.

‘‘ઇત્થી નામ મયં દેવ, પુરિસાનુગતા સદા;
એકં મે સમણં દેહિ, ભોજયિસ્સામિ ખત્તિય.

‘‘અદાસિ મે મહારાજા, સમણં ભાવિતિન્દ્રિયં;
તસ્સ પત્તં ગહેત્વાન, પરમન્નેન પૂરયિં.

‘‘પૂરયિત્વા પરમન્નં, સહસ્સગ્ઘનકેનહં;
વત્થયુગેન છાદેત્વા, અદાસિં તુટ્ઠમાનસા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘સહસ્સં દેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સહસ્સં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘પદેસરજ્જં વિપુલં, ગણનાતો અસઙ્ખિયં;
નાનાવિધં બહું પુઞ્ઞં, તસ્સ કમ્મફલા તતો.

‘‘ઉપ્પલસ્સેવ મે વણ્ણા, અભિરૂપા સુદસ્સના;
ઇત્થી સબ્બઙ્ગસમ્પન્ના, અભિજાતા જુતિન્ધરા.

‘‘પચ્છિમે ભવસમ્પત્તે, અજાયિં સાકિયે કુલે;
નારીસહસ્સપામોક્ખા, સુદ્ધોદનસુતસ્સહં.

‘‘નિબ્બિન્દિત્વા અગારેહં, પબ્બજિં અનગારિયં;
સત્તમિં રત્તિં સમ્પત્વા, ચતુસચ્ચં અપાપુણિં.

‘‘ચીવરપિણ્ડપાતઞ્ચ, પચ્ચયઞ્ચ સેનાસનં;
પરિમેતું ન સક્કોમિ, પિણ્ડપાતસ્સિદં ફલં.

‘‘યં મય્હં પુરિમં કમ્મં, કુસલં જનિતં મુનિ;
તુય્હત્થાય મહાવીર, પરિચિણ્ણં બહું મયા.

‘‘એકતિંસે ઇતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પિણ્ડપાતસ્સિદં ફલં.

‘‘દુવે ગતી પજાનામિ, દેવત્તં અથ માનુસં;
અઞ્ઞં ગતિં ન જાનામિ, પિણ્ડપાતસ્સિદં ફલં.

‘‘ઉચ્ચે કુલે પજાનામિ, તયો સાલે મહાધને;
અઞ્ઞં કુલં ન જાનામિ, પિણ્ડપાતસ્સિદં ફલં.

‘‘ભવાભવે સંસરિત્વા, સુક્કમૂલેન ચોદિતા;
અમનાપં ન પસ્સામિ, સોમનસ્સકતં ફલં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મમ મહાવીર, ઉપ્પન્નં તવ સન્તિકે.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પત્વા પન સા સયમ્પિ ઉદાનવસેન તાયેવ ગાથા અભાસિ, ઇદમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસીતિ.

અભિરૂપનન્દાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. જેન્તાથેરીગાથાવણ્ણના

યે ઇમે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગાતિઆદિકા જેન્તાય થેરિયા ગાથા. તસ્સા અતીતં પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ વત્થુ અભિરૂપનન્દાવત્થુસદિસં. અયં પન વેસાલિયં લિચ્છવિરાજકુલે નિબ્બત્તીતિ અયમેવ વિસેસો. સત્થારા દેસિતં ધમ્મં સુત્વા દેસનાપરિયોસાને અરહત્તં પત્વા અત્તના અધિગતં વિસેસં પચ્ચવેક્ખિત્વા પીતિવસેન –

૨૧. ‘‘યે ઇમે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, મગ્ગા નિબ્બાનપત્તિયા;
ભાવિતા તે મયા સબ્બે, યથા બુદ્ધેન દેસિતા.

૨૨. ‘‘દિટ્ઠો હિ મે સો ભગવા, અન્તિમોયં સમુસ્સયો;
વિક્ખીણો જાતિસંસારો, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો’’તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **યે ઇમે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા**તિ યે ઇમે સતિધમ્મવિચયવીરિયપીતિપસ્સદ્ધિસમાધિઉપેક્ખાસઙ્ખાતા બોધિયા યથાવુત્તાય ધમ્મસામગ્ગિયા , બોધિસ્સ વા બુજ્ઝનકસ્સ તંસમઙ્ગિનો પુગ્ગલસ્સ અઙ્ગભૂતત્તા ‘‘બોજ્ઝઙ્ગા’’તિ લદ્ધનામા સત્ત ધમ્મા. **મગ્ગા નિબ્બાનપત્તિયા**તિ નિબ્બાનાધિગમસ્સ ઉપાયભૂતા. **ભાવિતા તે મયા સબ્બે, યથા બુદ્ધેન દેસિતા**તિ તે સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા સબ્બેપિ મયા યથા બુદ્ધેન ભગવતા દેસિતા, તથા મયા ઉપ્પાદિતા ચ વડ્ઢિતા ચ.

દિટ્ઠો હિ મે સો ભગવાતિ હિ-સદ્દો હેતુઅત્થો. યસ્મા સો ભગવા ધમ્મકાયો સમ્માસમ્બુદ્ધો અત્તના અધિગતઅરિયધમ્મદસ્સનેન દિટ્ઠો, તસ્મા અન્તિમોયં સમુસ્સયોતિ યોજના. અરિયધમ્મદસ્સનેન હિ બુદ્ધા ભગવન્તો અઞ્ઞે ચ અરિયા દિટ્ઠા નામ હોન્તિ, ન રૂપકાયદસ્સનમત્તેન. યથાહ – ''યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭) ચ ''સુતવા ચ ખો, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો અરિયાનં દસ્સાવી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦; સં॰ નિ॰ ૩.૧) ચ આદિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

જેન્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સુમઙ્ગલમાતુથેરીગાથાવણ્ણના

સુમુત્તિકાતિઆદિકા સુમઙ્ગલમાતાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં દલિદ્દકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા અઞ્ઞતરસ્સ નળકારસ્સ દિન્ના પઠમગબ્ભેયેવ પચ્છિમભવિકં પુત્તં લભિ. તસ્સ **સુમઙ્ગલો**તિ નામં અહોસિ. તતો પટ્ઠાય સા **સુમઙ્ગલમાતા**તિ પઞ્ઞાયિત્થ. યસ્મા પનસ્સા નામગોત્તં ન પાકટં, તસ્મા ''અઞ્ઞતરા થેરી ભિક્ખુની અપઞ્ઞાતા''તિ પાળિયં વુત્તં. સોપિસ્સા પુત્તો વિઞ્ઞુતં પત્તો પબ્બજિત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા **સુમઙ્ગલત્થેરો**તિ પાકટો અહોસિ. તસ્સ માતા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી એકદિવસં ગિહિકાલે અત્તના લદ્ધદુક્ખં પચ્ચવેક્ખિત્વા સંવેગજાતા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ઉદાનેન્તી –

૨૩. ''સુમુત્તિકા સુમુત્તિકા, સાધુમુત્તિકામ્હિ મુસલસ્સ;
અહિરિકો મે છત્તકં વાપિ, ઉક્ખલિકા મે દેડ્ડુભં વાતિ.

૨૪. ''રાગઞ્ચ અહં દોસઞ્ચ, ચિચ્ચિટિ ચિચ્ચિટીતિ વિહનામિ;
સા રુક્ખમૂલમુપગમ્મ, 'અહો સુખ'ન્તિ સુખતો ઝાયામી''તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **સુમુત્તિકા**તિ સુમુત્તા. ક-કારો પદપૂરણમત્તં, સુટ્ઠુ મુત્તા વતાતિ અત્થો. સા સાસને અત્તના પટિલદ્ધસમ્પત્તિં દિસ્વા પસાદવસેન, તસ્સા વા પસંસાવસેન આમન્તેત્વા વુત્તં ''સુમુત્તિકા સુમુત્તિકા''તિ. યં પન ગિહિકાલે વિસેસતો જિગુચ્છતિ, તતો વિમુત્તિં દસ્સેન્તી **''સાધુમુત્તિકામ્હી''**તિઆદિમાહ. તત્થ **સાધુમુત્તિકામ્હી**તિ સમ્મદેવ મુત્તા વત અમ્હિ. **મુસલસ્સા**તિ મુસલતો. અયં કિર દલિદ્દભાવેન ગિહિકાલે સયમેવ મુસલકમ્મં કરોતિ, તસ્મા એવમાહ. **અહિરિકો મે**તિ મમ સામિકો અહિરિકો નિલ્લજ્જો, સો મમ ન રુચ્ચતીતિ વચનસેસો. પકતિયાવ કામેસુ વિરત્તચિત્તતાય કામાધિમુત્તાનં પવત્તિં જિગુચ્છન્તી વદતિ. **છત્તકં વાપી**તિ જીવિતહેતુકેન કરીયમાનં છત્તકમ્પિ મે ન રુચ્ચતીતિ અત્થો. વા-સદ્દો અવુત્તસમુચ્ચયત્થો, તેન પેળાચઙ્કોટકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. વેળુદણ્ડાદીનિ ગહેત્વા દિવસે દિવસે છત્તાદીનં કરણવસેન દુક્ખજીવિતં જિગુચ્છન્તી વદતિ. ''અહિતકો મે વાતો વાતી''તિ કેચિ વત્વા અહિતકો જરાવહો ગિહિકાલે મમ સરીરે વાતો વાયતીતિ અત્થં વદન્તિ. અપરે પન ''અહિતકો પરેસં દુગ્ગન્ધતરો ચ મમ સરીરતો વાતો વાયતી''તિ અત્થં વદન્તિ. **ઉક્ખલિકા મે દેડ્ડુભં વાતી**તિ મે મમ ભત્તપચનભાજનં ચિરપારિવાસિકભાવેન અપરિસુદ્ધતાય ઉદકસપ્પગન્ધં વાયતિ, તતો અહં સાધુમુત્તિકામ્હીતિ યોજના.

રાગઞ્ચ અહં દોસઞ્ચ, ચિચ્ચિટિ ચિચ્ચિટીતિ વિહનામીતિ અહં કિલેસજેટ્ઠકં રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ ચિચ્ચિટિ ચિચ્ચિટીતિ ઇમિના સદ્દેન સદ્ધિં વિહનામિ વિનાસેમિ, પજહામીતિ અત્થો. સા કિર અત્તનો સામિકં જિગુચ્છન્તી તેન દિવસે દિવસે ફાલિયમાનાનં સુક્ખાનં વેળુદણ્ડાદીનં સદ્દં ગરહન્તી તસ્સ પહાનં રાગદોસપહાનેન સમં કત્વા અવોચ. **સા રુક્ખમૂલમુપગમ્મા**તિ સા અહં સુમઙ્ગલમાતા વિવિત્તં રુક્ખમૂલં ઉપસઙ્કમિત્વા. **સુખતો ઝાયામી**તિ સુખન્તિ ઝાયામિ, કાલેન કાલં સમાપજ્જન્તી ફલસુખં નિબ્બાનસુખઞ્ચ પટિસંવેદિયમાના ફલજ્ઝાનેન ઝાયામીતિ અત્થો. **અહો સુખન્તિ** ઇદં પનસ્સા સમાપત્તિતો પચ્છા પવત્તમનસિકારવસેન વુત્તં, પુબ્બાભોગવસેનાતિપિ યુજ્જતેવ.

સુમઙ્ગલમાતુથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અડ્ઢકાસિથેરીગાથાવણ્ણના

યાવ કાસિજનપદોતિઆદિકા અડ્ઢકાસિયા થેરિયા ગાથા. અયં કિર કસ્સપસ્સ દસબલસ્સ કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા ભિક્ખુનિસીલે ઠિતં અઞ્ઞતરં પટિસમ્ભિદાપ્પત્તં ખીણાસવત્થેરિં ગણિકાવાદેન અક્કોસિત્વા, તતો ચુતા નિરયે પચ્ચિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કાસિકરટ્ઠે ઉળારવિભવે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વુદ્ધિપ્પત્તા પુબ્બે કતસ્સ વચીદુચ્ચરિતસ્સ નિસ્સન્દેન ઠાનતો પરિભટ્ઠા ગણિકા અહોસિ. નામેન **અડ્ઢકાસી** નામ. તસ્સા પબ્બજ્જા ચ દૂતેન ઉપસમ્પદા ચ **ખન્ધકે** આગતાયેવ. વુત્તઞ્હેતં –

> તેન ખો પન સમયેન અડ્ઢકાસી ગણિકા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિતા હોતિ. સા ચ સાવત્થિં ગન્તુકામા હોતિ ''ભગવતો સન્તિકે ઉપસમ્પજ્જિસ્સામી''તિ. અસ્સોસું ખો ધુત્તા – ''અડ્ઢકાસી કિર ગણિકા સાવત્થિં ગન્તુકામા''તિ. તે મગ્ગે પરિયુટ્ઠિંસુ. અસ્સોસિ ખો અડ્ઢકાસી ગણિકા ''ધુત્તા કિર મગ્ગે પરિયુટ્ઠિતા''તિ. ભગવતો સન્તિકે દૂતં પાહેસિ – ''અહઞ્હિ ઉપસમ્પજ્જિતુકામા, કથં નુ ખો મયા પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ? અથ ખો ભગવા એતસ્મિં નિદાને એતસ્મિં પકરણે ધમ્મિં કથં કત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દૂતેનપિ ઉપસમ્પાદેતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૦).

એવં લદ્ધૂપસમ્પદા પન વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૪.૧૬૮-૧૮૩) –

''ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

''તદાહં પબ્બજિત્વાન, તસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને;
સંવુતા પાતિમોક્ખમ્હિ, ઇન્દ્રિયેસુ ચ પઞ્ચસુ.

''મત્તઞ્ઞુની ચ અસને, યુત્તા જાગરિયેપિ ચ;
વસન્તી યુત્તયોગાહં, ભિક્ખુનિં વિગતાસવં.

''અક્કોસિં દુટ્ઠચિત્તાહં, ગણિકેતિ ભણિં તદા;
તેન પાપેન કમ્મેન, નિરયમ્હિ અપચ્ચિસં.

‘‘તેન કમ્માવસેસેન, અજાયિં ગણિકાકુલે;
બહુસોવ પરાધીના, પચ્છિમાય ચ જાતિયં.

‘‘કાસીસુ સેટ્ઠિકુલજા, બ્રહ્મચારીબલેનહં;
અચ્છરા વિય દેવેસુ, અહોસિં રૂપસમ્પદા.

‘‘દિસ્વાન દસ્સનીયં મં, ગિરિબ્બજપુરુત્તમે;
ગણિકત્તે નિવેસેસું, અક્કોસનબલેન મે.

‘‘સાહં સુત્વાન સદ્ધમ્મં, બુદ્ધસેટ્ઠેન દેસિતં;
પુબ્બવાસનસમ્પન્ના, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘તદૂપસમ્પદત્થાય, ગચ્છન્તી જિનસન્તિકં;
મગ્ગે ધુત્તે ઠિતે સુત્વા, લભિં દૂતોપસમ્પદં.

‘‘સબ્બકમ્મં પરિક્ખીણં, પુઞ્ઞં પાપં તથેવ ચ;
સબ્બસંસારમુત્તિણ્ણા , ગણિકત્તઞ્ચ ખેપિતં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મમ મહાવીર, ઉપ્પન્નં તવ સન્તિકે.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૪.૧૬૮-૧૮૩); અરહત્તં પન પત્વા ઉદાનવસેન –

૨૫. ‘‘યાવ કાસિજનપદો, સુઙ્કો મે તત્તકો અહુ;
તં કત્વા નેગમો અગ્ઘં, અડ્ઢેનગ્ઘં ઠપેસિ મં.

૨૬. ‘‘અથ નિબ્બિન્દહં રૂપે, નિબ્બિન્દઞ્ચ વિરજ્જહં;
મા પુન જાતિસંસારં, સન્ધાવેય્યં પુનપ્પુનં;
તિસ્સો વિજ્જા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **યાવ કાસિજનપદો, સુઙ્કો મે તત્તકો અહૂ**તિ કાસીસુ જનપદેસુ ભવો સુઙ્કો કાસિજનપદો, સો યાવ યત્તકો, તત્તકો મય્હં સુઙ્કો અહુ અહોસિ. કિત્તકો પન સોતિ? સહસ્સમત્તો. કાસિરટ્ઠે કિર તદા સુઙ્કવસેન એકદિવસં રઞ્ઞો ઉપ્પજ્જનકઆયો અહોસિ સહસ્સમત્તો, ઇમાયપિ પુરિસાનં હત્થતો એકદિવસં લદ્ધધનં તત્તકં. તેન વુત્તં – ''યાવ કાસિજનપદો, સુઙ્કો મે તત્તકો અહૂ''તિ. સા પન કાસિસુઙ્કપરિમાણતાય **કાસી**તિ સમઞ્ઞં લભિ. તત્થ યેભુય્યેન મનુસ્સા સહસ્સં દાતું અસક્કોન્તા તતો ઉપડ્ઢં દત્વા દિવસભાગમેવ રમિત્વા ગચ્છન્તિ, તેસં વસેનાયં **અડ્ઢકાસી**તિ પઞ્ઞાયિત્થ. તેન વુત્તં – ''**તં કત્વા નેગમો અગ્ઘં, અડ્ઢેનગ્ઘં ઠપેસિ મ**''ન્તિ. તં પઞ્ચસતમત્તં ધનં અગ્ઘં કત્વા નેગમો નિગમવાસિજનો ઇત્થિરતનભાવેન અનગ્ઘમ્પિ સમાનં અડ્ઢેન અગ્ઘં નિમિત્તં અડ્ઢકાસીતિ સમઞ્ઞાવસેન મં ઠપેસિ, તથા મં વોહરીતિ અત્થો.

અથ નિબ્બિન્દહં રૂપેતિ એવં રૂપૂપજીવિની હુત્વા ઠિતા. અથ પચ્છા સાસનં નિસ્સાય રૂપે અહં નિબ્બિન્દિં ''ઇતિપિ રૂપં અનિચ્ચં, ઇતિપિદં રૂપં દુક્ખં, અસુભ''ન્તિ પસ્સન્તી તત્થ ઉક્કણ્ઠિં. **નિબ્બિન્દઞ્ચ વિરજ્જહ**ન્તિ નિબ્બિન્દન્તી ચાહં તતો પરં વિરાગં આપજ્જિં. નિબ્બિન્દગ્ગહણેન ચેત્થ તરુણવિપસ્સનં દસ્સેતિ, વિરાગગ્ગહણેન બલવવિપસ્સનં. ''નિબ્બિન્દન્તો વિરજ્જતિ વિરાગા વિમુચ્ચતી''તિ હિ વુત્તં. **મા પુન જાતિસંસારં, સન્ધાવેય્યં પુનપ્પુન**ન્તિ ઇમિના નિબ્બિન્દનવિરજ્જનાકારે નિદસ્સેતિ. **તિસ્સો વિજ્જા**તિઆદિના તેસં મત્થકપ્પત્તિં, તં વુત્તનયમેવ.

અડ્ઢકાસિથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચિત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

કિઞ્ચાપિ ખોમ્હિ કિસિકાતિઆદિકા ચિત્તાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ઇતો ચતુન્નવુતિકપ્પે ચન્દભાગાય નદિયા તીરે કિન્નરયોનિયં નિબ્બત્તિ. સા એકદિવસં એકં પચ્ચેકબુદ્ધં રુક્ખમૂલે નિસિન્નં દિસ્વા પસન્નમાનસા નળપુપ્ફેહિ પૂજં કત્વા વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કામિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા સત્થુ રાજગહપ્પવેસને પટિલદ્ધસદ્ધા પચ્છા મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા મહલ્લિકાકાલે ગિજ્ઝકૂટપબ્બતં અભિરુહિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તી વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** –

''ચન્દભાગાનદીતીરે , અહોસિં કિન્નરી તદા;
અદ્દસં વિરજં બુદ્ધં, સયમ્ભું અપરાજિતં.

''પસન્નચિત્તા સુમના, વેદજાતા કતઞ્જલી;
નળમાલં ગહેત્વાન, સયમ્ભું અભિપૂજયિં.

''તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા કિન્નરીદેહં, અગચ્છિં તિદસં ગતિં.

''છત્તિંસદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;

દસન્નં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સંવેજેત્વાન મે ચિત્તં, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘ચતુન્નવુતિતો કપ્પે, યં પુપ્ફમભિપૂજયિં;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પુપ્ફપૂજાયિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

સા પન અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા –

૨૭. ‘‘કિઞ્ચાપિ ખોમ્હિ કિસિકા, ગિલાના બાળ્હદુબ્બલા;
દણ્ડમોલુબ્ભ ગચ્છામિ, પબ્બતં અભિરૂહિય.

૨૮. ‘‘સઙ્ઘાટિં નિક્ખિપિત્વાન, પત્તકઞ્ચ નિકુજ્જિય;
સેલે ખમ્ભેસિમત્તાનં, તમોખન્ધં પદાલિયા’’તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **કિઞ્ચાપિ ખોમ્હિ કિસિકા**તિ યદિપિ અહં જરાજિણ્ણા અપ્પમંસલોહિતભાવેન કિસસરીરા અમ્હિ. **ગિલાના બાળ્હદુબ્બલા**તિ ધાત્વાદિવિકારેન ગિલાના, તેનેવ ગેલઞ્ઞેન અતિવિય દુબ્બલા. **દણ્ડમોલુબ્ભ ગચ્છામી**તિ યત્થ કત્થચિ ગચ્છન્તી કત્તરયટ્ઠિં આલમ્બિત્વાવ ગચ્છામિ. **પબ્બતં અભિરૂહિયા**તિ એવં ભૂતાપિ વિવેકકામતાય ગિજ્ઝકૂટપબ્બતં અભિરુહિત્વા.

સઙ્ઘાટિં નિક્ખિપિત્વાનાતિ સન્તરુત્તરા એવ હુત્વા યથાસંહતં અંસે ઠપિતં સઙ્ઘાટિં હત્થપાસે ઠપેત્વા. **પત્તકઞ્ચ નિકુજ્જિયા**તિ મય્હં વલઞ્જનમત્તિકાપત્તં અધોમુખં કત્વા એકમન્તે ઠપેત્વા. **સેલે ખમ્ભેસિમત્તાનં, તમોખન્ધં પદાલિયા**તિ પબ્બતે નિસિન્ના ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના અપદાલિતપુબ્બં મોહક્ખન્ધં પદાલેત્વા, તેનેવ ચ મોહક્ખન્ધપદાલનેન અત્તાનં અત્તભાવં ખમ્ભેસિં, મમ સન્તાનં આયતિં અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન વિક્ખમ્ભેસિન્તિ અત્થો.

ચિત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મેત્તિકાથેરીગાથાવણ્ણના

કિઞ્ચાપિ ખોમ્હિ દુક્ખિતાતિઆદિકા મેત્તિકાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં પુઞ્ઞં ઉપચિનન્તી સિદ્ધત્થસ્સ ભગવતો કાલે ગહપતિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા સત્થુ ચેતિયે રતનેન પટિમણ્ડિતાય મેખલાય પૂજં અકાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. સેસં અનન્તરે વુત્તસદિસં. અયં પન પટિભાગકૂટં અભિરુહિત્વા

સમણધમ્મં કરોન્તી વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૨૦-૨૫) –

> ‘‘સિદ્ધત્થસ્સ ભગવતો, થૂપકારાપિકા અહું;
> મેખલિકા મયા દિન્ના, નવકમ્માય સત્થુનો.
>
> ‘‘નિટ્ઠિતે ચ મહાથૂપે, મેખલં પુનદાસહં;
> લોકનાથસ્સ મુનિનો, પસન્ના સેહિ પાણિભિ.
>
> ‘‘ચતુન્નવુતિતો કપ્પે, યં મેખલમદં તદા;
> દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, થૂપકારસ્સિદં ફલં.
>
> ‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૨૯. ‘‘કિઞ્ચાપિ ખોમ્હિ દુક્ખિતા, દુબ્બલા ગતયોબ્બના;
દણ્ડમોલુબ્ભ ગચ્છામિ, પબ્બતં અભિરૂહિય.

૩૦. ‘‘નિક્ખિપિત્વાન સઙ્ઘાટિં, પત્તકઞ્ચ નિકુજ્જિય;
નિસિન્ના ચમ્હિ સેલમ્હિ, અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **દુક્ખિતા**તિ રોગાભિભવેન દુક્ખિતા સઞ્જાતદુક્ખા દુક્ખપ્પત્તા. **દુબ્બલા**તિ તાય ચેવ દુક્ખપ્પત્તિયા, જરાજિણ્ણતાય ચ બલવિરહિતા. તેનાહ **‘‘ગતયોબ્બના’’**તિ, અદ્ધગતાતિ અત્થો.

અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મેતિ સેલમ્હિ પાસાણે નિસિન્ના ચમ્હિ, અથ તદનન્તરં વીરિયસમતાય સમ્મદેવ યોજિતત્તા મગ્ગપટિપાટિયા સબ્બેહિપિ આસવેહિ મમ ચિત્તં વિમુચ્ચિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

મેત્તિકાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મિત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિન્તિઆદિકા અપરાય મિત્તાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે ખત્તિયકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા બન્ધુમસ્સ રઞ્ઞો અન્તેપુરિકા હુત્વા વિપસ્સિસ્સ ભગવતો સાવિકં એકં ખીણાસવત્થેરિં દિસ્વા પસન્નમાનસા હુત્વા તસ્સા હત્થતો પત્તં ગહેત્વા પણીતસ્સ ખાદનીયભોજનીયસ્સ પૂરેત્વા મહગ્ઘેન સાટકયુગેન સદ્ધિં અદાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુસ્મિં સક્યરાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા અહોસિ. સા અપરભાગે મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે

પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૪૬-૫૯) –

“નગરે બન્ધુમતિયા, બન્ધુમા નામ ખત્તિયો;
તસ્સ રઞ્ઞો અહું ભરિયા, એકજ્ઝં ચારયામહં.

“રહોગતા નિસીદિત્વા, એવં ચિન્તેસહં તદા;
આદાય ગમનીયઞ્હિ, કુસલં નત્થિ મે કતં.

“મહાભિતાપં કટુકં, ઘોરરૂપં સુદારુણં;
નિરયં નૂન ગચ્છામિ, એત્થ મે નત્થિ સંસયો.

“રાજાનં ઉપસઙ્કમ્મ, ઇદં વચનમબ્રવિં;
એકં મે સમણં દેહિ, ભોજયિસ્સામિ ખત્તિય.

“અદાસિ મે મહારાજા, સમણં ભાવિતિન્દ્રિયં;
તસ્સ પત્તં ગહેત્વાન, પરમન્નેન પૂરયિં.

“પૂરયિત્વા પરમન્નં, ગન્ધાલેપં અકાસહં;
જાલેન પિદહિત્વાન, વત્થયુગેન છાદયિં.

“આરમ્મણં મમં એતં, સરામિ યાવજીવિતં;
તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા, તાવતિંસમગચ્છહં.

“તિંસાનં દેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
મનસા પત્થિતં મય્હં, નિબ્બત્તતિ યથિચ્છિતં.

“વીસાનં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં;
ઓચિતત્તાવ હુત્વાન, સંસરામિ ભવેસ્વહં.

“સબ્બબન્ધનમુત્તાહં , અપેતા મે ઉપાદિકા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

“એકનવુતિતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પિણ્ડપાતસ્સિદં ફલં.

“કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન”ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૧.૪૬-૫૯);
અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પીતિસોમનસ્સજાતા ઉદાનવસેન –

૩૧. “ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિં, યા ચ પક્ખસ્સ અટ્ઠમી;

પાટિહારિયપક્ખઞ્ચ, અટ્ઠઙ્ગસુસમાગતં.

૩૨. ‘‘ઉપોસથં ઉપાગચ્છિં, દેવકાયાભિનન્દિની;
સાજ્જ એકેન ભત્તેન, મુણ્ડા સઙ્ઘાટિપારુતા;
દેવકાયં ન પત્થેહં, વિનેય્ય હદયે દર’’ન્તિ. – ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ;

તત્થ **ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિ**ન્તિ ચતુદ્દસન્નં પૂરણી ચાતુદ્દસી, પઞ્ચદસન્નં પૂરણી પઞ્ચદસી, તં ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિઞ્ચ, પક્ખસ્સાતિ સમ્બન્ધો. અચ્ચન્તસંયોગે ચેતં ઉપયોગવચનં. **યા ચ પક્ખસ્સ અટ્ઠમી**, તઞ્ચાતિ યોજના. **પાટિહારિયપક્ખઞ્ચા**તિ પરિહરણકપક્ખઞ્ચ ચાતુદ્દસીપઞ્ચદસીઅટ્ઠમીનં યથાક્કમં આદિતો અન્તતો વા પવેસનિગ્ગમવસેન ઉપોસથસીલસ્સ પરિહરિતબ્બપક્ખઞ્ચ તેરસીપાટિપદસત્તમીનવમીસુ ચાતિ અત્થો. **અટ્ઠઙ્ગસુસમાગત**ન્તિ પાણાતિપાતા વેરમણિઆદીહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સુટ્ઠુ સમન્નાગતં. **ઉપોસથં ઉપાગચ્છિ**ન્તિ ઉપવાસં ઉપગમિં, ઉપવસિન્તિ અત્થો. યં સન્ધાય વુત્તં –

‘‘પાણં ન હને ન ચાદિન્નમાદિયે, મુસા ન ભાસે ન ચ મજ્જપો સિયા;
અબ્રહ્મચરિયા વિરમેય્ય મેથુના, રત્તિં ન ભુઞ્જેય્ય વિકાલભોજનં.

‘‘માલં ન ધારે ન ચ ગન્ધમાચરે, મઞ્ચે છમાયં વ સયેથ સન્થતે;
એતઞ્હિ અટ્ઠઙ્ગિકમાહુપોસથં, બુદ્ધેન દુક્ખન્તગુના પકાસિત’’ન્તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૦૨-૪૦૩);

દેવકાયાભિનન્દિનીતિ તત્રૂપપત્તિઆકઙ્ખાવસેન ચાતુમહારાજિકાદિં દેવકાયં અભિપત્થેન્તી ઉપોસથં ઉપાગચ્છિન્તિ યોજના. **સાજ્જ એકેન ભત્તેના**તિ સા અહં અજ્જ ઇમસ્મિંયેવ દિવસે એકેન ભત્તભોજનક્ખણેન. **મુણ્ડા સઙ્ઘાટિપારુતા**તિ મુણ્ડિતકેસા સઙ્ઘાટિપારુતસરીરા ચ હુત્વા પબ્બજિતાતિ અત્થો. **દેવકાયં ન પત્થેહ**ન્તિ અગ્ગમગ્ગસ્સ અધિગતત્તા કઞ્ચિ દેવનિકાયં અહં ન પત્થયે. તેનેવાહ – ‘‘**વિનેય્ય હદયે દર**’’ન્તિ, ચિત્તગતં કિલેસદરથં સમુચ્છેદવસેન વિનેત્વાતિ અત્થો. ઇદમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસિ.

મિત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અભયમાતુથેરીગાથાવણ્ણના

ઉદ્ધં પાદતલાતિઆદિકા અભયમાતાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે પુઞ્ઞાનિ ઉપચિનન્તી તિસ્સસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થારં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા પત્તં ગહેત્વા કટચ્છુમત્તં ભિક્ખં અદાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે તાદિસેન કમ્મનિસ્સન્દેન ઉજ્જેનિયં પદુમવતી નામ નગરસોભિણી અહોસિ. રાજા બિમ્બિસારો તસ્સા રૂપસમ્પત્તિઆદિકે ગુણે સુત્વા પુરોહિતસ્સ આચિક્ખિ – ‘‘ઉજ્જેનિયં કિર પદુમવતી નામ ગણિકા અહોસિ, તમહં દટ્ઠુકામોમ્હી’’તિ. પુરોહિતો ‘‘સાધુ, દેવા’’તિ મન્તબલેન **કુમ્ભીરં** નામ યક્ખં આવહેત્વા યક્ખાનુભાવેન રાજાનં તાવદેવ ઉજ્જેનીનગરં નેસિ. રાજા તાય સદ્ધિં એકરત્તિં સંવાસં કપ્પેસિ. સા તેન ગબ્ભં ગણ્હિ. રઞ્ઞો ચ આરોચેસિ – ‘‘મમ કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠહી’’તિ. તં સુત્વા રાજા નં ‘‘સચે પુત્તો ભવેય્ય, વડ્ઢેત્વા મમં દસ્સેહી’’તિ વત્વા નામમુદ્દિકં દત્વા અગમાસિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિત્વા નામગ્ગહણદિવસે **અભયો**તિ નામં

અકાસિ. પુત્તઞ્ચ સત્તવસ્સિકકાલે ‘‘તવ પિતા બિમ્બિસારમહારાજા’’તિ રઞ્ઞો સન્તિકં પહિણિ. રાજા તં પુત્તં પસ્સિત્વા પુત્તસિનેહં પટિલભિત્વા કુમારકપરિહારેન વડ્ઢેસિ. તસ્સ સદ્ધાપટિલાભો પબ્બજ્જા વિસેસાધિગમો ચ હેટ્ઠા આગતોયેવ. તસ્સ માતા અપરભાગે પુત્તસ્સ અભયત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી નચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૬૦-૭૦) –

‘‘પિણ્ડચારં ચરન્તસ્સ, તિસ્સનામસ્સ સત્થુનો;
કટચ્છુભિક્ખં પગ્ગય્હ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સદાસહં.

‘‘પટિગ્ગહેત્વા સમ્બુદ્ધો, તિસ્સો લોકગ્ગનાયકો;
વીથિયા સણ્ઠિતો સત્થા, અકા મે અનુમોદનં.

‘‘કટચ્છુભિક્ખં દત્વાન, તાવતિંસં ગમિસ્સસિ;
છત્તિંસદેવરાજૂનં, મહેસિત્તં કરિસ્સસિ.

‘‘પઞ્ઞાસં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તં કરિસ્સસિ;
મનસા પત્થિતં સબ્બં, પટિલચ્છસિ સબ્બદા.

‘‘સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, પબ્બજિસ્સસિ કિઞ્ચના;
સબ્બાસવે પરિઞ્ઞાય, નિબ્બાયિસ્સસિનાસવા.

‘‘ઇદં વત્વાન સમ્બુદ્ધો, તિસ્સો લોકગ્ગનાયકો;
નભં અબ્ભુગ્ગમી વીરો, હંસરાજાવ અમ્બરે.

‘‘સુદિન્નં મે દાનવરં, સુયિટ્ઠા યાગસમ્પદા;
કટચ્છુભિક્ખં દત્વાન, પત્તાહં અચલં પદં.

‘‘દ્વેનવુતે ઇતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, ભિક્ખાદાનસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પુત્તેન અભયત્થેરેન ધમ્મં કથેન્તેન ઓવાદવસેન યા ગાથા ભાસિતા, ઉદાનવસેન સયમ્પિ તા એવ પચ્ચુદાહરન્તી –

૩૩. ‘‘ઉદ્ધં પાદતલા અમ્મ, અધો વે કેસમત્થકા;
પચ્ચવેક્ખસ્સુમં કાયં, અસુચિં પૂતિગન્ધિકં.

૩૪. ‘‘એવં વિહરમાનાય, સબ્બો રાગો સમૂહતો;
પરિળાહો સમુચ્છિન્નો, સીતિભૂતામ્હિ નિબ્બુતા’’તિ. – આહ;

તત્થ પઠમગાથાય તાવ અયં સઙ્ખેપત્થો – **અમ્મ** પદુમવતિ, પાદતલતો ઉદ્ધં કેસમત્થકતો અધો નાનપ્પકારઅસુચિપૂરિતાય **અસુચિં** સબ્બકાલં પૂતિગન્ધવાયનતો **પૂતિગન્ધિકં**, ઇમં કુચ્છિતાનં આયતનતાય **કાયં** સરીરં ઞાણચક્ખુના પચ્ચવેક્ખસ્સૂતિ. અયઞ્હિ તસ્સા પુત્તેન ઓવાદદાનવસેન ભાસિતા ગાથા.

સા તં સુત્વા અરહત્તં પત્વા ઉદાનેન્તી આચરિયપૂજાવસેન તમેવ ગાથં પઠમં વત્વા અત્તનો પટિપત્તિં કથેન્તી ‘‘**એવં વિહરમાનાયા**’’તિ દુતિયં ગાથમાહ.

તત્થ **એવં વિહરમાનાયા**તિ એવં મમ પુત્તેન અભયત્થેરેન ‘‘ઉદ્ધં પાદતલા’’તિઆદિના દિન્ને ઓવાદે ઠત્વા સબ્બકાયં અસુભતો દિસ્વા એકગ્ગચિત્તા તત્થ ભૂતુપાદાયભેદે રૂપધમ્મે તપ્પટિબદ્ધે વેદનાદિકે અરૂપધમ્મે પરિગ્ગહેત્વા તત્થ તિલક્ખણં આરોપેત્વા અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિવસેન વિહરમાનાય. **સબ્બો રાગો સમૂહતો**તિ વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાય મગ્ગેન ઘટિતાય મગ્ગપટિપાટિયા અગ્ગમગ્ગેન સબ્બો રાગો મયા સમૂહતો સમુગ્ઘાટિતો. **પરિળાહો સમુચ્છિન્નો**તિ તતો એવ સબ્બો કિલેસપરિળાહો સમ્મદેવ ઉચ્છિન્નો, તસ્સ ચ સમુચ્છિન્નત્તા એવ **સીતિભૂતા** સઉપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા નિબ્બુતા અમ્હીતિ.

અભયમાતુથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અભયાથેરીગાથાવણ્ણના

અભયે ભિદુરો કાયોતિઆદિકા અભયત્થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં પુઞ્ઞં ઉપચિનન્તી સિખિસ્સ ભગવતો કાલે ખત્તિયમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા **અરુણ**રઞ્ઞો અગ્ગમહેસી અહોસિ. રાજા તસ્સા એકદિવસં ગન્ધસમ્પન્નાનિ સત્ત ઉપ્પલાનિ અદાસિ. સા તાનિ ગહેત્વા ‘‘કિં મે ઇમેહિ પિળન્ધન્તેહિ. યંનૂનાહં ઇમેહિ ભગવન્તં પૂજેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા નિસીદિ. ભગવા ચ ભિક્ખાચારવેલાયં રાજનિવેસનં પાવિસિ . સા ભગવન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તેહિ પુપ્ફેહિ પૂજેત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ઉજ્જેનિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા અભયમાતુસહાયિકા હુત્વા તાય પબ્બજિતાય તસ્સા સિનેહેન સયમ્પિ પબ્બજિત્વા તાય સદ્ધિં રાજગહે વસમાના એકદિવસં અસુભદસ્સનત્થં સીતવનં અગમાસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તસ્સા અનુભૂતપુબ્બં આરમ્મણં પુરતો કત્વા તસ્સા ઉદ્ધુમાતકાદિભાવં પકાસેસિ. તં દિસ્વા સંવેગમાનસા અટ્ઠાસિ. સત્થા ઓભાસં ફરિત્વા પુરતો નિસિન્નં વિય અત્તાનં દસ્સેત્વા –

૩૫. ‘‘અભયે ભિદુરો કાયો, યત્થ સત્તા પુથુજ્જના;
નિક્ખિપિસ્સામિમં દેહં, સમ્પજાના સતીમતી.

૩૬. ‘‘બહૂહિ દુક્ખધમ્મેહિ, અપ્પમાદરતાય મે;
તણ્હક્ખયો અનુપ્પત્તો, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ. સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૭૧-૯૦) –

‘‘નગરે અરુણવતિયા, અરુણો નામ ખત્તિયો;
તસ્સ રઞ્ઞો અહં ભરિયા, વારિતં વારયામહં.

‘‘સત્તમાલં ગહેત્વાન, ઉપ્પલા દેવગન્ધિકા;
નિસજ્જ પાસાદવરે, એવં ચિન્તેસિ તાવદે.

‘‘કિં મે ઇમાહિ માલાહિ, સિરસારોપિતાહિ મે;
વરં મે બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ, ઞાણમ્હિ અભિરોપિતં.

‘‘સમ્બુદ્ધં પટિમાનેન્તી, દ્વારાસન્ને નિસીદહં;
યદા એહિતિ સમ્બુદ્ધો, પૂજયિસ્સં મહામુનિં.

‘‘કકુધો વિલસન્તોવ, મિગરાજાવ કેસરી;
ભિક્ખુસઙ્ઘેન સહિતો, આગચ્છિ વીથિયા જિનો.

‘‘બુદ્ધસ્સ રંસિં દિસ્વાન, હટ્ઠા સંવિગ્ગમાનસા;
દ્વારં અવાપુરિત્વાન, બુદ્ધસેટ્ઠમપૂજયિં.

‘‘સત્ત ઉપ્પલપુપ્ફાનિ, પરિકિણ્ણાનિ અમ્બરે;
છદિં કરોન્તો બુદ્ધસ્સ, મત્થકે ધારયન્તિ તે.

‘‘ઉદગ્ગચિત્તા સુમના, વેદજાતા કતઞ્જલી;
તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘મહાનેલસ્સ છાદનં, ધારેન્તિ મમ મુદ્ધનિ;
દિબ્બગન્ધં પવાયામિ, સત્તુપ્પલસ્સિદં ફલં.

‘‘કદાચિ નીયમાનાય, ઞાતિસઙ્ઘેન મે તદા;
યાવતા પરિસા મય્હં, મહાનેલં ધરીયતિ.

‘‘સત્તતિ દેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સબ્બત્થ ઇસ્સરા હુત્વા, સંસરામિ ભવાભવે.

‘‘તેસટ્ઠિ ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સબ્બે મમનુવત્તન્તિ, આદેય્યવચના અહું.

‘‘ઉપ્પલસ્સેવ મે વણ્ણો, ગન્ધો ચેવ પવાયતિ;
દુબ્બણ્ણિયં ન જાનામિ, બુદ્ધપૂજાયિદં ફલં.

‘‘ઇદ્ધિપાદેસુ કુસલા, બોજ્ઝઙ્ગભાવનારતા;
અભિઞ્ઞાપારમિપ્પત્તા, બુદ્ધપૂજાયિદં ફલં.

‘‘સતિપટ્ઠાનકુસલા, સમાધિઝાનગોચરા;

સમ્મપ્પધાનમનુયુત્તા, બુદ્ધપૂજાયિદં ફલં.

‘‘વીરિયં મે ધુરધોરય્હં, યોગક્ખેમાધિવાહનં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘એકતિંસે ઇતો કપ્પે, યં પુપ્ફમભિપૂજયિં;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, બુદ્ધપૂજાયિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૧.૭૧-૯૦);
અરહત્તં પન પત્વા ઉદાનેન્તી તા એવ ગાથા પરિવત્તિત્વા અભાસિ.

તત્થ **અભયે**તિ અત્તાનમેવ આલપતિ. **ભિદુરો**તિ ભિજ્જનસભાવો, અનિચ્ચોતિ અત્થો. **યત્થ સત્તા પુથુજ્જના**તિ યસ્મિં ખણેન ભિજ્જનસીલે અસુચિદુગ્ગન્ધજેગુચ્છપટિક્કૂલસભાવે કાયે ઇમે અન્ધપુથુજ્જના સત્તા લગ્ગા લગ્ગિતા. **નિક્ખિપિસ્સામિમં દેહ**ન્તિ અહં પન ઇમં દેહં પૂતિકાયં પુન અનાદાનેન નિરપેક્ખા ખિપિસ્સામિ છડ્ડેસ્સામિ. તત્થ કારણમાહ ‘‘**સમ્પજાના સતીમતી**’’તિ.

બહૂહિ દુક્ખધમ્મેહીતિ જાતિજરાદીહિ અનેકેહિ દુક્ખધમ્મેહિ ફુટ્ઠાયાતિ અધિપ્પાયો. **અપ્પમાદરતાયા**તિ તાય એવ દુક્ખોતિણ્ણતાય પટિલદ્ધસંવેગત્તા સતિઅવિપ્પવાસસઞ્ઞિતે અપ્પમાદે રતાય. સેસં વુત્તનયમેવ. એત્થ ચ સત્થારા દેસિતનિયામેન –

‘‘નિક્ખિપાહિ ઇમં દેહં, અપ્પમાદરતાય તે;
તણ્હક્ખયં પાપુણાહિ, કરોહિ બુદ્ધસાસન’’ન્તિ. –

પાઠો , થેરિયા વુત્તનિયામેનેવ પન સંગીતિં આરોપિતત્તા. **અપ્પમાદરતાય તે**તિ અપ્પમાદરતાય તયા ભવિતબ્બન્તિ અત્થો.

અભયાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સામાથેરીગાથાવણ્ણના

ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તુન્તિઆદિકા સામાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કોસમ્બિયં ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા **સામા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્તા સામાવતિયા ઉપાસિકાય પિયસહાયિકા હુત્વા તાય કાલઙ્કતાય સઞ્જાતસંવેગા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ સામાવતિકં આરબ્ભ ઉપ્પન્નસોકં વિનોદેતું અસક્કોન્તી અરિયમગ્ગં ગણ્હિતું નાસક્ખિ. અપરભાગે આસનસાલાય નિસિન્નસ્સ આનન્દત્થેરસ્સ ઓવાદં સુત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા તતો સત્તમે દિવસે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા તં પકાસેન્તી –

૩૭. ‘‘ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું, વિહારા ઉપનિક્ખમિં;

અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, ચિત્તે અવસવત્તિની;
તસ્સા મે અટ્ઠમી રત્તિ, યતો તણ્હા સમૂહતા.

૩૮. ''બહૂહિ દુક્ખધમ્મેહિ, અપ્પમાદરતાય મે;
તણ્હક્ખયો અનુપ્પત્તો, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન''ન્તિ. –

ઉદાનવસેન ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું, વિહારા ઉપનિક્ખમિન્તિ** ''મમ વસનકવિહારે વિપસ્સનામનસિકારેન નિસિન્ના સમણકિચ્ચં મત્થકં પાપેતું અસક્કોન્તી ઉતુસપ્પાયાભાવેન નનુ ખો મય્હં વિપસ્સના મગ્ગેન ઘટ્ટેતી''તિ ચિન્તેત્વા ચત્તારો પઞ્ચ ચાતિ નવ વારે વિહારા ઉપસ્સયતો બહિ નિક્ખમિં. તેનાહ ''**અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, ચિત્તે અવસવત્તિની**''તિ. તત્થ **ચેતસો સન્તિન્તિ** અરિયમગ્ગસમાધિં સન્ધાયાહ. **ચિત્તે અવસવત્તિની**તિ વીરિયસમતાય અભાવેન મમ ભાવનાચિત્તે ન વસવત્તિની. સા કિર અતિવિય પગ્ગહિતવીરિયા અહોસિ. **તસ્સા મે અટ્ઠમી રત્તી**તિ યતો પટ્ઠાય આનન્દત્થેરસ્સ સન્તિકે ઓવાદં પટિલભિં, તતો પટ્ઠાય રત્તિન્દિવમતન્દિતા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી રત્તિયં ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું વિહારતો નિક્ખમિત્વા મનસિકારં પવત્તેન્તી વિસેસં અનધિગન્ત્વા અટ્ઠમિયં રત્તિયં વીરિયસમતં લભિત્વા મગ્ગપટિપાટિયા કિલેસે ખેપેસિન્તિ અત્થો. તેન વુત્તં – ''તસ્સા મે અટ્ઠમી રત્તિ, યતો તણ્હા સમૂહતા''તિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

સામાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તિકનિપાતો

૧. અપરાસામાથેરીગાથાવણ્ણના

તિકનિપાતે **પણ્ણવીસતિવસ્સાની**તિઆદિકા અપરાય સામાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે ચન્દભાગાય નદિયા તીરે કિન્નરયોનિયં નિબ્બત્તિ. સા તત્થ કિન્નરેહિ સદ્ધિં કીળાપસુતા વિચરતિ. અથેકદિવસં સત્થા તસ્સા કુસલબીજરોપનત્થં તત્થ ગન્ત્વા નદીતીરે ચઙ્કમિ. સા ભગવન્તં દિસ્વા હટ્ઠતુટ્ઠા સળલપુપ્ફાનિ આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા તેહિ પુપ્ફેહિ ભગવન્તં પૂજેસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કોસમ્બિયં કુલઘરે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા સામાવતિયા સહાયિકા હુત્વા તસ્સા મતકાલે સંવેગજાતા પબ્બજિત્વા પઞ્ચવીસતિ વસ્સાનિ ચિત્તસમાધાનં અલભિત્વા મહલ્લિકાકાલે સુગતોવાદં લભિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૨૨-૨૯) –

‘‘ચન્દભાગાનદીતીરે, અહોસિં કિન્નરી તદા;
અદ્દસાહં દેવદેવં, ચઙ્કમન્તં નરાસભં.

‘‘ઓચિનિત્વાન સળલં, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સદાસહં;
ઉપસિઙ્ઘિ મહાવીરો, સળલં દેવગન્ધિકં.

‘‘પટિગ્ગહેત્વા સમ્બુદ્ધો, વિપસ્સી લોકનાયકો;
ઉપસિઙ્ઘિ મહાવીરો, પેક્ખમાનાય મે તદા.

‘‘અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વાન, વન્દિત્વા દ્વિપદુત્તમં;
સકં ચિત્તં પસાદેત્વા, તતો પબ્બતમારુહિં.

‘‘એકનવુતિતો કપ્પે, યં પુપ્ફમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, બુદ્ધપૂજાયિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૩૯. ‘‘પણ્ણવીસતિ વસ્સાનિ, યતો પબ્બજિતાય મે;
નાભિજાનામિ ચિત્તસ્સ, સમં લદ્ધં કુદાચનં.

૪૦. ‘‘અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, ચિત્તે અવસવત્તિની;
તતો સંવેગમાપાદિં, સરિત્વા જિનસાસનં.

૪૧. ‘‘બહૂહિ દુક્ખધમ્મેહિ, અપ્પમાદરતાય મે;
તણ્હક્ખયો અનુપ્પત્તો, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;

અજ્જ મે સત્તમી રત્તિ, યતો તણ્હા વિસોસિતા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ચિત્તસ્સ સમ**ન્તિ ચિત્તસ્સ વૂપસમં, ચેતોસમથમગ્ગફલસમાધીતિ અત્થો.

તતોતિ તસ્મા ચિત્તવસં વત્તેતું અસમત્થભાવતો. **સંવેગમાપાદિ**ન્તિ સત્થરિ ધરન્તેપિ પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પાપેતું અસક્કોન્તી પચ્છા કથં પાપયિસ્સામીતિ સંવેગં ઞાણુત્રાસં આપજ્જિં. **સરિત્વા જિનસાસન**ન્તિ કાણકચ્છપોપમાદિસત્થુઓવાદં (સં॰ નિ॰ ૫.૧૧૧૭; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૨) અનુસ્સરિત્વા. સેસં વુત્તનયમેવ.

અપરાસામાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉત્તમાથેરીગાથાવણ્ણના

ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તુન્તિઆદિકા ઉત્તમાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે બન્ધુમતીનગરે અઞ્ઞતરસ્સ કુટુમ્બિકસ્સ ગેહે ઘરદાસી હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા વયપ્પત્તા અત્તનો અય્યકાનં વેય્યાવચ્ચં કરોન્તી જીવતિ. તેન ચ સમયેન બન્ધુમરાજા પુણ્ણમીદિવસે ઉપોસથિકો હુત્વા પુરેભત્તં દાનાનિ દત્વા પચ્છાભત્તં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણાતિ. અથ મહાજના યથા રાજા પટિપજ્જતિ, તથેવ પુણ્ણમીદિવસે ઉપોસથઙ્ગાનિ સમાદાય વત્તન્તિ. અથસ્સા દાસિયા એતદહોસિ – ‘‘એતરહિ ખો મહારાજા મહાજના ચ ઉપોસથઙ્ગાનિ સમાદાય વત્તન્તિ, યંનૂનાહં ઉપોસથદિવસેસુ ઉપોસથસીલં સમાદાય વત્તેય્ય’’ન્તિ. સા તથા કરોન્તી સુપરિસુદ્ધં ઉપોસથસીલં રક્ખિત્વા તાવતિંસેસુ નિબ્બત્તા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા પટાચારાય થેરિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા તં મત્થકં પાપેતું નાસક્ખિ. પટાચારા થેરી તસ્સા ચિત્તાચારં ઞત્વા ઓવાદમદાસિ. સા તસ્સા ઓવાદે ઠત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૧-૨૧) –

‘‘નગરે બન્ધુમતિયા, બન્ધુમા નામ ખત્તિયો;
દિવસે પુણ્ણમાય સો, ઉપવસિ ઉપોસથં.

‘‘અહં તેન સમયેન, કુમ્ભદાસી અહં તહિં;
દિસ્વા સરાજકં સેનં, એવાહં ચિન્તયિં તદા.

‘‘રાજાપિ રજ્જં છડ્ડેત્વા, ઉપવસિ ઉપોસથં;
સફલં નૂન તં કમ્મં, જનકાયો પમોદિતો.

‘‘યોનિસો પચ્ચવેક્ખિત્વા, દુગ્ગચ્ચઞ્ચ દલિદ્દતં;
માનસં સમ્પહંસિત્વા, ઉપવસિં ઉપોસથં.

‘‘અહં ઉપોસથં કત્વા, સમ્માસમ્બુદ્ધસાસને;

તેન કમ્મેન સુકતેન, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તત્થ મે સુકતં બ્યમ્હં, ઉબ્ભયોજનમુગ્ગતં;
કૂટાગારવરૂપેતં, મહાસનસુભૂસિતં.

‘‘અચ્છરા સતસહસ્સા, ઉપતિટ્ઠન્તિ મં સદા;
અઞ્ઞે દેવે અતિક્કમ્મ, અતિરોચામિ સબ્બદા.

‘‘ચતુસટ્ઠિદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
તેસટ્ઠિચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘સુવણ્ણવણ્ણા હુત્વાન, ભવેસુ સંસરામહં;
સબ્બત્થ પવરા હોમિ, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘હત્થિયાનં અસ્સયાનં, રથયાનઞ્ચ સીવિકં;
લભામિ સબ્બમેવેતં, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘સોણ્ણમયં રૂપિમયં, અથોપિ ફલિકામયં;
લોહિતઙ્ગમયઞ્ચેવ, સબ્બં પટિલભામહં.

‘‘કોસેય્યકમ્બલિયાનિ, ખોમકપ્પાસિકાનિ ચ;
મહગ્ઘાનિ ચ વત્થાનિ, સબ્બં પટિલભામહં.

‘‘અન્નં પાનં ખાદનીયં, વત્થસેનાસનાનિ ચ;
સબ્બમેતં પટિલભે, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘વરગન્ધઞ્ચ માલઞ્ચ, ચુણ્ણકઞ્ચ વિલેપનં;
સબ્બમેતં પટિલભે, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘કૂટાગારઞ્ચ પાસાદં, મણ્ડપં હમ્મિયં ગુહં;
સબ્બમેતં પટિલભે, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘જાતિયા સત્તવસ્સાહં, પબ્બજિં અનગારિયં;
અડ્ઢમાસે અસમ્પત્તે, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘એકનવુતિતો કપ્પે, યં કમ્મમકરિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, ઉપોસથસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૪૨. ‘‘ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું, વિહારા ઉપનિક્ખમિં;
અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, ચિત્તે અવસવત્તિની.

૪૩. ‘‘સા ભિક્ખુનિં ઉપાગચ્છિં, યા મે સદ્ધાયિકા અહુ;
સા મે ધમ્મમદેસેસિ, ખન્ધાયતનધાતુયો.

૪૪. ‘‘તસ્સા ધમ્મં સુણિત્વાન, યથા મં અનુસાસિ સા;
સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન, નિસીદિં પીતિસુખસમપ્પિતા;
અટ્ઠમિયા પાદે પસારેસિં, તમોખન્ધં પદાલિયા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **સા ભિક્ખુનિં ઉપાગચ્છિં , યા મે સદ્ધાયિકા અહૂ**તિ યા મયા સદ્ધાતબ્બા સદ્ધેય્યવચના અહોસિ, તં ભિક્ખુનિં સાહં ઉપગચ્છિં ઉપસઙ્કમિં, પટાચારાથેરિં સદ્ધાય વદતિ. ‘‘સા ભિક્ખુની ઉપગચ્છિ, યા મે સાધયિકા’’તિપિ પાઠો. સા પટાચારા ભિક્ખુની અનુકમ્પાય મં ઉપગચ્છિ, યા મય્હં સદત્થસ્સ સાધિકાતિ અત્થો. **સા મે ધમ્મમદેસેસિ**, **ખન્ધાયતનધાતુયો**તિ સા પટાચારા થેરી ‘‘ઇમે પઞ્ચક્ખન્ધા, ઇમાનિ દ્વાદસાયતનાનિ, ઇમા અટ્ઠારસ ધાતુયો’’તિ ખન્ધાદિકે વિભજિત્વા દસ્સેન્તી મય્હં ધમ્મં દેસેસિ.

તસ્સા ધમ્મં સુણિત્વાનાતિ તસ્સા પટિસમ્ભિદાપ્પત્તાય થેરિયા સન્તિકે ખન્ધાદિવિભાગપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં પાપેત્વા દેસિતસણ્હસુખુમવિપસ્સનાધમ્મં સુત્વા. **યથા મં અનુસાસિ સા**તિ સા થેરી યથા મં અનુસાસિ ઓવદિ, તથા પટિપજ્જન્તી પટિપત્તિં મત્થકં પાપેત્વાપિ સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસીદિં. કથં? **પીતિસુખસમપ્પિતા**તિ ઝાનમયેન પીતિસુખેન સમઙ્ગીભૂતા. **અટ્ઠમિયા પાદે પસારેસિં**, **તમોખન્ધં પદાલિયા**તિ અનવસેસં મોહક્ખન્ધં અગ્ગમગ્ગેન પદાલેત્વા અટ્ઠમે દિવસે પલ્લઙ્કં ભિન્દન્તી પાદે પસારેસિં. ઇદમેવ ચસ્સા અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસિ.

ઉત્તમાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અપરા ઉત્તમાથેરીગાથાવણ્ણના

યે ઇમે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગાતિઆદિકા અપરાય ઉત્તમાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે બન્ધુમતીનગરે કુલદાસી હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા એકદિવસં સત્થુ સાવકં એકં ખીણાસવત્થેરં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા તીણિ મોદકાનિ અદાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કોસલજનપદે અઞ્ઞતરસ્મિં બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્તા જનપદચારિકં ચરન્તસ્સ સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૩૦-૩૬) –

‘‘નગરે બન્ધુમતિયા, કુમ્ભદાસી અહોસહં;

મમ ભાગં ગહેત્વાન, ગચ્છં ઉદકહારિકા.

‘‘પન્થમ્હિ સમણં દિસ્વા, સન્તચિત્તં સમાહિતં;
પસન્નચિત્તા સુમના, મોદકે તીણિદાસહં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
એકનવુતિકપ્પાનિ, વિનિપાતં ન ગચ્છહં.

‘‘સમ્પત્તિ તં કરિત્વાન, સબ્બં અનુભવિં અહં;
મોદકે તીણિ દત્વાન, પત્તાહં અચલં પદં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.
અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૪૫. ‘‘યે ઇમે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, મગ્ગા નિબ્બાનપત્તિયા;
ભાવિતા તે મયા સબ્બે, યથા બુદ્ધેન દેસિતા.

૪૬. ‘‘સુઞ્ઞતસ્સાનિમિત્તસ્સ, લાભિનીહં યદિચ્છકં;
ઓરસા ધીતા બુદ્ધસ્સ, નિબ્બાનાભિરતા સદા.

૪૭. ‘‘સબ્બે કામા સમુચ્છિન્ના, યે દિબ્બા યે ચ માનુસા;
વિક્ખીણો જાતિસંસારો, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **સુઞ્ઞતસ્સાનિમિત્તસ્સ, લાભિનીહં યદિચ્છક**ન્તિ સુઞ્ઞતસમાપત્તિયા ચ અનિમિત્તસમાપત્તિયા ચ અહં યદિચ્છકં લાભિની, તત્થ યં યં સમાપજ્જિતું ઇચ્છામિ યત્થ યત્થ યદા યદા, તં તં તત્થ તત્થ તદા તદા સમાપજ્જિત્વા વિહરામીતિ અત્થો. યદિપિ હિ સુઞ્ઞતાપ્પણિહિતાદિનામકસ્સ યસ્સ કસ્સચિપિ મગ્ગસ્સ સુઞ્ઞતાદિભેદં તિવિધમ્પિ ફલં સમ્ભવતિ. અયં પન થેરી સુઞ્ઞતાનિમિત્તસમાપત્તિયોવ સમાપજ્જતિ. તેન વુત્તં – ‘‘સુઞ્ઞતસ્સાનિમિત્તસ્સ, લાભિનીહં યદિચ્છક’’ન્તિ. યેભુય્યવસેન વા એતં વુત્તં. નિદસ્સનમત્તમેતન્તિ અપરે.

યે દિબ્બા યે ચ માનુસાતિ યે દેવલોકપરિયાપન્ના યે ચ મનુસ્સલોકપરિયાપન્ના વત્થુકામા, તે સબ્બેપિ તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગપ્પહાનેન મયા સમ્મદેવ ઉચ્છિન્ના, અપરિભોગારહા કતા . વુત્તઞ્હિ – ‘‘અભબ્બો, આવુસો, ખીણાસવો ભિક્ખુ કામે પરિભુઞ્જિતું. સેય્યથાપિ પુબ્બે અગારિયભૂતો’’તિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

અપરા ઉત્તમાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દન્તિકાથેરીગાથાવણ્ણના

દિવાવિહારા નિક્ખમ્માતિઆદિકા દન્તિકાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી બુદ્ધસુઞ્ઞકાલે ચન્દભાગાય નદિયા તીરે કિન્નરયોનિયં નિબ્બત્તિ. સા એકદિવસં કિન્નરેહિ સદ્ધિં કીળન્તી વિચરમાના અદ્દસ અઞ્ઞતરં પચ્ચેકબુદ્ધં અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસિન્નં. દિસ્વાન પસન્નમાનસા ઉપસઙ્કમિત્વા સાલપુપ્ફેહિ પૂજં કત્વા વન્દિત્વા પક્કામિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કોસલરઞ્ઞો પુરોહિતબ્રાહ્મણસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા જેતવનપટિગ્ગહણે પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા પચ્છા મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા રાજગહે વસમાના એકદિવસં પચ્છાભત્તં ગિજ્ઝકૂટં અભિરુહિત્વા દિવાવિહારં નિસિન્ના હત્થારોહકસ્સ અભિરુહનત્થાય પાદં પસારેન્તં હત્થિં દિસ્વા તદેવ આરમ્મણં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૮૬-૯૬) –

“ચન્દભાગાનદીતીરે , અહોસિં કિન્નરી તદા;
અદ્દસં વિરજં બુદ્ધં, સયમ્ભું અપરાજિતં.

“પસન્નચિત્તા સુમના, વેદજાતા કતઞ્જલી;
સાલમાલં ગહેત્વાન, સયમ્ભું અભિપૂજયિં.

“તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા કિન્નરીદેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

“છત્તિંસદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
મનસા પત્થિતં મય્હં, નિબ્બત્તતિ યથિચ્છિતં.

“દસન્નં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં;
ઓચિતત્તાવ હુત્વાન, સંસરામિ ભવેસ્વહં.

“કુસલં વિજ્જતે મય્હં, પબ્બજિં અનગારિયં;
પૂજારહા અહં અજ્જ, સક્યપુત્તસ્સ સાસને.

“વિસુદ્ધમનસા અજ્જ, અપેતમનપાપિકા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

“ચતુન્નવુતિતો કપ્પે, યં બુદ્ધમભિપૂજયિં;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, સાલમાલાયિદં ફલં.

“કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન”ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પીતિસોમનસ્સજાતા ઉદાનવસેન –

૪૮. “દિવાવિહારા નિક્ખમ્મ, ગિજ્ઝકૂટમ્હિ પબ્બતે;
નાગં ઓગાહમુત્તિણ્ણં, નદીતીરમ્હિ અદ્દસં.

૪૯. ‘‘પુરિસો અઙ્કુસમાદાય, ‘દેહિ પાદ’ન્તિ યાચતિ;
નાગો પસારયી પાદં, પુરિસો નાગમારુહિ.

૫૦. ‘‘દિસ્વા અદન્તં દમિતં, મનુસ્સાનં વસં ગતં;
તતો ચિત્તં સમાધેસિં, ખલુ તાય વનં ગતા’’તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **નાગં ઓગાહમુત્તિણ્ણ**ન્તિ હત્થિનાગં નદિયં ઓગાહં કત્વા ઓગય્હ તતો ઉત્તિણ્ણં. ‘‘ઓગય્હ મુત્તિણ્ણ’’ન્તિ વા પાઠો. મ-કારો પદસન્ધિકરો. **નદીતીરમ્હિ અદ્દસ**ન્તિ ચન્દભાગાય નદિયા તીરે અપસ્સિં.

કિં કરોન્તન્તિ ચેતં દસ્સેતું વુત્તં ‘‘**પુરિસો**’’તિઆદિ. તત્થ ‘**દેહિ પાદ**’**ન્તિ યાચતી**તિ ‘‘પાદં દેહિ’’ઇતિ પિટ્ઠિઆરોહનત્થં પાદં પસારેતું સઞ્ઞં દેતિ, યથાપરિચિતઞ્હિ સઞ્ઞં દેન્તો ઇધ યાચતીતિ વુત્તો.

દિસ્વા અદન્તં દમિતન્તિ પકતિયા પુબ્બે અદન્તં ઇદાનિ હત્થાચરિયેન હત્થિસિક્ખાય દમિતદમથં ઉપગમિતં. કીદિસં દમિતં? **મનુસ્સાનં વસં ગતં** યં યં મનુસ્સા આણાપેન્તિ, તં તં દિસ્વાતિ યોજના. **તતો ચિત્તં સમાધેસિં**, **ખલુ તાય વનં ગતા**તિ **ખલૂ**તિ અવધારણત્થે નિપાતો. **તતો** હત્થિદસ્સનતો પચ્છા, **તાય** હત્થિનો કિરિયાય હેતુભૂતાય, **વનં** અરઞ્ઞં ગતા ચિત્તં સમાધેસિંયેવ. કથં? ‘‘અયમ્પિ નામ તિરચ્છાનગતો હત્થી હત્થિદમકસ્સ વસેન દમથં ગતો, કસ્મા મનુસ્સભૂતાય ચિત્તં પુરિસદમકસ્સ સત્થુ વસેન દમથં ન ગમિસ્સતી’’તિ સંવેગજાતા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અગ્ગમગ્ગસમાધિના મમ ચિત્તં સમાધેસિં અચ્ચન્તસમાધાનેન સબ્બસો કિલેસે ખેપેસિન્તિ અત્થો.

દન્તિકાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઉબ્બિરિથેરીગાથાવણ્ણના

અમ્મ, **જીવા**તિઆદિકા ઉબ્બિરિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્તા એકદિવસં માતાપિતૂસુ મઙ્ગલં અનુભવિતું ગેહન્તરગતેસુ અદુતિયા સયં ગેહે ઓહીના ઉપકટ્ઠાય વેલાય ભગવતો સાવકં એકં ખીણાસવત્થેરં ગેહદ્વારસમીપેન ગચ્છન્તં દિસ્વા ભિક્ખં દાતુકામા, ‘‘ભન્તે, ઇધ પવિસથા’’તિ વત્વા થેરે ગેહં પવિટ્ઠે પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન થેરં વન્દિત્વા ગોનકાદીહિ આસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ થેરો પઞ્ઞત્તે આસને. સા પત્તં ગહેત્વા પિણ્ડપાતસ્સ પૂરેત્વા થેરસ્સ હત્થે ઠપેસિ. થેરો અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન તાવતિંસેસુ નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઉળારદિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા તતો ચુતા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા **ઉબ્બિરી**તિ લદ્ધનામા અભિરૂપા દસ્સનીયા પાસાદિકા અહોસિ. સા વયપ્પત્તકાલે કોસલરઞ્ઞા અત્તનો ગેહં નીતા, કતિપયસંવચ્છરાતિક્કમેન એકં ધીતરં લભિ. તસ્સા **જીવન્તી**તિ નામં અકંસુ . રાજા તસ્સા ધીતરં દિસ્વા તુટ્ઠમાનસો ઉબ્બિરિયા અભિસેકં અદાસિ. ધીતા પનસ્સા આધાવિત્વા પરિધાવિત્વા વિચરણકાલે કાલમકાસિ. માતા યત્થ તસ્સા સરીરનિક્ખેપો કતો, તં સુસાનં ગન્ત્વા દિવસે દિવસે પરિદેવતિ. એકદિવસં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા થોકં નિસીદિત્વા ગતા અચિરવતીનદિયા તીરે ઠત્વા ધીતરં આરબ્ભ પરિદેવતિ. તં દિસ્વા સત્થા ગન્ધકુટિયં યથાનિસિન્નોવ અત્તાનં દસ્સેત્વા ‘‘કસ્મા વિપ્પલપસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘મમ ધીતરં આરબ્ભ વિપ્પલપામિ, ભગવા’’તિ. ‘‘ઇમસ્મિં સુસાને

ઝાપિતા તવ ધીતરો ચતુરાસીતિસહસ્સમત્તા, તાસં કતર સન્ધાય વિપ્પલપસી''તિ. તાસં તં તં આળાહનટ્ઠાનં દસ્સેત્વા –

૫૧. ''અમ્મ જીવાતિ વનમ્હિ કન્દસિ, અત્તાનં અધિગચ્છ ઉબ્બિરિ;
ચુલ્લાસીતિસહસ્સાનિ, સબ્બા જીવસનામિકા;
એતમ્હાળાહને દડ્ઢા, તાસં કમનુસોચસી''તિ. – સઉપડ્ઢગાથમાહ;

તત્થ, **અમ્મ, જીવા**તિ માતુપચારનામેન ધીતુયા આલપનં, ઇદઞ્ચસ્સા વિપ્પલપનાકારદસ્સનં. **વનમ્હિ કન્દસી**તિ વનમજ્ઝે પરિદેવસિ. **અત્તાનં અધિગચ્છ ઉબ્બિરી**તિ ઉબ્બિરિ તવ અત્તાનમેવ તાવ બુજ્ઝસ્સુ યાથાવતો જાનાહિ. **ચુલ્લાસીતિસહસ્સાની**તિ ચતુરાસીતિસહસ્સાનિ. **સબ્બા જીવસનામિકા**તિ તા સબ્બાપિ જીવન્તિ, યા સમાનનામિકા. **એતમ્હાળાહને દડ્ઢા**તિ એતમ્હિ સુસાને ઝાપિતા. **તાસં કમનુસોચસી**તિ તાસુ જીવન્તીનામાસુ ચતુરાસીતિસહસ્સમત્તાસુ કં સન્ધાય ત્વં અનુસોચસિ અનુસોકં આપજ્જસીતિ એવં સત્થારા ધમ્મે દેસિતે દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા વિપસ્સનં આરભિત્વા સત્થુ દેસનાવિલાસેન અત્તનો ચ હેતુસમ્પત્તિયા યથાઠાતાવ વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અગ્ગફલે અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૩૭-૬૦) –

''નગરે હંસવતિયા, અહોસિં બાલિકા તદા;
માતા ચ મે પિતા ચેવ, કમ્મન્તં અગમંસુ તે.

''મજ્ઝન્હિકમ્હિ સૂરિયે, અદ્દસં સમણં અહં;
વીથિયા અનુગચ્છન્તં, આસનં પઞ્ઞપેસહં.

''ગોનકાવિકતિકાહિ, પઞ્ઞપેત્વા મમાસનં;
પસન્નચિત્તા સુમના, ઇદં વચનમબ્રવિં.

''સન્તત્તા કુથિતા ભૂમિ, સૂરો મજ્ઝન્હિકે ઠિતો;
માલુતા ચ ન વાયન્તિ, કાલો ચેવેત્થ મેહિતિ.

''પઞ્ઞત્તમાસનમિદં, તવત્થાય મહામુનિ;
અનુકમ્પં ઉપાદાય, નિસીદ મમ આસને.

''નિસીદિ તત્થ સમણો, સુદન્તો સુદ્ધમાનસો;
તસ્સ પત્તં ગહેત્વાન, યથારન્ધં અદાસહં.

''તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

''તત્થ મે સુકતં બ્યમ્હં, આસનેન સુનિમ્મિતં;
સટ્ઠિયોજનમુબ્બેધં, તિંસયોજનવિત્થતં.

‘‘સોણ્ણમયા મણિમયા, અથોપિ ફલિકામયા;
લોહિતઙ્ગમયા ચેવ, પલ્લઙ્કા વિવિધા મમ.

‘‘તૂલિકાવિકતિકાહિ, કટ્ટિસ્સચિત્તકાહિ ચ;
ઉદ્ધએકન્તલોમી ચ, પલ્લઙ્કા મે સુસણ્ઠિતા.

‘‘યદા ઇચ્છામિ ગમનં, હાસખિડ્ડસમપ્પિતા;
સહ પલ્લઙ્કસેટ્ઠેન, ગચ્છામિ મમ પત્થિતં.

‘‘અસીતિદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સત્તતિચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘ભવાભવે સંસરન્તી, મહાભોગં લભામહં;
ભોગે મે ઊનતા નત્થિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘દુવે ભવે સંસરામિ, દેવત્તે અથ માનુસે;
અઞ્ઞે ભવે ન જાનામિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘દુવે કુલે પજાયામિ, ખત્તિયે ચાપિ બ્રાહ્મણે;
ઉચ્ચાકુલીના સબ્બત્થ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘દોમનસ્સં ન જાનામિ, ચિત્તસન્તાપનં મમ;
વેવણ્ણિયં ન જાનામિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘ધાતિયો મં ઉપટ્ઠન્તિ, ખુજ્જા ચેલાપિકા બહૂ;
અઙ્કેન અઙ્કં ગચ્છામિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘અઞ્ઞા ન્હાપેન્તિ ભોજેન્તિ, અઞ્ઞા રમેન્તિ મં સદા;
અઞ્ઞા ગન્ધં વિલિમ્પન્તિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘મણ્ડપે રુક્ખમૂલે વા, સુઞ્ઞાગારે વસન્તિયા;
મમ સઙ્કપ્પમઞ્ઞાય, પલ્લઙ્કો ઉપતિટ્ઠતિ.

‘‘અયં પચ્છિમકો મય્હં, ચરિમો વત્તતે ભવો;
અજ્જાપિ રજ્જં છડ્ડેત્વા, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, એકાસનસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તે પન પતિટ્ઠાય અત્તના અધિગતવિસેસં પકાસેન્તી –

૫૨. ''અબ્બહી તવ મે સલ્લં, દુદ્દસં હદયસ્સિતં;
યં મે સોકપરેતાય, ધીતુસોકં બ્યપાનુદિ.

૫૩. ''સાજ્જ અબ્બૂળ્હસલ્લાહં, નિચ્છાતા પરિનિબ્બુતા;
બુદ્ધં ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ, ઉપેમિ સરણં મુનિ''ન્તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અબ્બહી વત મે સલ્લં, દુદ્દસં હદયસ્સિત**ન્તિ અનુપચિતકુસલસમ્ભારેહિ યાથાવતો દુદ્દસં મમ ચિત્તસન્નિસ્સિતં પીળાજનનતો દુન્નીહરણતો અન્તો તુદનતો ચ ''સલ્લ''ન્તિ લદ્ધનામં સોકં તણ્હઞ્ચ **અબ્બહી** વત નીહરિ વત. **યં મે સોકપરેતાયા**તિ યસ્મા સોકેન અભિભૂતાય મય્હં ધીતુસોકં **બ્યપાનુદિ** અનવસેસતો નીહરિ, તસ્મા અબ્બહી વત મે સલ્લન્તિ યોજના.

સાજ્જ અબ્બૂળ્હસલ્લાહન્તિ સા અહં અજ્જ સબ્બસો ઉદ્ધટતણ્હાસલ્લા તતો એવ નિચ્છાતા પરિનિબ્બુતા. **મુનિ**ન્તિ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધં તદુપદેસિતમગ્ગફલનિબ્બાનપભેદં નવવિધલોકુત્તર**ધમ્મઞ્ચ**, તત્થ પતિટ્ઠિતં અટ્ઠઅરિયપુગ્ગલસમૂહસઙ્ખાતં **સઙ્ઘઞ્ચ**, અનુત્તરેહિ તેહિ યોજનતો સકલવટ્ટદુક્ખવિનાસનતો ચ **સરણં** તાણં લેણં પરાયણન્તિ, **ઉપેમિ** ઉપગચ્છામિ બુજ્ઝામિ સેવામિ ચાતિ અત્થો.

ઉબ્બિરિથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુક્કાથેરીગાથાવણ્ણના

કિંમે કતા રાજગહેતિઆદિકા સુક્કાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે બન્ધુમતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્તા ઉપાસિકાહિ સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા પટિભાનવતી અહોસિ. સા તત્થ બહૂનિ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા પુથુજ્જનકાલકિરિયમેવ કત્વા તુસિતે નિબ્બત્તિ. તથા સિખિસ્સ ભગવતો, વેસ્સભુસ્સ ભગવતો કાલેતિ એવં તિણ્ણં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં સાસને સીલં રક્ખિત્વા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા અહોસિ, તથા કકુસન્ધસ્સ, કોણાગમનસ્સ, કસ્સપસ્સ ચ ભગવતો સાસને પબ્બજિત્વા વિસુદ્ધસીલા બહુસ્સુતા ધમ્મકથિકા અહોસિ.

એવં સા તત્થ તત્થ બહું પુઞ્ઞં ઉપચિનિત્વા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, **સુક્કા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્તા સત્થુ રાજગહપવેસને લદ્ધપ્પસાદા ઉપાસિકા હુત્વા અપરભાગે ધમ્મદિન્નાય થેરિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સઞ્જાતસંવેગા તસ્સા એવ સન્તિકે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી નચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૪.૧૧૧-૧૪૨) –

''એકનવુતિતો કપ્પે, વિપસ્સી નામ નાયકો;

ઉપ્પજ્જિ ચારુદસ્સનો, સબ્બધમ્મવિપસ્સકો.

‘‘તદાહં બન્ધુમતિયં, જાતા અઞ્ઞતરે કુલે;
ધમ્મં સુત્વાન મુનિનો, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘બહુસ્સુતા ધમ્મધરા, પટિભાનવતી તથા;
વિચિત્તકથિકા ચાપિ, જિનસાસનકારિકા.

‘‘તદા ધમ્મકથં કત્વા, હિતાય જનતં બહું;
તતો ચુતાહં તુસિતં, ઉપપન્ના યસસ્સિની.

‘‘એકત્તિંસે ઇતો કપ્પે, સિખી વિય સિખી જિનો;
તપન્તો યસસા લોકે, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘તદાપિ પબ્બજિત્વાન, બુદ્ધસાસનકોવિદા;
જોતેત્વા જિનવાક્યાનિ, તતોપિ તિદિવં ગતા.

‘‘એકત્તિંસેવ કપ્પમ્હિ, વેસ્સભૂ નામ નાયકો;
ઉપ્પજ્જિત્થ મહાઞાણી, તદાપિ ચ તથેવહં.

‘‘પબ્બજિત્વા ધમ્મધરા, જોતયિં જિનસાસનં;
ગન્ત્વા મરુપુરં રમ્મં, અનુભોસિં મહાસુખં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, કકુસન્ધો જિનુત્તમો;
ઉપ્પજ્જિ નરસરણો, તદાપિ ચ તથેવહં.

‘‘પબ્બજિત્વા મુનિમતં, જોતયિત્વા યથાયુકં;
તતો ચુતાહં તિદિવં, અગં સભવનં યથા.

‘‘ઇમસ્મિંયેવ કપ્પમ્હિ, કોણાગમનનાયકો;
ઉપ્પજ્જિ લોકસરણો, અરણો અમતઙ્ગતો.

‘‘તદાપિ પબ્બજિત્વાન, સાસને તસ્સ તાદિનો;
બહુસ્સુતા ધમ્મધરા, જોતયિં જિનસાસનં.

‘‘ઇમસ્મિંયેવ કપ્પમ્હિ, કસ્સપો મુનિમુત્તમો;
ઉપ્પજ્જિ લોકસરણો, અરણો મરણન્તગૂ.

‘‘તસ્સાપિ નરવીરસ્સ, પબ્બજિત્વાન સાસને;
પરિયાપુટસદ્ધમ્મા, પરિપુચ્છા વિસારદા.

‘‘સુસીલા લજ્જિની ચેવ, તીસુ સિક્ખાસુ કોવિદા;
બહું ધમ્મકથં કત્વા, યાવજીવં મહામુને.

‘‘તેન કમ્મવિપાકેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, ગિરિબ્બજપુરુત્તમે;
જાતા સેટ્ઠિકુલે ફીતે, મહારતનસઞ્ચયે.

‘‘યદા ભિક્ખુસહસ્સેન, પરિવુતો લોકનાયકો;
ઉપાગમિ રાજગહં, સહસ્સક્ખેન વણ્ણિતો.

‘‘દન્તો દન્તેહિ સહ પુરાણજટિલેહિ, વિપ્પમુત્તો વિપ્પમુત્તેહિ;
સિઙ્ગીનિક્ખસવણ્ણો, રાજગહં પાવિસિ ભગવા.

‘‘દિસ્વા બુદ્ધાનુભાવં તં, સુત્વાવ ગુણસઞ્ચયં;
બુદ્ધે ચિત્તં પસાદેત્વા, પૂજયિં તં યથાબલં.

‘‘અપરેન ચ કાલેન, ધમ્મદિન્નાય સન્તિકે;
અગારા નિક્ખમિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘કેસેસુ છિજ્જમાનેસુ, કિલેસે ઝાપયિં અહં;
ઉગ્ગહિં સાસનં સબ્બં, પબ્બજિત્વા ચિરેનહં.

‘‘તતો ધમ્મમદેસેસિં, મહાજનસમાગમે;
ધમ્મે દેસિયમાનમ્હિ, ધમ્માભિસમયો અહુ.

‘‘નેકપાણસહસ્સાનં, તં વિદિત્વાતિવિમ્હિતો;
અભિપ્પસન્નો મે યક્ખો, ભમિત્વાન ગિરિબ્બજં.

‘‘કિંમે કતા રાજગહે મનુસ્સા, મધું પીતાવ અચ્છરે;
યે સુક્કં ન ઉપાસન્તિ, દેસેન્તિં અમતં પદં.

‘‘તઞ્ચ અપ્પટિવાનીયં, અસેચનકમોજવં;
પિવન્તિ મઞ્ઞે સપ્પઞ્ઞા, વલાહકમિવદ્ધગૂ.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;

સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મમ મહાવીર, ઉપ્પન્નં તવ સન્તિકે.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા પઞ્ચસતભિક્ખુનિપરિવારા મહાધમ્મકથિકા અહોસિ. સા એકદિવસં રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચા ભિક્ખુનુપસ્સયં પવિસિત્વા સન્નિસિન્નાય મહતિયા પરિસાય મધુભણ્ડં પીળેત્વા સુમધુરં પાયેન્તી વિય અમતેન અભિસિઞ્ચન્તી વિય ધમ્મં દેસેતિ. પરિસા ચસ્સા ધમ્મકથં ઓહિતસોતા અવિક્ખિત્તચિત્તા સક્કચ્ચં સુણાતિ. તસ્મિં ખણે થેરિયા ચઙ્કમનકોટિયં રુક્ખે અધિવત્થા દેવતા ધમ્મદેસનાય પસન્ના રાજગહં પવિસિત્વા રથિયાય રથિયં સિઙ્ઘાટકેન સિઙ્ઘાટકં વિચરિત્વા તસ્સા ગુણં વિભાવેન્તી –

૫૪. ‘‘કિંમે કતા રાજગહે મનુસ્સા, મધું પીતાવ અચ્છરે;
યે સુક્કં ન ઉપાસન્તિ, દેસેન્તિં બુદ્ધસાસનં.

૫૫. ‘‘તઞ્ચ અપ્પટિવાનીયં, અસેચનકમોજવં;
પિવન્તિ મઞ્ઞે સપ્પઞ્ઞા, વલાહકમિવદ્ધગૂ’’તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **કિંમે કતા રાજગહે મનુસ્સા**તિ ઇમે રાજગહે મનુસ્સા કિં કતા, કિસ્મિં નામ કિચ્ચે બ્યાવટા. **મધું પીતાવ અચ્છરે**તિ યથા ભણ્ડમધું ગહેત્વા મધું પીતવન્તો વિસઞ્ઞિનો હુત્વા સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોન્તિ , એવં ઇમેપિ ધમ્મસઞ્ઞાય વિસઞ્ઞિનો હુત્વા મઞ્ઞે સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોન્તિ, કેવલં અચ્છન્તિયેવાતિ અત્થો. **યે સુક્કં ન ઉપાસન્તિ, દેસેન્તિં બુદ્ધસાસનન્**તિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાસનં યાથાવતો દેસેન્તિં પકાસેન્તિં સુક્કં થેરિં યે ન ઉપાસન્તિ ન પયિરુપાસન્તિ. તે ઇમે રાજગહે મનુસ્સા કિં કતાતિ યોજના.

તઞ્ચ અપ્પટિવાનીયન્તિ તઞ્ચ પન ધમ્મં અનિવત્તિતભાવાવહં નિય્યાનિકં, અભિક્કન્તતાય વા યથા સોતુજનસવનમનોહરભાવેન અનપનીયં, **અસેચનકં** અનાસિત્તકં પકતિયાવ મહારસં તતો એવ ઓજવન્તં. ‘‘ઓસધ’’ન્તિપિ પાળિ. વટ્ટદુક્ખબ્યાધિતિકિચ્છાય ઓસધભૂતં. **પિવન્તિ મઞ્ઞે સપ્પઞ્ઞા, વલાહકમિવદ્ધગૂ**તિ વલાહકન્તરતો નિક્ખન્તં ઉદકં નિરુદકકન્તારે પથગા વિય તં ધમ્મં સપ્પઞ્ઞા પણ્ડિતપુરિસા પિવન્તિ મઞ્ઞે પિવન્તા વિય સુણન્તિ.

મનુસ્સા તં સુત્વા પસન્નમાનસા થેરિયા સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા સક્કચ્ચં ધમ્મં સુણિંસુ. અપરભાગે થેરિયા આયુપરિયોસાને પરિનિબ્બાનકાલે સાસનસ્સ નિય્યાનિકભાવવિભાવનત્થં અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તી –

૫૬. ‘‘સુક્કા સુક્કેહિ ધમ્મેહિ, વીતરાગા સમાહિતા;
ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહન’’ન્તિ. – ઇમં ગાથં અભાસિ;

તત્થ **સુક્કા**તિ સુક્કાથેરી અત્તાનમેવ પરં વિય દસ્સેતિ. **સુક્કેહિ ધમ્મેહી**તિ સુપરિસુદ્ધેહિ લોકુત્તરધમ્મેહિ. **વીતરાગા સમાહિતા**તિ અગ્ગમગ્ગેન સબ્બસો વીતરાગા અરહત્તફલસમાધિના સમાહિતા. સેસં વુત્તનયમેવ.

સુક્કાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સેલાથેરીગાથાવણ્ણના

નત્થિ નિસ્સરણં લોકેતિઆદિકા સેલાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્તા માતાપિતૂહિ સમાનજાતિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ દિન્ના, તેન સદ્ધિં બહૂનિ વસ્સસતાનિ સુખસંવાસં વસિત્વા તસ્મિં કાલઙ્કતે સયમ્પિ અદ્ધગતા વયોઅનુપ્પત્તા સંવેગજાતા કિંકુસલગવેસિની કાલેન કાલં આરામેન આરામં વિહારેન વિહારં અનુવિચરતિ ‘‘સમણબ્રાહ્મણાનં સન્તિકે ધમ્મં સોસ્સામી’’તિ. સા એકદિવસં સત્થુ બોધિરુક્ખં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘યદિ બુદ્ધો ભગવા અસમો અસમસમો અપ્પટિપુગ્ગલો, દસ્સેતુ મે અયં બોધિ પાટિહારિય’’ન્તિ નિસીદિ. તસ્સા તથા ચિત્તુપ્પાદસમનન્તરમેવ બોધિ પજ્જલિ, સબ્બસોવણ્ણમયા સાખા ઉટ્ઠહિંસુ, સબ્બા દિસા વિરોચિંસુ. સા તં પાટિહારિયં દિસ્વા પસન્નમાનસા ગરુચિત્તીકારં ઉપટ્ઠપેત્વા સિરસિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સત્તરત્તિન્દિવં તત્થેવ નિસીદિ. સત્તમે દિવસે ઉળારં પૂજાસક્કારં અકાસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે આળવીરટ્ઠે આળવિકસ્સ રઞ્ઞો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. **સેલા**તિસ્સા નામં અહોસિ. આળવિકસ્સ પન રઞ્ઞો ધીતાતિ કત્વા **આળવિકા**તિપિ નં વોહરન્તિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્તા સત્થરિ આળવકં દમેત્વા તસ્સ હત્થે પત્તચીવરં દત્વા તેન સદ્ધિં આળવીનગરં ઉપગતે દારિકા હુત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ઉપગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા અહોસિ. સા અપરભાગે સઞ્જાતસંવેગા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તી ઉપનિસ્સયસમ્પન્નત્તા પરિપક્કઞાણા નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૬૧-૮૫) –

‘‘નગરે હંસવતિયા, ચારિકી આસહં તદા;
આરામેન ચ આરામં, ચરામિ કુસલત્થિકા.

‘‘કાળપક્ખમ્હિ દિવસે, અદ્દસં બોધિમુત્તમં;
તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા, બોધિમૂલે નિસીદહં.

‘‘ગરુચિત્તં ઉપટ્ઠેત્વા, સિરે કત્વાન અઞ્જલિં;
સોમનસ્સં પવેદેત્વા, એવં ચિન્તેસિ તાવદે.

‘‘યદિ બુદ્ધો અમિતગુણો, અસમપ્પટિપુગ્ગલો;
દસ્સેતુ પાટિહીરં મે, બોધિ ઓભાસતુ અયં.

‘‘સહ આવજ્જિતે મય્હં, બોધિ પજ્જલિ તાવદે;
સબ્બસોણ્ણમયા આસિ, દિસા સબ્બા વિરોચતિ.

‘‘સત્તરત્તિન્દિવં તત્થ, બોધિમૂલે નિસીદહં;

સત્તમે દિવસે પત્તે, દીપપૂજં અકાસહં.

‘‘આસનં પરિવારેત્વા, પઞ્ચદીપાનિ પજ્જલું;
યાવ ઉદેતિ સૂરિયો, દીપા મે પજ્જલું તદા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તત્થ મે સુકતં બ્યમ્હં, પઞ્ચદીપાતિ વુચ્ચતિ;
સટ્ઠિયોજનમુબ્બેધં, તિંસયોજનવિત્થતં.

‘‘અસઙ્ખિયાનિ દીપાનિ, પરિવારે જલિંસુ મે;
યાવતા દેવભવનં, દીપાલોકેન જોતતિ.

‘‘પરમ્મુખા નિસીદિત્વા, યદિ ઇચ્છામિ પસ્સિતું;
ઉદ્ધં અધો ચ તિરિયં, સબ્બં પસ્સામિ ચક્ખુના.

‘‘યાવતા અભિકઙ્ખામિ, દટ્ઠું સુગતદુગ્ગતે;
તત્થ આવરણં નત્થિ, રુક્ખેસુ પબ્બતેસુ વા.

‘‘અસીતિદેવરાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં;
સતાનં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘યં યં યોનુપપજ્જામિ, દેવત્તં અથ માનુસં;
દીપસતસહસ્સાનિ, પરિવારે જલન્તિ મે.

‘‘દેવલોકા ચવિત્વાન, ઉપ્પજ્જિં માતુકુચ્છિયં;
માતુકુચ્છિગતા સન્તી, અક્ખિ મે ન નિમીલતિ.

‘‘દીપસતસહસ્સાનિ, પુઞ્ઞકમ્મસમઙ્ગિતા;
જલન્તિ સૂતિકાગેહે, પઞ્ચદીપાનિદં ફલં.

‘‘પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, માનસં વિનિવત્તયિં;
અજરામતં સીતિભાવં, નિબ્બાનં ફસ્સયિં અહં.

‘‘જાતિયા સત્તવસ્સાહં, અરહત્તમપાપુણિં;
ઉપસમ્પાદયી બુદ્ધો, ગુણમઞ્ઞાય ગોતમો.

‘‘મણ્ડપે રુક્ખમૂલે વા, સુઞ્ઞાગારે વસન્તિયા;
તદા પજ્જલતે દીપં, પઞ્ચદીપાનિદં ફલં.

‘‘દિબ્બચક્ખુવિસુદ્ધં મે, સમાધિકુસલા અહં;
અભિઞ્ઞાપારમિપ્પત્તા, પઞ્ચદીપાનિદં ફલં.

‘‘સબ્બવોસિતવોસાના, કતકિચ્ચા અનાસવા;
પઞ્ચદીપા મહાવીર, પાદે વન્દામિ ચક્ખુમ.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, યં દીપમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પઞ્ચદીપાનિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા થેરી સાવત્થિયં વિહરન્તી એકદિવસં પચ્છાભત્તં સાવત્થિતો નિક્ખમિત્વા દિવાવિહારત્થાય અન્ધવનં પવિસિત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથ નં મારો વિવેકતો વિચ્છેદેતુકામો અઞ્ઞાતકરૂપેન ઉપગન્ત્વા –

૫૭. ‘‘નત્થિ નિસ્સરણં લોકે, કિં વિવેકેન કાહસિ;
ભુઞ્જાહિ કામરતિયો, માહુ પચ્છાનુતાપિની’’તિ. – ગાથમાહ;

તસ્સત્થો – ઇમસ્મિં લોકે સબ્બસમયેસુપિ ઉપપરિક્ખીયમાનેસુ **નિસ્સરણં** નિબ્બાનં નામ નત્થિ તેસં તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં છન્દસો પટિઞ્ઞાયમાનં વોહારમત્તમેવેતં, તસ્મા **કિં વિવેકેન કાહસિ** એવરૂપે સમ્પન્નપઠમવયે ઠિતા ઇમિના કાયવિવેકેન કિં કરિસ્સસિ? અથ ખો **ભુઞ્જાહિ કામરતિયો** વત્થુકામકિલેસકામસન્નિસ્સિતા ખિડ્ડારતિયો પચ્ચનુભોહિ. કસ્મા? **માહુ પચ્છાનુતાપિની** ‘‘યદત્થં બ્રહ્મચરિયં ચરામિ, તદેવ નિબ્બાનં નત્થિ, તેનેવેતં નાધિગતં, કામભોગા ચ પરિહીના, અનત્થો વત મય્હ’’ન્તિ પચ્છા વિપ્પટિસારિની મા અહોસીતિ અધિપ્પાયો.

તં સુત્વા થેરી ‘‘બાલો વતાયં મારો, યો મમ પચ્ચક્ખભૂતં નિબ્બાનં પટિક્ખિપતિ. કામેસુ ચ મં પવારેતિ, મમ ખીણાસવભાવં ન જાનાતિ. હન્દ નં તં જાનાપેત્વા તજ્જેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા –

૫૮. ‘‘સત્તિસૂલૂપમા કામા, ખન્ધાસં અધિકુટ્ટના;
યં ત્વં કામરતિં બ્રૂસિ, અરતી દાનિ સા મમ.

૫૯. ‘‘સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોક્ખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા’’તિ. – ઇમં ગાથાદ્વયમાહ;

તત્થ **સત્તિસૂલૂપમા કામા**તિ કામા નામ યેન અધિટ્ઠિતા, તસ્સ સત્તસ્સ વિનિવિજ્ઝનતો નિસિતસત્તિ વિય સૂલં વિય ચ દટ્ઠબ્બા. **ખન્ધા**તિ ઉપાદાનક્ખન્ધા. **આસ**ન્તિ તેસં. **અધિકુટ્ટના**તિ છિન્દનાધિટ્ઠાના, અચ્ચાદાનટ્ઠાનન્તિ અત્થો. યતો ખન્ધે અચ્ચાદાય સત્તા કામેહિ છેજ્જભેજ્જં પાપુણન્તિ. **યં ત્વં કામરતિં બ્રૂસિ, અરતિ દાનિ સા મમા**તિ, પાપિમ, ત્વં યં કામરતિં રમિતબ્બં સેવિતબ્બં કત્વા વદસિ, સા દાનિ મમ નિરતિજાતિકત્તા મીળ્હસદિસા, ન તાય મમ કોચિ અત્થો અત્થીતિ.

તત્થ કારણમાહ "**સબ્બત્થ વિહતા નન્દી**"તિઆદિના. તત્થ **એવં જાનાહી**તિ ''સબ્બસો પહીનતણ્હાવિજ્જા''તિ મં જાનાહિ, તતો એવ બલવિધમનવિસયાતિક્કમનેહિ **અન્તક** લામકાચાર, માર, ત્વં મયા **નિહતો** બાધિતો અસિ, ન પનાહં તયા બાધિતબ્બાતિ અત્થો.

એવં થેરિયા મારો સન્તજ્જિતો તત્થેવન્તરધાયિ. થેરીપિ ફલસમાપત્તિસુખેન અન્ધવને દિવસભાગં વીતિનામેત્વા સાયન્હે વસનટ્ઠાનમેવ ગતા.

સેલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સોમાથેરીગાથાવણ્ણના

યં તં ઇસીહિ પત્તબ્બન્તિઆદિકા સોમાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી સિખિસ્સ ભગવતો કાલે ખત્તિયમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા અરુણરઞ્ઞો અગ્ગમહેસી અહોસીતિ સબ્બં અતીતવત્થુ અભયત્થેરિયા વત્થુસદિસં. પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ પન અયં થેરી તત્થ તત્થ દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે બિમ્બિસારસ્સ રઞ્ઞો પુરોહિતસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા **સોમા**તિ નામં અહોસિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્તા સત્થુ રાજગહપવેસને પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા અપરભાગે સઞ્જાતસંવેગા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૭૧, ૮૦-૯૦) –

''નગરે અરુણવતિયા, અરુણો નામ ખત્તિયો;
તસ્સ રઞ્ઞો અહું ભરિયા, વારિતં વારયામહં.

''યાવતા…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન''ન્તિ. –
સબ્બં અભયત્થેરિયા અપદાનસદિસં.

અરહત્તં પન પત્વા વિમુત્તિસુખેન સાવત્થિયં વિહરન્તી એકદિવસં દિવાવિહારત્થાય અન્ધવનં પવિસિત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. અથ નં મારો વિવેકતો વિચ્છેદેતુકામો અદિસ્સમાનુરૂપો ઉપગન્ત્વા આકાસે ઠત્વા –

૬૦. ''યં તં ઇસીહિ પત્તબ્બં, ઠાનં દુરભિસમ્ભવં;
ન તં દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞાય, સક્કા પપ્પોતુમિત્થિયા''તિ. – ઇમં ગાથમાહ;

તસ્સત્થો – સીલક્ખન્ધાદીનં એસનટ્ઠેન ''ઇસી''તિ લદ્ધનામેહિ બુદ્ધાદીહિ મહાપઞ્ઞેહિ પત્તબ્બં, તં અઞ્ઞેહિ પન **દુરભિસમ્ભવં** દુન્નિપ્ફાદનીયં. યં તં અરહત્તસઞ્ઞિતં પરમસ્સાસટ્ઠાનં, ન તં દ્વઙ્ગુલપઞ્ઞાય નિહીનપઞ્ઞાય ઇત્થિયા પાપુણિતું સક્કા. ઇત્થિયો હિ સત્તટ્ઠવસ્સકાલતો પટ્ઠાય સબ્બકાલં ઓદનં પચન્તિયો પક્કુથિતે ઉદકે તણ્ડુલે પક્ખિપિત્વા ''એત્તાવતા ઓદનં પક્ક''ન્તિ ન જાનન્તિ, પક્કુથિયમાને પન તણ્ડુલે દબ્બિયા ઉદ્ધરિત્વા દ્વીહિ અઙ્ગુલીહિ પીળેત્વા જાનન્તિ, તસ્મા **દ્વઙ્ગુલિપઞ્ઞાયા**તિ વુત્તા.

તં સુત્વા થેરી મારં અપસાદેન્તી –

૬૧. ‘‘ઇત્થિભાવો નો કિં કયિરા, ચિત્તમ્હિ સુસમાહિતે;
ઞાણમ્હિ વત્તમાનમ્હિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો.

૬૨. ‘‘સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોક્ખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા’’તિ. –

ઇતરા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ઇત્થિભાવો નો કિં કયિરા**તિ માતુગામભાવો અમ્હાકં કિં કરેય્ય, અરહત્તપ્પત્તિયા કીદિસં વિબન્ધં ઉપ્પાદેય્ય. **ચિત્તમ્હિ સુસમાહિતે**તિ ચિત્તે અગ્ગમગ્ગસમાધિના સુટ્ઠુ સમાહિતે. **ઞાણમ્હિ વત્તમાનમ્હી**તિ તતો અરહત્તમગ્ગઞાણે પવત્તમાને. **સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મં પરિઞ્ઞાદિવિધિના સમ્મદેવ પસ્સતો. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપો – પાપિમ, ઇત્થી વા હોતુ પુરિસો વા, અગ્ગમગ્ગે અધિગતે અરહત્તં હત્થગતમેવાતિ.

ઇદાનિ તસ્સ અત્તના અધિગતભાવં ઉજુકમેવ દસ્સેન્તી **‘‘સબ્બત્થ વિહતા નન્દી’’**તિ ગાથમાહ. સા વુત્તત્થાયેવ.

સોમાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુક્કનિપાતો

૧. ભદ્દાકાપિલાનીથેરીગાથાવણ્ણના

ચતુક્કનિપાતે **પુત્તો બુદ્ધસ્સ દાયાદો**તિઆદિકા ભદ્દાય કાપિલાનિયા થેરિયા ગાથા. સા કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા સયમ્પિ તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં પુઞ્ઞાનિ કત્વા તતો ચુતા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી અનુપ્પન્ને બુદ્ધે બારાણસિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા પતિકુલં ગન્ત્વા, એકદિવસં અત્તનો નનન્દાય સદ્ધિં કલહં કરોન્તી તાય પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પિણ્ડપાતે દિન્ને ''અયં ઇમસ્સ દાનં દત્વા ઉળારસમ્પત્તિં લભિસ્સતી''તિ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા ભત્તં છડ્ડેત્વા કલલસ્સ પૂરેત્વા અદાસિ. મહાજનો ગરહિ – ''બાલે, પચ્ચેકબુદ્ધો તે કિં અપરજ્ઝી''તિ? સા તેસં વચનેન લજ્જમાના પુન પત્તં ગહેત્વા કલલં નીહરિત્વા ધોવિત્વા ગન્ધચુણ્ણેન ઉબ્બટ્ટેત્વા ચતુમધુરસ્સ પૂરેત્વા ઉપરિ આસિત્તેન પદુમગબ્ભવણ્ણેન સપ્પિના વિજ્જોતમાનં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે ઠપેત્વા ''યથા અયં પિણ્ડપાતો ઓભાસજાતો, એવં ઓભાસજાતં મે સરીરં હોતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. સા તતો ચવિત્વા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી કસ્સપબુદ્ધકાલે બારાણસિયં મહાવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. પુબ્બકમ્મફલેન દુગ્ગન્ધસરીરા મનુસ્સેહિ જિગુચ્છિતબ્બા હુત્વા સંવેગજાતા અત્તનો આભરણેહિ સુવણ્ણિટ્ઠકં કારેત્વા ભગવતો ચેતિયે પતિટ્ઠપેસિ, ઉપ્પલહત્થેન ચ પૂજં અકાસિ. તેનસ્સા સરીરં તસ્મિંયેવ ભવે સુગન્ધં મનોહરં જાતં. સા પતિનો પિયા મનાપા હુત્વા યાવજીવં કુસલં કત્વા તતો ચુતા સગ્ગે નિબ્બત્તિ. તત્થાપિ યાવજીવં દિબ્બસુખં અનુભવિત્વા, તતો ચુતા બારાણસિરઞ્ઞો ધીતા હુત્વા તત્થ દેવસમ્પત્તિસદિસં સમ્પત્તિં અનુભવન્તી ચિરકાલં પચ્ચેકબુદ્ધે ઉપટ્ઠહિત્વા, તેસુ પરિનિબ્બુતેસુ સંવેગજાતા તાપસપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા ઉય્યાને વસન્તી ઝાનાનિ ભાવેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતા સાગલનગરે કોસિયગોત્તસ્સ બ્રાહ્મણકુલસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિત્વા મહતા પરિહારેન વડ્ઢિત્વા વયપ્પત્તા મહાતિત્થગામે પિપ્ફલિકુમારસ્સ ગેહં નીતા. તસ્મિં પબ્બજિતું નિક્ખન્તે મહન્તં ભોગક્ખન્ધં મહન્તઞ્ચ ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય પબ્બજ્જત્થાય નિક્ખમિત્વા પઞ્ચ વસ્સાનિ તિત્થિયારામે પવિસિત્વા અપરભાગે મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદઞ્ચ લભિત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૨૪૪-૩૧૩) –

''પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

''તદાહુ હંસવતિયં, વિદેહો નામ નામતો;
સેટ્ઠી પહૂતરતનો, તસ્સ જાયા અહોસહં.

''કદાચિ સો નરાદિચ્ચં, ઉપેચ્ચ સપરિજ્જનો;
ધમ્મમસ્સોસિ બુદ્ધસ્સ, સબ્બદુક્ખભયપ્પહં.

''સાવકં ધુતવાદાનં, અગ્ગં કિત્તેસિ નાયકો;
સુત્વા સત્તાહિકં દાનં, દત્વા બુદ્ધસ્સ તાદિનો.

‘‘નિપચ્ચ સિરસા પાદે, તં ઠાનમભિપત્થયિં;
સ હાસયન્તો પરિસં, તદા હિ નરપુઙ્ગવો.

‘‘સેટ્ઠિનો અનુકમ્પાય, ઇમા ગાથા અભાસથ;
લચ્છસે પત્થિતં ઠાનં, નિબ્બુતો હોહિ પુત્તક.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદો, ઓરસો ધમ્મનિમ્મિતો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવકો.

‘‘તં સુત્વા મુદિતો હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તો પરિચરિ, પચ્ચયેહિ વિનાયકં.

‘‘સાસનં જોતયિત્વાન, સો મદ્દિત્વા કુતિત્થિયે;
વેનેય્યં વિનયિત્વા ચ, નિબ્બુતો સો સસાવકો.

‘‘નિબ્બુતે તમ્હિ લોકગ્ગે, પૂજનત્થાય સત્થુનો;
ઞાતિમિત્તે સમાનેત્વા, સહ તેહિ અકારયિ.

‘‘સત્તયોજનિકં થૂપં, ઉબ્બિદ્ધં રતનામયં;
જલન્તં સતરંસિંવ, સાલરાજંવ ફુલ્લિતં.

‘‘સત્તસતસહસ્સાનિ, પાતિયો તત્થ કારયિ;
નળગ્ગી વિય જોતન્તી, રતનેહેવ સત્તહિ.

‘‘ગન્ધતેલેન પૂરેત્વા, દીપાનુજ્જલયી તહિં;
પૂજનત્થાય મહેસિસ્સ, સબ્બભૂતાનુકમ્પિનો.

‘‘સત્તસતસહસ્સાનિ, પુણ્ણકુમ્ભાનિ કારયિ;
રતનેહેવ પુણ્ણાનિ, પૂજનત્થાય મહેસિનો.

‘‘મજ્ઝે અટ્ઠટ્ઠકુમ્ભીનં, ઉસ્સિતા કઞ્ચનગ્ઘિયો;
અતિરોચન્તિ વણ્ણેન, સરદેવ દિવાકરો.

‘‘ચતુદ્વારેસુ સોભન્તિ, તોરણા રતનામયા;
ઉસ્સિતા ફલકા રમ્મા, સોભન્તિ રતનામયા.

‘‘વિરોચન્તિ પરિક્ખિત્તા, અવટંસા સુનિમ્મિતા;

ઉસ્સિતાનિ પટાકાનિ, રતનાનિ વિરોચરે.

‘‘સુરત્તં સુકતં ચિત્તં, ચેતિયં રતનામયં;
અતિરોચતિ વણ્ણેન, સસઞ્ઝોવ દિવાકરો.

‘‘થૂપસ્સ વેદિયો તિસ્સો, હરિતાલેન પૂરયિં;
એકં મનોસિલાયેકં, અઞ્જનેન ચ એકિકં.

‘‘પૂજં એતાદિસં રમ્મં, કારેત્વા વરવાદિનો;
અદાસિ દાનં સઙ્ઘસ્સ, યાવજીવં યથાબલં.

‘‘સહાવ સેટ્ઠિના તેન, તાનિ પુઞ્ઞાનિ સબ્બસો;
યાવજીવં કરિત્વાન, સહાવ સુગતિં ગતા.

‘‘સમ્પત્તિયોનુભોત્વાન, દેવત્તે અથ માનુસે;
છાયા વિય સરીરેન, સહ તેનેવ સંસરિં.

‘‘એકનવુતિતો કપ્પે, વિપસ્સી નામ નાયકો;
ઉપ્પજ્જિ ચારુદસ્સનો, સબ્બધમ્મવિપસ્સકો.

‘‘તદાયં બન્ધુપતિયં, બ્રાહ્મણો સાધુસમ્મતો;
અડ્ઢો સન્તો ગુણેનાપિ, ધનેન ચ સુદુગ્ગતો.

‘‘તદાપિ તસ્સાહં આસિં, બ્રાહ્મણી સમચેતસા;
કદાચિ સો દિજવરો, સઙ્ગમેસિ મહામુનિં.

‘‘નિસિન્નં જનકાયમ્હિ, દેસેન્તં અમતં પદં;
સુત્વા ધમ્મં પમુદિતો, અદાસિ એકસાટકં.

‘‘ઘરમેકેન વત્થેન, ગન્ત્વાનેતં સ મબ્રવિ;
અનુમોદ મહાપુઞ્ઞં, દિન્નં બુદ્ધસ્સ સાટકં.

‘‘તદાહં અઞ્જલિં કત્વા, અનુમોદિં સુપીણિતા;
સુદિન્નો સાટકો સામિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ તાદિનો.

‘‘સુખિતો સજ્જિતો હુત્વા, સંસરન્તો ભવાભવે;
બારાણસિપુરે રમ્મે, રાજા આસિ મહીપતિ.

‘‘તદા તસ્સ મહેસીહં, ઇત્થિગુમ્બસ્સ ઉત્તમા;
તસ્સાતિ દયિતા આસિં, પુબ્બસ્નેહેન ભત્તુનો.

“પિણ્ડાય વિચરન્તે તે, અટ્ઠ પચ્ચેકનાયકે;
દિસ્વા પમુદિતો હુત્વા, દત્વા પિણ્ડં મહારહં.

“પુનો નિમન્તયિત્વાન, કત્વા રતનમણ્ડપં;
કમ્મારેહિ કતં પત્તં, સોવણ્ણં વત તત્તકં.

“સમાનેત્વાન તે સબ્બે, તેસં દાનમદાસિ સો;
સોણ્ણાસને પવિટ્ઠાનં, પસન્નો સેહિ પાણિભિ.

“તમ્પિ દાનં સહાદાસિં, કાસિરાજેનહં તદા;
પુનાહં બારાણસિયં, જાતા કાસિકગામકે.

“કુટુમ્બિકકુલે ફીતે, સુખિતો સો સભાતુકો;
જેટ્ઠસ્સ ભાતુનો જાયા, અહોસિં સુપતિબ્બતા.

“પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વાન, કનિયસ્સ મમ ભત્તુનો;
ભાગન્નં તસ્સ દત્વાન, આગતે તમ્હિ પાવદિં.

“નાભિનન્દિત્થ સો દાનં, તતો તસ્સ અદાસહં;
ઉખા આનિય તં અન્નં, પુનો તસ્સેવ સો અદા.

“તદન્નં છડ્ડયિત્વાન, દુટ્ઠા બુદ્ધસ્સહં તદા;
પત્તં કલલપુણ્ણં તં, અદાસિં તસ્સ તાદિનો.

“દાને ચ ગહણે ચેવ, અપચે પદુસેપિ ચ;
સમચિત્તમુખં દિસ્વા, તદાહં સંવિજિં ભુસં.

“પુનો પત્તં ગહેત્વાન, સોધયિત્વા સુગન્ધિના,
પસન્નચિત્તા પૂરેત્વા, સઘતં સક્કરં અદં.

“યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, સુરૂપા હોમિ દાનતો;
બુદ્ધસ્સ અપકારેન, દુગ્ગન્ધા વદનેન ચ.

“પુન કસ્સપવીરસ્સ, નિધાયન્તમ્હિ ચેતિયે;
સોવણ્ણં ઇટ્ઠકં વરં, અદાસિં મુદિતા અહં.

“ચતુજ્જાતેન ગન્ધેન, નિચયિત્વા તમિટ્ઠકં;
મુત્તા દુગ્ગન્ધદોસમ્હા, સબ્બઙ્ગસુસમાગતા.

“સત્ત પાતિસહસ્સાનિ, રતનેહેવ સત્તહિ;

કારેત્વા ઘતપૂરાનિ, વટ્ટીનિ ચ સહસ્સસો.

‘‘પક્ખિપિત્વા પદીપેત્વા, ઠપયિં સત્તપન્તિયો;
પૂજનત્થં લોકનાથસ્સ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા.

‘‘તદાપિ તમ્હિ પુઞ્ઞમ્હિ, ભાગિનીયિ વિસેસતો;
પુન કાસીસુ સઞ્જાતો, સુમિત્તા ઇતિ વિસ્સુતો.

‘‘તસ્સાહં ભરિયા આસિં, સુખિતા સજ્જિતા પિયા;
તદા પચ્ચેકમુનિનો, અદાસિં ઘનવેઠનં.

‘‘તસ્સાપિ ભાગિની આસિં, મોદિત્વા દાનમુત્તમં;
પુનાપિ કાસિરટ્ઠમ્હિ, જાતો કોલિયજાતિયા.

‘‘તદા કોલિયપુત્તાનં, સતેહિ સહ પઞ્ચહિ;
પઞ્ચ પચ્ચેકબુદ્ધાનં, સતાનિ સમુપટ્ઠહિ.

‘‘તેમાસં તપ્પયિત્વાન, અદાસિ ચ તિચીવરે;
જાયા તસ્સ તદા આસિં, પુઞ્ઞકમ્મપથાનુગા.

‘‘તતો ચુતો અહુ રાજા, નન્દો નામ મહાયસો;
તસ્સાપિ મહેસી આસિં, સબ્બકામસમિદ્ધિની.

‘‘તદા રાજા ભવિત્વાન, બ્રહ્મદત્તો મહીપતિ;
પદુમવતીપુત્તાનં, પચ્ચેકમુનિનં તદા.

‘‘સતાનિ પઞ્ચનૂનાનિ, યાવજીવં ઉપટ્ઠહિં;
રાજુય્યાને નિવાસેત્વા, નિબ્બુતાનિ ચ પૂજયિં.

‘‘ચેતિયાનિ ચ કારેત્વા, પબ્બજિત્વા ઉભો મયં;
ભાવેત્વા અપ્પમઞ્ઞાયો, બ્રહ્મલોકં અગમ્હસે.

‘‘તતો ચુતો મહાતિત્થે, સુજાતો પિપ્ફલાયનો;
માતા સુમનદેવીતિ, કોસિગોત્તો દિજો પિતા.

‘‘અહં મદ્દે જનપદે, સાકલાય પુરુત્તમે;
કપ્પિલસ્સ દિજસ્સાસિં, ધીતા માતા સુચીમતિ.

‘‘ઘનકઞ્ચનબિમ્બેન, નિમ્મિનિત્વાન મં પિતા;
અદા કસ્સપધીરસ્સ, કામેહિ વજ્જિતસ્સમં.

‘‘કદાચિ સો કારુણિકો, ગન્ત્વા કમ્મન્તપેક્ખકો;
કાકાદિકેહિ ખજ્જન્તે, પાણે દિસ્વાન સંવિજિ.

‘‘ઘરેવાહં તિલે જાતે, દિસ્વાનાતપતાપને;
કિમી કાકેહિ ખજ્જન્તે, સંવેગમલભિં તદા.

‘‘તદા સો પબ્બજી ધીરો, અહં તમનુપબ્બજિં;
પઞ્ચ વસ્સાનિ નિવસિં, પરિબ્બાજવતે અહં.

‘‘યદા પબ્બજિતા આસિ, ગોતમી જિનપોસિકા;
તદાહં તમુપગન્ત્વા, બુદ્ધેન અનુસાસિતા.

‘‘ન ચિરેનેવ કાલેન, અરહત્તમપાપુણિં;
અહો કલ્યાણમિત્તત્તં, કસ્સપસ્સ સિરીમતો.

‘‘સુતો બુદ્ધસ્સ દાયાદો, કસ્સપો સુસમાહિતો;
પુબ્બેનિવાસં યો વેદિ, સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતિ.

‘‘અથો જાતિક્ખયં પત્તો, અભિઞ્ઞાવોસિતો મુનિ;
એતાહિ તીહિ વિજ્જાહિ, તેવિજ્જો હોતિ બ્રાહ્મણો.

‘‘તથેવ ભદ્દાકાપિલાની, તેવિજ્જા મચ્ચુહાયિની;
ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જિત્વા મારં સવાહનં.

‘‘દિસ્વા આદીનવં લોકે, ઉભો પબ્બજિતા મયં;
ત્યમ્હ ખીણાસવા દન્તા, સીતિભૂતામ્હ નિબ્બુતા.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૨૪૪-૩૧૩);

અરહત્તં પન પત્વા પુબ્બેનિવાસઞાણે ચિણ્ણવસી અહોસિ. તત્થ સાતિસયં કતાધિકારત્તા અપરભાગે તં સત્થા જેતવને અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરેસુ ઠપેન્તો પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા એકદિવસં મહાકસ્સપત્થેરસ્સ ગુણાભિત્થવનપુબ્બકં અત્તનો કતકિચ્ચતાદિવિભાવનમુખેન ઉદાનં ઉદાનેન્તી –

૬૩. ‘‘પુત્તો બુદ્ધસ્સ દાયાદો, કસ્સપો સુસમાહિતો;
પુબ્બેનિવાસં યોવેદિ, સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતિ.

૬૪. ‘‘અથો જાતિક્ખયં પત્તો, અભિઞ્ઞાવોસિતો મુનિ;
એતાહિ તીહિ વિજ્જાહિ, તેવિજ્જો હોતિ બ્રાહ્મણો.

૬૫. ‘‘તથેવ ભદ્દાકાપિલાની, તેવિજ્જા મચ્ચુહાયિની;

ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહનં.

૬૬. ‘‘દિસ્વા આદીનવં લોકે, ઉભો પબ્બજિતા મયં;
ત્યમ્હ ખીણાસવા દન્તા, સીતિભૂતામ્હ નિબ્બુતા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **પુત્તો બુદ્ધસ્સ દાયાદો**તિ બુદ્ધાનુબુદ્ધભાવતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અનુજાતસુતો તતો એવ તસ્સ દાયભૂતસ્સ નવલોકુત્તરધમ્મસ્સ આદાનેન દાયાદો કસ્સપો લોકિયલોકુત્તરેહિ સમાધીહિ સુટ્ઠુ સમાહિતચિત્તતાય **સુસમાહિતો**. **પુબ્બેનિવાસં યોવેદી**તિ યો મહાકસ્સપત્થેરો પુબ્બેનિવાસં અત્તનો પરેસઞ્ચ નિવુત્થક્ખન્ધસન્તાનં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન પાકટં કત્વા અવેદિ અઞ્ઞાસિ પટિવિજ્ઝિ. **સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતી**તિ છબ્બીસતિદેવલોકભેદં સગ્ગં ચતુબ્બિધં અપાયઞ્ચ દિબ્બચક્ખુના હત્થતલે આમલકં વિય પસ્સતિ.

અથો જાતિક્ખયં પત્તોતિ તતો પરં જાતિક્ખયસઞ્ઞિતં અરહત્તં પત્તો. **અભિઞ્ઞાય** અભિવિસિટ્ઠેન ઞાણેન અભિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં અભિજાનિત્વા પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનિત્વા , પહાતબ્બં પહાય , સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકત્વા **વોસિતો** નિટ્ઠં પત્તો કતકિચ્ચો. આસવક્ખયપઞ્ઞાસઙ્ખાતં મોનં પત્તત્તા **મુનિ**.

તથેવ ભદ્દાકાપિલાનીતિ યથા મહાકસ્સપો એતાહિ યથાવુત્તાહિ તીહિ વિજ્જાહિ તેવિજ્જો મચ્ચુહાયી ચ, તથેવ ભદ્દાકાપિલાની તેવિજ્જા મચ્ચુહાયિનીતિ. તતો એવ **ધારેતિ અન્તિમં દેહં, જેત્વા મારં સવાહનન્તિ** અત્તાનમેવ પરં વિય કત્વા દસ્સેતિ.

ઇદાનિ યથા થેરસ્સ પટિપત્તિ આદિમજ્ઝપરિયોસાનકલ્યાણા, એવં મમપીતિ દસ્સેન્તી ‘‘**દિસ્વા આદીનવ**’’ન્તિ ઓસાનગાથમાહ. તત્થ **ત્યમ્હ ખીણાસવા દન્તા**તિ તે મયં મહાકસ્સપત્થેરો અહઞ્ચ ઉત્તમેન દમેન દન્તા સબ્બસો ખીણાસવા ચ અમ્હ. **સીતિભૂતામ્હ નિબ્બુતા**તિ તતો એવ કિલેસપરિળાહાભાવતો સીતિભૂતા સઉપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા નિબ્બુતા ચ અમ્હ ભવામાતિ અત્થો.

ભદ્દાકાપિલાનીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુક્કનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચકનિપાતો

૧. અઞ્ઞતરાથેરીગાથાવણ્ણના

પઞ્ચકનિપાતે **પણ્ણવીસતિ વસ્સાની**તિઆદિકા અઞ્ઞતરાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે દેવદહનગરે મહાપજાપતિગોતમિયા ધાતી હુત્વા વડ્ઢેસિ. નામગોત્તતો પન અપઞ્ઞાતા અહોસિ. સા મહાપજાપતિગોતમિયા પબ્બજિતકાલે સયમ્પિ પબ્બજિત્વા પઞ્ચવીસતિ સંવચ્છરાનિ કામરાગેન ઉપદ્દુતા અચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પિ કાલં ચિત્તેકગ્ગતં અલભન્તી બાહા પગ્ગય્હ કન્દમાના ધમ્મદિન્નાથેરિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા કામેહિ વિનિવત્તિતમાનસા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ભાવનમનુયઞ્જન્તી ન ચિરસ્સેવ છળભિઞ્ઞા હુત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૬૭. ‘‘પણ્ણવીસતિ વસ્સાનિ, યતો પબ્બજિતા અહં;
નાચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પિ, ચિત્તસ્સૂપસમજ્ઝગં.

૬૮. ‘‘અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, કામરાગેનવસ્સુતા;
બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તી, વિહારં પાવિસિં અહં.

૬૯. ‘‘સા ભિક્ખુનિં ઉપાગચ્છિં, યા મે સદ્ધાયિકા અહુ;
સા મે ધમ્મમદેસેસિ, ખન્ધાયતનધાતુયો.

૭૦. ‘‘તસ્સા ધમ્મં સુણિત્વાન, એકમન્તે ઉપાવિસિં;
પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં.

૭૧. ‘‘ચેતોપરિચ્ચઞાણઞ્ચ , સોતધાતુ વિસોધિતા;
ઇદ્ધીપિ મે સચ્છિકતા, પત્તો મે આસવક્ખયો;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **નાચ્છરાસઙ્ઘાતમત્તમ્પી**તિ અચ્છરાઘટિતમત્તમ્પિ ખણં અઙ્ગુલિફોટનમત્તમ્પિ કાલન્તિ અત્થો. **ચિત્તસ્સૂપસમજ્ઝગ**ન્તિ ચિત્તસ્સ ઉપસમં ચિત્તેકગ્ગં ન અજ્ઝગન્તિ યોજના, ન પટિલભિન્તિ અત્થો.

કામરાગેનવસ્સુતાતિ કામગુણસઙ્ઘાતેસુ વત્થુકામેસુ દળ્હતરાભિનિવેસિતાય બહલેન છન્દરાગેન તિન્તચિત્તા.

ભિક્ખુનિન્તિ ધમ્મદિન્નત્થેરિં સન્ધાય વદતિ.

ચેતોપરિચ્ચઞાણઞ્ચાતિ ચેતોપરિયઞાણઞ્ચ વિસોધિતન્તિ સમ્બન્ધો, અધિગતન્તિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

અઞ્ઞતરાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વિમલાથેરીગાથાવણ્ણના

મત્તા વણ્ણેન રૂપેનાતિઆદિકા વિમલાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં અઞ્ઞતરાય રૂપૂપજીવિનિયા ઇત્થિયા ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. **વિમલા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા વયપ્પત્તા તથેવ જીવિકં કપ્પેન્તી એકદિવસં આયસ્મન્તં મહામોગ્ગલ્લાનં વેસાલિયં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા થેરં ઉદ્દિસ્સ પલોભનકમ્મં કાતું આરભિ. ''તિત્થિયેહિ ઉય્યોજિતા તથા અકાસી''તિ કેચિ વદન્તિ. થેરો તસ્સા અસુભવિભાવનમુખેન સન્તજ્જનં કત્વા ઓવાદમદાસિ. તં હેટ્ઠા થેરગાથાય આગતમેવ, તથા પન થેરેન ઓવાદે દિન્ને સા સંવેગજાતા હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા સાસને પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા અપરભાગે ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા ઘટેન્તી વાયમન્તી હેતુસમ્પન્નતાય ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૭૨. ''મત્તા વણ્ણેન રૂપેન, સોભગ્ગેન યસેન ચ;
યોબ્બનેન ચુપત્થદ્ધા, અઞ્ઞાસમતિમઞ્ઞિહં.

૭૩. ''વિભૂસેત્વા ઇમં કાયં, સુચિત્તં બાલલાપનં;
અટ્ઠાસિં વેસિદ્વારમ્હિ, લુદ્દો પાસમિવોડ્ડિય.

૭૪. ''પિળન્ધનં વિદંસેન્તી, ગુય્હં પકાસિકં બહું;
અકાસિં વિવિધં માયં, ઉજ્ઝગ્ઘન્તી બહું જનં.

૭૫. ''સાજ્જ પિણ્ડં ચરિત્વાન, મુણ્ડા સઙ્ઘાટિપારુતા;
નિસિન્ના રુક્ખમૂલમ્હિ, અવિતક્કસ્સ લાભિની.

૭૬. ''સબ્બે યોગા સમુચ્છિન્ના, યે દિબ્બા યે ચ માનુસા;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, સીતિભૂતામ્હિ નિબ્બુતા''તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **મત્તા વણ્ણેન રૂપેના**તિ ગુણવણ્ણેન ચેવ રૂપસમ્પત્તિયા ચ. **સોભગ્ગેના**તિ સુભગભાવેન. **યસેના**તિ પરિવારસમ્પત્તિયા. **મત્તા** વણ્ણમદરૂપમદસોભગ્ગમદપરિવારમદવસેન મદં આપન્નાતિ અત્થો. **યોબ્બનેન ચુપત્થદ્ધા**તિ યોબ્બનમદેન ઉપરૂપરિ થદ્ધા યોબ્બનનિમિત્તેન અહઙ્કારેન ઉપત્થદ્ધચિત્તા અનુપસન્તમાનસા. **અઞ્ઞાસમતિમઞ્ઞિહ**ન્તિ અઞ્ઞા ઇત્થિયો અત્તનો વણ્ણાદિગુણેહિ સબ્બથાપિ અતિક્કમિત્વા મઞ્ઞિં અહં. અઞ્ઞાસં વા ઇત્થીનં વણ્ણાદિગુણે અતિમઞ્ઞિં અતિક્કમિત્વા અમઞ્ઞિં અવમાનં અકાસિં.

વિભૂસિત્વા ઇમં કાયં, સુચિત્તં બાલલાપનન્તિ ઇમં નાનાવિધઅસુચિભરિતં જેગુચ્છં અહં મમાતિ બાલાનં લાપનતો વાચનતો બાલલાપનં મમ કાયં છવિરાગકરણકેસટ્ઠપનાદિના સુચિત્તં વત્થાભરણેહિ વિભૂસિત્વા સુમણ્ડિતપસાદિતં કત્વા. **અટ્ઠાસિં વેસિદ્વારમ્હિ, લુદ્દો પાસમિવોડ્ડિયા**તિ મિગલુદ્દો વિય મિગાનં બન્ધનત્થાય દણ્ડવાકુરાદિમિગપાસં, મારસ્સ પાસભૂતં યથાવુત્તં મમ કાયં વેસિદ્વારમ્હિ વેસિયા ઘરદ્વારે ઓડ્ડિયિત્વા અટ્ઠાસિં.

પિળન્ધનં વિદંસેન્તી, ગુય્હં પકાસિકં બહુન્તિ ઊરુજઘનથનદસ્સનાદિકં ગુય્હઞ્ચેવ પાદજાણુસિરાદિકં પકાસઞ્ચાતિ ગુય્હં પકાસિકઞ્ચ બહું નાનપ્પકારં પિળન્ધનં આભરણં દસ્સેન્તી. **અકાસિં વિવિધં માયં, ઉજ્ઝગ્ઘન્તી બહું જન**ન્તિ યોબ્બનમદમત્તં બહું બાલજનં વિપ્પલમ્ભેતું હસન્તી ગન્ધમાલાવત્થાભરણાદીહિ સરીરસભાવપટિચ્છાદનેન હસવિલાસભાવાદીહિ તેહિ ચ વિવિધં નાનપ્પકારં વઞ્ચનં અકાસિં.

સાજ્જ પિણ્ડં ચરિત્વાન...પે॰... અવિતક્કસ્સ લાભિનીતિ સા અહં એવં પમાદવિહારિની સમાના અજ્જ ઇદાનિ અય્યસ્સ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ ઓવાદે ઠત્વા સાસને પબ્બજિત્વા મુણ્ડા સઙ્ઘાટિપારુતા હુત્વા પિણ્ડં ચરિત્વાન ભિક્ખાહારં ભુઞ્જિત્વા **નિસિન્ના** રુક્ખમૂલમ્હિ રુક્ખમૂલે વિવિત્તાસને નિસિન્ના દુતિયજ્ઝાનપાદકસ્સ અગ્ગફલસ્સ અધિગમેન અવિતક્કસ્સ લાભિની અમ્હીતિ યોજના.

સબ્બે યોગાતિ કામયોગાદયો ચત્તારોપિ યોગા. **સમુચ્છિન્ના**તિ પઠમમગ્ગાદિના યથારહં સમ્મદેવ ઉચ્છિન્ના પહીના. સેસં વુત્તનયમેવ.

વિમલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સીહાથેરીગાથાવણ્ણના

અયોનિસો મનસિકારાતિઆદિકા સીહાય થેરિયા ગાથા . અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં સીહસેનાપતિનો ભગિનિયા ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા ‘‘માતુલસ્સ નામં કરોમા’’તિ **સીહા**તિ નામં અકંસુ. સા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થારા સીહસ્સ સેનાપતિનો ધમ્મે દેસિયમાને તં ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા માતાપિતરો અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ વિપસ્સનં આરભિત્વાપિ બહિદ્ધા પુથુત્તારમ્મણે વિધાવન્તં ચિત્તં નિવત્તેતું અસક્કોન્તી સત્ત સંવચ્છરાનિ મિચ્છાવિતક્કેહિ બાધીયમાના ચિત્તસ્સાદં અલભન્તી ‘‘કિં મે ઇમિના પાપજીવિતેન , ઉબ્બન્ધિત્વા મરિસ્સામી’’તિ પાસં ગહેત્વા રુક્ખસાખાયં લગ્ગિત્વા તં અત્તનો કણ્ઠે પટિમુઞ્ચન્તી પુબ્બાચિણ્ણવસેન વિપસ્સનાય ચિત્તં અભિનીહરિ, અન્તિમભવિકતાય પાસસ્સ બન્ધનં ગીવટ્ઠાને અહોસિ, ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા સા તાવદેવ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પત્તસમકાલમેવ ચ પાસબન્ધો ગીવતો મુચ્ચિત્વા વિનિવત્તિ. સા અરહત્તે પતિટ્ઠિતા ઉદાનવસેન –

૭૭. ‘‘અયોનિસો મનસિકારા, કામરાગેન અટ્ટિતા;
અહોસિં ઉદ્ધતા પુબ્બે, ચિત્તે અવસવત્તિની.

૭૮. ‘‘પરિયુટ્ઠિતા ક્લેસેહિ, સુભસઞ્ઞાનુવત્તિની;
સમં ચિત્તસ્સ ન લભિં, રાગચિત્તવસાનુગા.

૭૯. ‘‘કિસા પણ્ડુ વિવણ્ણા ચ, સત્ત વસ્સાનિ ચારિહં;
નાહં દિવા વા રત્તિં વા, સુખં વિન્દિં સુદુક્ખિતા.

૮૦. ‘‘તતો રજ્જું ગહેત્વાન, પાવિસિં વનમન્તરં;
વરં મે ઇધ ઉબ્બન્ધં, યઞ્ચ હીનં પુનાચરે.

૮૧. ‘‘દળ્હપાસં કરિત્વાન, રુક્ખસાખાય બન્ધિય;
પક્ખિપિં પાસં ગીવાયં, અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અયોનિસો મનસિકારા**તિ અનુપાયમનસિકારેન, અસુભે સુભન્તિ વિપલ્લાસગ્ગાહેન. **કામરાગેન અટ્ટિતા**તિ કામગુણેસુ છન્દરાગેન પીળિતા. **અહોસિં ઉદ્ધતા પુબ્બે, ચિત્તે અવસવત્તિની**તિ પુબ્બે મમ ચિત્તે મય્હં વસે અવત્તમાને ઉદ્ધતા નાનારમ્મણે વિક્ખિત્તચિત્તા અસમાહિતા અહોસિં.

પરિયુટ્ઠિતા ક્લેસેહિ, સુભસઞ્ઞાનુવત્તિનીતિ પરિયુટ્ઠાનપત્તેહિ કામરાગાદિકિલેસેહિ અભિભૂતા રૂપાદીસુ સુભન્તિ પવત્તાય કામસઞ્ઞાય અનુવત્તનસીલા. **સમં ચિત્તસ્સ ન લભિં, રાગચિત્તવસાનુગા**તિ કામરાગસમ્પયુત્તચિત્તસ્સ વસં અનુગચ્છન્તી ઈસકમ્પિ ચિત્તસ્સ સમં ચેતોસમથં ચિત્તેકગ્ગતં ન લભિં.

કિસા પણ્ડુ વિવણ્ણા ચાતિ એવં ઉક્કણ્ઠિતભાવેન કિસા ધમનિસન્થતગત્તા ઉપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકજાતા તતો એવ વિવણ્ણા વિગતછવિવણ્ણા ચ હુત્વા. **સત્ત વસ્સાની**તિ સત્ત સંવચ્છરાનિ. **ચારિ**હન્તિ ચરિં અહં. **નાહં દિવા વા રત્તિં વા, સુખં વિન્દિં સુદુક્ખિતા**તિ એવમહં સત્તસુ સંવચ્છરેસુ કિલેસદુક્ખેન દુક્ખિતા એકદાપિ દિવા વા રત્તિં વા સમણસુખં ન પટિલભિં.

તતોતિ કિલેસપરિયુટ્ઠાનેન સમણસુખાલાભભાવતો. **રજ્જું ગહેત્વાન પાવિસિં, વનમન્તર**ન્તિ પાસરજ્જું આદાય વનન્તરં પાવિસિં. કિમત્થં પાવિસીતિ ચે આહ – ‘‘**વરં મે ઇધ ઉબ્બન્ધં, યઞ્ચ હીનં પુનાચરે**’’તિ યદહં સમણધમ્મં કાતું અસક્કોન્તી હીનં ગિહિભાવં પુન આચરે આચરેય્યં અનુતિટ્ઠેય્યં, તતો સતગુણેન સહસ્સગુણેન ઇમસ્મિં વનન્તરે ઉબ્બન્ધં બન્ધિત્વા મરણં મે વરં સેટ્ઠન્તિ અત્થો. **અથ ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે**તિ યદા રુક્ખસાખાય બન્ધપાસં ગીવાયં પક્ખિપિ, અથ તદનન્તરમેવ વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનામગ્ગેન ઘટિતત્તા મગ્ગપટિપાટિયા સબ્બાસવેહિ મમ ચિત્તં વિમુચ્ચિ વિમુત્તં અહોસીતિ.

સીહાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સુન્દરીનન્દાથેરીગાથાવણ્ણના

આતુરં અસુચિન્તિઆદિકા સુન્દરીનન્દાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ઝાયિનીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા કુસલં ઉપચિનન્તી કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સક્યરાજકુલે નિબ્બત્તિ. **નન્દાતિસ્સા** નામં અકંસુ. અપરભાગે રૂપસમ્પત્તિયા સુન્દરીનન્દા, જનપદકલ્યાણીતિ ચ પઞ્ઞાયિત્થ. સા અમ્હાકં ભગવતિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા અનુપુબ્બેન કપિલવત્થું ગન્ત્વા નન્દકુમારઞ્ચ રાહુલકુમારઞ્ચ પબ્બાજેત્વા ગતે સુદ્ધોદનમહારાજે ચ પરિનિબ્બુતે મહાપજાપતિગોતમિયા રાહુલમાતાય ચ પબ્બજિતાય ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં જેટ્ઠભાતા ચક્કવત્તિરજ્જં પહાય પબ્બજિત્વા લોકે અગ્ગપુગ્ગલો બુદ્ધો જાતો, પુત્તોપિસ્સ રાહુલકુમારો પબ્બજિ, ભત્તાપિ મે નન્દરાજા, માતાપિ મહાપજાપતિગોતમી, ભગિનીપિ રાહુલમાતા પબ્બજિતા, ઇદાનાહં ગેહે કિં કરિસ્સામિ, પબ્બજિસ્સામી’’તિ

ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ઞાતિસિનેહેન પબ્બજિ, નો સદ્ધાય. તસ્મા પબ્બજિત્વાપિ રૂપં નિસ્સાય ઉપ્પન્નમદા. ‘‘સત્થા રૂપં વિવણ્ણેતિ ગરહતિ, અનેકપરિયાયેન રૂપે આદીનવં દસ્સેતી’’તિ બુદ્ધુપટ્ઠાનં ન ગચ્છતીતિઆદિ સબ્બં હેટ્ઠા અભિરૂપનન્દાય વત્થુસ્મિં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. અયં પન વિસેસો – સત્થારા નિમ્મિતં ઇત્થિરૂપં અનુક્કમેન જરાભિભૂતં દિસ્વા અનિચ્ચતો દુક્ખતો અનત્તતો મનસિકરોન્તિયા થેરિયા કમ્મટ્ઠાનાભિમુખં ચિત્તં અહોસિ. તં દિસ્વા સત્થા તસ્સા સપ્પાયવસેન ધમ્મં દેસેન્તો –

૮૨. ‘‘આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ નન્દે સમુસ્સયં;
અસુભાય ચિત્તં ભાવેહિ, એકગ્ગં સુસમાહિતં.

૮૩. ‘‘યથા ઇદં તથા એતં, યથા એતં તથા ઇદં;
દુગ્ગન્ધં પૂતિકં વાતિ, બાલાનં અભિનન્દિતં.

૮૪. ‘‘એવમેતં અવેક્ખન્તી, રત્તિન્દિવમતન્દિતા;
તતો સકાય પઞ્ઞાય, અભિનિબ્બિજ્ઝ દક્ખિસ’’ન્તિ. –

ઇમા તિસ્સો ગાથા અભાસિ.

સા દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તસ્સા ઉપરિમગ્ગત્થાય કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખન્તો ‘‘નન્દે, ઇમસ્મિં સરીરે અપ્પમત્તકોપિ સારો નત્થિ, મંસલોહિતલેપનો જરાદીનં વાસભૂતો, અટ્ઠિપુઞ્જમત્તો એવાય’’ન્તિ દસ્સેતું –

‘‘અટ્ઠિનં નગરં કતં, મંસલોહિતલેપનં;
યત્થ જરા ચ મચ્ચુ ચ, માનો મક્ખો ચ ઓહિતો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૦) –

ધમ્મપદે ઇમં ગાથમાહ.

સા દેસનાવસાને અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૧૬૬-૨૧૯) –

‘‘પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

‘‘ઓવાદકો વિઞ્ઞાપકો, તારકો સબ્બપાણિનં;
દેસનાકુસલો બુદ્ધો, તારેસિ જનતં બહું.

‘‘અનુકમ્પકો કારુણિકો, હિતેસી સબ્બપાણિનં;
સમ્પત્તે તિત્થિયે સબ્બે, પઞ્ચસીલે પતિટ્ઠપિ.

‘‘એવં નિરાકુલં આસિ, સુઞ્ઞતં તિત્થિયેહિ ચ;
વિચિત્તં અરહન્તેહિ, વસીભૂતેહિ તાદિભિ.

‘‘રતનાનદ્ધપઞ્ઞાસં, ઉગ્ગતોવ મહામુનિ;
કઞ્ચનગ્ઘિયસઙ્કાસો, બાત્તિંસવરલક્ખણો.

‘‘વસ્સસતસહસ્સાનિ, આયુ વિજ્જતિ તાવદે;
તાવતા તિટ્ઠમાનો સો, તારેસિ જનતં બહું.

‘‘તદાહં હંસવતિયં, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહું;
નાનારતનપજ્જોતે, મહાસુખસમપ્પિતા.

‘‘ઉપેત્વા તં મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં;
અમતં પરમસ્સાદં, પરમત્થનિવેદકં.

‘‘તદા નિમન્તયિત્વાન, સસઙ્ઘં લોકનાયકં;
દત્વા તસ્સ મહાદાનં, પસન્ના સેહિ પાણિભિ.

‘‘ઝાયિનીનં ભિક્ખુનીનં, અગ્ગટ્ઠાનમપત્થયિં;
નિપચ્ચ સિરસા ધીરં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

‘‘તદા અદન્તદમકો, તિલોકસરણો પભૂ;
બ્યાકાસિ નરસારથિ, લચ્છસે તં સુપત્થિતં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
નન્દાતિ નામ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, પચ્ચયેહિ વિનાયકં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તતો ચુતા યામમગં, તતોહં તુસિતં ગતા;
તતો ચ નિમ્માનરતિં, વસવત્તિપુરં તતો.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વાહસા;
તત્થ તત્થેવ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘તતો ચુતા મનુસ્સત્તે, રાજાનં ચક્કવત્તિનં;

મણ્ડલીનઞ્ચ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

“સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, દેવેસુ મનુજેસુ ચ;
સબ્બત્થ સુખિતા હુત્વા, નેકકપ્પેસુ સંસરિં.

“પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, સુરમ્મે કપિલવ્હયે;
રઞ્ઞો સુદ્ધોદનસ્સાહં, ધીતા આસિં અનિન્દિતા.

“સિરિયા રૂપિનિં દિસ્વા, નન્દિતં આસિ તં કુલં;
તેન નન્દાતિ મે નામં, સુન્દરં પવરં અહુ.

“યુવતીનઞ્ચ સબ્બાસં, કલ્યાણીતિ ચ વિસ્સુતા;
તસ્મિમ્પિ નગરે રમ્મે, ઠપેત્વા તં યસોધરં.

“જેટ્ઠો ભાતા તિલોકગ્ગો, પચ્છિમો અરહા તથા;
એકાકિની ગહટ્ઠાહં, માતરા પરિચોદિતા.

“સાકિયમ્હિ કુલે જાતા, પુત્તે બુદ્ધાનુજા તુવં;
નન્દેનપિ વિના ભૂતા, અગારે કિન્નુ અચ્છસિ.

“જરાવસાનં યોબ્બઞ્ઞં, રૂપં અસુચિસમ્મતં;
રોગન્તમપિચારોગ્યં, જીવિતં મરણન્તિકં.

“ઇદમ્પિ તે સુભં રૂપં, સસીકન્તં મનોહરં;
ભૂસનાનં અલઙ્કારં, સિરિસઙ્ઘાટસંનિભં.

“પુઞ્જિતં લોકસારંવ, નયનાનં રસાયનં;
પુઞ્ઞાનં કિત્તિજનનં, ઉક્કાકકુલનન્દનં.

“ન ચિરેનેવ કાલેન, જરા સમધિસેસ્સતિ;
વિહાય ગેહં કારુઞ્ઞે, ચર ધમ્મમનિન્દિતે.

“સુત્વાહં માતુ વચનં, પબ્બજિં અનગારિયં;
દેહેન નતુ ચિત્તેન, રૂપયોબ્બનલાળિતા.

“મહતા ચ પયત્તેન, ઝાનજ્ઝેન પરં મમ;
કાતુઞ્ચ વદતે માતા, ન ચાહં તત્થ ઉસ્સુકા.

“તતો મહાકારુણિકો, દિસ્વા મં કામલાલસં;
નિબ્બન્દનત્થં રૂપસ્મિં, મમ ચક્ખુપથે જિનો.

‘‘સકેન આનુભાવેન, ઇત્થિં માપેસિ સોભિનિં;
દસ્સનીયં સુરુચિરં, મમતોપિ સુરૂપિનિં.

‘‘તમહં વિમ્હિતા દિસ્વા, અતિવિમ્હિતદેહિનિં;
ચિન્તયિં સફલં મેતિ, નેત્તલાભઞ્ચ માનુસં.

‘‘તમહં એહિ સુભગે, યેનત્થો તં વદેહિ મે;
કુલં તે નામગોત્તઞ્ચ, વદ મે યદિ તે પિયં.

‘‘ન વઞ્ચકાલો સુભગે, ઉચ્છઙ્ગે મં નિવાસય;
સીદન્તીવ મમઙ્ગાનિ, પસુપ્પયમુહુત્તકં.

‘‘તતો સીસં મમઙ્કે સા, કત્વા સયિ સુલોચના;
તસ્સા નલાટે પતિતા, લુદ્ધા પરમદારુણા.

‘‘સહ તસ્સા નિપાતેન, પિળકા ઉપપજ્જથ;
પગ્ઘરિંસુ પભિન્ના ચ, કુણપા પુબ્બલોહિતા.

‘‘પભિન્નં વદનઞ્ચાપિ, કુણપં પૂતિગન્ધનં;
ઉદ્ધુમાતં વિનિલઞ્ચ, પુબ્બઞ્ચાપિ સરીરકં.

‘‘સા પવેદિતસબ્બઙ્ગી, નિસ્સસન્તી મુહું મુહું;
વેદયન્તી સકં દુક્ખં, કરુણં પરિદેવયિ.

‘‘દુક્ખેન દુક્ખિતા હોમિ, ફુસયન્તિ ચ વેદના;
મહાદુક્ખે નિમુગ્ગમ્હિ, સરણં હોહિ મે સખી.

‘‘કુહિં વદનસોતં તે, કુહિં તે તુઙ્ગનાસિકા;
તમ્બબિમ્બવરોટ્ઠન્તે, વદનં તે કુહિં ગતં.

‘‘કુહિં સસીનિભં વણ્ણં, કમ્બુગીવા કુહિં ગતા;
દોળા લોલાવ તે કણ્ણા, વેવણ્ણં સમુપાગતા.

‘‘મકુળખારકાકારા, કલિકાવ પયોધરા;
પભિન્ના પૂતિકુણપા, દુટ્ઠગન્ધિત્તમાગતા.

‘‘વેદિમજ્ઝાવ સુસ્સોણી, સૂનાવ નીતકિબ્બિસા;
જાતા અમજ્ઝભરિતા, અહો રૂપમસસ્સતં.

‘‘સબ્બં સરીરસઞ્જાતં, પૂતિગન્ધં ભયાનકં;

સુસાનમિવ બીભચ્છં, રમન્તે યત્થ બાલિસા.

‘‘તદા મહાકારુણિકો, ભાતા મે લોકનાયકો;
દિસ્વા સંવિગ્ગચિત્તં મં, ઇમા ગાથા અભાસથ.

‘‘આતુરં કુણપં પૂતિં, પસ્સ નન્દે સમુસ્સયં;
અસુભાય ચિત્તં ભાવેહિ, એકગ્ગં સુસમાહિતં.

‘‘યથા ઇદં તથા એતં, યથા એતં તથા ઇદં;
દુગ્ગન્ધં પૂતિકં વાતિ, બાલાનં અભિનન્દિતં.

‘‘એવમેતં અવેક્ખન્તી, રત્તિન્દિવમતન્દિતા;
તતો સકાય પઞ્ઞાય, અભિનિબ્બિજ્ઝ દક્ખિસં.

‘‘તતોહં અતિસંવિગ્ગા, સુત્વા ગાથા સુભાસિતા;
તત્રટ્ઠિતાવહં સન્તી, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘યત્થ યત્થ નિસિન્નાહં, સદા ઝાનપરાયણા;
જિનો તસ્મિં ગુણે તુટ્ઠો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે૰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન ‘‘**આતુરં અસુચિ**’’ન્તિઆદિના સત્થારા દેસિતાહિ તીહિ ગાથાહિ સદ્ધિં –

૮૫. ‘‘તસ્સા મે અપ્પમત્તાય, વિચિનન્તિયા યોનિસો;
યથાભૂતં અયં કાયો, દિટ્ઠો સન્તરબાહિરો.

૮૬. ‘‘અથ નિબ્બિન્દહં કાયે, અજ્ઝત્તઞ્ચ વિરજ્જહં;
અપ્પમત્તા વિસંયુત્તા, ઉપસન્તામ્હિ નિબ્બુતા’’તિ. –

ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ.

તત્થ **એવમેતં અવેક્ખન્તી**...પે૰... **દક્ખિસ**ન્તિ એતં આતુરાદિસભાવં કાયં એવં ‘‘યથા ઇદં તથા એત’’ન્તિઆદિના વુત્તપ્પકારેન **રત્તિન્દિવં** સબ્બકાલં અતન્દિતા હુત્વા પરતો ઘોસહેતુકં સુતમયઞાણં મુઞ્ચિત્વા, **તતો** તંનિમિત્તં અત્તનિ સમ્ભૂતત્તા **સકાય**ભાવનામયાય **પઞ્ઞાય** યાથાવતો ઘનવિનિબ્ભોગકરણેન અભિનિબ્બિજ્ઝ, કથં નુ ખો **દક્ખિસં** પસ્સિસ્સન્તિ આભોગપુરેચારિકેન પુબ્બભાગઞાણચક્ખુના **અવેક્ખન્તી** વિચિનન્તીતિ અત્થો.

તેનાહ ‘‘**તસ્સા મે અપ્પમત્તાયા**’’તિઆદિ. તસ્સત્થો – તસ્સા મે સતિઅવિપ્પવાસેન **અપ્પમત્તાય યોનિસો** ઉપાયેન અનિચ્ચાદિવસેન વિપસ્સનાપઞ્ઞાય **વિચિનન્તિયા** વીમંસન્તિયા, **અયં** ખન્ધપઞ્ચકસઙ્ખાતો **કાયો**

સસન્તાનપરસન્તાનવિભાગતો **સન્તરબાહિરો** યથાભૂતં દિટ્ઠો.

અથ તથા દસ્સનતો પચ્છા **નિબ્બિન્દહં કાયે** વિપસ્સનાપઞ્ઞાસહિતાય મગ્ગપઞ્ઞાય અત્તભાવે નિબ્બિન્દિં, વિસેસતોવ અજ્ઝત્તસન્તાને **વિરજ્જિ** વિરાગં આપજ્જિં, અહં યથાભૂતાય અપ્પમાદપટિપત્તિયા મત્થકપ્પત્તિયા **અપ્પમત્તા** સબ્બસો સંયોજનાનં સમુચ્છિન્નત્તા **વિસંયુત્તા** ઉપસન્તા ચ નિબ્બુતા ચ અમ્હીતિ.

સુન્દરીનન્દાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નન્દુત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના

અગ્ગિં ચન્દઞ્ચાતિઆદિકા નન્દુત્તરાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કુરુરટ્ઠે કમ્માસધમ્મનિગમે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા , એકચ્ચાનિ વિજ્જાટ્ઠાનાનિ સિપ્પાયતનાનિ ચ ઉગ્ગહેત્વા નિગણ્ઠપબ્બજ્જં ઉપગન્ત્વા, વાદપ્પસુતા જમ્બુસાખં ગહેત્વા ભદ્દાકુણ્ડલકેસા વિય જમ્બુદીપતલે વિચરન્તી મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છિત્વા પરાજયં પત્તા થેરસ્સ ઓવાદે ઠત્વા સાસને પબ્બજિત્વા સમણધમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૮૭. ‘‘અગ્ગિં ચન્દઞ્ચ સૂરિયઞ્ચ, દેવતા ચ નમસ્સિહં;
નદીતિત્થાનિ ગન્ત્વાન, ઉદકં ઓરુહામિહં.

૮૮. ‘‘બહૂવતસમાદાના, અડ્ઢં સીસસ્સ ઓલિખિં;
છમાય સેય્યં કપ્પેમિ, રત્તિં ભત્તં ન ભુઞ્જહં.

૮૯. ‘‘વિભૂસામણ્ડનરતા, ન્હાપનુચ્છાદનેહિ ચ;
ઉપકાસિં ઇમં કાયં, કામરાગેન અટ્ટિતા.

૯૦. ‘‘તતો સદ્ધં લભિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં;
દિસ્વા કાયં યથાભૂતં, કામરાગો સમૂહતો.

૯૧. ‘‘સબ્બે ભવા સમુચ્છિન્ના, ઇચ્છા ચ પત્થનાપિ ચ;
સબ્બયોગવિસંયુત્તા, સન્તિં પાપુણિ ચેતસો’’તિ. –

ઇમા પઞ્ચ ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અગ્ગિં ચન્દઞ્ચ સૂરિયઞ્ચ, દેવતા ચ નમસ્સિહ**ન્તિ અગ્ગિપ્પમુખા દેવાતિ ઇન્દાનં દેવાનં આરાધનત્થં આહુતિં પગ્ગહેત્વા અગ્ગિઞ્ચ, માસે માસે સુક્કપક્ખસ્સ દુતિયાય ચન્દઞ્ચ, દિવસે દિવસે સાયં પાતં સૂરિયઞ્ચ, અઞ્ઞા ચ બાહિરા હિરઞ્ઞગબ્ભાદયો દેવતા ચ, વિસુદ્ધિમગ્ગં ગવેસન્તી નમસ્સિહં નમક્કારં અહં અકાસિં. **નદીતિત્થાનિ ગન્ત્વાન, ઉદકં ઓરુહામિહ**ન્તિ ગઙ્ગાદીનં નદીનં પૂજાતિત્થાનિ ઉપગન્ત્વા સાયં પાતં ઉદકં ઓતરામિ ઉદકે નિમુજ્જિત્વા અઙ્ગસિઞ્ચનં કરોમિ.

બહૂવતસમાદાनाતિ પચ્છાતપતપ્પનાદિ બહુવિધવતસમાદાના. ગાથાસુખત્થં બહૂતિ દીઘકરણં. **અડ્ઢં સીસસ્સ ઓલિખિન્તિ** મય્હં સીસસ્સ અડ્ઢમેવ મુણ્ડેમિ. કેચિ ''અડ્ઢં સીસસ્સ ઓલિખિન્તિ કેસકલાપસ્સ અડ્ઢં જટાબન્ધનવસેન બન્ધિત્વા અડ્ઢં વિસ્સજ્જેસિ''ન્તિ અત્થં વદન્તિ. **છમાય સેય્યં કપ્પેમી**તિ થણ્ડિલસાયિની હુત્વા અનન્તરહિતાય ભૂમિયા સયામિ. **રત્તિં ભત્તં ન ભુઞ્જહ**ન્તિ રત્તૂપરતા હુત્વા રત્તિયં ભોજનં ન ભુઞ્જિં.

વિભૂસામણ્ડનરતાતિ ચિરકાલં અત્તકિલમથાનુયોગેન કિલન્તકાયા ''એવં સરીરસ્સ કિલમનેન નત્થિ પઞ્ઞાસુદ્ધિ. સચે પન ઇન્દ્રિયાનં તોસનવસેન સરીરસ્સ તપ્પનેન સુદ્ધિ સિયા''તિ મન્ત્વા ઇમં કાયં અનુગ્ગણ્હન્તી વિભૂસાયં મણ્ડને ચ રતા વત્થાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરણે ગન્ધમાલાદીહિ મણ્ડને ચ અભિરતા. **ન્હાપનુચ્છાદનેહિ ચા**તિ સમ્બાહનાદીનિ કારેત્વા ન્હાપનેન ઉચ્છાદનેન ચ. **ઉપકાસિં ઇમં કાય**ન્તિ ઇમં મમ કાયં અનુગ્ગણ્હિં સન્તપ્પેસિં. **કામરાગેન અટ્ટિતા**તિ એવં કાયદળ્હીબહુલા હુત્વા અયોનિસોમનસિકારપચ્ચયા પરિયુટ્ઠિતેન કામરાગેન અટ્ટિતા અભિણ્હં ઉપદ્દુતા અહોસિં.

તતો સદ્ધં લભિત્વાનાતિ એવં સમાદિન્નવતાનિ ભિન્દિત્વા કાયદળ્હીબહુલા વાદપ્પસુતા હુત્વા તત્થ તત્થ વિચરન્તી તતો પચ્છા અપરભાગે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ સન્તિકે લદ્ધોવાદાનુસાસના સદ્ધં પટિલભિત્વા. **દિસ્વા કાયં યથાભૂત**ન્તિ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય ઇમં મમ કાયં યથાભૂતં દિસ્વા અનાગામિમગ્ગેન સબ્બસો કામરાગો સમૂહતો. તતો પરં અગ્ગમગ્ગેન **સબ્બે ભવા સમુચ્છિન્ના, ઇચ્છા ચ પત્થનાપિ ચા**તિ પચ્ચુપ્પન્નવિસયાભિલાસસઙ્ખાતા ઇચ્છા ચ આયતિભવાભિલાસસઙ્ખાતા પત્થનાપિ સબ્બે ભવાપિ સમુચ્છિન્નાતિ યોજના . **સન્તિં પાપુણિ ચેતસો**તિ અચ્ચન્તં સન્તિં અરહત્તફલં પાપુણિં અધિગચ્છિન્તિ અત્થો.

નન્દુત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મિત્તાકાળીથેરીગાથાવણ્ણના

સદ્ધાય પબ્બજિત્વાનાતિઆદિકા મિત્તાકાળિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કુરુરટ્ઠે કમ્માસધમ્મનિગમે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્તા મહાસતિપટ્ઠાનદેસનાય પટિલદ્ધસદ્ધા ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા સત્ત સંવચ્છરાનિ લાભસક્કારગિદ્ધિકા હુત્વા સમણધમ્મં કરોન્તી તત્થ તત્થ વિચરિત્વા અપરભાગે યોનિસો ઉમ્મુજ્જન્તી સંવેગજાતા હુત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૯૨. ''સદ્ધાય પબ્બજિત્વાન, અગારસ્માનગારિયં;
વિચરિંહં તેન તેન, લાભસક્કારઉસ્સુકા.

૯૩. ''રિઞ્ચિત્વા પરમં અત્થં, હીનમત્થં અસેવિહં;
કિલેસાનં વસં ગન્ત્વા, સામઞ્ઞત્થં ન બુજ્ઝિહં.

૯૪. ''તસ્સા મે અહુ સંવેગો, નિસિન્નાય વિહારકે;
ઉમ્મગ્ગપટિપન્નામ્હિ, તણ્હાય વસમાગતા.

૯૫. ''અપ્પકં જીવિતં મય્હં, જરા બ્યાધિ ચ મદ્દતિ;

પુરાયં ભિજ્જતિ કાયો, ન મે કાલો પમજ્જિતું.

૯૬. ‘‘યથાભૂતમવેક્ખન્તી, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં;
વિમુત્તચિત્તા ઉટ્ઠાસિં, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **વિચરિંહં તેન તેન, લાભસક્કારઉસ્સુકા**તિ લાભે ચ સક્કારે ચ ઉસ્સુકા યુત્તપ્પયુત્તા હુત્વા તેન તેન બાહુસચ્ચધમ્મકથાદિના લાભુપ્પાદહેતુના વિચરિં અહં.

રિઞ્ચિત્વા પરમં અત્થન્તિ ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલાદિં ઉત્તમં અત્થં જહિત્વા છડ્ડેત્વા. **હીનમત્થં અસેવિહ**ન્તિ ચતુપચ્ચયસઙ્ખાતઆમિસભાવતો હીનં લામકં અત્થં અયોનિસો પરિયેસનાય પટિસેવિં અહં. **કિલેસાનં વસં ગન્ત્વા**તિ માનમદતણ્હાદીનં કિલેસાનં વસં ઉપગન્ત્વા **સામઞ્ઞત્થં** સમણકિચ્ચં **ન બુજ્ઝિં** ન જાનિં અહં.

નિસિન્નાય વિહારકેતિ મમ વસનકઓવરકે નિસિન્નાય અહુ સંવેગો. કથન્તિ ચે, આહ ‘‘**ઉમ્મગ્ગપટિપન્નામ્હી**’’તિ. તત્થ **ઉમ્મગ્ગપટિપન્નામ્હી**તિ યાવદેવ અનુપાદાય પરિનિબ્બાનત્થમિદં સાસનં, તત્થ સાસને પબ્બજિત્વા કમ્મટ્ઠાનં અમનસિકરોન્તી તસ્સ ઉમ્મગ્ગપટિપન્ના અમ્હીતિ. **તણ્હાય વસમાગતા**તિ પચ્ચયુપ્પાદનતણ્હાય વસં ઉપગતા.

અપ્પકં જીવિતં મય્હન્તિ પરિચ્છિન્નકાલા વજ્જિતતો બહૂપદ્દવતો ચ મમ જીવિતં અપ્પકં પરિત્તં લહુકં. **જરા બ્યાધિ ચ મદ્દતી**તિ તઞ્ચ સમન્તતો આપતિત્વા નિપ્પોથેન્તા પબ્બતા વિય જરા બ્યાધિ ચ મદ્દતિ નિમ્મથતિ. ‘‘મદ્દરે’’તિપિ પાઠો. **પુરાયં ભિજ્જતિ કાયો**તિ અયં કાયો ભિજ્જતિ પુરા. યસ્મા તસ્સ એકંસિકો ભેદો, તસ્મા **ન મે કાલો પમજ્જિતું** અયં કાલો અટ્ઠક્ખણવજ્જિતો નવમો ખણો, સો પમજ્જિતું ન યુત્તોતિ તસ્સાહું સંવેગોતિ યોજના.

યથાભૂતમવેક્ખન્તીતિ એવં જાતસંવેગા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અનિચ્ચાદિમનસિકારેન યથાભૂતમવેક્ખન્તી. કિં અવેક્ખન્તીતિ આહ ‘‘**ખન્ધાનં ઉદયબ્બય**’’ન્તિ. ‘‘અવિજ્જાસમુદયા રૂપસમુદયો’’તિઆદિના (પટિ॰ મ॰ ૧.૫૦) સમપઞ્ઞાસપ્પભેદાનં પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં ઉપ્પાદનિરોધઞ્ચ ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય અવેક્ખન્તી વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા સબ્બસો કિલેસેહિ ચ ભવેહિ ચ વિમુત્તચિત્તા ઉટ્ઠાસિં, ઉભતો ઉટ્ઠાનેન મગ્ગેન ભવત્તયતો ચાતિ વુટ્ઠિતા અહોસિં. સેસં વુત્તનયમેવ.

મિત્તાકાળીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સકુલાથેરીગાથાવણ્ણના

અગારસ્મિં વસન્તીતિઆદિકા સકુલાય થેરિયા ગાથા. અયં કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે આનન્દસ્સ રઞ્ઞો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તા, સત્થુ વેમાતિકભગિની **નન્દા**તિ નામેન. સા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારા એકં ભિક્ખુનિં દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા ઉસ્સાહજાતા અધિકારકમ્મં કત્વા સયમ્પિ તં ઠાનન્તરં પત્થેન્તી પણિધાનમકાસિ. સા તત્થ યાવજીવં બહું ઉળારં કુસલકમ્મં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી કસ્સપસ્સ ભગવતો કાલે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા પરિબ્બાજકપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા એકચારિની વિચરન્તી એકદિવસં તેલભિક્ખાય આહિણ્ડિત્વા તેલં લભિત્વા તેન તેલેન સત્થુ ચેતિયે સબ્બરત્તિં દીપપૂજં અકાસિ. સા તતો ચુતા તાવતિંસે નિબ્બત્તિત્વા સુવિસુદ્ધદિબ્બચક્ખુકા

હુત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દેવેસુયેવ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. **સકુલાતિસ્સા** નામં અહોસિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્તા સત્થુ જેતવનપટિગ્ગહણે પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા અપરભાગે અઞ્ઞતરસ્સ ખીણાસવત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સઞ્જાતસંવેગા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઘટેન્તી વાયમન્તી ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૧૩૧-૧૬૫) –

“પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

“હિતાય સબ્બસત્તાનં, સુખાય વદતં વરો;
અત્થાય પુરિસાજઞ્ઞો, પટિપન્નો સદેવકે.

“યસગ્ગપત્તો સિરિમા, કિત્તિવણ્ણગતો જિનો;
પૂજિતો સબ્બલોકસ્સ, દિસા સબ્બાસુ વિસ્સુતો.

“ઉત્તિણ્ણવિચિકિચ્છો સો, વીતિવત્તકથંકથો;
સમ્પુણ્ણમનસઙ્કપ્પો, પત્તો સમ્બોધિમુત્તમં.

“અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ, ઉપ્પાદેતા નરુત્તમો;
અનક્ખાતઞ્ચ અક્ખાસિ, અસઞ્જાતઞ્ચ સઞ્જની.

“મગ્ગઞ્ઞૂ ચ મગ્ગવિદૂ, મગ્ગક્ખાયી નરાસભો;
મગ્ગસ્સ કુસલો સત્થા, સારથીનં વરુત્તમો.

“મહાકારુણિકો સત્થા, ધમ્મં દેસેતિ નાયકો;
નિમુગ્ગે કામપઙ્કમ્હિ, સમુદ્ધરતિ પાણિને.

“તદાહં હંસવતિયં, જાતા ખત્તિયનન્દના;
સુરૂપા સધના ચાપિ, દયિતા ચ સિરીમતી.

“આનન્દસ્સ મહારઞ્ઞો, ધીતા પરમસોભના;
વેમાતા ભગિની ચાપિ, પદુમુત્તરનામિનો.

“રાજકઞ્ઞાહિ સહિતા, સબ્બાભરણભૂસિતા;
ઉપાગમ્મ મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં.

“તદા હિ સો લોકગરુ, ભિક્ખુનિં દિબ્બચક્ખુકં;
કિત્તયં પરિસામજ્ઝે, અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ તં.

“સુણિત્વા તમહં હટ્ઠા, દાનં દત્વાન સત્થુનો;
પૂજિત્વાન ચ સમ્બુદ્ધં, દિબ્બચક્ખું અપત્થયિં.

‘‘તતો અવોચ મં સત્થા, નન્દે લચ્છસિ પત્થિતં;
પદીપધમ્મદાનાનં, ફલમેતં સુનિચ્છિતં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
સકુલા નામ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘પરિબ્બાજકિની આસિં, તદાહં એકચારિની;
ભિક્ખાય વિચરિત્વાન, અલભિં તેલમત્તકં.

‘‘તેન દીપં પદીપેત્વા, ઉપટ્ઠિં સબ્બસંવરિં;
ચેતિયં દ્વિપદગ્ગસ્સ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વાહસા;
પજ્જલન્તિ મહાદીપા, તત્થ તત્થ ગતાય મે.

‘‘તિરોકુટ્ટં તિરોસેલં, સમતિગ્ગય્હ પબ્બતં;
પસ્સામહં યદિચ્છામિ, દીપદાનસ્સિદં ફલં.

‘‘વિસુદ્ધનયના હોમિ, યસસા ચ જલામહં;
સદ્ધાપઞ્ઞાવતી ચેવ, દીપદાનસ્સિદં ફલં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, જાતા વિપ્પકુલે અહં;
પહૂતધનધઞ્ઞમ્હિ, મુદિતે રાજપૂજિતે.

‘‘અહં સબ્બઙ્ગસમ્પન્ના, સબ્બાભરણભૂસિતા;
પુરપ્પવેસે સુગતં, વાતપાને ઠિતા અહં.

‘‘દિસ્વા જલન્તં યસસા, દેવમનુસ્સસક્કતં;

અનુબ્યઞ્જનસમ્પન્નં, લક્ખણેહિ વિભૂસિતં.

‘‘ઉદગ્ગચિત્તા સુમના, પબ્બજ્જં સમરોચયિં;
ન ચિરેનેવ કાલેન, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
પરચિત્તાનિ જાનામિ, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, વિસુદ્ધાસિં સુનિમ્મલા.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિસમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘તતો મહાકારુણિકો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં;
દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગા, સકુલાતિ નરુત્તમો.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા કતાધિકારતાય દિબ્બચક્ખુઞાણે ચિણ્ણવસી અહોસિ. તેન નં સત્થા દિબ્બચક્ખુકાનં ભિક્ખુનીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પીતિસોમનસ્સજાતા ઉદાનવસેન –

૯૭. ‘‘અગારસ્મિં વસન્તીહં, ધમ્મં સુત્વાન ભિક્ખુનો;
અદ્દસં વિરજં ધમ્મં, નિબ્બાનં પદમચ્ચુતં.

૯૮. ‘‘સાહં પુત્તં ધીતરઞ્ચ, ધનધઞ્ઞઞ્ચ છડ્ડિય;
કેસે છેદાપયિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં.

૯૯. ‘‘સિક્ખમાના અહં સન્તી, ભાવેન્તી મગ્ગમઞ્જસં;
પહાસિં રાગદોસઞ્ચ, તદેકટ્ઠે ચ આસવે.

૧૦૦. ‘‘ભિક્ખુની ઉપસમ્પજ્જ, પુબ્બજાતિમનુસ્સરિં;
દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં, વિમલં સાધુભાવિતં.

૧૦૧. ‘‘સઙ્ખારે પરતો દિસ્વા, હેતુજાતે પલોકિતે;
પહાસિં આસવે સબ્બે, સીતિભૂતામ્હિ નિબ્બુતા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અગારસ્મિં વસન્તીહં, ધમ્મં સુત્વાન ભિક્ખુનો**તિ અહં પુબ્બે અગારમજ્ઝે વસમાના અઞ્ઞતરસ્સ ભિન્નકિલેસસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકે ચતુસચ્ચગબ્ભં ધમ્મકથં સુત્વા. **અદ્દસં વિરજં ધમ્મં, નિબ્બાનં પદમચ્ચુત**ન્તિ રાગરજાદીનં અભાવેન વિરજં, વાનતો નિક્ખન્તત્તા નિબ્બાનં, ચવનાભાવતો અધિગતાનં અચ્ચુતિહેતુતાય ચ નિબ્બાનં અચ્ચુતં, પદન્તિ ચ લદ્ધનામં અસઙ્ખતધમ્મં, સહસ્સનયપટિમણ્ડિતેન દસ્સનસઙ્ખાતેન ધમ્મચક્ખુના અદ્દસં પસ્સિં.

સાહન્તિ સા અહં વુત્તપ્પકારેન સોતાપન્ના હોમિ.

સિક્ખમાના અહં સન્તીતિ અહં સિક્ખમાનાવ સમાના પબ્બજિત્વા વસ્સે અપરિપુણ્ણે એવ. **ભાવેન્તી મગ્ગમઞ્જસ**ન્તિ મજ્ઝિમપટિપત્તિભાવતો અઞ્જસં ઉપરિમગ્ગં ઉપ્પાદેન્તી. **તદેકટ્ઠે ચ આસવે**તિ રાગદોસેહિ સહજેકટ્ઠે પહાનેકટ્ઠે ચ તતિયમગ્ગવજ્ઝે આસવે **પહાસિં** સમુચ્છિન્દિં.

ભિક્ખુની ઉપસમ્પજ્જાતિ વસ્સે પરિપુણ્ણે ઉપસમ્પજ્જિત્વા ભિક્ખુની હુત્વા. **વિમલ**ન્તિ અવિજ્જાદીહિ ઉપક્કિલેસેહિ વિમુત્તતાય વિગતમલં, **સાધુ** સક્કચ્ચ સમ્મદેવ **ભાવિતં**, સાધૂહિ વા બુદ્ધાદીહિ **ભાવિતં** ઉપ્પાદિતં દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતન્તિ સમ્બન્ધો.

સઙ્ખારેતિ તેભૂમકસઙ્ખારે. **પરતો**તિ અનત્તતો. **હેતુજાતે**તિ પચ્ચયુપ્પન્ને. **પલોકિતે**તિ પલુજ્જનસભાવે પભઙ્ગુને પઞ્ઞાચક્ખુના દિસ્વા. **પહાસિં આસવે સબ્બે**તિ અગ્ગમગ્ગેન અવસિટ્ઠે સબ્બેપિ આસવે પજહિં, ખેપેસિન્તિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

સકુલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સોણાથેરીગાથાવણ્ણના

દસ પુત્તે વિજાયિત્વાતિઆદિકા સોણાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં આરદ્ધવીરિયાનં ભિક્ખુનીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા, અધિકારકમ્મં કત્વા સયમ્પિ તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં પુઞ્ઞાનિ કત્વા, તતો ચુતા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા પતિકુલં ગતા દસ પુત્તધીતરો લભિત્વા **બહુપુત્તિકા**તિ પઞ્ઞાયિત્થ. સા સામિકે પબ્બજિતે વયપ્પત્તે પુત્તધીતરો ઘરાવાસે પતિટ્ઠાપેત્વા સબ્બં ધનં પુત્તાનં વિભજિત્વા અદાસિ, ન કિઞ્ચિ અત્તનો ઠપેસિ. તં પુત્તા ચ ધીતરો ચ કતિપાહમેવ ઉપટ્ઠહિત્વા પરિભવં અકંસુ. સા ''કિં મય્હં ઇમેહિ પરિભવાય ઘરે વસન્તિયા''તિ ભિક્ખુનિયો ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. તં ભિક્ખુનિયો પબ્બાજેસું. સા લદ્ધૂપસમ્પદા ''અહં મહલ્લિકાકાલે પબ્બજિત્વા અપ્પમત્તાય ભવિતબ્બ''ન્તિ ભિક્ખુનીનં વત્તપટિવત્તં કરોન્તી ''સબ્બરત્તિં સમણધમ્મં કરિસ્સામી''તિ હેટ્ઠાપાસાદે એકથમ્ભં હત્થેન ગહેત્વા તં અવિજહમાના સમણધમ્મં કરોન્તી ચઙ્કમમાનાપિ ''અન્ધકારે ઠાને રુક્ખાદીસુ યત્થ કત્થચિ મે સીસં પટિહઞ્ઞેય્યા''તિ રુક્ખં હત્થેન ગહેત્વા તં અવિજહમાનાવ સમણધમ્મં કરોતિ. તતો પટ્ઠાય સા આરદ્ધવીરિયતાય પાકટા અહોસિ. સત્થા તસ્સા ઞાણપરિપાકં દિસ્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા સમ્મુખે નિસિન્નો વિય અત્તાનં દસ્સેત્વા –

“યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ધમ્મમુત્તમં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ધમ્મમુત્તમ”ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૫) –

ગાથં અભાસિ. સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૨૨૦-૨૪૩) –

“પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

“તદા સેટ્ઠિકુલે જાતા, સુખિતા પૂજિતા પિયા;
ઉપેત્વા તં મુનિવરં, અસ્સોસિં મધુરં વચં.

“આરદ્ધવીરિયાનગ્ગં, વણ્ણેસિ ભિક્ખુનિં જિનો;
તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, કારં કત્વાન સત્થુનો.

“અભિવાદિય સમ્બુદ્ધં, ઠાનં તં પત્થયિં તદા;
અનુમોદિ મહાવીરો, સિજ્ઝતં પણિધી તવ.

“સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

“તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
સોણાતિ નામ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

“તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, પચ્ચયેહિ વિનાયકં.

“તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

“પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહં;
સાવત્થિયં પુરવરે, ઇદ્ધે ફીતે મહદ્ધને.

“યદા ચ યોબ્બનપ્પત્તા, ગન્ત્વા પતિકુલં અહં;
દસ પુત્તાનિ અજનિં, સુરૂપાનિ વિસેસતો.

“સુખેધિતા ચ તે સબ્બે, જનનેત્તમનોહરા;
અમિત્તાનમ્પિ રુચિતા, મમ પગેવ તે સિયા.

“તતો મય્હં અકામાય, દસપુત્તપુરક્ખતો;
પબ્બજિત્થ સ મે ભત્તા, દેવદેવસ્સ સાસને.

‘‘તદેકિકા વિચિન્તેસિં, જીવિતેનાલમત્થુ મે;
ચત્તાય પતિપુત્તેહિ, વુડ્ઢાય ચ વરાકિયા.

‘‘અહમ્પિ તત્થ ગચ્છિસ્સં, સમ્પત્તો યત્થ મે પતિ;
એવાહં ચિન્તયિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘તતો ચ મં ભિક્ખુનિયો, એકં ભિક્ખુનુપસ્સયે;
વિહાય ગચ્છુમોવાદં, તાપેહિ ઉદકં ઇતિ.

‘‘તદા ઉદકમાહિત્વા, ઓકિરિત્વાન કુમ્ભિયા;
ચુલ્લે ઠપેત્વા આસીના, તતો ચિત્તં સમાદહિં.

‘‘ખન્ધે અનિચ્ચતો દિસ્વા, દુક્ખતો ચ અનત્તતો;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘તદાગન્ત્વા ભિક્ખુનિયો, ઉણ્હોદકમપુચ્છિસું;
તેજોધાતુમધિટ્ઠાય, ખિપ્પં સન્તાપયિં જલં.

‘‘વિમ્હિતા તા જિનવરં, એતમત્થમસાવયું;
તં સુત્વા મુદિતો નાથો, ઇમં ગાથં અભાસથ.

‘‘યો ચ વસ્સસતં જીવે, કુસીતો હીનવીરિયો;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, વીરિયમારભતો દળ્હં.

‘‘આરાધિતો મહાવીરો, મયા સુપ્પટિપત્તિયા;
આરદ્ધવીરિયાનગ્ગં, મમાહ સ મહામુનિ.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અથ નં ભગવા ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો આરદ્ધવીરિયાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા એકદિવસં અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૦૨.‘‘દસ પુત્તે વિજાયિત્વા, અસ્મિં રૂપસમુસ્સયે;
તતોહં દુબ્બલા જિણ્ણા, ભિક્ખુનિં ઉપસઙ્કમિં.

૧૦૩.‘‘સા મે ધમ્મમદેસેસિ, ખન્ધાયતનધાતુયો;
તસ્સા ધમ્મં સુણિત્વાન, કેસે છેત્વાન પબ્બજિં.

૧૦૪.‘‘તસ્સા મે સિક્ખમાનાય, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, યત્થ મે વુસિતં પુરે.

૧૦૫.‘‘અનિમિત્તઞ્ચ ભાવેમિ, એકગ્ગા સુસમાહિતા;
અનન્તરાવિમોક્ખાસિં, અનુપાદાય નિબ્બુતા.

૧૦૬.‘‘પઞ્ચક્ખન્ધા પરિઞ્ઞાતા, તિટ્ઠન્તિ છિન્નમૂલકા;
ધિ તવત્થુ જરે જમ્મે, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો’’તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **રૂપસમુસ્સયે**તિ રૂપસઞ્ઞિતે સમુસ્સયે. અયઞ્હિ રૂપસદ્દો ‘‘ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણ’’ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૪.૬૦) રૂપાયતને આગતો. ‘‘યંકિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ન’’ન્તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૧) રૂપક્ખન્ધે. ‘‘પિયરૂપે સાતરૂપે રજ્જતી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૦૯) સભાવે. ‘‘બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૩૮; અ॰ નિ॰ ૧.૪૨૭-૪૩૪) કસિણાયતને. ‘‘રૂપી રૂપાનિ પસ્સતી’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૩૯; અ॰ નિ॰ ૧.૪૩૫-૪૪૨) રૂપઝાને. ‘‘અટ્ઠિઞ્ચ પટિચ્ચ ન્હારુઞ્ચ પટિચ્ચ મંસઞ્ચ પટિચ્ચ ચમ્મઞ્ચ પટિચ્ચ આકાસો પરિવારિતો રૂપન્ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૬) રૂપકાયે. ઇધાપિ રૂપકાયેવ દટ્ઠબ્બો. **સમુસ્સય**સદ્દોપિ અટ્ઠીનં સરીરસ્સ પરિયાયો. ‘‘સતન્તિ સમુસ્સયા’’તિઆદીસુ અટ્ઠિસરીરપરિયાયે. ‘‘આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ નન્દે સમુસ્સય’’ન્તિઆદીસુ (થેરગા॰ ૧૯) સરીરે. ઇધાપિ સરીરે એવ દટ્ઠબ્બો. તેન વુત્તં – ‘‘રૂપસમુસ્સયે’’તિ, રૂપસઞ્ઞિતે સમુસ્સયે સરીરેતિ અત્થો. ઠત્વાતિ વચનસેસો. અસ્મિં રૂપસમુસ્સયેતિ હિ ઇમસ્મિં રૂપસમુસ્સયે ઠત્વા ઇમં રૂપકાયં નિસ્સાય દસ પુત્તે વિજાયિત્વાતિ યોજના. **તતો**તિ તસ્મા દસપુત્તવિજાયનહેતુ. સા હિ પઠમવયં અતિક્કમિત્વા પુત્તકે વિજાયન્તી અનુક્કમેન દુબ્બલસરીરા જરાજિણ્ણા ચ અહોસિ. તેન વુત્તં ‘‘**તતોહં દુબ્બલા જિણ્ણા**’’તિ.

તસ્સાતિ તતો, **તસ્સા**તિ વા તસ્સા સન્તિકે. પુન તસ્સાતિ કરણે સામિવચનં, તાયાતિ અત્થો. **સિક્ખમાનાયા**તિ તિસ્સોપિ સિક્ખા સિક્ખમાના.

અનન્તરાવિમોક્ખાસિન્તિ અગ્ગમગ્ગસ્સ અનન્તરા ઉપ્પન્નવિમોક્ખા આસિં. રૂપી રૂપાનિ પસ્સતીતિઆદયો હિ અટ્ઠપિ વિમોક્ખા અનન્તરવિમોક્ખા નામ ન હોન્તિ. મગ્ગાનન્તરં અનુપ્પત્તા હિ ફલવિમોક્ખા ફલસમાપત્તિકાલે પવત્તમાનાપિ પઠમમગ્ગાનન્તરમેવ સમુપ્પત્તિતો તં ઉપાદાય અનન્તરવિમોક્ખા નામ, યથા મગ્ગસમાધિ આનન્તરિકસમાધીતિ વુચ્ચતિ. **અનુપાદાય નિબ્બુતા**તિ રૂપાદીસુ કિઞ્ચિપિ અગ્ગહેત્વા કિલેસપરિનિબ્બાનેન નિબ્બુતા આસિં.

એવં વિજ્જાત્તયં વિભાવેત્વા અરહત્તફલેન કૂટં ગણ્હન્તી ઉદાનેત્વા, ઇદાનિ જરાય ચિરકાલં ઉપદ્દુતસરીરં વિગરહન્તી સહ વત્થુના તસ્સ સમતિક્કન્તભાવં વિભાવેતું ‘‘**પઞ્ચક્ખન્ધા પરિઞ્ઞાતા**’’તિ ઓસાનગાથમાહ. તત્થ **ધિ તવત્થુ જરે જમ્મે**તિ અઙ્ગાનં સિથિલભાવકરણાદિના જરે જમ્મે લામકે હીને તવ તુય્હં ધિ અત્થુ ધિકારો હોતુ. **નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો**તિ તસ્મા ત્વં મયા અતિક્કન્તા અભિભૂતાસીતિ અધિપ્પાયો.

સોણાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ભદ્દાકુણ્ડલકેસાથેરીગાથાવણ્ણના

લૂનકેસીતિઆદિકા ભદ્દાય કુણ્ડલકેસાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા, અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં પુઞ્ઞાનિ કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે **કિકિસ્સ** કાસિરઞ્ઞો ગેહે સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા, વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ દસ સીલાનિ સમાદાય કોમારિબ્રહ્મચરિયં ચરન્તી સઙ્ઘસ્સ વસનપરિવેણં કારેત્વા, એકં બુદ્ધન્તરં સુગતીસુયેવ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ. **ભદ્દા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા મહતા પરિવારેન વડ્ઢમાના વયપ્પત્તા, તસ્મિંયેવ નગરે પુરોહિતસ્સ પુત્તં સત્તુકં નામ ચોરં સહોડ્ઢં ગહેત્વા રાજાણાય નગરગુત્તિકેન મારેતું આઘાતનં નિય્યમાનં, સીહપઞ્જરેન ઓલોકેન્તી દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા સચે તં લભામિ, જીવિસ્સામિ; નો ચે, મરિસ્સામીતિ સયને અધોમુખી નિપજ્જિ.

અથસ્સા પિતા તં પવત્તિં સુત્વા એકધીતુતાય બલવસિનેહો સહસ્સલઞ્જં દત્વા ઉપાયેનેવ ચોરં વિસ્સજ્જાપેત્વા ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતં કારેત્વા પાસાદં પેસેસિ. ભદ્દાપિ પરિપુણ્ણમનોરથા અતિરેકાલઙ્કારેન અલઙ્કરિત્વા તં પરિચરતિ. સત્તુકો કતિપાહં વીતિનામેત્વા તસ્સા આભરણેસુ ઉપ્પન્નલોભો ભદ્દે, અહં નગરગુત્તિકેન ગહિતમત્તોવ ચોરપપાતે અધિવત્થાય દેવતાય ''સચાહં જીવિતં લભામિ, તુય્હં બલિકમ્મં ઉપસંહરિસ્સામી''તિ પત્થનં આયાચિં, તસ્મા બલિકમ્મં સજ્જાપેહીતિ. સા ''તસ્સ મનં પૂરેસ્સામી''તિ બલિકમ્મં સજ્જાપેત્વા સબ્બાભરણવિભૂસિતા સામિકેન સદ્ધિં એકં યાનં અભિરુય્હ ''દેવતાય બલિકમ્મં કરિસ્સામી''તિ ચોરપપાતં અભિરુહિતું આરદ્ધા.

સત્તુકો ચિન્તેસિ – ''સબ્બેસુ અભિરુહન્તેસુ ઇમિસ્સા આભરણં ગહેતું ન સક્કા''તિ પરિવારજનં તત્થેવ ઠપેત્વા તમેવ બલિભાજનં ગાહાપેત્વા પબ્બતં અભિરુહન્તો તાય સદ્ધિં પિયકથં ન કથેસિ. સા ઇઙ્ગિતેનેવ તસ્સાધિપ્પાયં અઞ્ઞાસિ. સત્તુકો, ''ભદ્દે, તવ ઉત્તરસાટકં ઓમુઞ્ચિત્વા કાયારૂળ્હપસાધનં ભણ્ડિકં કરોહી''તિ. સા, ''સામિ, મય્હં કો અપરાધો''તિ? ''કિં નુ મં, બાલે,'બલિકમ્મત્થં આગતો'તિ સઞ્ઞં કરોસિ? બલિકમ્માપદેસેન પન તવ આભરણં ગહેતું આગતો''તિ. ''કસ્સ પન, અય્ય, પસાધનં, કસ્સ અહ''ન્તિ? ''નાહં એતં વિભાગં જાનામી''તિ . ''હોતુ, અય્ય, એકં પન મે અધિપ્પાયં પૂરેહિ, અલઙ્કતનિયામેન ચ આલિઙ્ગિતું દેહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. સા તેન સમ્પટિચ્છિતભાવં ઞત્વા પુરતો આલિઙ્ગિત્વા પચ્છતો આલિઙ્ગન્તી વિય પબ્બતપપાતે પાતેસિ. સો પતિત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં અહોસિ. તાય કતં અચ્છરિયં દિસ્વા પબ્બતે અધિવત્થા દેવતા કોસલ્લં વિભાવેન્તી ઇમા ગાથા અભાસિ –

''ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, તત્થ તત્થ વિચક્ખણા.

''ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, લહું અત્થવિચિન્તિકા''તિ. (અપ॰ થેરી॰ ૨.૩.૩૧-૩૨);

તતો ભદ્દા ચિન્તેસિ – ''ન સક્કા મયા ઇમિના નિયામેન ગેહં ગન્તું, ઇતોવ ગન્ત્વા એકં પબ્બજ્જં પબ્બજિસ્સામી''તિ નિગણ્ઠારામં ગન્ત્વા નિગણ્ઠે પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં તે આહંસુ – ''કેન નિયામેન પબ્બજ્જા હોતૂ''તિ? ''યં તુમ્હાકં પબ્બજ્જાય ઉત્તમં, તદેવ કરોથા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ તસ્સા તાલટ્ઠિના કેસે લુઞ્ચિત્વા

પબ્બાજેસું. પુન કેસા વડ્ઢન્તા કુણ્ડલાવટ્ટા હુત્વા વડ્ઢેસું. તતો પટ્ઠાય સા **કુણ્ડલકેસા**તિ નામ જાતા. સા તત્થ ઉગ્ગહેતબ્બં સમયં વાદમગ્ગઞ્ચ ઉગ્ગહેત્વા ''એત્તકં નામ ઇમે જાનન્તિ, ઇતો ઉત્તરિ વિસેસો નત્થી''તિ ઞત્વા તતો અપક્કમિત્વા યત્થ યત્થ પણ્ડિતા અત્થિ, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા તેસં જાનનસિપ્પં ઉગ્ગહેત્વા અત્તના સદ્ધિં કથેતું સમત્થં અદિસ્વા યં યં ગામં વા નિગમં વા પવિસતિ, તસ્સ દ્વારે વાલુકારાસિં કત્વા તત્થ જમ્બુસાખં ઠપેત્વા ''યો મમ વાદં આરોપેતું સક્કોતિ, સો ઇમં સાખં મદ્દતૂ''તિ સમીપે ઠિતદારકાનં સઞ્ઞં દત્વા વસનટ્ઠાનં ગચ્છતિ. સત્તાહમ્પિ જમ્બુસાખાય તથેવ ઠિતાય તં ગહેત્વા પક્કમતિ.

તેન ચ સમયેન અમ્હાકં ભગવા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં ઉપનિસ્સાય જેતવને વિહરતિ. કુણ્ડલકેસાપિ વુત્તનયેન ગામનિગમરાજધાનીસુ વિચરન્તી સાવત્થિં પત્વા નગરદ્વારે વાલુકારાસિમ્હિ જમ્બુસાખં ઠપેત્વા દારકાનં સઞ્ઞં દત્વા સાવત્થિં પાવિસિ.

અથાયસ્મા ધમ્મસેનાપતિ એકકોવ નગરં પવિસન્તો તં સાખં દિસ્વા તં દમેતુકામો દારકે પુચ્છિ – ''કસ્માયં સાખા એવં ઠપિતા''તિ? દારકા તમત્થં આરોચેસું. થેરો ''યદિ એવં ઇમં સાખં મદ્દથા''તિ આહ. દારકા તં મદ્દિંસુ. કુણ્ડલકેસા કતભત્તકિચ્ચા નગરતો નિક્ખમન્તી તં સાખં મદ્દિતં દિસ્વા ''કેનિદં મદ્દિત''ન્તિ પુચ્છિત્વા થેરેન મદ્દાપિતભાવં ઞત્વા ''અપક્ખિકો વાદો ન સોભતી''તિ સાવત્થિં પવિસિત્વા વીથિતો વીથિં વિચરન્તી ''પસ્સેય્યાથ સમણેહિ સક્યપુત્તિયેહિ સદ્ધિં મય્હં વાદ''ન્તિ ઉગ્ઘોસેત્વા મહાજનપરિવુતા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસિન્નં ધમ્મસેનાપતિં ઉપસઙ્કમિત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં ઠિતા ''કિં તુમ્હેહિ મમ જમ્બુસાખા મદ્દાપિતા''તિ પુચ્છિ. ''આમ, મયા મદ્દાપિતા''તિ. ''એવં સન્તે તુમ્હેહિ સદ્ધિં મય્હં વાદો હોતૂ''તિ. ''હોતુ, ભદ્દે''તિ. ''કસ્સ પુચ્છા, કસ્સ વિસ્સજ્જના''તિ? ''પુચ્છા નામ અમ્હાકં પત્તા, ત્વં યં અત્તનો જાનનકં પુચ્છા''તિ. સા સબ્બમેવ અત્તનો જાનનકં વાદં પુચ્છિ. થેરો તં સબ્બં વિસ્સજ્જેસિ. સા ઉપરિ પુચ્છિતબ્બં અજાનન્તી તુણ્હી અહોસિ. અથ નં થેરો આહ – ''તયા બહું પુચ્છિતં, મયમ્પિ તં એકં પઞ્હં પુચ્છામા''તિ. ''પુચ્છથ, ભન્તે''તિ. થેરો ''એકં નામ કિ''ન્તિ ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ. કુણ્ડલકેસા નેવ અન્તં ન કોટિં પસ્સન્તી અન્ધકારં પવિટ્ઠા વિય હુત્વા ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ આહ. ''ત્વં એત્તકમ્પિ અજાનન્તી અઞ્ઞં કિં જાનિસ્સસી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેસિ. સા થેરસ્સ પાદેસુ પતિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હે સરણં ગચ્છામી''તિ આહ. ''મા મં ત્વં, ભદ્દે, સરણં ગચ્છ, સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલં ભગવન્તમેવ સરણં ગચ્છા''તિ. ''એવં કરિસ્સામિ, ભન્તે''તિ સા સાયન્હસમયે ધમ્મદેસનાવેલાયં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સા ઞાણપરિપાકં ઞત્વા –

''સહસ્સમપિ ચે ગાથા, અનત્થપદસંહિતા;
એકં ગાથાપદં સેય્યો, યં સુત્વા સુપસમ્મતી''તિ. –

ઇમં ગાથમાહ. ગાથાપરિયોસાને યથાઠિતાવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૧-૫૪) –

''પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

''તદાહં હંસવતિયં, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહું;
નાનારતનપજ્જોતે, મહાસુખસમપ્પિતા.

‘‘ઉપેત્વા તં મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં;
તતો જાતપ્પસાદાહં, ઉપેસિં સરણં જિનં.

‘‘તદા મહાકારુણિકો, પદુમુત્તરનામકો;
ખિપ્પાભિઞ્ઞાનમગ્ગન્તિ, ઠપેસિ ભિક્ખુનિં સુભં.

‘‘તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, દાનં દત્વા મહેસિનો;
નિપચ્ચ સિરસા પાદે, તં ઠાનમભિપત્થયિં.

‘‘અનુમોદિ મહાવીરો, ભદ્દે યં તેભિપત્થિતં;
સમિજ્ઝિસ્સતિ તં સબ્બં, સુખિની હોહિ નિબ્બુતા.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
ભદ્દાકુણ્ડલકેસાતિ, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તતો ચુતા યામમગં, તતોહં તુસિતં ગતા;
તતો ચ નિમ્માનરતિં, વસવત્તિપુરં તતો.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વાહસા;
તત્થ તત્થેવ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘તતો ચુતા મનુસ્સેસુ, રાજૂનં ચક્કવત્તિનં;
મણ્ડલીનઞ્ચ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, દેવેસુ માનુસેસુ ચ;
સબ્બત્થ સુખિતા હુત્વા, નેકકપ્પેસુ સંસરિં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘તસ્સ ધીતા ચતુત્થાસિં, ભિક્ખુદાયીતિ વિસ્સુતા;

ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ, વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્ત ધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, પટાચારા અહં તદા;
કિસાગોતમી ધમ્મદિન્ના, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, ગિરિબ્બજપુરુત્તમે;
જાતા સેટ્ઠિકુલે ફીતે, યદાહં યોબ્બને ઠિતા.

‘‘ચોરં વધત્થં નીયન્તં, દિસ્વા રત્તા તહિં અહં;
પિતા મે તં સહસ્સેન, મોચયિત્વા વધા તતો.

‘‘અદાસિ તસ્સ મં તાતો, વિદિત્વાન મનં મમ;
તસ્સાહમાસિં વિસટ્ઠા, અતીવ દયિતા હિતા.

‘‘સો મે ભૂસનલોભેન, બલિમજ્ઝાસયો દિસો;
ચોરપ્પપાતં નેત્વાન, પબ્બતં ચેતયી વધં.

‘‘તદાહં પણમિત્વાન, સત્તુકં સુકતઞ્જલી;
રક્ખન્તી અત્તનો પાણં, ઇદં વચનમબ્રવિં.

‘‘ઇદં સુવણ્ણકેયૂરં, મુત્તા વેળુરિયા બહૂ;
સબ્બં હરસ્સુ ભદ્દન્તે, મઞ્ચ દાસીતિ સાવય.

‘‘ઓરોપયસ્સુ કલ્યાણી, મા બાળ્હં પરિદેવસિ;
ન ચાહં અભિજાનામિ, અહન્ત્વા ધનમાભતં.

‘‘યતો સરામિ અત્તાનં, યતો પત્તોસ્મિ વિઞ્ઞુતં;
ન ચાહં અભિજાનામિ, અઞ્ઞં પિયતરં તયા.

‘‘એહિ તં ઉપગૂહિસ્સં, કત્વાન તં પદક્ખિણં;
ન ચ દાનિ પુનો અત્થિ, મમ તુય્હઞ્ચ સઙ્ગમો.

‘‘ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, તત્થ તત્થ વિચક્ખણા.

‘‘ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, લહું અત્થવિચિન્તિકા.

‘‘લહુઞ્ચ વત ખિપ્પઞ્ચ, નિકટ્ઠે સમચેતયિં;
મિગં ઉણ્ણા યથા એવં, તદાહં સત્તુકં વધિં.

‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ન ખિપ્પમનુબુજ્ઝતિ;
સો હઞ્ઞતે મન્દમતિ, ચોરોવ ગિરિગબ્ભરે.

‘‘યો ચ ઉપ્પતિતં અત્થં, ખિપ્પમેવ નિબોધતિ;
મુચ્ચતે સત્તુસમ્બાધા, તદાહં સત્તુકા યથા.

‘‘તદાહં પાતયિત્વાન, ગિરિદુગ્ગમ્હિ સત્તુકં;
સન્તિકં સેતવત્થાનં, ઉપેત્વા પબ્બજિં અહં.

‘‘સણ્ડાસેન ચ કેસે મે, લુઞ્ચિત્વા સબ્બસો તદા;
પબ્બજિત્વાન સમયં, આચિક્ખિંસુ નિરન્તરં.

‘‘તતો તં ઉગ્ગહેત્વાહં, નિસીદિત્વાન એકિકા;
સમયં તં વિચિન્તેસિં, સુવાનો માનુસં કરં.

‘‘છિન્નં ગય્હ સમીપે મે, પાતયિત્વા અપક્કમિ;
દિસ્વા નિમિત્તમલભિં, હત્થં તં પુળવાકુલં.

‘‘તતો ઉટ્ઠાય સંવિગ્ગા, અપુચ્છિં સહધમ્મિકે;
તે અવોચું વિજાનન્તિ, તં અત્થં સક્યભિક્ખવો.

‘‘સાહં તમત્થં પુચ્છિસ્સં, ઉપેત્વા બુદ્ધસાવકે;
તે મમાદાય ગચ્છિંસુ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકં.

‘‘સો મે ધમ્મમદેસેસિ, ખન્ધાયતનધાતુયો;
અસુભાનિચ્ચદુક્ખાતિ, અનત્તાતિ ચ નાયકો.

‘‘તસ્સ ધમ્મં સુણિત્વાહં, ધમ્મચક્ખું વિસોધયિં;

તતો વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મા, પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદં.

‘‘આયાચિતો તદા આહ, એહિ ભદ્દેતિ નાયકો;
તદાહં ઉપસમ્પન્ના, પરિત્તં તોયમદ્દસં.

‘‘પાદપક્ખાલનેનાહં, ઞત્વા સઉદયબ્બયં;
તથા સબ્બેપિ સઙ્ખારે, ઈદિસં ચિન્તયિં તદા.

‘‘તતો ચિત્તં વિમુચ્ચિ મે, અનુપાદાય સબ્બસો;
ખિપ્પાભિઞ્ઞાનમગ્ગં મે, તદા પઞ્ઞાપયી જિનો.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
પરચિત્તાનિ જાનામિ, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, વિસુદ્ધાસિં સુનિમ્મલા.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિ સમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મે વિમલં સુદ્ધં, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સાસને.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા તાવદેવ પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તસ્સા પબ્બજ્જં અનુજાનિ. સા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વાન પબ્બજિત્વા ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વીતિનામેન્તી અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૦૭.‘‘લૂનકેસી પઙ્કધરી, એકસાટી પુરે ચરિં;
અવજ્જે વજ્જમતિની, વજ્જે ચાવજ્જદસ્સિની.

૧૦૮.‘‘દિવાવિહારા નિક્ખમ્મ, ગિજ્ઝકૂટમ્હિ પબ્બતે;
અદ્દસં વિરજં બુદ્ધં, ભિક્ખુસઙ્ઘપુરક્ખતં.

૧૦૯.‘‘નિહચ્ચ જાણું વન્દિત્વા, સમ્મુખા અઞ્જલિં અકં;
એહિ ભદ્દેતિ મં અવચ, સા મે આસૂપસમ્પદા.

૧૧૦.‘‘ચિણ્ણા અઙ્ગા ચ મગધા, વજ્જી કાસી ચ કોસલા;

અનકા પણ્ણાસ વસ્સાનિ, રટ્ઠપિણ્ડં અભુઞ્જહં.

૧૧૧.‘‘પુઞ્ઞં વત પસવિ બહું, સપ્પઞ્ઞો વતાયં ઉપાસકો;
યો ભદ્દાય ચીવરં અદાસિ, વિપ્પમુત્તાય સબ્બગન્થેહી’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **લૂનકેસી**તિ લૂના લુઞ્ચિતા કેસા મય્હન્તિ લૂનકેસી, નિગણ્ઠેસુ પબ્બજ્જાય તાલટ્ઠિના લુઞ્ચિતકેસા, તં સન્ધાય વદતિ. **પઙ્કધરી**તિ દન્તકટ્ઠસ્સ અખાદનેન દન્તેસુ મલપઙ્કધારણતો પઙ્કધરી. **એકસાટી**તિ નિગણ્ઠચારિત્તવસેન એકસાટિકા. **પુરે ચરિ**ન્તિ પુબ્બે નિગણ્ઠી હુત્વા એવં વિચરિં. **અવજ્જે વજ્જમતિની**તિ ન્હાનુચ્છાદનદન્તકટ્ઠખાદનાદિકે અનવજ્જે સાવજ્જસઞ્ઞી. **વજ્જે ચાવજ્જદસ્સિની**તિ માનમક્ખપલાસવિપલ્લાસાદિકે સાવજ્જે અનવજ્જદિટ્ઠી.

દિવાવિહારા નિક્ખમ્માતિ અત્તનો દિવાવિહારટ્ઠાનતો નિક્ખમિત્વા. અયમ્પિ ઠિતમજ્ઝન્હિકવેલાયં થેરેન સમાગતા તસ્સ પઞ્હસ્સ વિસ્સજ્જનેન ધમ્મદેસનાય ચ નિહતમાનદબ્બા પસન્નમાનસા હુત્વા સત્થુ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિતુકામાવ અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા દિવાટ્ઠાને નિસીદિત્વા સાયન્હસમયે સત્થુ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા.

નિહચ્ચ જાણું વન્દિત્વાતિ જાણુદ્વયં પથવિયં નિહન્ત્વા પતિટ્ઠપેત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા. **સમ્મુખા અઞ્જલિં અક**ન્તિ સત્થુ સમ્મુખા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં અકાસિં. **એહિ, ભદ્દેતિ મં અવચ, સા મે આસૂપસમ્પદા**તિ યં મં ભગવા અરહત્તં પત્વા પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ યાચિત્વા ઠિતં ‘‘એહિ, ભદ્દે, ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજ ઉપસમ્પજ્જસ્સૂ’’તિ અવચ આણાપેસિ. સા સત્થુ આણા મય્હં ઉપસમ્પદાય કારણત્તા ઉપસમ્પદા આસિ અહોસિ.

ચિણ્ણાતિઆદિકા દ્વે ગાથા અઞ્ઞાબ્યાકરણગાથા. તત્થ **ચિણ્ણા અઙ્ગા ચ મગધા**તિ યે ઇમે અઙ્ગા ચ મગધા ચ વજ્જી ચ કાસી ચ કોસલા ચ જનપદા પુબ્બે સાણાય મયા રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જન્તિયા ચિણ્ણા ચરિતા, તેસુયેવ સત્થારા સમાગમતો પટ્ઠાય અનણા નિદ્દોસા અપગતકિલેસા હુત્વા પઞ્ઞાસ સંવચ્છરાનિ રટ્ઠપિણ્ડં અભુઞ્જિં અહં.

યેન અભિપ્પસન્નમાનસેન ઉપાસકેન અત્તનો ચીવરં દિન્નં, તસ્સ પુઞ્ઞવિસેસકિત્તનમુખેન અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તી ‘‘**પુઞ્ઞં વત પસવી બહુ**’’ન્તિ ઓસાનગાથમાહ. સા સુવિઞ્ઞેય્યાવ.

ભદ્દાકુણ્ડલકેસાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પટાચારાથેરીગાથાવણ્ણના

નઙ્ગલેહિ કસં ખેત્તન્તિઆદિકા પટાચારાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, એકદિવસં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં વિનયધરાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા, અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી કસ્સપબુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરિવેણં અકાસિ. સા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તા, એકં

બુદ્ધન્તરં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા અત્તનો ગેહે એકેન કમ્મકારેન સદ્ધિં કિલેસસન્થવં અકાસિ. તં માતાપિતરો સમજાતિકસ્સ કુમારસ્સ દાતું દિવસં સણ્ઠપેસું. તં ઞત્વા સા હત્થસારં ગહેત્વા તેન કતસન્થવેન પુરિસેન સદ્ધિં અગ્ગદ્વારેન નિક્ખમિત્વા એકસ્મિં ગામકે વસન્તી ગબ્ભિની અહોસિ. સા પરિપક્કે ગબ્ભે ''કિં ઇધ અનાથવાસેન, કુલગેહં ગચ્છામ, સામી''તિ વત્વા તસ્મિં ''અજ્જ ગચ્છામ, સ્વે ગચ્છામા''તિ કાલક્ખેપં કરોન્તે ''નાયં બાલો મં નેસ્સતી''તિ તસ્મિં બહિ ગતે ગેહે પટિસામેતબ્બં પટિસામેત્વા ''કુલઘરં ગતાતિ મય્હં સામિકસ્સ કથેથા''તિ પટિવિસ્સકઘરવાસીનં આચિક્ખિત્વા ''એકિકાવ કુલઘરં ગમિસ્સામી''તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ . સો આગન્ત્વા ગેહે તં અપસ્સન્તો પટિવિસ્સકે પુચ્છિત્વા ''કુલઘરં ગતા''તિ સુત્વા ''મં નિસ્સાય કુલધીતા અનાથા જાતા''તિ પદાનુપદં ગન્ત્વા સમ્પાપુણિ. તસ્સા અન્તરામગ્ગે એવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સા પસુતકાલતો પટ્ઠાય પટિપ્પસ્સદ્ધગમનુસ્સુક્કા સામિકં ગહેત્વા નિવત્તિ. દુતિયવારમ્પિ ગબ્ભિની અહોસીતિઆદિ સબ્બં પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં.

અયં પન વિસેસો – યદા તસ્સા અન્તરામગ્ગે કમ્મજવાતા ચલિંસુ, તદા મહાઅકાલમેઘો ઉદપાદિ. સમન્તતો વિજ્જુલતાહિ આદિત્તં વિય મેઘથનિતેહિ ભિજ્જમાનં વિય ચ ઉદકધારાનિપાતનિરન્તરં નભં અહોસિ. સા તં દિસ્વા, ''સામિ, મે અનોવસ્સકં ઠાનં જાનાહી''તિ આહ. સો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો એકં તિણસઞ્છન્નં ગુમ્બં દિસ્વા તત્થ ગન્ત્વા હત્થગતાય વાસિયા તસ્મિં ગુમ્બે દણ્ડકે છિન્દિતુકામો તિણેહિ સઞ્છાદિતવમ્મિકસીસન્તે ઉટ્ઠિતરુક્ખદણ્ડકં છિન્દિ. તાવદેવ ચ નં તતો વમ્મિકતો નિક્ખમિત્વા ઘોરવિસો આસીવિસો ડંસિ. સો તત્થેવ પતિત્વા કાલમકાસિ. સા મહાદુક્ખં અનુભવન્તી તસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તી દ્વેપિ દારકે વાતવુટ્ઠિં અસહમાને વિરવન્તે ઉરન્તરે કત્વા, દ્વીહિ જાણુકેહિ દ્વીહિ હત્થેહિ ચ ભૂમિં ઉપ્પીળેત્વા યથાઠિતાવ રત્તિં વીતિનામેત્વા વિભાતાય રત્તિયા મંસપેસિવણ્ણં એકં પુત્તં પિલોતિકચુમ્બટકે નિપજ્જાપેત્વા હત્થેહિ ઉરેહિ ચ પરિગ્ગહેત્વા, ઇતરં ''એહિ, તાત, પિતા તે ઇતો ગતો''તિ વત્વા સામિકેન ગતમગ્ગેન ગચ્છન્તી તં વમ્મિકસમીપે કાલઙ્કતં નિસિન્નં દિસ્વા ''મં નિસ્સાય મમ સામિકો મતો''તિ રોદન્તી પરિદેવન્તી સકલરત્તિં દેવેન વુટ્ઠત્તા જણ્ણુકપ્પમાણં થનપ્પમાણં ઉદકં સવન્તિં અન્તરામગ્ગે નદિં પત્વા, અત્તનો મન્દબુદ્ધિતાય દુબ્બલતાય ચ દ્વીહિ દારકેહિ સદ્ધિં ઉદકં ઓતરિતું અવિસહન્તી જેટ્ઠપુત્તં ઓરિમતીરે ઠપેત્વા ઇતરં આદાય પરતીરં ગન્ત્વા સાખાભઙ્ગં અત્થરિત્વા તત્થ પિલોતિકચુમ્બટકે નિપજ્જાપેત્વા ''ઇતરસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ બાલપુત્તકં પહાતું અસક્કોન્તી પુનપ્પુનં નિવત્તિત્વા ઓલોકયમાના નદિં ઓતરતિ.

અથસ્સા નદીમજ્ઝં ગતકાલે એકો સેનો તં દારકં દિસ્વા ''મંસપેસી''તિ સઞ્ઞાય આકાસતો ભસ્સિ. સા તં દિસ્વા ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા ''સૂસૂ''તિ તિક્ખત્તું મહાસદ્દં નિચ્છારેસિ. સેનો દૂરભાવેન તં અનાદિયન્તો કુમારં ગહેત્વા વેહાસં ઉપ્પતિ. ઓરિમતીરે ઠિતો પુત્તો ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા મહાસદ્દં નિચ્છારયમાનં દિસ્વા ''મં સન્ધાય વદતી''તિ સઞ્ઞાય વેગેન ઉદકે પતિ. ઇતિ બાલપુત્તકો સેનેન, જેટ્ઠપુત્તકો ઉદકેન હતો. સા ''એકો મે પુત્તો સેનેન ગહિતો, એકો ઉદકેન વૂળ્હો, પન્થે મે પતિ મતો''તિ રોદન્તી પરિદેવન્તી ગચ્છન્તી સાવત્થિતો આગચ્છન્તં એકં પુરિસં દિસ્વા પુચ્છિ – ''કત્થ વાસિકોસિ, તાતા''તિ? ''સાવત્થિવાસિકોમ્હિ, અમ્મા''તિ. ''સાવત્થિયં અસુકવીથિયં અસુકકુલં નામ અત્થિ, તં જાનાસિ, તાતા''તિ? ''જાનામિ, અમ્મ, તં પન મા પુચ્છિ, અઞ્ઞં પુચ્છા''તિ. ''અઞ્ઞેન મે પયોજનં નત્થિ, તદેવ પુચ્છામિ, તાતા''તિ. ''અમ્મ, ત્વં અત્તનો અનાચિક્ખિતું ન દેસિ, અજ્જ તે સબ્બરત્તિં દેવો વસ્સન્તો દિટ્ઠો''તિ? ''દિટ્ઠો મે, તાત, મય્હમેવ સો સબ્બરત્તિં વુટ્ઠો, તં કારણં પચ્છા કથેસ્સામિ, એતસ્મિં તાવ મે સેટ્ઠિગેહે પવત્તિં કથેહી''તિ. ''અમ્મ, અજ્જ રત્તિયં સેટ્ઠિ ચ ભરિયા ચ સેટ્ઠિપુત્તો ચાતિ

તયોપિ જને અવત્થરમાનં ગેહં પતિ, તે એકચિતકાયં ઝાયન્તિ, સ્વાયં ધૂમો પઞ્ઞાયતિ, અમ્મા''તિ. સા તસ્મિં ખણે નિવત્થવત્થમ્પિ પતમાનં ન સઞ્જાનિ. સોકુમ્મત્તત્તં પત્વા જાતરૂપેનેવ –

> ''ઉભો પુત્તા કાલઙ્કતા, પન્થે મય્હં પતી મતો;
> માતા પિતા ચ ભાતા ચ, એકચિતમ્હિ ડય્હરે''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૪૯૮) –

વિલપન્તી પરિબ્ભમતિ.

તતો પટ્ઠાય તસ્સા નિવાસનમત્તેનપિ પટેન અચરણતો પતિતાચારત્તા **પટાચારા**ત્વેવ સમઞ્ઞા અહોસિ. તં દિસ્વા મનુસ્સા ''ગચ્છ, ઉમ્મત્તિકે''તિ કેચિ કચવરં મત્થકે ખિપન્તિ, અઞ્ઞે પંસું ઓકિરન્તિ, અપરે લેડ્ડું ખિપન્તિ. સત્થા જેતવને મહાપરિસામજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મં દેસેન્તો તં તથા પરિબ્ભમન્તિં દિસ્વા ઞાણપરિપાકઞ્ચ ઓલોકેત્વા યથા વિહારાભિમુખી આગચ્છતિ, તથા અકાસિ. પરિસા તં દિસ્વા ''ઇમિસ્સા ઉમ્મત્તિકાય ઇતો આગન્તું માદત્થા''તિ આહ. ''ભગવા મા નં વારયિત્થા''તિ વત્વા અવિદૂરટ્ઠાનં આગતકાલે ''સતિં પટિલભ ભગિની''તિ આહ. સા તાવદેવ બુદ્ધાનુભાવેન સતિં પટિલભિત્વા નિવત્થવત્થસ્સ પતિતભાવં સલ્લક્ખેત્વા હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા ઉક્કુટિકં ઉપનિસજ્જાય નિસીદિ. એકો પુરિસો ઉત્તરસાટકં ખિપિ. સા તં નિવાસેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, અવસ્સયો મે હોથ, એકં મે પુત્તં સેનો ગણ્હિ, એકો ઉદકેન વૂળ્હો, પન્થે પતિ મતો, માતાપિતરો ભાતા ચ ગેહેન અવત્થટા મતા એકચિતકસ્મિં ઝાયન્તી''તિ સા સોકકારણં આચિક્ખિ. સત્થા ''પટાચારે, મા ચિન્તયિ, તવ અવસ્સયો ભવિતું સમત્થસ્સેવ સન્તિકં આગતાસિ. યથા હિ ત્વં ઇદાનિ પુત્તાદીનં મરણનિમિત્તં અસ્સૂનિ પવત્તેસિ, એવં અનમતગ્ગે સંસારે પુત્તાદીનં મરણહેતુ પવત્તિતં અસ્સુ ચતુન્નં મહાસમુદ્દાનં ઉદકતો બહુતર''ન્તિ દસ્સેન્તો –

> ''ચતૂસુ સમુદ્દેસુ જલં પરિત્તકં, તતો બહું અસ્સુજલં અનપ્પકં;
> દુક્ખેન ફુટ્ઠસ્સ નરસ્સ સોચના, કિં કારણા અમ્મ તુવં પમજ્જસી''તિ. (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૨ પટાચારાથેરીવત્થુ) –

ગાથં અભાસિ.

એવં સત્થરિ અનમતગ્ગપરિયાયકથં (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૫-૧૨૬) કથેન્તે તસ્સા સોકો તનુતરભાવં અગમાસિ. અથ નં તનુભૂતસોકં ઞત્વા ''પટાચારે, પુત્તાદયો નામ પરલોકં ગચ્છન્તસ્સ તાણં વા લેણં વા સરણં વા ભવિતું ન સક્કોન્તી''તિ વિજ્જમાનાપિ તે ન સન્તિ એવ, તસ્મા પણ્ડિતેન અત્તનો સીલં વિસોધેત્વા નિબ્બાનગામિમગ્ગોયેવ સાધેતબ્બોતિ દસ્સેન્તો –

> ''ન સન્તિ પુત્તા તાણાય, ન પિતા નાપિ બન્ધવા;
> અન્તકેનાધિપન્નસ્સ, નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા.
>
> ''એતમત્થવસં ઞત્વા, પણ્ડિતો સીલસંવુતો;
> નિબ્બાનગમનં મગ્ગં, ખિપ્પમેવ વિસોધયે''તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૮-૨૮૯) –

ઇમાહિ ગાથાહિ ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાવસાને પટાચારા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિત્વા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તં ભિક્ખુનીનં સન્તિકં નેત્વા પબ્બાજેસિ. સા લદ્ધૂપસમ્પદા ઉપરિમગ્ગત્થાય વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી એકદિવસં ઘટેન ઉદકં આદાય પાદે ધોવન્તી ઉદકં આસિઞ્ચિ. તં થોકં ઠાનં ગન્ત્વા પચ્છિજ્જિ, દુતિયવારં આસિત્તં તતો દૂરં અગમાસિ, તતિયવારં આસિત્તં તતોપિ દૂરતરં અગમાસિ. સા તદેવ આરમ્મણં ગહેત્વા તયો વયે પરિચ્છિન્દિત્વા ''મયા પઠમં આસિત્તઉદકં વિય ઇમે સત્તા પઠમવયેપિ મરન્તિ, તતો દૂરં ગતં દુતિયવારં આસિત્તં ઉદકં વિય મજ્ઝિમવયેપિ, તતો દૂરતરં ગતં તતિયવારં આસિત્તં ઉદકં વિય પચ્છિમવયેપિ મરન્તિયેવા''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સા સમ્મુખે ઠત્વા કથેન્તો વિય ''એવમેતં, પટાચારે, સબ્બેપિમે સત્તા મરણધમ્મા, તસ્મા પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં અપસ્સન્તસ્સ વસ્સસતં જીવતો તં પસ્સન્તસ્સ એકાહમ્પિ એકક્ખણમ્પિ જીવિતં સેય્યો''તિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો –

''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ઉદયબ્બયં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ઉદયબ્બય''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૩) –

ગાથમાહ. ગાથાપરિયોસાને પટાચારા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૪૬૮-૫૧૧) –

''પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

''તદાહં હંસવતિયં, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહું;
નાનારતનપજ્જોતે, મહાસુખસમપ્પિતા.

''ઉપેત્વા તં મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં;
તતો જાતપસાદાહં, ઉપેસિં સરણં જિનં.

''તતો વિનયધારીનં, અગ્ગં વણ્ણેસિ નાયકો;
ભિક્ખુનિં લજ્જિનિં તાદિં, કપ્પાકપ્પવિસારદં.

''તદા મુદિતચિત્તાહં, તં ઠાનમભિકઙ્ખિની;
નિમન્તેત્વા દસબલં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

''ભોજયિત્વાન સત્તાહં, દદિત્વાવ તિચીવરં;
નિપચ્ચ સિરસા પાદે, ઇદં વચનમબ્રવિં.

''યા તયા વણ્ણિતા વીર, ઇતો અટ્ઠમકે મુનિ;
તાદિસાહં ભવિસ્સામિ, યદિ સિજ્ઝતિ નાયક.

''તદા અવોચ મં સત્થા, ભદ્દે મા ભાયિ અસ્સસ;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, લચ્છસે તં મનોરથં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
પટાચારાતિ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તદાહં મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘તસ્સાસિં તતિયા ધીતા, ભિક્ખુની ઇતિ વિસ્સુતા;
ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ, વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્તધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘અહં ઉપ્પલવણ્ણા ચ, ખેમા ભદ્દા ચ ભિક્ખુની;
કિસાગોતમી ધમ્મદિન્ના, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહં;
સાવત્થિયં પુરવરે, ઇદ્ધે ફીતે મહદ્ધને.

‘‘યદા ચ યોબ્બનૂપેતા, વિતક્કવસગા અહં;

નરં જારપતિં દિસ્વા, તેન સદ્ધિં અગચ્છહં.

‘‘એકપુત્તપસૂતાહં, દુતિયો કુચ્છિયા મમ;
તદાહં માતાપિતરો, ઓક્ખામીતિ સુનિચ્છિતા.

‘‘નારોચેસિં પતિં મય્હં, તદા તમ્હિ પવાસિતે;
એકિકા નિગ્ગતા ગેહા, ગન્તું સાવત્થિમુત્તમં.

‘‘તતો મે સામિ આગન્ત્વા, સમ્ભાવેસિ પથે મમં;
તદા મે કમ્મજા વાતા, ઉપ્પન્ના અતિદારુણા.

‘‘ઉટ્ઠિતો ચ મહામેઘો, પસૂતિસમયે મમ;
દબ્બત્થાય તદા ગન્ત્વા, સામિ સપ્પેન મારિતો.

‘‘તદા વિજાતદુક્ખેન, અનાથા કપણા અહં;
કુન્નદિં પૂરિતં દિસ્વા, ગચ્છન્તી સકુલાલયં.

‘‘બાલં આદાય અતરિં, પારકૂલે ચ એકકં;
સાયેત્વા બાલકં પુત્તં, ઇતરં તરણાયહં.

‘‘નિવત્તા ઉક્કુસો હાસિ, તરુણં વિલપન્તકં;
ઇતરઞ્ચ વહી સોતો, સાહં સોકસમપ્પિતા.

‘‘સાવત્થિનગરં ગન્ત્વા, અસ્સોસિં સજને મતે;
તદા અવોચં સોકટ્ટા, મહાસોકસમપ્પિતા.

‘‘ઉભો પુત્તા કાલઙ્કતા, પન્થે મય્હં પતી મતો;
માતા પિતા ચ ભાતા ચ, એકચિતમ્હિ ડય્હરે.

‘‘તદા કિસા ચ પણ્ડુ ચ, અનાથા દીનમાનસા;
ઇતો તતો ભમન્તીહં, અદ્દસં નરસારથિં.

‘‘તતો અવોચ મં સત્થા, પુત્તે મા સોચિ અસ્સસ;
અત્તાનં તે ગવેસસ્સુ, કિં નિરત્થં વિહઞ્ઞસિ.

‘‘ન સન્તિ પુત્તા તાણાય, ન ઞાતી નાપિ બન્ધવા;
અન્તકેનાધિપન્નસ્સ, નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા.

‘‘તં સુત્વા મુનિનો વાક્યં, પઠમં ફલમજ્ઝગં;
પબ્બજિત્વાન નચિરં, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
પરચિત્તાનિ જાનામિ, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, વિસુદ્ધાસિં સુનિમ્મલા.

‘‘તતોહં વિનયં સબ્બં, સન્તિકે સબ્બદસ્સિનો;
ઉગ્ગહિં સબ્બવિત્થારં, બ્યાહરિઞ્ચ યથાતથં.

‘‘જિનો તસ્મિં ગુણે તુટ્ઠો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં;
અગ્ગા વિનયધારીનં, પટાચારાવ એકિકા.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિ સમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા સેક્ખકાલે અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉપરિવિસેસસ્સ નિબ્બત્તિતાકારં વિભાવેન્તી ઉદાનવસેન –

૧૧૨.‘‘નઙ્ગલેહિ કસં ખેત્તં, બીજાનિ પવપં છમા;
પુત્તદારાનિ પોસેન્તા, ધનં વિન્દન્તિ માણવા.

૧૧૩.‘‘કિમહં સીલસમ્પન્ના, સત્થુસાસનકારિકા;
નિબ્બાનં નાધિગચ્છામિ, અકુસીતા અનુદ્ધતા.

૧૧૪.‘‘પાદે પક્ખાલયિત્વાન, ઉદકેસુ કરોમહં;
પાદોદકઞ્ચ દિસ્વાન, થલતો નિન્નમાગતં.

૧૧૫.‘‘તતો ચિત્તં સમાધેસિં, અસ્સં ભદ્રંવજાનિયં;
તતો દીપં ગહેત્વાન, વિહારં પાવિસિં અહં;
સેય્યં ઓલોકયિત્વાન, મઞ્ચકમ્હિ ઉપાવિસિં.

૧૧૬.‘‘તતો સૂચિં ગહેત્વાન, વટ્ટિં ઓકસ્સયામહં;
પદીપસ્સેવ નિબ્બાનં, વિમોક્ખો અહુ ચેતસો’’તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **કસ**ન્તિ કસન્તા કસિકમ્મં કરોન્તા. બહુત્થે હિ ઇદં એકવચનં. **પવપ**ન્તિ બીજાનિ વપન્તા. **છમા**તિ છમાયં. ભુમ્મત્થે હિ ઇદં પચ્ચત્તવચનં. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – ઇમે માણવા સત્તા નઙ્ગલેહિ ફાલેહિ ખેત્તં કસન્તા

યથાધિપ્પાયં ખેત્તભૂમિયં પુબ્બણ્ણાપરણ્ણભેદાનિ બીજાનિ વપન્તા તંહેતુ તંનિમિત્તં અત્તાનં પુત્તદારાદીનિ પોસેન્તા હુત્વા ધનં પટિલભન્તિ. એવં ઇમસ્મિં લોકે યોનિસો પયુત્તો પચ્ચત્તપુરિસકારો નામ સફલો સઉદયો.

તત્થ **કિમહં સીલસમ્પન્ના, સત્થુસાસનકારિકા. નિબ્બાનં નાધિગચ્છામિ, અકુસીતા અનુદ્ધતા**તિ અહં સુવિસુદ્ધસીલા આરદ્ધવીરિયતાય અકુસીતા અજ્ઝત્તં સુસમાહિતચિત્તતાય અનુદ્ધતા ચ હુત્વા ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનભાવનાસઙ્ખાતં સત્થુ સાસનં કરોન્તી કસ્મા નિબ્બાનં નાધિગચ્છામિ, અધિગમિસ્સામિ એવાતિ.

એવં પન ચિન્તેત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી એકદિવસં પાદધોવનઉદકે નિમિત્તં ગણ્હિ. તેનાહ ''**પાદે પક્ખાલયિત્વાના**''તિઆદિ . તસ્સત્થો – અહં પાદે ધોવન્તી પાદપક્ખાલનહેતુ તિક્ખત્તું આસિત્તેસુ ઉદકેસુ થલતો નિન્નમાગતં પાદોદકં દિસ્વા નિમિત્તં કરોમિ.

''યથા ઇદં ઉદકં ખયધમ્મં વયધમ્મં, એવં સત્તાનં આયુસઙ્ખારા''તિ એવં અનિચ્ચલક્ખણં, તદનુસારેન દુક્ખલક્ખણં, અનત્તલક્ખણઞ્ચ ઉપધારેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તી **તતો ચિત્તં સમાધેસિં, અસ્સં ભદ્રંવજાનિય**ન્તિ યથા અસ્સં ભદ્રં આજાનિયં કુસલો સારથિ સુખેન સારેતિ, એવં મય્હં ચિત્તં સુખેનેવ સમાધેસિં, વિપસ્સનાસમાધિના સમાહિતં અકાસિં. એવં પન વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તી ઉતુસપ્પાયનિજિગિસાય ઓવરકં પવિસન્તી અન્ધકારવિધમનત્થં દીપં ગહેત્વા ગબ્ભં પવિસિત્વા દીપં ઠપેત્વા મઞ્ચકે નિસિન્નમત્તાવ દીપં વિજ્ઝાપેતું અગ્ગળસૂચિયા દીપવટ્ટિં આકડ્ઢિં, તાવદેવ ઉતુસપ્પાયલાભેન તસ્સા ચિત્તં સમાહિતં અહોસિ, વિપસ્સનાવીથિં ઓતરિ, મગ્ગેન ઘટ્ટેસિ. તતો મગ્ગપટિપાટિયા સબ્બસો આસવાનં ખયો અહોસિ. તેન વુત્તં – ''**તતો દીપં ગહેત્વાન...પે॰... વિમોક્ખો અહુ ચેતસો**''તિ. તત્થ **સેય્યં ઓલોકયિત્વાના**તિ દીપાલોકેન સેય્યં પસ્સિત્વા.

સૂચિન્તિ અગ્ગળસૂચિં. **વટ્ટિં ઓકસ્સયામી**તિ દીપં વિજ્ઝાપેતું તેલાભિમુખં દીપવટ્ટિં આકડ્ઢેમિ. **વિમોક્ખો**તિ કિલેસેહિ વિમોક્ખો. સો પન યસ્મા પરમત્થતો ચિત્તસ્સ સન્તતિ, તસ્મા વુત્તં ''**ચેતસો**''તિ. યથા પન વટ્ટિતેલાદિકે પચ્ચયે સતિ ઉપ્પજ્જનારહો પદીપો તદભાવે અનુપ્પજ્જનતો નિબ્બુતોતિ વુચ્ચતિ, એવં કિલેસાદિપચ્ચયે સતિ ઉપ્પજ્જનારહં ચિત્તં તદભાવે અનુપ્પજ્જનતો વિમુત્તન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ – ''પદીપસ્સેવ નિબ્બાનં, વિમોક્ખો અહુ ચેતસો''તિ.

પટાચારાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. તિંસમત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

મુસલાનિ ગહેત્વાનાતિઆદિકા તિંસમત્તાનં થેરીનં ગાથા. તાપિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તિયો અનુક્કમેન ઉપચિતવિમોક્ખસમ્ભારા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સકકમ્મસઞ્ચોદિતા તત્થ તત્થ કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા પટાચારાય થેરિયા સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પબ્બજિત્વા પરિસુદ્ધસીલા વત્તપટિવત્તં પરિપૂરેન્તિયો વિહરન્તિ. અથેકદિવસં પટાચારાથેરી તાસં ઓવાદં દેન્તી –

૧૧૭.''મુસલાનિ ગહેત્વાન, ધઞ્ઞં કોટ્ટેન્તિ માણવા;
પુત્તદારાનિ પોસેન્તા, ધનં વિન્દન્તિ માણવા.

૧૧૮.''કરોથ બુદ્ધસાસનં, યં કત્વા નાનુતપ્પતિ;

ખિપ્પં પાદાનિ ધોવિત્વા, એકમન્તે નિસીદથ;
ચેતોસમથમનુયુત્તા, કરોથ બુદ્ધસાસન''ન્તિ. – ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ;

તત્થાયં સઙ્ખેપત્થો – ઇમે સત્તા જીવિતહેતુ મુસલાનિ ગહેત્વા પરેસં ધઞ્ઞં કોટ્ટેન્તિ, ઉદુક્ખલકમ્મં કરોન્તિ. અઞ્ઞમ્પિ એદિસં નિહીનકમ્મં કત્વા પુત્તદારં પોસેન્તા યથારહં ધનમ્પિ સંહરન્તિ. તં પન નેસં કમ્મં નિહીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં દુક્ખં અનત્થસઞ્હિતઞ્ચ. તસ્મા એદિસં સંકિલેસિકપપઞ્ચં વજ્જેત્વા **કરોથ બુદ્ધસાસનં** સિક્ખત્તયસઙ્ખાતં સમ્માસમ્બુદ્ધસાસનં કરોથ સમ્પાદેથ અત્તનો સન્તાને નિબ્બત્તેથ. તત્થ કારણમાહ – "**યં કત્વા નાનુતપ્પતી**"તિ, યસ્સ કરણહેતુ એતરહિ આયતિઞ્ચ અનુતાપં નાપજ્જતિ. ઇદાનિ તસ્સ કરણે પુબ્બકિચ્ચં અનુયોગવિધિઞ્ચ દસ્સેતું, "**ખિપ્પં પાદાનિ ધોવિત્વા**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યસ્મા અધોવિતપાદસ્સ અવિક્ખાલિતમુખસ્સ ચ નિસજ્જસુખં ઉતુસપ્પાયલાભો ચ ન હોતિ, પાદે પન ધોવિત્વા મુખઞ્ચ વિક્ખાલેત્વા એકમન્તે નિસિન્નસ્સ તદુભયં લભતિ, તસ્મા **ખિપ્પં** ઇમં યથાલદ્ધં ખણં અવિરાધેન્તિયો **પાદાનિ** અત્તનો પાદે ધોવિત્વા **એકમન્તે** વિવિત્તે ઓકાસે **નિસીદથ** નિસજ્જથ. અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ યત્થ કત્થચિ ચિત્તરુચિકે આરમ્મણે અત્તનો ચિત્તં ઉપનિબન્ધિત્વા **ચેતોસમથમનુયુત્તા** સમાહિતેન ચિત્તેન ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનભાવનાવસેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાસનં ઓવાદં અનુસિટ્ઠિં **કરોથ** સમ્પાદેથાતિ.

અથ તા ભિક્ખુનિયો તસ્સા થેરિયા ઓવાદે ઠત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ભાવનાય કમ્મં કરોન્તિયો ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા હેતુસમ્પન્નતાય ચ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઓવાદગાથાહિ સદ્ધિં –

૧૧૯.''તસ્સા તા વચનં સુત્વા, પટાચારાય સાસનં;
પાદે પક્ખાલયિત્વાન, એકમન્તં ઉપાવિસું;
ચેતોસમથમનુયુત્તા, અકંસુ બુદ્ધસાસનં.

૧૨૦.''રત્તિયા પુરિમે યામે, પુબ્બજાતિમનુસ્સરું;
રત્તિયા મજ્ઝિમે યામે, દિબ્બચક્ખું વિસોધયું;
રત્તિયા પચ્છિમે યામે, તમોખન્ધં પદાલયું.

૧૨૧.''ઉટ્ઠાય પાદે વન્દિંસુ, કતા તે અનુસાસની;
ઇન્દંવ દેવા તિદસા, સઙ્ગામે અપરાજિતં;
પુરક્ખત્વા વિહસ્સામ, તેવિજ્જામ્હ અનાસવા''તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિંસુ.

તત્થ **તસ્સા તા વચનં સુત્વા, પટાચારાય સાસનન્તિ** તસ્સા પટાચારાય થેરિયા કિલેસપટિસત્તુસાસનટ્ઠેન સાસનભૂતં ઓવાદવચનં, **તા** તિંસમત્તા ભિક્ખુનિયો સુત્વા પટિસ્સુત્વા સિરસા સમ્પટિચ્છિત્વા.

ઉટ્ઠાય પાદે વન્દિંસુ, કતા તે અનુસાસનીતિ યથાસમ્પટિચ્છિતં તસ્સા સાસનં અટ્ઠિં કત્વા મનસિ કત્વા યથાફાસુકટ્ઠાને નિસીદિત્વા ભાવેન્તિયો ભાવનં મત્થકં પાપેત્વા અત્તના અધિગતવિસેસં આરોચેતું નિસિન્નાસનતો

ઉટ્ઠાય તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘મહાથેરિ તવાનુસાસની યથાનુસિટ્ઠં અમ્હેહિ કતા’’તિ વત્વા તસ્સા પાદે પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિંસુ. **ઇન્દંવ દેવા તિદસા, સઙ્ગામે અપરાજિતન્તિ** દેવાસુરસઙ્ગામે અપરાજિતં વિજિતાવિં ઇન્દં તાવતિંસા દેવા વિય મહાથેરિ, મયં તં પુરક્ખત્વા વિહરિસ્સામ અઞ્ઞસ્સ કત્તબ્બસ્સ અભાવતો. તસ્મા ‘‘તેવિજ્જામ્હ અનાસવા’’તિ અત્તનો કતઞ્ઞુભાવં પવેદેન્તી ઇદમેવ તાસં અઞ્ઞાબ્યાકરણં અહોસિ. યં પનેત્થ અત્થતો અવિભત્તં, તં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

તિંસમત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. ચન્દાથેરીગાથાવણ્ણના

દુગ્ગતાહં પુરે આસિન્તિઆદિકા ચન્દાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા પરિપક્કઞાણા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે અઞ્ઞતરસ્મિં બ્રાહ્મણગામે અપઞ્ઞાતસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સા નિબ્બત્તિતો પટ્ઠાય તં કુલં ભોગેહિ પરિક્ખયં ગતં. સા અનુક્કમેન વિઞ્ઞુતં પત્વા દુક્ખેન જીવતિ. અથ તસ્મિં ગેહે અહિવાતરોગો ઉપ્પજ્જિ. તેનસ્સા સબ્બેપિ ઞાતકા મરણબ્યસનં પાપુણિંસુ. સા ઞાતિક્ખયે જાતે અઞ્ઞત્થ જીવિતું અસક્કોન્તી કપાલહત્થા કુલે કુલે વિચરિત્વા લદ્ધલદ્ધેન ભિક્ખાહારેન યાપેન્તી એકદિવસં પટાચારાય થેરિયા ભત્તવિસ્સગ્ગટ્ઠાનં અગમાસિ. ભિક્ખુનિયો તં દુક્ખિતં ખુદ્દાભિભૂતં દિસ્વાન સઞ્જાતકારુઞ્ઞા પિયસમુદાચારેન સઙ્ગહેત્વા તત્થ વિજ્જમાનેન ઉપચારમનોહરેન આહારેન સન્તપ્પેસું. સા તાસં આચારસીલે પસીદિત્વા થેરિયા સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તસ્સા થેરી ધમ્મં કથેસિ. સા તં ધમ્મં સુત્વા સાસને અભિપ્પસન્ના સંસારે ચ સઞ્જાતસંવેગા પબ્બજિ . પબ્બજિત્વા ચ થેરિયા ઓવાદે ઠત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ભાવનં અનુયુઞ્જન્તી કતાધિકારતાય ઞાણસ્સ ચ પરિપાકં ગતત્તા ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા –

૧૨૨.‘‘દુગ્ગતાહં પુરે આસિં, વિધવા ચ અપુત્તિકા;
વિના મિત્તેહિ ઞાતીહિ, ભત્તચોળસ્સ નાધિગં.

૧૨૩.‘‘પત્તં દણ્ડઞ્ચ ગણ્હિત્વા, ભિક્ખમાના કુલા કુલં;
સીતુણ્હેન ચ ડય્હન્તી, સત્ત વસ્સાનિ ચારિહં.

૧૨૪.‘‘ભિક્ખુનિં પુન દિસ્વાન, અન્નપાનસ્સ લાભિનિં;
ઉપસઙ્કમ્મ અવોચં, પબ્બજ્જં અનગારિયં.

૧૨૫.‘‘સા ચ મં અનુકમ્પાય, પબ્બાજેસિ પટાચારા;
તતો મં ઓવદિત્વાન, પરમત્થે નિયોજયિ.

૧૨૬.‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, અકાસિં અનુસાસનિં;
અમોઘો અય્યાયોવાદો, તેવિજ્જામ્હિ અનાસવા’’તિ. –

ઉદાનવસેન ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **દુગ્ગતા**તિ દલિદ્દા. **પુરે**તિ પબ્બજિતતો પુબ્બે. પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય હિ ઇધ પુગ્ગલો ભોગેહિ અડ્ઢો વા દલિદ્દો વાતિ ન વત્તબ્બો. ગુણેહિ પન અયં થેરી અડ્ઢાયેવ. તેનાહ ''દુગ્ગતાહં પુરે આસિ''ન્તિ. **વિધવા**તિ ધવો વુચ્ચતિ સામિકો, તદભાવા વિધવા, મતપતિકાતિ અત્થો. **અપુત્તિકા**તિ પુત્તરહિતા. **વિના મિત્તેહી**તિ મિત્તેહિ બન્ધવેહિ ચ પરિહીના રહિતા. **ભત્તચોળસ્સ નાધિગ**ન્તિ ભત્તસ્સ ચોળસ્સ ચ પારિપૂરિં નાધિગચ્છિં, કેવલં પન ભિક્ખાપિણ્ડસ્સ પિલોતિકાખણ્ડસ્સ ચ વસેન ઘાસચ્છાદનમત્તમેવ અલત્થન્તિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ''**પત્તં દણ્ડઞ્ચ ગણ્હિત્વા**''તિઆદિ.

તત્થ **પત્ત**ન્તિ મત્તિકાભાજનં. **દણ્ડ**ન્તિ ગોણસુનખાદિપરિહરણદણ્ડકં. **કુલા કુલ**ન્તિ કુલતો કુલં. **સીતુણ્હેન ચ ડય્હન્તી**તિ વસનગેહાભાવતો સીતેન ચ ઉણ્હેન ચ પીળિયમાના.

ભિક્ખુનિન્તિ પટાચારાથેરિં સન્ધાય વદતિ. **પુના**તિ પચ્છા, સત્તસંવચ્છરતો અપરભાગે.

પરમત્થેતિ પરમે ઉત્તમે અત્થે, નિબ્બાનગામિનિયા પટિપદાય નિબ્બાને ચ. **નિયોજયી**તિ કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખન્તી નિયોજેસિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

ચન્દાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છક્કનિપાતો

૧. પઞ્ચસતમત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

છક્કનિપાતે **યસ્સ મગ્ગં ન જાનાસી**તિઆદિકા પઞ્ચસતમત્તાનં થેરીનં ગાથા. ઇમાપિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તિયો અનુક્કમેન ઉપચિતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે તત્થ તત્થ કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા માતાપિતૂહિ પતિકુલં આનીતા તત્થ તત્થ પુત્તે લભિત્વા ઘરાવાસં વસન્તિયો સમાનજાતિકસ્સ તાદિસસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા સબ્બાવ મતપુત્તા હુત્વા, પુત્તસોકેન અભિભૂતા પટાચારાય થેરિયા સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા નિસિન્ના અત્તનો સોકકારણં આરોચેસું. થેરી તાસં સોકં વિનોદેન્તી –

૧૨૭.‘‘યસ્સ મગ્ગં ન જાનાસિ, આગતસ્સ ગતસ્સ વા;
તં કુતો ચાગતં સત્તં, મમ પુત્તોતિ રોદસિ.

૧૨૮.‘‘મગ્ગઞ્ચ ખોસ્સ જાનાસિ, આગતસ્સ ગતસ્સ વા;
ન નં સમનુસોચેસિ, એવંધમ્મા હિ પાણિનો.

૧૨૯.‘‘અયાચિતો તતાગચ્છિ, નાનુઞ્ઞાતો ઇતો ગતો;
કુતોચિ નૂન આગન્ત્વા, વસિત્વા કતિપાહકં;
ઇતોપિ અઞ્ઞેન ગતો, તતોપઞ્ઞેન ગચ્છતિ.

૧૩૦.‘‘પેતો મનુસ્સરૂપેન, સંસરન્તો ગમિસ્સતિ;
યથાગતો તથા ગતો, કા તત્થ પરિદેવના’’તિ. –

ઇમાહિ ચતૂહિ ગાથાહિ ધમ્મં દેસેસિ.

તા તસ્સા ધમ્મં સુત્વા સઞ્જાતસંવેગા થેરિયા સન્તિકે પબ્બજિંસુ. પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તિયો વિમુત્તિપરિપાચનીયાનં ધમ્માનં પરિપાકં ગતત્તા ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. અથ તા અધિગતારહત્તા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન ‘‘**યસ્સ મગ્ગં ન જાનાસી**’’તિઆદિકાહિ ઓવાદગાથાહિ સદ્ધિં –

૧૩૧.‘‘અબ્બહી વત મે સલ્લં, દુદ્દસં હદયસ્સિતં;
યા મે સોકપરેતાય, પુત્તસોકં બ્યપાનુદિ.

૧૩૨.‘‘સાજ્જ અબ્બૂળ્હસલ્લાહં, નિચ્છાતા પરિનિબ્બુતા;
બુદ્ધં ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ, ઉપેમિ સરણં મુનિ’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા વિસું વિસું અભાસિંસુ.

તત્થ **યસ્સ મગ્ગં ન જાનાસિ, આગતસ્સ ગતસ્સ વા**તિ યસ્સ સત્તસ્સ ઇધ આગતસ્સ આગતમગ્ગં વા ઇતો ગતસ્સ ગતમગ્ગં વા ત્વં ન જાનાસિ. અનન્તરા અતીતાનાગતભવૂપપત્તિયો સન્ધાય વદતિ. **તં કુતો ચાગતં સત્ત**ન્તિ તં એવં અવિઞ્ઞાતાગતગતમગ્ગં કુતોચિ ગતિતો આગતમગ્ગં આગચ્છન્તેન અન્તરામગ્ગે સબ્બેન સબ્બં અકતપરિચયસમાગતપુરિસસદિસં સત્તં કેવલં મમત્તં ઉપ્પાદેત્વા મમ પુત્તોતિ કુતો કેન કારણેન રોદસિ. અપ્પટિકારતો મમ પુત્તસ્સ ચ અકાતબ્બતો ન એત્થ રોદનકારણં અત્થીતિ અધિપ્પાયો.

મગ્ગઞ્ચ ખોસ્સ જાનાસીતિ અસ્સ તવ પુત્તાભિમતસ્સ સત્તસ્સ આગતસ્સ આગતમગ્ગઞ્ચ ગતસ્સ ગતમગ્ગઞ્ચ અથ જાનેય્યાસિ. **ન નં સમનુસોચેસી**તિ એવમ્પિ નં ન સમનુસોચેય્યાસિ. કસ્મા? **એવંધમ્મા હિ પાણિનો**, દિટ્ઠધમ્મેપિ હિ સત્તાનં સબ્બેહિ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવા વિનાભાવા તત્થ વસવત્તિતાય અભાવતો, પગેવ અભિસમ્પરાયં.

અયાચિતો તતાગચ્છીતિ તતો પરલોકતો કેનચિ અયાચિતો ઇધ આગચ્છિ. ‘‘આગતો’’તિપિ પાળિ, સો એવત્થો. **નાનુઞ્ઞાતો ઇતો ગતો**તિ ઇધલોકતો કેનચિ અનનુઞ્ઞાતો પરલોકં ગતો. **કુતોચી**તિ નિરયાદિતો યતો કુતોચિ ગતિતો. **નૂના**તિ પરિસઙ્કાયં . **વસિત્વા કતિપાહક**ન્તિ કતિપયદિવસમત્તં ઇધ વસિત્વા. **ઇતોપિ અઞ્ઞેન ગતો**તિ ઇતોપિ ભવતો અઞ્ઞેન ગતો, ઇતો અઞ્ઞમ્પિ ભવં પટિસન્ધિવસેન ઉપગતો. **તતોપઞ્ઞેન ગચ્છતી**તિ તતોપિ ભવતો અઞ્ઞેન ગમિસ્સતિ, અઞ્ઞમેવ ભવં ઉપગમિસ્સતિ.

પેતોતિ અપેતો તં તં ભવં ઉપપજ્જિત્વા તતો અપગતો. **મનુસ્સરૂપેના**તિ નિદસ્સનમત્તમેતં, મનુસ્સભાવેન તિરચ્છાનાદિભાવેન ચાતિ અત્થો. **સંસરન્તો**તિ અપરાપરં ઉપપત્તિવસેન સંસરન્તો. **યથાગતો તથા ગતો**તિ યથા અવિઞ્ઞાતગતિતો ચ અનામન્તેત્વા આગતો તથા અવિઞ્ઞાતગતિકો અનનુઞ્ઞાતોવ ગતો. **કા તત્થ પરિદેવના**તિ તત્થ તાદિસે અવસવત્તિનિ યથાકામાવચરે કા નામ પરિદેવના, કિં પરિદેવિતેન પયોજનન્તિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

એત્થ ચ આદિતો ચતસ્સો ગાથા પટાચારાય થેરિયા તેસં પઞ્ચમત્તાનં ઇત્થિસતાનં સોકવિનોદનવસેન વિસું વિસું ભાસિતા. તસ્સા ઓવાદે ઠત્વા પબ્બજિત્વા અધિગતવિસેસાહિ તાહિ પઞ્ચસતમત્તાહિ ભિક્ખુનીહિ છપિ ગાથા પચ્ચેકં ભાસિતાતિ દટ્ઠબ્બા.

પઞ્ચસતા પટાચારાતિ પટાચારાય થેરિયા સન્તિકે લદ્ધઓવાદતાય પટાચારાય વુત્તં અવેદિસુન્તિ કત્વા ‘‘પટાચારા’’તિ લદ્ધનામા પઞ્ચસતા ભિક્ખુનિયો.

પઞ્ચસતમત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વાસેટ્ઠીથેરીગાથાવણ્ણના

પુત્તસોકેનહં અટ્ટાતિઆદિકા વાસેટ્ઠિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા માતાપિતૂહિ સમાનજાતિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ દિન્ના પતિકુલં ગન્ત્વા તેન સદ્ધિં સુખસંવાસં વસન્તી એકં પુત્તં લભિત્વા તસ્મિં આધાવિત્વા પરિધાવિત્વા વિચરણકાલે કાલં કતે પુત્તસોકેન

અટ્ટિતા ઉમ્મત્તિકા અહોસિ. સા ઞાતકેસુ સામિકે ચ તિકિચ્છં કરોન્તેસુ તેસં અજાનન્તાનંયેવ પલાયિત્વા યતો તતો પરિબ્ભમન્તી મિથિલાનગરં સમ્પત્તા તત્થદ્દસ ભગવન્તં અન્તરવીથિયં ગચ્છન્તં દન્તં ગુત્તં સંયતિન્દ્રિયં નાગં. દિસ્વાન સહ દસ્સનેન બુદ્ધાનુભાવતો અપગતુમ્માદા પકતિચિત્તં પટિલભિ. અથસ્સા સત્થા સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેસિ. સા તં ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસંવેગા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા સત્થુ આણાય ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઘટેન્તી વાયમન્તી પરિપક્કઞાણતાય ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૩૩.‘‘પુત્તસોકેનહં અટ્ટા, ખિત્તચિત્તા વિસઞ્ઞિની;
નગ્ગા પકિણ્ણકેસી ચ, તેન તેન વિચારિહં.

૧૩૪.‘‘વીથિસઙ્કારકૂટેસુ, સુસાને રથિયાસુ ચ;
અચરિં તીણિ વસ્સાનિ, ખુપ્પિપાસા સમપ્પિતા.

૧૩૫.‘‘અથદ્દસાસિં સુગતં, નગરં મિથિલં પતિ;
અદન્તાનં દમેતારં, સમ્બુદ્ધમકુતોભયં.

૧૩૬.‘‘સચિત્તં પટિલદ્ધાન, વન્દિત્વાન ઉપાવિસિં;
સો મે ધમ્મમદેસેસિ, અનુકમ્પાય ગોતમો.

૧૩૭.‘‘તસ્સ ધમ્મં સુણિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં;
યુઞ્જન્તી સત્થુવચને, સચ્છાકાસિં પદં સિવં.

૧૩૮.‘‘સબ્બે સોકા સમુચ્છિન્ના, પહીના એતદન્તિકા;
પરિઞ્ઞાતા હિ મે વત્થૂ, યતો સોકાન સમ્ભવો’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અટ્ટા**તિ અટ્ટિતા. અયમેવ વા પાઠો, અટ્ટિતા પીળિતાતિ અત્થો. **ખિત્તચિત્તા**તિ સોકુમ્માદેન ખિત્તહદયા. તતો એવ પકતિસઞ્ઞાય વિગમેન **વિસઞ્ઞિની**. હિરોત્તપ્પાભાવતો અપગતવત્થતાય **નગ્ગા**. વિધુતકેસતાય **પકિણ્ણકેસી**. **તેન તેના**તિ ગામેન ગામં નગરેન નગરં વીથિયા વીથિં વિચરિં અહં.

અથાતિ પચ્છા ઉમ્માદસંવત્તનિયસ્સ કમ્મસ્સ પરિક્ખયે. **સુગતન્તિ** સોભનગમનત્તા સુન્દરં ઠાનં ગતત્તા સમ્મા ગદત્તા સમ્મા ચ ગતત્તા સુગતં ભગવન્તં. **મિથિલં પતી**તિ મિથિલાભિમુખં, મિથિલાનગરાભિમુખં ગચ્છન્તન્તિ અત્થો.

સચિત્તં પટિલદ્ધાનાતિ બુદ્ધાનુભાવેન ઉમ્માદં પહાય અત્તનો પકતિચિત્તં પટિલભિત્વા.

યુઞ્જન્તી સત્થુવચનેતિ સત્થુ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાસને યોગં કરોન્તી ભાવનં અનુયુઞ્જન્તી. **સચ્છાકાસિં પદં સિવન્તિ** સિવં ખેમં ચતૂહિ યોગેહિ અનુપદ્દુતં નિબ્બાનં પદં સચ્છિઅકાસિં.

એતદન્તિકાતિ એતં ઇદાનિ મયા અધિગતં અરહત્તં અન્તો પરિયોસાનં એતેસન્તિ એતદન્તિકા, સોકા. ન દાનિ તેસં સમ્ભવો અત્થીતિ અત્થો. **યતો સોકાન સમ્ભવો**તિ યતો અન્તોનિજ્ઝાનલક્ખણાનં સોકાનં સમ્ભવો, તેસં સોકાનં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધસઙ્ખાતા વત્થૂ અધિટ્ઠાનાનિ ઞાતતીરણપહાનપરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતા. તસ્મા સોકા એતદન્તિકાતિ યોજના.

વાસેટ્ઠીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ખેમાથેરીગાથાવણ્ણના

દહરા ત્વં રૂપવતીતિઆદિકા ખેમાય થેરિયા ગાથા. અયં કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે પરાધીનવુત્તિકા પરેસં દાસી અહોસિ. સા પરેસં વેય્યાવચ્ચકરણેન જીવિકં કપ્પેન્તી એકદિવસં પદુમુત્તરસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ અગ્ગસાવકં સુજાતત્થેરં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા તયો મોદકે દત્વા તંદિવસમેવ અત્તનો કેસે વિસ્સજ્જેત્વા થેરસ્સ દાનં દત્વા ''અનાગતે મહાપઞ્ઞા બુદ્ધસ્સ સાવિકા ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં કત્વા યાવજીવં કુસલકમ્મે અપ્પમત્તા હુત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી અનુક્કમેન છકામસગ્ગે, તેસં તેસં દેવરાજૂનં મહેસિભાવેન ઉપપન્ના, મનુસ્સલોકેપિ અનેકવારં ચક્કવત્તીનં મણ્ડલરાજૂનઞ્ચ મહેસિભાવં ઉપગતા મહાસમ્પત્તિયો અનુભવિત્વા વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે મનુસ્સલોકે ઉપ્પજ્જિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસંવેગા પબ્બજિત્વા દસવસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તી બહુસ્સુતા ધમ્મકથિકા હુત્વા બહુજનસ્સ ધમ્મકથનાદિના પઞ્ઞાસંવત્તનિયકમ્મં કત્વા તતો ચવિત્વા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં કપ્પે ભગવતો ચ કકુસન્ધસ્સ ભગવતો ચ કોણાગમનસ્સ કાલે વિભવસમ્પન્ને કુલે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા મહન્તં સઙ્ઘારામં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદેસિ.

ભગવતો પન કસ્સપદસબલસ્સ કાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો સબ્બજેટ્ઠિકા સમણી નામ ધીતા હુત્વા, સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસંવેગા અગારેયેવ ઠિતા, વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ કોમારિબ્રહ્મચરિયં ચરન્તી સમણગુત્તાદીહિ અત્તનો ભગિનીહિ સદ્ધિં રમણીયં પરિવેણં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદેસિ. એવમેવ તત્થ તત્થ ભવે આયતનગતં ઉળારં પુઞ્ઞકમ્મં કત્વા સુગતીસુયેવ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મદ્દરટ્ઠે સાકલનગરે રાજકુલે નિબ્બત્તિ. **ખેમા**તિસ્સા નામં અહોસિ, સુવણ્ણવણ્ણા કઞ્ચનસન્નિભત્તચા. સા વયપ્પત્તા બિમ્બિસારરઞ્ઞો ગેહં ગતા. સત્થરિ વેળુવને વિહરન્તે રૂપમત્તા હુત્વા ''રૂપે દોસં દસ્સેતી''તિ સત્થુ દસ્સનાય ન ગચ્છતિ.

રાજા મનુસ્સેહિ વેળુવનસ્સ વણ્ણે પકાસાપેત્વા દેવિયા વિહારદસ્સનાય ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. અથ દેવી ''વિહારં પસ્સિસ્સામી''તિ રાજાનં પટિપુચ્છિ. રાજા ''વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં અદિસ્વા આગન્તું ન લભિસ્સસી''તિ વત્વા પુરિસાનં સઞ્ઞં અદાસિ – ''બલક્કારેનપિ દેવિં દસબલં દસ્સેથા''તિ. દેવી વિહારં ગન્ત્વા દિવસભાગં ખેપેત્વા નિવત્તેન્તી સત્થારં અદિસ્વાવ ગન્તું આરદ્ધા. અથ નં રાજપુરિસા અનિચ્છન્તિમ્પિ સત્થુ સન્તિકં નયિંસુ. સત્થા તં આગચ્છન્તિં દિસ્વા ઇદ્ધિયા દેવચ્છરાસદિસં ઇત્થિં નિમ્મિનિત્વા તાલપણ્ણં ગહેત્વા બીજયમાનં અકાસિ. ખેમા દેવી તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''એવરૂપા નામ દેવચ્છરપટિભાગા ઇત્થિયો ભગવતો અવિદૂરે તિટ્ઠન્તિ, અહં એતાસં પરિચારિકતાયપિ નપ્પહોમિ, મનમ્પિ નિક્કારણા પાપચિત્તસ્સ વસેન નટ્ઠા''તિ નિમિત્તં ગહેત્વા તમેવ ઇત્થિં ઓલોકયમાના અટ્ઠાસિ. અથસ્સા પસ્સન્તિયાવ સત્થુ અધિટ્ઠાનબલેન સા ઇત્થી પઠમવયં અતિક્કમ્મ

મજ્ઝિમવયમ્પિ અતિક્કમ્મ પચ્છિમવયં પત્વા ખણ્ડદન્તા પલિતકેસા વલિત્તચા હુત્વા સદ્ધિં તાલપણ્ણેન પરિવત્તિત્વા પતિ . તતો ખેમા કતાધિકારત્તા એવં ચિન્તેસિ – ‘‘એવંવિધમ્પિ સરીરં ઈદિસં વિપત્તિં પાપુણિ, મય્હમ્પિ સરીરં એવંગતિકમેવ ભવિસ્સતી’’તિ. અથસ્સા ચિત્તાચારં ઞત્વા સત્થા –

‘‘યે રાગરત્તાનુપતન્તિ સોતં, સયં કતં મક્કટકોવ જાલં;
એતમ્પિ છેત્વાન પરિબ્બજન્તિ, અનપેક્ખિનો કામસુખં પહાયા’’તિ. –

ગાથમાહ . સા ગાથાપરિયોસાને સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણીતિ અટ્ઠકથાસુ આગતં. અપદાને પન ‘‘ઇમં ગાથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા રાજાનં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણી’’તિ આગતં. તત્થાયં **અપદાનપાળિ** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૨૮૯-૩૮૩) –

‘‘પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્મેસુ ચક્ખુમા;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

‘‘તદાહં હંસવતિયં, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહું;
નાનારતનપજ્જોતે, મહાસુખસમપ્પિતા.

‘‘ઉપેત્વા તં મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં;
તતો જાતપ્પસાદાહં, ઉપેમિ સરણં જિનં.

‘‘માતરં પિતરં ચાહં, આયાચિત્વા વિનાયકં;
નિમન્તયિત્વા સત્તાહં, ભોજયિં સહસાવકં.

‘‘અતિક્કન્તે ચ સત્તાહે, મહાપઞ્ઞાનમુત્તમં;
ભિક્ખુનિં એતદગ્ગમ્હિ, ઠપેસિ નરસારથિ.

‘‘તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, પુનો તસ્સ મહેસિનો;
કારં કત્વાન તં ઠાનં, પણિપચ્ચ પણીદહિં.

‘‘તતો મમ જિનો આહ, સિજ્ઝતં પણિધી તવ;
સસઙ્ઘે મે કતં કારં, અપ્પમેય્યફલં તયા.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
એતદગ્ગમનુપ્પત્તા, ખેમા નામ ભવિસ્સતિ.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસૂપગા અહં.

‘‘તતો ચુતા યામમગં, તતોહં તુસિતં ગતા;
તતો ચ નિમ્માનરતિં, વસવત્તિપુરં તતો.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વાહસા;
તત્થ તત્થેવ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘તતો ચુતા મનુસ્સત્તે, રાજૂનં ચક્કવત્તિનં;
મણ્ડલીનઞ્ચ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, દેવેસુ મનુજેસુ ચ;
સબ્બત્થ સુખિતા હુત્વા, નેકકપ્પેસુ સંસરિં.

‘‘એકનવુતિતો કપ્પે, વિપસ્સી લોકનાયકો;
ઉપ્પજ્જિ ચારુદસ્સનો, સબ્બધમ્મવિપસ્સકો.

‘‘તમહં લોકનાયકં, ઉપેત્વા નરસારથિં;
ધમ્મં ભણિતં સુત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘દસવસ્સસહસ્સાનિ, તસ્સ વીરસ્સ સાસને;
બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વાન, યુત્તયોગા બહુસ્સુતા.

‘‘પચ્ચયાકારકુસલા, ચતુસચ્ચવિસારદા;
નિપુણા ચિત્તકથિકા, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘તતો ચુતાહં તુસિતં, ઉપપન્ના યસસ્સિની;
અભિભોમિ તહિં અઞ્ઞે, બ્રહ્મચારીફલેનહં.

‘‘યત્થ યત્થૂપપન્નાહં, મહાભોગા મહદ્ધના;
મેધાવિની સીલવતી, વિનીતપરિસાપિ ચ.

‘‘ભવામિ તેન કમ્મેન, યોગેન જિનસાસને;
સબ્બા સમ્પત્તિયો મય્હં, સુલભા મનસો પિયા.

‘‘યોપિ મે ભવતે ભત્તા, યત્થ યત્થ ગતાયપિ;
વિમાનેતિ ન મં કોચિ, પટિપત્તિબલેન મે.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
નામેન કોણાગમનો, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘તદા હિ બારાણસિયં, સુસમિદ્ધકુલપ્પજા;

ધનઞ્ઞાની સુમેધા ચ, અહમ્પિ ચ તયો જના.

‘‘સઙ્ઘારામમદાસિમ્હ, દાનસહાયિકા પુરે;
સઙ્ઘસ્સ ચ વિહારમ્પિ, ઉદ્દિસ્સ કારિકા મયં.

‘‘તતો ચુતા મયં સબ્બા, તાવતિંસૂપગા અહું;
યસસા અગ્ગતં પત્તા, મનુસ્સેસુ તથેવ ચ.

‘‘ઇમસ્મિંયેવ કપ્પમ્હિ, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘તસ્સાસિં જેટ્ઠિકા ધીતા, સમણી ઇતિ વિસ્સુતા;
ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ, વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્ત ધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘અહં ઉપ્પલવણ્ણા ચ, પટાચારા ચ કુણ્ડલા;
કિસાગોતમી ધમ્મદિન્ના, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘કદાચિ સો નરાદિચ્ચો, ધમ્મં દેસેસિ અબ્ભુતં;
મહાનિદાનસુત્તન્તં, સુત્વા તં પરિયાપુણિં.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, સાકલાય પુરુત્તમે;
રઞ્ઞો મદ્દસ્સ ધીતામ્હિ, મનાપા દયિતા પિયા.

‘‘સહ મે જાતમત્તમ્હિ, ખેમં તમ્હિ પુરે અહુ;
તતો ખેમાતિ નામં મે, ગુણતો ઉપપજ્જથ.

‘‘યદાહં યોબ્બનં પત્તા, રૂપલાવઞ્ઞભૂસિતા;
તદા અદાસિ મં તાતો, બિમ્બિસારસ્સ રાજિનો.

‘‘તસ્સાહં સુપ્પિયા આસિં, રૂપકેલાયને રતા;
રૂપાનં દોસવાદીતિ, ન ઉપેસિં મહાદયં.

‘‘બિમ્બિસારો તદા રાજા, મમાનુગ્ગહબુદ્ધિયા;
વણ્ણયિત્વા વેળુવનં, ગાયકે ગાપયી મમં.

‘‘રમ્મં વેળુવનં યેન, ન દિટ્ઠં સુગતાલયં;
ન તેન નન્દનં દિટ્ઠં, ઇતિ મઞ્ઞામસે મયં.

‘‘યેન વેળુવનં દિટ્ઠં, નરનન્દનનન્દનં;
સુદિટ્ઠં નન્દનં તેન, અમરિન્દસુનન્દનં.

‘‘વિહાય નન્દનં દેવા, ઓતરિત્વા મહીતલં;
રમ્મં વેળુવનં દિસ્વા, ન તપ્પન્તિ સુવિમ્હિતા.

‘‘રાજપુઞ્ઞેન નિબ્બત્તં, બુદ્ધપુઞ્ઞેન ભૂસિતં;
કો વત્તા તસ્સ નિસ્સેસં, વનસ્સ ગુણસઞ્ચયં.

‘‘તં સુત્વા વનસમિદ્ધં, મમ સોતમનોહરં;
દટ્ઠુકામા તમુય્યાનં, રઞ્ઞો આરોચયિં તદા.

‘‘મહતા પરિવારેન, તદા ચ સો મહીપતિ;
મં પેસેસિ તમુય્યાનં, દસ્સનાય સમુસ્સુકં.

‘‘ગચ્છ પસ્સ મહાભોગે, વનં નેત્તરસાયનં;
યં સદા ભાતિ સિરિયા, સુગતાભાનુરઞ્જિતં.

‘‘યદા ચ પિણ્ડાય મુનિ, ગિરિબ્બજપુરુત્તમં;
પવિટ્ઠોહં તદાયેવ, વનં દટ્ઠુમુપાગમિં.

‘‘તદા તં ફુલ્લવિપિનં, નાનાભમરકૂજિતં;
કોકિલાગીતસહિતં, મયૂરગણનચ્ચિતં.

‘‘અપ્પસદ્દમનાકિણ્ણં, નાનાચઙ્કમભૂસિતં;
કુટિમણ્ડપસંકિણ્ણં, યોગીવરવિરાજિતં.

‘‘વિચરન્તી અમઞ્ઞિસ્સં, સફલં નયનં મમ;

તત્થાપિ તરુણં ભિક્ખું, યુત્તં દિસ્વા વિચિન્તયિં.

‘‘ઈદિસે વિપિને રમ્મે, ઠિતોયં નવયોબ્બને;
વસન્તમિવ કન્તેન, રૂપેન ચ સમન્વિતો.

‘‘નિસિન્નો રુક્ખમૂલમ્હિ, મુણ્ડો સઙ્ઘાટિપારુતો;
ઝાયતે વતયં ભિક્ખુ, હિત્વા વિસયજં રતિં.

‘‘નનુ નામ ગહટ્ઠેન, કામં ભુત્વા યથાસુખં;
પચ્છા જિણ્ણેન ધમ્મોયં, ચરિતબ્બો સુભદ્દકો.

‘‘સુઞ્ઞકન્તિ વિદિત્વાન, ગન્ધગેહં જિનાલયં;
ઉપેત્વા જિનમદ્દક્ખં, ઉદયન્તં વ ભાકરં.

‘‘એકકં સુખમાસીનં, બીજમાનં વરિત્થિયા;
દિસ્વાનેવં વિચિન્તેસિં, નાયં લૂખો નરાસભો.

‘‘સા કઞ્ઞા કનકાભાસા, પદુમાનનલોચના;
બિમ્બોટ્ઠી કુન્દદસના, મનોનેત્તરસાયના.

‘‘હેમદોલાભસવના, કલિકાકારસુત્થની;
વેદિમજ્ઝાવ સુસ્સોણી, રમ્ભોરુ ચારુભૂસના.

‘‘રત્તંસકુપસંબ્યાના , નીલમટ્ઠનિવાસના;
અતપ્પનેય્યરૂપેન, હાસભાવસમન્વિતા.

‘‘દિસ્વા તમેવં ચિન્તેસિં, અહોયમભિરૂપિની;
ન મયાનેન નેત્તેન, દિટ્ઠપુબ્બા કુદાચનં.

‘‘તતો જરાભિભૂતા સા, વિવણ્ણા વિકતાનના;
ભિન્નદન્તા સેતસિરા, સલાલા વદનાસુચિ.

‘‘સંખિત્તકણ્ણા સેતક્ખી, લમ્બાસુભપયોધરા;
વલિવિતતસબ્બઙ્ગી, સિરાવિતતદેહિની.

‘‘નતઙ્ગા દણ્ડદુતિયા, ઉપ્ફાસુલિકતા કિસા;
પવેધમાના પતિતા, નિસ્સસન્તી મુહું મુહું.

‘‘તતો મે આસિ સંવેગો, અબ્ભુતો લોમહંસનો;
ધિરત્થુ રૂપં અસુચિં, રમન્તે યત્થ બાલિસા.

‘‘તદા મહાકારુણિકો, દિસ્વા સંવિગ્ગમાનસં;
ઉદગ્ગચિત્તો સુગતો, ઇમા ગાથા અભાસથ.

‘‘આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ ખેમે સમુસ્સયં;
ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં, બાલાનં અભિનન્દિતં.

‘‘અસુભાય ચિત્તં ભાવેહિ, એકગ્ગં સુસમાહિતં;
સતિ કાયગતા ત્યત્થુ, નિબ્બિદા બહુલા ભવ.

‘‘યથા ઇદં તથા એતં, યથા એતં તથા ઇદં;
અજ્ઝત્તઞ્ચ બહિદ્ધા ચ, કાયે છન્દં વિરાજય.

‘‘અનિમિત્તઞ્ચ ભાવેહિ, માનાનુસયમુજ્જહ;
તતો માનાભિસમયા, ઉપસન્તા ચરિસ્સસિ.

‘‘યે રાગરત્તાનુપતન્તિ સોતં, સયં કતં મક્કટકોવ જાલં;
એતમ્પિ છેત્વાન પરિબ્બજન્તિ, અનપેક્ખિનો કામસુખં પહાય.

‘‘તતો કલ્લિતચિત્તં મં, ઞત્વાન નરસારથિ;
મહાનિદાનં દેસેસિ, સુત્તન્તં વિનયાય મે.

‘‘સુત્વા સુત્તન્તસેટ્ઠં તં, પુબ્બસઞ્ઞમનુસ્સરિં;
તત્થ ઠિતાવહં સન્તી, ધમ્મચક્ખું વિસોધયિં.

‘‘નિપતિત્વા મહેસિસ્સ, પાદમૂલમ્હિ તાવદે;
અચ્ચયં દેસનત્થાય, ઇદં વચનમબ્રવિં.

‘‘નમો તે સબ્બદસ્સાવિ, નમો તે કરુણાકર;
નમો તે તિણ્ણસંસાર, નમો તે અમતં દદ.

‘‘દિટ્ઠિગહનપક્ખન્દા, કામરાગવિમોહિતા;
તયા સમ્મા ઉપાયેન, વિનીતા વિનયે રતા.

‘‘અદસ્સનેન વિભોગા, તાદિસાનં મહેસિનં;
અનુભોન્તિ મહાદુક્ખં, સત્તા સંસારસાગરે.

‘‘યદાહં લોકસરણં, અરણં અરણન્તગું;
નાદ્દસામિ અદૂરટ્ઠં, દેસયામિ તમચ્ચયં.

‘‘મહાહિતં વરદદં, અહિતોતિ વિસઙ્કિતા;

નોપેસિં રૂપનિરતા, દેસયામિ તમચ્ચયં.

“તદા મધુરનિગ્ઘોસો, મહાકારુણિકો જિનો;
અવોચ તિટ્ઠ ખેમેતિ, સિઞ્ચન્તો અમતેન મં.

“તદા પકમ્પ સિરસા, કત્વા ચ નં પદક્ખિણં;
ગન્ત્વા દિસ્વા નરપતિં, ઇદં વચનમબ્રવિં.

“અહો સમ્મા ઉપાયો તે, ચિન્તિતોયમરિન્દમ;
વનદસ્સનકામાય, દિટ્ઠો નિબ્બાનતો મુનિ.

“યદિ તે રુચ્ચતે રાજ, સાસને તસ્સ તાદિનો;
પબ્બજિસ્સામિ રૂપેહં, નિબ્બિન્ના મુનિવાણિના.

“અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વાન, તદાહ સ મહીપતિ;
અનુજાનામિ તે ભદ્દે, પબ્બજ્જા તવ સિજ્ઝતુ.

“પબ્બજિત્વા તદા ચાહં, અદ્ધમાસે ઉપટ્ઠિતે;
દીપોદયઞ્ચ ભેદઞ્ચ, દિસ્વા સંવિગ્ગમાનસા.

“નિબ્બિન્ના સબ્બસઙ્ખારે, પચ્ચયાકારકોવિદા;
ચતુરોઘે અતિક્કમ્મ, અરહત્તમપાપુણિં.

“ઇદ્ધીસુ ચ વસી આસિં, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી ચાપિ ભવામહં.

“પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

“અત્થધમ્મનિરુત્તીસ, પટિભાને તથેવ ચ;
પરિસુદ્ધં મમ ઞાણં, ઉપ્પન્નં બુદ્ધસાસને.

“કુસલાહં વિસુદ્ધીસુ, કથાવત્થુવિસારદા;
અભિધમ્મનયઞ્ઞૂ ચ, વસિપ્પત્તામ્હિ સાસને.

“તતો તોરણવત્થુસ્મિં, રઞ્ઞા કોસલસામિના;
પુચ્છિતા નિપુણે પઞ્હે, બ્યાકરોન્તી યથાતથં.

“તદા સ રાજા સુગતં, ઉપસઙ્કમ્મ પુચ્છથ;
તથેવ બુદ્ધો બ્યાકાસિ, યથા તે બ્યાકતા મયા.

“જિનો તસ્મિં ગુણે તુટ્ઠો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં;
મહાપઞ્ઞાનમગ્ગાતિ, ભિક્ખુનીનં નરુત્તમો.

“કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન”ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૨૮૯-૩૮૩);

અરહત્તં પન પત્વા ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વિહરન્તિયા ઇમિસ્સા થેરિયા સતિપિ અઞ્ઞાસં ખીણાસવત્થેરીનં પઞ્ઞાવેપુલ્લપ્પત્તિયં તત્થ પન કતાધિકારતાય મહાપઞ્ઞાભાવો પાકટો અહોસિ. તથા હિ નં ભગવા જેતવનમહાવિહારે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો પટિપાટિયા ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો “એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવિકાનં ભિક્ખુનીનં મહાપઞ્ઞાનં યદિદં ખેમા”તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૩૫-૨૩૬) મહાપઞ્ઞતાય અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. તં એકદિવસં અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસિન્નં મારો પાપિમા તરુણરૂપેન ઉપસઙ્કમિત્વા કામેહિ પલોભેન્તો –

૧૩૯.“દહરા ત્વં રૂપવતી, અહમ્પિ દહરો યુવા;
પઞ્ચઙ્ગિકેન તુરિયેન, એહિ ખેમે રમામસે”તિ. – ગાથમાહ ;

તસ્સત્થો – ખેમે, ત્વં તરુણપ્પત્તા, યોબ્બને ઠિતા રૂપસમ્પન્ના, અહમ્પિ તરુણો યુવા, તસ્મા મયં યોબ્બઞ્ઞં અખેપેત્વા પઞ્ચઙ્ગિકેન તુરિયેન વજ્જમાનેન એહિ કામખિડ્ડારતિયા રમામ કીળામાતિ.

તં સુત્વા સા કામેસુ સબ્બધમ્મેસુ ચ અત્તનો વિરત્તભાવં તસ્સ ચ મારભાવં અત્તાભિનિવેસેસુ સત્તેસુ અત્તનો થામગતં અપ્પસાદં કતકિચ્ચતઞ્ચ પકાસેન્તી –

૧૪૦.“ઇમિના પૂતિકાયેન, આતુરેન પભઙ્ગુના;
અટ્ટિયામિ હરાયામિ, કામતણ્હા સમૂહતા.

૧૪૧.“સત્તિસૂલૂપમા કામા, ખન્ધાસં અધિકુટ્ટના;
યં ત્વં કામરતિં બ્રૂસિ, અરતી દાનિ સા મમ.

૧૪૨.“સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તક.

૧૪૩.“નક્ખત્તાનિ નમસ્સન્તા, અગ્ગિં પરિચરં વને;
યથાભુચ્ચમજાનન્તા, બાલા સુદ્ધિમમઞ્ઞથ.

૧૪૪.“અહઞ્ચ ખો નમસ્સન્તી, સમ્બુદ્ધં પુરિસુત્તમં;
પમુત્તા સબ્બદુક્ખેહિ, સત્થુસાસનકારિકા”તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **અગ્ગિં પરિચરં વને**તિ તપોવને અગ્ગિહુત્તં પરિચરન્તો. **યથાભુચ્ચમજાનન્તા**તિ પવત્તિયો યથાભૂતં અપરિજાનન્તા. સેસમેત્થ હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા ઉત્તાનમેવ.

ખેમાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સુજાતાથેરીગાથાવણ્ણના

અલઙ્કતા સુવસનાતિઆદિકા સુજાતાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાકેતનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા માતાપિતૂહિ સમાનજાતિકસ્સ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ દિન્ના હુત્વા પતિકુલં ગતા. તત્થ તેન સદ્ધિં સુખસંવાસં વસન્તી એકદિવસં ઉય્યાનં ગન્ત્વા નક્ખત્તકીળં કીળિત્વા પરિજનેન સદ્ધિં નગરં આગચ્છન્તી અઞ્જનવને સત્થારં દિસ્વા પસન્નમાનસા ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા તસ્સા અનુપુબ્બિં કથં કથેત્વા કલ્લચિત્તતં ઞત્વા ઉપરિ સામુક્કંસિકં ધમ્મદેસનં પકાસેસિ. સા દેસનાવસાને અત્તનો કતાધિકારતાય ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા ચ , સત્થુ ચ દેસનાવિલાસેન યથાનિસિન્નાવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ગેહં ગન્ત્વા સામિકઞ્ચ માતાપિતરો ચ અનુજાનાપેત્વા સત્થુઆણાય ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૪૫.‘‘અલઙ્કતા સુવસના, માલિની ચન્દનોક્ખિતા;
સબ્બાભરણસઞ્છન્ના, દાસીગણપુરક્ખતા.

૧૪૬.‘‘અન્નં પાનઞ્ચ આદાય, ખજ્જં ભોજ્જં અનપ્પકં;
ગેહતો નિક્ખમિત્વાન, ઉય્યાનમભિહારયિં.

૧૪૭.‘‘તત્થ રમિત્વા કીળિત્વા, આગચ્છન્તી સકં ઘરં;
વિહારં દટ્ઠું પાવિસિં, સાકેતે અઞ્જનં વનં.

૧૪૮.‘‘દિસ્વાન લોકપજ્જોતં, વન્દિત્વાન ઉપાવિસિં;
સો મે ધમ્મમદેસેસિ, અનુકમ્પાય ચક્ખુમા.

૧૪૯.‘‘સુત્વા ચ ખો મહેસિસ્સ, સચ્ચં સમ્પટિવિજ્ઝહં;
તત્થેવ વિરજં ધમ્મં, ફુસયિં અમતં પદં.

૧૫૦.‘‘તતો વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મા, પબ્બજિં અનગારિયં;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, અમોઘં બુદ્ધસાસન’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **અલઙ્કતા**તિ વિભૂસિતા. તં પન અલઙ્કતાકારં દસ્સેતું ‘‘**સુવસના માલિની ચન્દનોક્ખિતા**’’તિ વુત્તં. તત્થ **માલિની**તિ માલાધારિની. **ચન્દનોક્ખિતા**તિ ચન્દનાનુલિત્તા. **સબ્બાભરણસઞ્છન્ના**તિ હત્થૂપગાદીહિ સબ્બેહિ આભરણેહિ અલઙ્કારવસેન સઞ્છાદિતસરીરા.

અન્નં પાનઞ્ચ આદાય, ખજ્જં ભોજ્જં અનપ્પકન્તિ સાલિઓદનાદિઅન્નં, અમ્બપાનાદિપાનં, પિટ્ઠખાદનીયાદિખજ્જં, અવસિટ્ઠં આહારસઙ્ખાતં ભોજ્જઞ્ચ પહૂતં ગહેત્વા. **ઉય્યાનમભિહારયિન્તિ** નક્ખત્તકીળાવસેન ઉય્યાનં ઉપનેસિં. અન્નપાનાદિં તત્થ આનેત્વા સહ પરિજનેન કીળન્તી રમન્તી પરિચારેસિન્તિ અધિપ્પાયો.

સાકેતે અઞ્જનં વનન્તિ સાકેતસમીપે અઞ્જનવને વિહારં પાવિસિં.

લોકપજ્જોતન્તિ ઞાણપજ્જોતેન લોકસ્સ પજ્જોતભૂતં.

કુસયિન્તિ કુસિં, અધિગચ્છિન્તિ અત્થો. સેસં વુત્તનયમેવ.

સુજાતાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. અનોપમાથેરીગાથાવણ્ણના

ઉચ્ચે કુલેતિઆદિકા અનોપમાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન વિમુત્તિપરિપાચનીયે ધમ્મે પરિબ્રૂહિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાકેતનગરે મજ્ઝસ્સ નામ સેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા રૂપસમ્પત્તિયા **અનોપમા**તિ નામં અહોસિ. તસ્સા વયપ્પત્તકાલે બહૂ સેટ્ઠિપુત્તા રાજમહામત્તા રાજાનો ચ પિતુ દૂતં પાહેસું – ''અત્તનો ધીતરં અનોપમં દેહિ, ઇદઞ્ચિદઞ્ચ તે દસ્સામા''તિ. સા તં સુત્વા ઉપનિસ્સયસમ્પન્નતાય ''ઘરાવાસેન મય્હં અત્થો નત્થી''તિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા દેસનાનુસારેન વિપસ્સનં આરભિત્વા તં ઉસ્સુક્કાપેન્તી મગ્ગપટિપાટિયા તતિયફલે પતિટ્ઠાસિ. સા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા સત્થુઆણાય ભિક્ખુનુપસ્સયં ઉપગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજિત્વા સત્તમે દિવસે અરહત્તં સચ્છિકત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૫૧.''ઉચ્ચે કુલે અહં જાતા, બહુવિત્તે મહદ્ધને;
વણ્ણરૂપેન સમ્પન્ના, ધીતા મજ્ઝસ્સ અત્રજા.

૧૫૨.''પત્થિતા રાજપુત્તેહિ, સેટ્ઠિપુત્તેહિ ગિજ્ઝિતા;
પિતુ મે પેસયી દૂતં, દેથ મય્હં અનોપમં.

૧૫૩.''યત્તકં તુલિતા એસા, તુય્હં ધીતા અનોપમા;
તતો અટ્ઠગુણં દસ્સં, હિરઞ્ઞં રતનાનિ ચ.

૧૫૪.''સાહં દિસ્વાન સમ્બુદ્ધં, લોકજેટ્ઠં અનુત્તરં;
તસ્સ પાદાનિ વન્દિત્વા, એકમન્તં ઉપાવિસિં.

૧૫૫.''સો મે ધમ્મમદેસેસિ, અનુકમ્પાય ગોતમો;
નિસિન્ના આસને તસ્મિં, ફુસયિં તતિયં ફલં.

૧૫૬.''તતો કેસાનિ છેત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં;
અજ્જ મે સત્તમી રત્તિ, યતો તણ્હા વિસોસિતા''તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ઉચ્ચે કુલે**તિ ઉળારતમે વેસ્સકુલે. **બહુવિત્તે**તિ અલઙ્કારાદિપહૂતવિત્તૂપકરણે. **મહદ્ધને**તિ નિધાનગતસ્સેવ ચત્તારીસકોટિપરિમાણસ્સ મહતો ધનસ્સ અત્થિભાવેન મહદ્ધને અહં જાતાતિ યોજના. **વણ્ણરૂપેન સમ્પન્ના**તિ વણ્ણસમ્પન્ના ચેવ રૂપસમ્પન્ના ચ, સિનિદ્ધભાસુરાય છવિસમ્પત્તિયા વત્થાભરણાદિસરીરાવયવસમ્પત્તિયા ચ સમન્નાગતાતિ અત્થો. **ધીતા મજ્ઝસ્સ અત્રજા**તિ મજ્ઝનામસ્સ સેટ્ઠિનો ઓરસા ધીતા.

પત્થિતા રાજપુત્તેહીતિ ''કથં નુ ખો તં લભેય્યામા''તિ રાજકુમારેહિ અભિપત્થિતા. **સેટ્ઠિપુત્તેહિ ગિજ્ઝિતા**તિ તથા સેટ્ઠિકુમારેહિપિ અભિગિજ્ઝિતા પચ્ચાસીસિતા. **દેથ મય્હં અનોપમ**ન્તિ રાજપુત્તાદયો ''દેથ મય્હં અનોપમં દેથ મય્હ''ન્તિ પિતુ સન્તિકે દૂતં પેસયિંસુ.

યત્તકં તુલિતા એસાતિ ''તુય્હં ધીતા અનોપમા યત્તકં ધનં અગ્ઘતી''તિ તુલિતા લક્ખણઞ્ઞૂહિ પરિચ્છિન્ના, ''તતો અટ્ઠગુણં દસ્સામી''તિ પિતુ મે પેસયિ દૂતન્તિ યોજના. સેસં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

અનોપમાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મહાપજાપતિગોતમીથેરીગાથાવણ્ણના

બુદ્ધ વીર નમો ત્યત્થૂતિઆદિકા મહાપજાપતિગોતમિયા ગાથા. અયમ્પિ કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા, અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેત્વા યાવજીવં દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા, કસ્સપસ્સ ચ ભગવતો અન્તરે અમ્હાકઞ્ચ ભગવતો બુદ્ધસુઞ્ઞે લોકે બારાણસિયં પઞ્ચન્નં દાસિસતાનં જેટ્ઠિકા હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથ સા વસ્સૂપનાયિકસમયે પઞ્ચ પચ્ચેકબુદ્ધે નન્દમૂલકપબ્ભારતો ઇસિપતને ઓતરિત્વા, નગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા ઇસિપતનમેવ ગન્ત્વા, વસ્સૂપનાયિકસમયે કુટિયા અત્થાય હત્થકમ્મં પરિયેસન્તે દિસ્વા, તા દાસિયો તાસં અત્તનો ચ સામિકે સમાદપેત્વા ચઙ્કમાદિપરિવારસમ્પન્ના પઞ્ચ કુટિયો કારેત્વા, મઞ્ચપીઠપાનીયપરિભોજનીયભાજનાદીનિ ઉપટ્ઠપેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે તેમાસં તત્થેવ વસનત્થાય પટિઞ્ઞં કારેત્વા વારભિક્ખં પટ્ઠપેસું. યા અત્તનો વારદિવસે ભિક્ખં દાતું ન સક્કોતિ, તસ્સા સયં સકગેહતો નીહરિત્વા દેતિ. એવં તેમાસં પટિજગ્ગિત્વા પવારણાય સમ્પત્તાય એકેકં દાસિં એકેકં સાટકં વિસ્સજ્જાપેસિ. પઞ્ચથૂલસાટકસતાનિ અહેસું. તાનિ પરિવત્તાપેત્વા પઞ્ચન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં તિચીવરાનિ કત્વા અદાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા તાસં પસ્સન્તીનંયેવ આકાસેન ગન્ધમાદનપબ્બતં અગમંસુ.

તાપિ સબ્બા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ. તાસં જેટ્ઠિકા તતો ચવિત્વા બારાણસિયા અવિદૂરે પેસકારગામે પેસકારજેટ્ઠકસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, પદુમવતિયા પુત્તે પઞ્ચસતે પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા સમ્પિયાયમાના સબ્બે વન્દિત્વા ભિક્ખં અદાસિ. તે ભત્તકિચ્ચં કત્વા ગન્ધમાદનમેવ અગમંસુ. સાપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી અમ્હાકં સત્થુ નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ દેવદહનગરે મહાસુપ્પબુદ્ધસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, **ગોતમી**તિસ્સા ગોત્તાગતમેવ નામં અહોસિ; મહામાયાય કનિટ્ઠભગિની. લક્ખણપાઠકાપિ ''ઇમાસં દ્વિન્નમ્પિ કુચ્છિયં વસિતા દારકા ચક્કવત્તિનો ભવિસ્સન્તી''તિ બ્યાકરિંસુ. સુદ્ધોદનમહારાજા વયપ્પત્તકાલે દ્વેપિ મઙ્ગલં કત્વા અત્તનો ઘરં અભિનેસિ.

અપરભાગે અમ્હાકં સત્થરિ ઉપ્પજ્જિત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કે અનુપુબ્બેન તત્થ તત્થ વેનેય્યાનં અનુગ્ગહં કરોન્તે વેસાલિં ઉપનિસ્સાય કૂટાગારસાલાયં વિહરન્તે સુદ્ધોદનમહારાજા સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા અરહત્તં સચ્છિકત્વા પરિનિબ્બાયિ. અથ મહાપજાપતિગોતમી પબ્બજિતુકામા હુત્વા સત્થારં એકવારં પબ્બજ્જં યાચમાના અલભિત્વા દુતિયવારં કેસે છિન્દાપેત્વા કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા **કલહવિવાદસુત્તન્ત**દેસનાપરિયોસાને (સુ॰ નિ॰ ૮૬૮ આદયો) નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતાનં પઞ્ચન્નં સક્યકુમારસતાનં પાદપરિચારિકાહિ સદ્ધિં વેસાલિં ગન્ત્વા આનન્દત્થેરં સત્થારં યાચાપેત્વા અટ્ઠહિ ગરુધમ્મેહિ (અ॰ નિ॰ ૮.૫૧; ચૂળવ॰ ૪૦૩) પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ પટિલભિ. ઇતરા પન સબ્બાપિ એકતોઉપસમ્પન્ના અહેસું. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં વત્થુ પાળિયં આગતમેવ.

એવં ઉપસમ્પન્ના પન મહાપજાપતિગોતમી સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથસ્સા સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. સા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ભાવનમનુયુઞ્જન્તી ન ચિરસ્સેવ અભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાપરિવારં અરહત્તં પાપુણિ. સેસા પન પઞ્ચસતા ભિક્ખુનિયો **નન્દકોવાદ**પરિયોસાને (મ॰ નિ॰ ૩.૩૯૮ આદયો) છળભિઞ્ઞા અહેસું. અથેકદિવસં સત્થા જેતવનમહાવિહારે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો મહાપજાપતિગોતમિં રત્તઞ્ઞૂનં ભિક્ખુનીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વીતિનામેન્તી કતઞ્ઞુતાય ઠત્વા એકદિવસં સત્થુ ગુણાભિત્થવનપુબ્બકઉપકારકવિભાવનામુખેન અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તી –

૧૫૭.‘‘બુદ્ધવીર નમો ત્યત્થુ, સબ્બસત્તાનમુત્તમ;
યો મં દુક્ખા પમોચેસિ, અઞ્ઞઞ્ચ બહુકં જનં.

૧૫૮.‘‘સબ્બદુક્ખં પરિઞ્ઞાતં, હેતુતણ્હા વિસોસિતા;
ભાવિતો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, નિરોધો ફુસિતો મયા.

૧૫૯.‘‘માતા પુત્તો પિતા ભાતા, અય્યકા ચ પુરે અહું;
યથાભુચ્ચમજાનન્તી, સંસરિંહં અનિબ્બિસં.

૧૬૦.‘‘દિટ્ઠો હિ મે સો ભગવા, અન્તિમોયં સમુસ્સયો;
વિક્ખીણો જાતિસંસારો, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

૧૬૧.‘‘આરદ્ધવીરિયે પહિતત્તે, નિચ્ચં દળ્હપરક્કમે;
સમગ્ગે સાવકે પસ્સે, એસા બુદ્ધાન વન્દના.

૧૬૨.‘‘બહૂનં વત અત્થાય, માયા જનયિ ગોતમં;
બ્યાધિમરણતુન્નાનં, દુક્ખક્ખન્ધં બ્યપાનુદી’’તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **બુદ્ધવીરા**તિ ચતુસચ્ચબુદ્ધેસુ વીર, સબ્બબુદ્ધા હિ ઉત્તમવીરિયેહિ ચતુસચ્ચબુદ્ધેહિ વા ચતુબ્બિધસમ્મપ્પધાનવીરિયનિપ્ફત્તિયા વિજિતવિજયત્તા વીરા નામ. ભગવા પન વીરિયપારમિપારિપૂરિયા ચતુરઙ્ગસમન્નાગતવીરિયાધિટ્ઠાનેન સાતિસયચતુબ્બિધસમ્મપ્પધાનકિચ્ચનિપ્ફત્તિયા તસ્સા ચ વેનેય્યસન્તાને સમ્મદેવ પતિટ્ઠાપિતત્તા વિસેસતો વીરિયયુત્તતાય વીરોતિ વત્તબ્બતં અરહતિ. **નમો ત્યત્થૂ**તિ નમો નમક્કારો તે

હોતુ. **સબ્બસત્તાનમુત્તમા**તિ અપદાદિભેદેસુ સત્તેસુ સીલાદિગુણેહિ ઉત્તમો ભગવા. તદેકદેસં સત્થુપકારગુણં દસ્સેતું, “**યો મં દુક્ખા પમોચેસિ, અઞ્ઞઞ્ચ બહુકં જન**”ન્તિ વત્વા અત્તનો દુક્ખા પમુત્તભાવં વિભાવેન્તી “**સબ્બદુક્ખ**”ન્તિ ગાથમાહ.

પુન યતો પમોચેસિ, તં વટ્ટદુક્ખં એકદેસેન દસ્સેન્તી “**માતા પુત્તો**”તિ ગાથમાહ. તત્થ **યથાભુચ્ચમજાનન્તી**તિ પવત્તિહેતુઆદિં યથાભૂતં અનવબુજ્ઝન્તી. **સંસરિંહં અનિબ્બિસ**ન્તિ સંસારસમુદ્દે પતિટ્ઠં અવિન્દન્તી અલભન્તી ભવાદીસુ અપરાપરુપ્પત્તિવસેન સંસરિં અહન્તિ કથેન્તી આહ “**માતા પુત્તો**”તિઆદિ. યસ્મિં ભવે એતસ્સ માતા અહોસિ, તતો અઞ્ઞસ્મિં ભવે તસ્સેવ પુત્તો, તતો અઞ્ઞસ્મિં ભવે પિતા ભાતા અહૂતિ અત્થો.

“**દિટ્ઠો હિ મે**”તિ ગાથાયપિ અત્તનો દુક્ખતો પમુત્તભાવમેવ વિભાવેતિ. તત્થ **દિટ્ઠો હિ મે સો ભગવા**તિ સો ભગવા સમ્માસમ્બુદ્ધો અત્તના દિટ્ઠલોકુત્તરધમ્મદસ્સનેન ઞાણચક્ખુના મયા પચ્ચક્ખતો દિટ્ઠો. યો હિ ધમ્મં પસ્સતિ, સો ભગવન્તં પસ્સતિ નામ. યથાહ – ‘‘યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતી’’તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭).

આરદ્ધવીરિયેતિ પગ્ગહિતવીરિયે. **પહિતત્તે**તિ નિબ્બાનં પેસિતચિત્તે. **નિચ્ચં દળ્હપરક્કમે**તિ અપત્તસ્સ પત્તિયા પત્તસ્સ વેપુલ્લત્થાય સબ્બકાલં થિરપરક્કમે. **સમગ્ગે**તિ સીલદિટ્ઠિસામઞ્ઞેન સંહતભાવેન સમગ્ગે. સત્થુદેસનાય સવનન્તે જાતત્તા **સાવકે**, ‘‘ઇમે મગ્ગટ્ઠા ઇમે ફલટ્ઠા’’તિ યાથાવતો પસ્સતિ. **એસા બુદ્ધાન વન્દના**તિ યા સત્થુ ધમ્મસરીરભૂતસ્સ અરિયસાવકાનં અરિયભાવભૂતસ્સ ચ લોકુત્તરધમ્મસ્સ અત્તપચ્ચક્ખકિરિયા, એસા સમ્માસમ્બુદ્ધાનં સાવકબુદ્ધાનઞ્ચ વન્દના યાથાવતો ગુણનિન્નતા.

“**બહૂનં વત અત્થાયા**”તિ ઓસાનગાથાયપિ સત્થુ લોકસ્સ બહૂપકારતંયેવ વિભાવેતિ. યં પનેત્થ અત્થતો ન વિભત્તં, તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અથેકદા મહાપજાપતિગોતમી સત્થરિ વેસાલિયં વિહરન્તે મહાવને કૂટાગારસાલાયં સયં વેસાલિયં ભિક્ખુનુપસ્સયે વિહરન્તી પુબ્બણ્હસમયં વેસાલિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા ભત્તં ભુઞ્જિત્વા અત્તનો દિવાટ્ઠાને યથાપરિચ્છિન્નકાલં ફલસમાપત્તિસુખેન વીતિનામેત્વા ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા સોમનસ્સજાતા અત્તનો આયુસઙ્ખારે આવજ્જેન્તી તેસં ખીણભાવં ઞત્વા એવં ચિન્તેસિ – ‘‘યંનૂનાહં વિહારં ગન્ત્વા ભગવન્તં અનુજાનાપેત્વા મનોભાવનીયે ચ થેરે સબ્બેવ સબ્રહ્મચરિયે આપુચ્છિત્વા ઇધેવ આગન્ત્વા પરિનિબ્બાયેય્ય’’ન્તિ. યથા ચ થેરિયા, એવં તસ્સા પરિવારભૂતાનં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુનિસતાનં પરિવિતક્કો અહોસિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.૯૭-૨૮૮) –

‘‘એકદા લોકપજ્જોતો, વેસાલિયં મહાવને;
કૂટાગારે કુસાલાયં, વસતે નરસારથિ.

‘‘તદા જિનસ્સ માતુચ્છા, મહાગોતમિ ભિક્ખુની;
તહિં કતે પુરે રમ્મે, વસી ભિક્ખુનુપસ્સયે.

‘‘ભિક્ખુનીહિ વિમુત્તાહિ, સતેહિ સહ પઞ્ચહિ;

રહોગતાય તસ્સેવં, ચિતસ્સાસિ વિતક્કિતં.

‘‘બુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બાનં, સાવકગ્ગયુગસ્સ વા;
રાહુલાનન્દનન્દાનં, નાહં લચ્છામિ પસ્સિતું.

‘‘બુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બાના, સાવકગ્ગયુગસ્સ વા;
મહાકસ્સપનન્દાનં, આનન્દરાહુલાન ચ.

‘‘પટિકચ્ચાયુસઙ્ખારં, ઓસજ્જિત્વાન નિબ્બુતિં;
ગચ્છેય્યં લોકનાથેન, અનુઞ્ઞાતા મહેસિના.

‘‘તથા પઞ્ચસતાનમ્પિ, ભિક્ખુનીનં વિતક્કિતં;
આસિ ખેમાદિકાનમ્પિ, એતદેવ વિતક્કિતં.

‘‘ભૂમિચાલો તદા આસિ, નાદિતા દેવદુન્દુભી;
ઉપસ્સયાધિવત્થાયો, દેવતા સોકપીળિતા.

‘‘વિલપન્તા સુકરુણં, તત્થસ્સૂનિ પવત્તયું;
મિત્તા ભિક્ખુનિયો તાહિ, ઉપગન્ત્વાન ગોતમિં.

‘‘નિપચ્ચ સિરસા પાદે, ઇદં વચનમબ્રવું;
તત્થ તોયલવાસિત્તા, મયમય્યે રહોગતા.

‘‘સા ચલા ચલિતા ભૂમિ, નાદિતા દેવદુન્દુભી;
પરિદેવા ચ સુય્યન્તે, કિમત્થં નૂન ગોતમી.

‘‘તદા અવોચ સા સબ્બં, યથાપરિવિતક્કિતં;
તાયોપિ સબ્બા આહંસુ, યથાપરિવિતક્કિતં.

‘‘યદિ તે રુચિતં અય્યે, નિબ્બાનં પરમં સિવં;
નિબ્બાયિસ્સામ સબ્બાપિ, બુદ્ધાનુઞ્ઞાય સુબ્બતે.

‘‘મયં સહાવ નિક્ખન્તા, ઘરાપિ ચ ભવાપિ ચ;
સહાયેવ ગમિસ્સામ, નિબ્બાનં પદમુત્તમં.

‘‘નિબ્બાનાય વજન્તીનં, કિં વક્ખામીતિ સા વદં;
સહ સબ્બાહિ નિગ્ગચ્છિ, ભિક્ખુનીનિલયા તદા.

‘‘ઉપસ્સયે યાધિવત્થા, દેવતા તા ખમન્તુ મે;
ભિક્ખુનીનિલયસ્સેદં, પચ્છિમં દસ્સનં મમ.

‘‘ન જરા મચ્ચુ વા યત્થ, અપ્પિયેહિ સમાગમો;
પિયેહિ ન વિયોગોત્થિ, તં વજિસ્સં અસઙ્ખતં.

‘‘અવીતરાગા તં સુત્વા, વચનં સુગતોરસા;
સોકટ્ટા પરિદેવિંસુ, અહો નો અપ્પપુઞ્ઞતા.

‘‘ભિક્ખુનીનિલયો સુઞ્ઞો, ભૂતો તાહિ વિના અયં;
પભાતે વિય તારાયો, ન દિસ્સન્તિ જિનોરસા.

‘‘નિબ્બાનં ગોતમી યાતિ, સતેહિ સહ પઞ્ચહિ;
નદીસતેહિવ સહ, ગઙ્ગા પઞ્ચહિ સાગરં.

‘‘રથિયાય વજન્તિયો, દિસ્વા સદ્ધા ઉપાસિકા;
ઘરા નિક્ખમ્મ પાદેસુ, નિપચ્ચ ઇદમબ્રવું.

‘‘પસીદસ્સુ મહાભોગે, અનાથાયો વિહાય નો;
તયા ન યુત્તા નિબ્બાતું, ઇચ્છટ્ટા વિલપિંસુ તા.

‘‘તાસં સોકપહાનત્થં, અવોચ મધુરં ગિરં;
રુદિતેન અલં પુત્તા, હાસકાલોયમજ્જ વો.

‘‘પરિઞ્ઞાતં મયા દુક્ખં, દુક્ખહેતુ વિવજ્જિતો;
નિરોધો મે સચ્છિકતો, મગ્ગો ચાપિ સુભાવિતો.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિ સમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘બુદ્ધો તસ્સ ચ સદ્ધમ્મો, અનૂનો યાવ તિટ્ઠતિ;
નિબ્બાતું તાવ કાલો મે, મા મં સોચથ પુત્તિકા.

‘‘કોણ્ડઞ્ઞાનન્દનન્દાદી , તિટ્ઠન્તિ રાહુલો જિનો;
સુખિતો સહિતો સઙ્ઘો, હતદબ્બા ચ તિત્થિયા.

‘‘ઓક્કાકવંસસ્સ યસો, ઉસ્સિતો મારમદ્દનો;
નનુ સમ્પતિ કાલો મે, નિબ્બાનત્થાય પુત્તિકા.

‘‘ચિરપ્પભુતિ યં મય્હં, પત્થિતં અજ્જ સિજ્ઝતે;

આનન્દભેરિકાલોયં, કિં વો અસ્સૂહિ પુત્તિકા.

‘‘સચે મયિ દયા અત્થિ, યદિ ચત્થિ કતઞ્ઞુતા;
સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા સબ્બા, કરોથ વીરિયં દળ્હં.

‘‘થીનં અદાસિ પબ્બજ્જં, સમ્બુદ્ધો યાચિતો મયા;
તસ્મા યથાહં નન્દિસ્સં, તથા તમનુતિટ્ઠથ.

‘‘તા એવમનુસાસિત્વા, ભિક્ખુનીહિ પુરક્ખતા;
ઉપેચ્ચ બુદ્ધં વન્દિત્વા, ઇદં વચનમબ્રવિ.

‘‘અહં સુગત તે માતા, ત્વઞ્ચ વીર પિતા મમ;
સદ્ધમ્મસુખદ નાથ, તયિ જાતામ્હિ ગોતમ.

‘‘સંવદ્ધિતોયં સુગત, રૂપકાયો મયા તવ;
અનિન્દિતો ધમ્મકાયો, મમ સંવદ્ધિતો તયા.

‘‘મુહુત્તં તણ્હાસમણં, ખીરં ત્વં પાયિતો મયા;
તયાહં સન્તમચ્ચન્તં, ધમ્મખીરમ્પિ પાયિતા.

‘‘બન્ધનારક્ખણે મય્હં, અણણો ત્વં મહામુને;
પુત્તકામા થિયો યાચં, લભન્તિ તાદિસં સુતં.

‘‘મન્ધાતાદિનરિન્દાનં, યા માતા સા ભવણ્ણવે;
નિમુગ્ગાહં તયા પુત્ત, તારિતા ભવસાગરા.

‘‘રઞ્ઞો માતા મહેસીતિ, સુલભં નામમિત્થિનં;
બુદ્ધમાતાતિ યં નામં, એતં પરમદુલ્લભં.

‘‘તઞ્ચ લદ્ધં મહાવીર, પણિધાનં મમં તયા;
અણુકં વા મહન્તં વા, તં સબ્બં પૂરિતં મયા.

‘‘પરિનિબ્બાતુમિચ્છામિ , વિહાયેમં કળેવરં;
અનુજાનાહિ મે વીર, દુક્ખન્તકર નાયક.

‘‘ચક્કઙ્કુસધજાકિણ્ણે, પાદે કમલકોમલે;
પસારેહિ પણામં તે, કરિસ્સં પુત્તઉત્તમે.

‘‘સુવણ્ણરાસિસઙ્કાસં, સરીરં કુરુ પાકટં;
કત્વા દેહં સુદિટ્ઠં તે, સન્તિં ગચ્છામિ નાયક.

‘‘દ્વત્તિંસલક્ખણૂપેતં, સુપ્પભાલઙ્કતં તનું;
સઞ્ઝાઘનાવ બાલક્કં, માતુચ્છં દસ્સયી જિનો.

‘‘ફુલ્લારવિન્દસંકાસે , તરુણાદિચ્ચસપ્પભે;
ચક્કઙ્કિતે પાદતલે, તતો સા સિરસા પતિ.

‘‘પણમામિ નરાદિચ્ચ, આદિચ્ચકુલકેતુકં;
પચ્છિમે મરણે મય્હં, ન તં ઇક્ખામહં પુનો.

‘‘ઇત્થિયો નામ લોકગ્ગ, સબ્બદોસાકરા મતા;
યદિ કો ચત્થિ દોસો મે, ખમસ્સુ કરુણાકર.

‘‘ઇત્થિકાનઞ્ચ પબ્બજ્જં, હં તં યાચિં પુનપ્પુનં;
તત્થ ચે અત્થિ દોસો મે, તં ખમસ્સુ નરાસભ.

‘‘મયા ભિક્ખુનિયો વીર, તવાનુઞ્ઞાય સાસિતા;
તત્ર ચે અત્થિ દુન્નીતં, તં ખમસ્સુ ખમાધિપ.

‘‘અક્ખન્તે નામ ખન્તબ્બં, કિં ભવે ગુણભૂસને;
કિમુત્તરં તે વત્થામિ, નિબ્બાનાય વજન્તિયા.

‘‘સુદ્ધે અનૂને મમ ભિક્ખુસઙ્ઘે, લોકા ઇતો નિસ્સરિતું ખમન્તે;
પભાતકાલે બ્યસનઙ્ગતાનં, દિસ્વાન નિય્યાતિવ ચન્દલેખા.

‘‘તદેતરા ભિક્ખુનિયો જિનગ્ગં, તારાવ ચન્દાનુગતા સુમેરું;
પદક્ખિણં કચ્ચ નિપચ્ચ પાદે, ઠિતા મુખન્તં સમુદિક્ખમાના.

‘‘ન તિત્તિપુબ્બં તવ દસ્સનેન, ચક્ખું ન સોતં તવ ભાસિતેન;
ચિત્તં મમં કેવલમેકમેવ, પપ્પુય્ય તં ધમ્મરસેન તિત્તિ.

‘‘નદતો પરિસાયં તે, વાદિતબ્બપહારિનો;
યે તે દક્ખન્તિ વદનં, ધઞ્ઞા તે નરપુઙ્ગવ.

‘‘દીઘઙ્ગુલી તમ્બનખે, સુભે આયતપણ્હિકે;
યે પાદે પણમિસ્સન્તિ, તેપિ ધઞ્ઞા ગુણન્ધર.

‘‘મધુરાનિ પહટ્ઠાનિ, દોસગ્ઘાનિ હિતાનિ ચ;
યે તે વાક્યાનિ સુય્યન્તિ, તેપિ ધઞ્ઞા નરુત્તમ.

‘‘ધઞ્ઞાહં તે મહાવીર, પાદપૂજનતપ્પરા;

તિણ્ણસંસારકન્તારા, સુવાક્યેન સિરીમતો.

‘‘તતો સા અનુસાવેત્વા, ભિક્ખુસઙ્ઘમ્પિ સુબ્બતા;
રાહુલાનન્દનન્દે ચ, વન્દિત્વા ઇદમબ્રવિ.

‘‘આસીવિસાલયસમે, રોગાવાસે કળેવરે;
નિબ્બિન્દા દુક્ખસઙ્ઘાટે, જરામરણગોચરે.

‘‘નાનાકલિમલાકિણ્ણે, પરાયત્તે નિરીહકે;
તેન નિબ્બાતુમિચ્છામિ, અનુમઞ્ઞથ પુત્તકા.

‘‘નન્દો રાહુલભદ્દો ચ, વીતસોકા નિરાસવા;
ઠિતાચલટ્ઠિતિ થિરા, ધમ્મતમનુચિન્તયું.

‘‘ધિરત્થુ સઙ્ખતં લોલં, અસારં કદલૂપમં;
માયામરીચિસદિસં, ઇત્તરં અનવટ્ઠિતં.

‘‘યત્થ નામ જિનસ્સાયં, માતુચ્છા બુદ્ધપોસિકા;
ગોતમી નિધનં યાતિ, અનિચ્ચં સબ્બસઙ્ખતં.

‘‘આનન્દો ચ તદા સેખો, સોકટ્ટો જિનવચ્છલો;
તત્થસ્સૂનિ કરોન્તો સો, કરુણં પરિદેવતિ.

‘‘હા સન્તિં ગોતમી યાતિ, નૂન બુદ્ધોપિ નિબ્બુતિં;
ગચ્છતિ ન ચિરેનેવ, અગ્ગિરિવ નિરિન્ધનો.

‘‘એવં વિલાપમાનં તં, આનન્દં આહ ગોતમી;
સુતસાગરગમ્ભીર, બુદ્ધોપટ્ઠાન તપ્પર.

‘‘ન યુત્તં સોચિતું પુત્ત, હાસકાલે ઉપટ્ઠિતે;
તયા મે સરણં પુત્ત, નિબ્બાનં તમુપાગતં.

‘‘તયા તાત સમજ્ઝિટ્ઠો, પબ્બજ્જં અનુજાનિ નો;
મા પુત્ત વિમનો હોહિ, સફલો તે પરિસ્સમો.

‘‘યં ન દિટ્ઠં પુરાણેહિ, તિત્થિકાચરિયેહિપિ;
તં પદં સુકુમારીહિ, સત્તવસ્સાહિ વેદિતં.

‘‘બુદ્ધસાસનપાલેત, પચ્છિમં દસ્સનં તવ;
તત્થ ગચ્છામહં પુત્ત, ગતો યત્થ ન દિસ્સતે.

‘‘કદાચિ ધમ્મં દેસેન્તો, ખિપી લોકગ્ગનાયકો;
તદાહં આસીસવાચં, અવોચં અનુકમ્પિકા.

‘‘ચિરં જીવ મહાવીર, કપ્પં તિટ્ઠ મહામુને;
સબ્બલોકસ્સ અત્થાય, ભવસ્સુ અજરામરો.

‘‘તં તથાવાદિનિં બુદ્ધો, મમં સો એતદબ્રવિ;
ન હેવં વન્દિયા બુદ્ધા, યથા વન્દસિ ગોતમી.

‘‘કથં ચરહિ સબ્બઞ્ઞૂ, વન્દિતબ્બા તથાગતા;
કથં અવન્દિયા બુદ્ધા, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો.

‘‘આરદ્ધવીરિયે પહિતત્તે, નિચ્ચં દળ્હપરક્કમે;
સમગ્ગે સાવકે પસ્સ, એતં બુદ્ધાનવન્દનં.

‘‘તતો ઉપસ્સયં ગન્ત્વા, એકિકાહં વિચિન્તયિં;
સમગ્ગપરિસં નાથો, રોધેસિ તિભવન્તગો.

‘‘હન્દાહં પરિનિબ્બિસ્સં, મા વિપત્તિતમદ્દસં;
એવાહં ચિન્તયિત્વાન, દિસ્વાન ઇસિસત્તમં.

‘‘પરિનિબ્બાનકાલં મે, આરોચેસિં વિનાયકં;
તતો સો સમનુઞ્ઞાસિ, કાલં જાનાહિ ગોતમી.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
નાગોવ બન્ધનં છેત્વા, વિહરામિ અનાસવા.

‘‘સ્વાગતં વત મે આસિ, મમ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘પટિસમ્ભિદા ચતસ્સો, વિમોક્ખાપિ ચ અટ્ઠિમે;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘થીનં ધમ્માભિસમયે, યે બાલા વિમતિં ગતા;
તેસં દિટ્ઠિપ્પહાનત્થં, ઇદ્ધિં દસ્સેહિ ગોતમી.

‘‘તદા નિપચ્ચ સમ્બુદ્ધં, ઉપ્પતિત્વાન અમ્બરં;
ઇદ્ધી અનેકા દસ્સેસિ, બુદ્ધાનુઞ્ઞાય ગોતમી.

‘‘એકિકા બહુધા આસિ, બહુધા ચેકિકા તથા;

આવિભાવં તિરોભાવં, તિરોકુટ્ટં તિરોનગં.

‘‘અસજ્જમાના અગમા, ભૂમિયમ્પિ નિમુજ્જથ;
અભિજ્જમાને ઉદકે, અગઞ્છિ મહિયા યથા.

‘‘સકુણીવ તથાકાસે, પલ્લઙ્કેન કમી તદા;
વસં વત્તેસિ કાયેન, યાવ બ્રહ્મનિવેસનં.

‘‘સિનેરું દણ્ડં કત્વાન, છત્તં કત્વા મહામહિં;
સમૂલં પરિવત્તેત્વા, ધારયં ચઙ્કમી નભે.

‘‘છસ્સૂરોદયકાલેવ, લોકઞ્ચાકાસિ ધૂમિકં;
યુગન્તે વિય લોકં સા, જાલામાલાકુલં અકા.

‘‘મુચલિન્દં મહાસેલં, મેરુમૂલનદન્તરે;
સાસપારિવ સબ્બાનિ, એકેનગ્ગહિ મુટ્ઠિના.

‘‘અઙ્ગુલગ્ગેન છાદેસિ, ભાકરં સનિસાકરં;
ચન્દસૂરસહસ્સાનિ, આવેળમિવ ધારયિ.

‘‘ચતુસાગરતોયાનિ, ધારયી એકપાણિના;
યુગન્તજલદાકારં, મહાવસ્સં પવસ્સથ.

‘‘ચક્કવત્તિં સપરિસં, માપયી સા નભત્તલે;
ગરુળં દ્વિરદં સીહં, વિનદન્તં પદસ્સયિ.

‘‘એકિકા અભિનિમ્મિત્વા, અપ્પમેય્યં ભિક્ખુનીગણં;
પુન અન્તરધાપેત્વા, એકિકા મુનિમબ્રવિ.

‘‘માતુચ્છા તે મહાવીર, તવ સાસનકારિકા;
અનુપ્પત્તા સકં અત્થં, પાદે વન્દામિ ચક્ખુમ.

‘‘દસ્સેત્વા વિવિધા ઇદ્ધી, ઓરોહિત્વા નભત્તલા;
વન્દિત્વા લોકપજ્જોતં, એકમન્તં નિસીદિ સા.

‘‘સા વીસવસ્સસતિકા, જાતિયાહં મહામુને;
અલમેત્તાવતા વીર, નિબ્બાયિસ્સામિ નાયક.

‘‘તદાતિવિમ્હિતા સબ્બા, પરિસા સા કતઞ્જલી;
અવોચય્યે કથં આસિ, અતુલિદ્ધિપરક્કમા.

‘‘પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્મેસુ ચક્ખુમા;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

‘‘તદાહં હંસવતિયં, જાતામચ્ચકુલે અહું;
સબ્બોપકારસમ્પન્ને, ઇદ્ધે ફીતે મહદ્ધને.

‘‘કદાચિ પિતુના સદ્ધિં, દાસીગણપુરક્ખતા;
મહતા પરિવારેન, તં ઉપેચ્ચ નરાસભં.

‘‘વાસવં વિય વસ્સન્તં, ધમ્મમેઘં અનાસવં;
સરદાદિચ્ચસદિસં, રંસિજાલસમુજ્જલં.

‘‘દિસ્વા ચિત્તં પસાદેત્વા, સુત્વા ચસ્સ સુભાસિતં;
માતુચ્છં ભિક્ખુનિં અગ્ગે, ઠપેન્તં નરનાયકં.

‘‘સુત્વા દત્વા મહાદાનં, સત્તાહં તસ્સ તાદિનો;
સસઙ્ઘસ્સ નરગ્ગસ્સ, પચ્ચયાનિ બહૂનિ ચ.

‘‘નિપચ્ચ પાદમૂલમ્હિ, તં ઠાનમભિપત્થયિં;
તતો મહાપરિસતિં, અવોચ ઇસિસત્તમો.

‘‘યા સસઙ્ઘં અભોજેસિ, સત્તાહં લોકનાયકં;
તમહં કિત્તયિસ્સામિ, સુણાથ મમ ભાસતો.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
ગોતમી નામ નામેન, હેસ્સતિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તસ્સ બુદ્ધસ્સ માતુચ્છા, જીવિતાપાદિકા અયં;
રત્તઞ્ઞૂનઞ્ચ અગ્ગત્તં, ભિક્ખુનીનં લભિસ્સતિ.

‘‘તં સુત્વાન પમોદિત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠિત્વા, તતો કાલઙ્કતા અહં.

‘‘તાવતિંસેસુ દેવેસુ, સબ્બકામસમિદ્ધિસુ;
નિબ્બત્તા દસહઙ્ગેહિ, અઞ્ઞે અભિભવિં અહં.

‘‘રૂપસદ્દેહિ ગન્ધેહિ, રસેહિ ફુસનેહિ ચ;

આયુનાપિ ચ વણ્ણેન, સુખેન યસસાપિ ચ.

‘‘તથેવાધિપતેય્યેન, અધિગય્હ વિરોચહં;
અહોસિં અમરિન્દસ્સ, મહેસી દયિતા તહિં.

‘‘સંસારે સંસરન્તીહં, કમ્મવાયુસમેરિતા;
કાસિસ્સ રઞ્ઞો વિસયે, અજાયિં દાસગામકે.

‘‘પઞ્ચદાસસતાનૂના, નિવસન્તિ તહિં તદા;
સબ્બેસં તત્થ યો જેટ્ઠો, તસ્સ જાયા અહોસહં.

‘‘સયમ્ભુનો પઞ્ચસતા, ગામં પિણ્ડાય પાવિસું;
તે દિસ્વાન અહં તુટ્ઠા, સહ સબ્બાહિ ઇત્થિભિ.

‘‘પૂગા હુત્વાવ સબ્બાયો, ચતુમાસે ઉપટ્ઠહું;
તિચીવરાનિ દત્વાન, સંસરિમ્હ સસામિકા.

‘‘તતો ચુતા સબ્બાપિ તા, તાવતિંસગતા મયં;
પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, જાતા દેવદહે પુરે.

‘‘પિતા અઞ્જનસક્કો મે, માતા મમ સુલક્ખણા;
તતો કપિલવત્થુસ્મિં, સુદ્ધોદનઘરં ગતા.

‘‘સેસા સક્યકુલે જાતા, સક્યાનં ઘરમાગમું;
અહં વિસિટ્ઠા સબ્બાસં, જિનસ્સાપાદિકા અહું.

‘‘મમ પુત્તોભિનિક્ખમ્મ, બુદ્ધો આસિ વિનાયકો;
પચ્છાહં પબ્બજિત્વાન, સતેહિ સહ પઞ્ચહિ.

‘‘સાકિયાનીહિ ધીરાહિ, સહ સન્તિસુખં ફુસિં;
યે તદા પુબ્બજાતિયં, અમ્હાકં આસુ સામિનો.

‘‘સહપુઞ્ઞસ્સ કત્તારો, મહાસમયકારકા;
ફુસિંસુ અરહત્તં તે, સુગતેનાનુકમ્પિતા.

‘‘તદેતરા ભિક્ખુનિયો, આરુહિંસુ નભત્તલં;
સંગતા વિય તારાયો, વિરોચિંસુ મહિદ્ધિકા.

‘‘ઇદ્ધી અનેકા દસ્સેસું, પિળન્ધવિકતિં યથા;
કમ્મારો કનકસ્સેવ, કમ્મઞ્ઞસ્સ સુસિક્ખિતો.

‘‘દસ્સેત્વા પાટિહીરાનિ, વિચિત્તાનિ બહૂનિ ચ;
તોસેત્વા વાદિપવરં, મુનિં સપરિસં તદા.

‘‘ઓરોહિત્વાન ગગના, વન્દિત્વા ઇસિસત્તમં;
અનુઞ્ઞાતા નરગ્ગેન, યથાઠાને નિસીદિસું.

‘‘અહોનુકમ્પિકા અમ્હં, સબ્બાસં ચિર ગોતમી;
વાસિતા તવ પુઞ્ઞેહિ, પત્તા નો આસવક્ખયં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા અમ્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
નાગીવ બન્ધનં છેત્વા, વિહરામ અનાસવા.

‘‘સ્વાગતં વત નો આસિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘પટિસમ્ભિદા ચતસ્સો, વિમોક્ખાપિ ચ અટ્ઠિમે;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવા.

‘‘અત્થે ધમ્મે ચ નેરુત્તે, પટિભાને ચ વિજ્જતિ;
ઞાણં અમ્હં મહાવીર, ઉપ્પન્નં તવ સન્તિકે.

‘‘અસ્માભિ પરિચિણ્ણોસિ, મેત્તચિત્તા હિ નાયક;
અનુજાનાહિ સબ્બાસં, નિબ્બાનાય મહામુને.

‘‘નિબ્બાયિસ્સામ ઇચ્ચેવં, કિં વક્ખામિ વદન્તિયો;
યસ્સ દાનિ ચ વો કાલં, મઞ્ઞથાતિ જિનોબ્રવિ.

‘‘ગોતમીઆદિકા તાયો, તદા ભિક્ખુનિયો જિનં;
વન્દિત્વા આસના તમ્હા, વુટ્ઠાય આગમિંસુ તા.

‘‘મહતા જનકાયેન, સહ લોકગ્ગનાયકો;
અનુસંયાયી સો વીરો, માતુચ્છં યાવકોટ્ઠકં.

‘‘તદા નિપતિ પાદેસુ, ગોતમી લોકબન્ધુનો;

સહેવ તાહિ સબ્બાહિ, પચ્છિમં પાદવન્દનં.

‘‘ઇદં પચ્છિમકં મય્હં, લોકનાથસ્સ દસ્સનં;
ન પુનો અમતાકારં, પસ્સિસ્સામિ મુખં તવ.

‘‘ન ચ મે વન્દનં વીર, તવ પાદે સુકોમલે;
સમ્ફુસિસ્સતિ લોકગ્ગ, અજ્જ ગચ્છામિ નિબ્બુતિં.

‘‘રૂપેન કિં તવાનેન, દિટ્ઠે ધમ્મે યથાતથે;
સબ્બં સઙ્ખતમેવેતં, અનસ્સાસિકમિત્તરં.

‘‘સા સહ તાહિ ગન્ત્વાન, ભિક્ખુનુપસ્સયં સકં;
અડ્ઢપલ્લઙ્કમાભુજ્જ, નિસીદિ પરમાસને.

‘‘તદા ઉપાસિકા તત્થ, બુદ્ધસાસનવચ્છલા;
તસ્સા પવત્તિં સુત્વાન, ઉપેસું પાદવન્દિકા.

‘‘કરેહિ ઉરં પહન્તા, છિન્નમૂલા યથા લતા;
રોદન્તા કરુણં રવં, સોકટ્ટા ભૂમિપાતિતા.

‘‘મા નો સરણદે નાથે, વિહાય ગમિ નિબ્બુતિં;
નિપતિત્વાન યાચામ, સબ્બાયો સિરસા મયં.

‘‘યા પધાનતમા તાસં, સદ્ધા પઞ્ઞા ઉપાસિકા;
તસ્સા સીસં પમજ્જન્તી, ઇદં વચનમબ્રવિ.

‘‘અલં પુત્તા વિસાદેન, મારપાસાનુવત્તિના;
અનિચ્ચં સઙ્ખતં સબ્બં, વિયોગન્તં ચલાચલં.

‘‘તતો સા તા વિસજ્જિત્વા, પઠમં ઝાનમુત્તમં;
દુતિયઞ્ચ તતિયઞ્ચ, સમાપજ્જિ ચતુત્થકં.

‘‘આકાસાયતનઞ્ચેવ, વિઞ્ઞાણાયતનં તથા;
આકિઞ્ચં નેવસઞ્ઞઞ્ચ, સમાપજ્જિ યથાક્કમં.

‘‘પટિલોમેન ઝાનાનિ, સમાપજ્જિત્થ ગોતમી;
યાવતા પઠમં ઝાનં, તતો યાવચતુત્થકં.

‘‘તતો વુટ્ઠાય નિબ્બાયિ, દીપચ્ચીવ નિરાસવા;
ભૂમિચાલો મહા આસિ, નભસા વિજ્જુતા પતિ.

‘‘પનાદિતા દુન્દુભિયો, પરિદેવિંસુ દેવતા;
પુપ્ફવુટ્ઠી ચ ગગના, અભિવસ્સથ મેદનિં.

‘‘કમ્પિતો મેરુરાજાપિ, રઙ્ગમજ્ઝે યથા નટો;
સોકેન ચાતિદીનોવ, વિરવો આસિ સાગરો.

‘‘દેવા નાગાસુરા બ્રહ્મા, સંવિગ્ગાહિંસુ તઙ્ખણે;
અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા, યથાયં વિલયં ગતા.

‘‘યા ચે મં પરિવારિંસુ, સત્થુ સાસનકારિકા;
તયોપિ અનુપાદાના, દીપચ્ચિ વિય નિબ્બુતા.

‘‘હા યોગા વિપ્પયોગન્તા, હાનિચ્ચં સબ્બસઙ્ખતં;
હા જીવિતં વિનાસન્તં, ઇચ્ચાસિ પરિદેવના.

‘‘તતો દેવા ચ બ્રહ્મા ચ, લોકધમ્માનુવત્તનં;
કાલાનુરૂપં કુબ્બન્તિ, ઉપેત્વા ઇસિસત્તમં.

‘‘તદા આમન્તયી સત્થા, આનન્દં સુતસાગરં;
ગચ્છાનન્દ નિવેદેહિ, ભિક્ખૂનં માતુ નિબ્બુતિં.

‘‘તદાનન્દો નિરાનન્દો, અસ્સુના પુણ્ણલોચનો;
ગગ્ગરેન સરેનાહ, સમાગચ્છન્તુ ભિક્ખવો.

‘‘પુબ્બદક્ખિણપચ્છાસુ, ઉત્તરાય ચ સન્તિકે;
સુણન્તુ ભાસિતં મય્હં, ભિક્ખવો સુગતોરસા.

‘‘યા વડ્ઢયિ પયત્તેન, સરીરં પચ્છિમં મુને;
સા ગોતમી ગતા સન્તિં, તારાવ સૂરિયોદયે.

‘‘બુદ્ધમાતાપિ પઞ્ઞત્તિં, ઠપયિત્વા ગતાસમં;
ન યત્થ પઞ્ચનેત્તોપિ, ગતિં દક્ખતિ નાયકો.

‘‘યસ્સત્થિ સુગતે સદ્ધા, યો ચ પિયો મહામુને;
બુદ્ધમાતુસ્સ સક્કારં, કરોતુ સુગતોરસો.

‘‘સુદૂરટ્ઠાપિ તં સુત્વા, સીઘમાગચ્છુ ભિક્ખવો;
કેચિ બુદ્ધાનુભાવેન, કેચિ ઇદ્ધીસુ કોવિદા.

‘‘કૂટાગારવરે રમ્મે, સબ્બસોણ્ણમયે સુભે;

મઞ્ચકં સમારોપેસું, યત્થ સુત્તાસિ ગોતમી.

‘‘ચત્તારો લોકપાલા તે, અંસેહિ સમધારયું;
સેસા સક્કાદિકા દેવા, કૂટાગારે સમગ્ગહું.

‘‘કૂટાગારાનિ સબ્બાનિ, આસું પઞ્ચસતાનિપિ;
સરદાદિચ્ચવણ્ણાનિ, વિસ્સકમ્મકતાનિ હિ.

‘‘સબ્બા તાપિ ભિક્ખુનિયો, આસું મઞ્ચેસુ સાયિતા;
દેવાનં ખન્ધમારુળ્હા, નિય્યન્તિ અનુપુબ્બસો.

‘‘સબ્બસો છાદિતં આસિ, વિતાનેન નભત્તલં;
સતારા ચન્દસૂરા ચ, લઞ્છિતા કનકામયા.

‘‘પટાકા ઉસ્સિતાનેકા, વિતતા પુપ્ફકઞ્ચુકા;
ઓગતાકાસપદુમા, મહિયા પુપ્ફમુગ્ગતં.

‘‘દિસ્સન્તિ ચન્દસૂરિયા, પજ્જલન્તિ ચ તારકા;
મજ્ઝં ગતોપિ ચાદિચ્ચો, ન તાપેસિ સસી યથા.

‘‘દેવા દિબ્બેહિ ગન્ધેહિ, માલેહિ સુરભીહિ ચ;
વાદિતેહિ ચ નચ્ચેહિ, સઙ્ગીતીહિ ચ પૂજયું.

‘‘નાગાસુરા ચ બ્રહ્માનો, યથાસત્તિ યથાબલં;
પૂજયિંસુ ચ નિય્યન્તિં, નિબ્બુતં બુદ્ધમાતરં.

‘‘સબ્બાયો પુરતો નીતા, નિબ્બુતા સુગતોરસા;
ગોતમી નિય્યતે પચ્છા, સક્કતા બુદ્ધપોસિકા.

‘‘પુરતો દેવમનુજા, સનાગાસુરબ્રહ્મકા;
પચ્છા સસાવકો બુદ્ધો, પૂજત્થં યાતિ માતુયા.

‘‘બુદ્ધસ્સ પરિનિબ્બાનં, નેદિસં આસિ યાદિસં;
ગોતમીપરિનિબ્બાનં, અતેવચ્છરિયં અહુ.

‘‘બુદ્ધો બુદ્ધસ્સ નિબ્બાને, નોપટિયાદિ ભિક્ખવો;
બુદ્ધો ગોતમિનિબ્બાને, સારિપુત્તાદિકા તથા.

‘‘ચિતકાનિ કરિત્વાન, સબ્બગન્ધમયાનિ તે;
ગન્ધચુણ્ણપકિણ્ણાનિ, ઝાપયિંસુ ચ તા તહિં.

‘‘સેસભાગાનિ ડય્હિંસુ, અટ્ઠી સેસાનિ સબ્બસો;
આનન્દો ચ તદાવોચ, સંવેગજનકં વચો.

‘‘ગોતમી નિધનં યાતા, ડય્હઞ્ચસ્સ સરીરકં;
સઙ્કેતં બુદ્ધનિબ્બાનં, ન ચિરેન ભવિસ્સતિ.

‘‘તતો ગોતમિધાતૂનિ, તસ્સા પત્તગતાનિ સો;
ઉપનામેસિ નાથસ્સ, આનન્દો બુદ્ધચોદિતો.

‘‘પાણિના તાનિ પગ્ગય્હ, અવોચ ઇસિસત્તમો;
મહતો સારવન્તસ્સ, યથા રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો.

‘‘યો સો મહત્તરો ખન્ધો, પલુજ્જેય્ય અનિચ્ચતા;
તથા ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ, ગોતમી પરિનિબ્બુતા.

‘‘અહો અચ્છરિયં મય્હં, નિબ્બુતાયપિ માતુયા;
સારીરમત્તસેસાય, નત્થિ સોકપરિદ્દવો.

‘‘ન સોચિયા પરેસં સા, તિણ્ણસંસારસાગરા;
પરિવજ્જિતસન્તાપા, સીતિભૂતા સુનિબ્બુતા.

‘‘પણ્ડિતાસિ મહાપઞ્ઞા, પુથુપઞ્ઞા તથેવ ચ;
રત્તઞ્ઞૂ ભિક્ખુનીનં સા, એવં ધારેથ ભિક્ખવો.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી આસિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી આસિ ચ ગોતમી.

‘‘પુબ્બેનિવાસમઞ્ઞાસિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ તસ્સા પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ , પટિભાને તથેવ ચ;
પરિસુદ્ધં અહુ ઞાણં, તસ્મા સોચનિયા ન સા.

‘‘અયોઘનહતસ્સેવ , જલતો જાતવેદસ્સ;
અનુપુબ્બૂપસન્તસ્સ, યથા ન ઞાયતે ગતિ.

‘‘એવં સમ્મા વિમુત્તાનં, કામબન્ધોઘતારિનં;
પઞ્ઞાપેતું ગતિ નત્થિ, પત્તાનં અચલં સુખં.

‘‘અત્તદીપા તતો હોથ, સતિપટ્ઠાનગોચરા;

ભાવેત્વા સત્તબોજ્ઝઙ્ગે, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સથા''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૯૭-૨૮૮);

મહાપજાપતિગોતમીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ગુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના

ગુત્તે યદત્થં પબ્બજ્જાતિઆદિકા ગુત્તાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા, પરિપક્કકુસલમૂલા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તા, **ગુત્તા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા વિઞ્ઞુતં પત્વા ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિયા ચોદિયમાના ઘરાવાસં જિગુચ્છન્તી માતાપિતરો અનુજાનાપેત્વા મહાપજાપતિગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ભાવનં અનુયુઞ્જન્તિયા તસ્સા ચિત્તં ચિરકાલપરિચયેન બહિદ્ધારમ્મણે વિધાવતિ, એકગ્ગં નાહોસિ. સત્થા દિસ્વા તં અનુગ્ગણ્હન્તો, ગન્ધકુટિયં યથાનિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સા આસન્ને આકાસે નિસિન્નં વિય અત્તાનં દસ્સેત્વા ઓવદન્તો –

૧૬૩.''ગુત્તે યદત્થં પબ્બજ્જા, હિત્વા પુત્તં વસું પિયં;
તમેવ અનુબ્રૂહેહિ, મા ચિત્તસ્સ વસં ગમિ.

૧૬૪.''ચિત્તેન વઞ્ચિતા સત્તા, મારસ્સ વિસયે રતા;
અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવન્તિ અવિદ્દસૂ.

૧૬૫.''કામચ્છન્દઞ્ચ બ્યાપાદં, સક્કાયદિટ્ઠિમેવ ચ;
સીલબ્બતપરામાસં, વિચિકિચ્છં ચ પઞ્ચમં.

૧૬૬.''સંયોજનાનિ એતાનિ, પજહિત્વાન ભિક્ખુની;
ઓરમ્ભાગમનીયાનિ, નયિદં પુનરેહિસિ.

૧૬૭.''રાગં માનં અવિજ્જઞ્ચ, ઉદ્ધચ્ચઞ્ચ વિવજ્જિય;
સંયોજનાનિ છેત્વાન, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સસિ.

૧૬૮.''ખેપેત્વા જાતિસંસારં, પરિઞ્ઞાય પુનબ્ભવં;
દિટ્ઠેવ ધમ્મે નિચ્છાતા, ઉપસન્તા ચરિસ્સસી''તિ. – ઇમા ગાથા આભાસિ;

તત્થ **તમેવ અનુબ્રૂહેહી**તિ **યદત્થં** યસ્સ કિલેસપરિનિબ્બાનસ્સ ખન્ધપરિનિબ્બાનસ્સ ચ અત્થાય. **હિત્વા પુત્તં વસું પિય**ન્તિ પિયાયિતબ્બં ઞાતિપરિવટ્ટં ભોગક્ખન્ધઞ્ચ હિત્વા મમ સાસને **પબ્બજ્જા** બ્રહ્મચરિયવાસો ઇચ્છિતો, તમેવ વડ્ઢેય્યાસિ સમ્પાદેય્યાસિ. **મા ચિત્તસ્સ વસં ગમી**તિ દીઘરત્તં રૂપાદિઆરમ્મણવસેન વડ્ઢિતસ્સ કૂટચિત્તસ્સ વસં મા ગચ્છિ.

યસ્મા ચિત્તં નામેતં માયૂપમં, યેન વઞ્ચિતા અન્ધપુથુજ્જના મારવસાનુગા સંસારં નાતિવત્તન્તિ. તેન વુત્તં ''**ચિત્તેન વઞ્ચિતા**''તિઆદિ.

સંયોજનાનિ એતાનીતિ એતાનિ ‘‘**કામચ્છન્દઞ્ચ બ્યાપાદ**’’ન્તિઆદિના યથાવુત્તાનિ પઞ્ચ બન્ધનટ્ઠેન સંયોજનાનિ. **પજહિત્વાના**તિ અનાગામિમગ્ગેન સમુચ્છિન્દિત્વા. **ભિક્ખુની**તિ તસ્સા આલપનં. **ઓરમ્ભાગમનીયાની**તિ રૂપારૂપધાતુતો હેટ્ઠાભાગે કામધાતુયં મનુસ્સજીવસ્સ હિતાનિ ઉપકારાનિ તત્થ પટિસન્ધિયા પચ્ચયભાવતો. મ-કારો પદસન્ધિકરો. ‘‘ઓરમાગમનીયાની’’તિ પાળિ, સો એવત્થો. **નયિદં પુનરેહિસી**તિ ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પહાનેન ઇદં કામટ્ઠાનં કામભવં પટિસન્ધિવસેન પુન નાગમિસ્સસિ. ર-કારો પદસન્ધિકરો. ‘‘ઇત્થ’’ન્તિ વા પાળિ, ઇત્થત્તં કામભવમિચ્ચેવ અત્થો.

રાગન્તિ રૂપરાગઞ્ચ અરૂપરાગઞ્ચ. **માન**ન્તિ અગ્ગમગ્ગવજ્ઝં માનં. **અવિજ્જઞ્ચ ઉદ્ધચ્ચઞ્ચા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **વિવજ્જિયા**તિ વિપસ્સનાય વિક્ખમ્ભેત્વા. **સંયોજનાનિ છેત્વાના**તિ એતાનિ રૂપરાગાદીનિ પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ અરહત્તમગ્ગેન સમુચ્છિન્દિત્વા. **દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સસી**તિ સબ્બસ્સાપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિયન્તં પરિયોસાનં પાપુણિસ્સસિ.

ખેપેત્વા જાતિસંસારન્તિ જાતિ સમૂલિકસંસારપવત્તિં પરિયોસાપેત્વા. **નિચ્છાતા**તિ નિત્તણ્હા. **ઉપસન્તા**તિ સબ્બસો કિલેસાનં વૂપસમેન ઉપસન્તા. સેસં વુત્તનયમેવ.

એવં સત્થારા ઇમાસુ ગાથાસુ ભાસિતાસુ ગાથાપરિયોસાને થેરી સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ઉદાનવસેન ભગવતા ભાસિતનિયામેનેવ ઇમા ગાથા અભાસિ. તેનેવ તા થેરિયા ગાથા નામ જાતા.

ગુત્તાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વિજયાથેરીગાથાવણ્ણના

ચતુક્ખત્તુન્તિઆદિકા વિજયાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, અનુક્કમેન પરિબ્રૂહિતકુસલમૂલા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી, ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે અઞ્ઞતરસ્મિં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા ખેમાય થેરિયા ગિહિકાલે સહાયિકા અહોસિ. સા તસ્સા પબ્બજિતભાવં સુત્વા ‘‘સાપિ નામ રાજમહેસી પબ્બજિસ્સતિ કિમઙ્ગં પનાહ’’ન્તિ પબ્બજિતુકામાયેવ હુત્વા ખેમાથેરિયા સન્તિકં ઉપસઙ્કમિ. થેરી તસ્સા અજ્ઝાસયં ઞત્વા તથા ધમ્મં દેસેસિ, યથા સંસારે સંવિગ્ગમાનસા સાસને સા અભિપ્પસન્ના ભવિસ્સતિ. સા તં ધમ્મં સુત્વા સંવેગજાતા પટિલદ્ધસદ્ધા ચ હુત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. થેરી તં પબ્બાજેસિ. સા પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા હેતુસમ્પન્નતાય, ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૬૯.‘‘ચતુક્ખત્તું પઞ્ચક્ખત્તું, વિહારા ઉપનિક્ખમિં;
અલદ્ધા ચેતસો સન્તિં, ચિત્તે અવસવત્તિની.

૧૭૦.‘‘ભિક્ખુનિં ઉપસઙ્કમ્મ, સક્કચ્ચં પરિપુચ્છહં;
સા મે ધમ્મમદેસેસિ, ધાતુઆયતનાનિ ચ.

૧૭૧.‘‘ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ, ઇન્દ્રિયાનિ બલાનિ ચ;
બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, ઉત્તમત્થસ્સ પત્તિયા.

૧૭૨.‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, કરોન્તી અનુસાસનિં;
રત્તિયા પુરિમે યામે, પુબ્બજાતિમનુસ્સરિં.

૧૭૩.‘‘રત્તિયા મજ્ઝિમે યામે, દિબ્બચક્ખું વિસોધયિં;
રત્તિયા પચ્છિમે યામે, તમોખન્ધં પદાલયિં.

૧૭૪.‘‘પીતિસુખેન ચ કાયં, ફરિત્વા વિહરિં તદા;
સત્તમિયા પાદે પસારેસિં, તમોખન્ધં પદાલિયા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ભિક્ખુનિન્તિ** ખેમાથેરિં સન્ધાય વદતિ.

બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગન્તિ સત્તબોજ્ઝઙ્ગઞ્ચ અટ્ઠઙ્ગિકઞ્ચ અરિયમગ્ગં. **ઉત્તમત્થસ્સ પત્તિયાતિ** અરહત્તસ્સ નિબ્બાનસ્સેવ વા પત્તિયા અધિગમાય.

પીતિસુખેનાતિ ફલસમાપત્તિપરિયાપન્નાય પીતિયા સુખેન ચ. **કાયન્તિ** તંસમ્પયુત્તં નામકાયં તદનુસારેન રૂપકાયઞ્ચ. **ફરિત્વાતિ** ફુસિત્વા બ્યાપેત્વા વા. **સત્તમિયા પાદે પસારેસિન્તિ** વિપસ્સનાય આરદ્ધદિવસતો સત્તમિયં પલ્લઙ્કં ભિન્દિત્વા પાદે પસારેસિં. કથં? **તમોખન્ધં પદાલિય**, અપ્પદાલિતપુબ્બં મોહક્ખન્ધં અગ્ગમગ્ગઞાણાસિના પદાલેત્વા. સેસં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

વિજયાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છક્કનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તકનિપાતો

૧. ઉત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના

સત્તકનિપાતે **મુસલાનિ ગહેત્વાના**તિ ઉત્તરાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, અનુક્કમેન સમ્ભાવિતકુસલમૂલા સમુપચિતવિમોક્ખસમ્ભારા પરિપક્કવિમુત્તિપરિપાચનીયધમ્મા હુત્વા, ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં અઞ્ઞતરસ્મિં કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા **ઉત્તરા**તિ લદ્ધનામા અનુક્કમેન વિઞ્ઞુતં પત્વા પટાચારાય થેરિયા સન્તિકં ઉપસઙ્કમિ. થેરી તસ્સા ધમ્મં કથેસિ. સા ધમ્મં સુત્વા સંસારે જાતસંવેગા સાસને અભિપ્પસન્ના હુત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ કતપુબ્બકિચ્ચા પટાચારાય થેરિયા સન્તિકે વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ભાવનમનુયુઞ્જન્તી ઉપનિસ્સયસમ્પન્નતાય ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકં ગતત્તા ચ ન ચિરસ્સેવ વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૧૭૫.''મુસલાનિ ગહેત્વાન, ધઞ્ઞં કોટ્ટેન્તિ માણવા;
પુત્તદારાનિ પોસેન્તા, ધનં વિન્દન્તિ માણવા.

૧૭૬.''ઘટેથ બુદ્ધસાસને, યં કત્વા નાનુતપ્પતિ;
ખિપ્પં પાદાનિ ધોવિત્વા, એકમન્તં નિસીદથ.

૧૭૭.''ચિત્તં ઉપટ્ઠપેત્વાન, એકગ્ગં સુસમાહિતં;
પચ્ચવેક્ખથ સઙ્ખારે, પરતો નો ચ અત્તતો.

૧૭૮.''તસ્સાહં વચનં સુત્વા, પટાચારાનુસાસનિં;
પાદે પક્ખાલયિત્વાન, એકમન્તે ઉપાવિસિં.

૧૭૯.''રત્તિયા પુરિમે યામે, પુબ્બજાતિમનુસ્સરિં;
રત્તિયા મજ્ઝિમે યામે, દિબ્બચક્ખું વિસોધયિં.

૧૮૦.''રત્તિયા પચ્છિમે યામે, તમોક્ખન્ધં પદાલયિં;
તેવિજ્જા અથ વુટ્ઠાસિં, કતા તે અનુસાસની.

૧૮૧.''સક્કંવ દેવા તિદસા, સઙ્ગામે અપરાજિતં;
પુરક્ખત્વા વિહસ્સામિ, તેવિજ્જામ્હિ અનાસવા''તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ચિત્તં ઉપટ્ઠપેત્વાના**તિ ભાવનાચિત્તં કમ્મટ્ઠાને ઉપટ્ઠપેત્વા. કથં? **એકગ્ગં સુસમાહિતં પચ્ચવેક્ખથા**તિ પટિપત્તિં અવેક્ખથ, સઙ્ખારે અનિચ્ચાતિપિ, દુક્ખાતિપિ, અનત્તાતિપિ લક્ખણત્તયં વિપસ્સથાતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ

ઓવાદકાલે અત્તનો અઞ્ઞેસઞ્ચ ભિક્ખુનીનં થેરિયાદીનં ઓવાદસ્સ અનુવાદવસેન વુત્તં. **પટાચારાનુસાસનિન્તિ** પટાચારાય થેરિયા અનુસિટ્ઠિં. ''પટાચારાય સાસન''ન્તિપિ વા પાઠો.

અથ વુટ્ઠાસિન્તિ તેવિજ્જાભાવપ્પત્તિતો પચ્છા આસનતો વુટ્ઠાસિં. અયમ્પિ થેરી એકદિવસં પટાચારાય થેરિયા સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં સોધેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. ''ન તાવિમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામિ, યાવ મે ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચતી''તિ નિચ્છયં કત્વા સમ્મસનં આરભિત્વા, અનુક્કમેન વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાપરિવારં અરહત્તં પત્વા એકૂનવીસતિયા પચ્ચવેક્ખણાઞાણાય પવત્તાય ''ઇદાનિમ્હિ કતકિચ્ચા''તિ સોમનસ્સજાતા ઇમા ગાથા ઉદાનેત્વા પાદે પસારેસિ અરુણુગ્ગમનવેલાયં. તતો સમ્મદેવ વિભાતાય રત્તિયા થેરિયા સન્તિકં ઉપગન્ત્વા ઇમા ગાથા પચ્ચુદાહાસિ. તેન વુત્તં ''કતા તે અનુસાસની''તિઆદિ. સેસં સબ્બં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

ઉત્તરાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ચાલાથેરીગાથાવણ્ણના

સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાનાતિઆદિકા ચાલાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મગધેસુ નાલકગામે રૂપસારિબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ. તસ્સા નામગ્ગહણદિવસે **ચાલા**તિ નામં અકંસુ, તસ્સા કનિટ્ઠાય **ઉપચાલા**તિ, અથ તસ્સા કનિટ્ઠાય **સીસૂપચાલા**તિ. ઇમા તિસ્સોપિ ધમ્મસેનાપતિસ્સ કનિટ્ઠભગિનિયો, ઇમાસં પુત્તાનમ્પિ તિણ્ણં ઇદમેવ નામં. યે સન્ધાય થેરગાથાય ''ચાલે ઉપચાલે સીસૂપચાલે''તિ (થેરગા॰ ૪૨) આગતં.

ઇમા પન તિસ્સોપિ ભગિનિયો ''ધમ્મસેનાપતિ પબ્બજી''તિ સુત્વા ''ન હિ નૂન સો ઓરકો ધમ્મવિનયો, ન સા ઓરિકા પબ્બજ્જા, યત્થ અમ્હાકં અય્યો પબ્બજિતો''તિ ઉસ્સાહજાતા તિબ્બચ્છન્દા અસ્સુમુખં રુદમાનં ઞાતિપરિજનં પહાય પબ્બજિંસુ. પબ્બજિત્વા ચ ઘટેન્તિયો વાયમન્તિયો નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિંસુ. અરહત્તં પન પત્વા નિબ્બાનસુખેન ફલસુખેન વિહરન્તિ.

તાસુ ચાલા ભિક્ખુની એકદિવસં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા અન્ધવનં પવિસિત્વા દિવાવિહારં નિસીદિ. અથ નં મારો ઉપસઙ્કમિત્વા કામેહિ ઉપનેસિ. યં સન્ધાય સુત્તે વુત્તં –

> ''અથ ખો ચાલા ભિક્ખુની પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરં આદાય સાવત્થિં પિણ્ડાય પાવિસિ. સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા યેન અન્ધવનં, તેનુપસઙ્કમિ દિવાવિહારાય. અન્ધવનં અજ્ઝોગાહેત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસીદિ. અથ ખો મારો પાપિમા યેન ચાલા ભિક્ખુની, તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા ચાલં ભિક્ખુનિં એતદવોચા''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૬૭).

અન્ધવનમ્હિ દિવાવિહારં નિસિન્નં મારો ઉપસઙ્કમિત્વા બ્રહ્મચરિયવાસતો વિચ્છિન્દિતુકામો ''કં નુ ઉદ્દિસ્સ મુણ્ડાસી''તિઆદિં પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થુ ગુણે ધમ્મસ્સ ચ નિય્યાનિકભાવં પકાસેત્વા અત્તનો કતકિચ્ચભાવવિભાવનેન તસ્સ વિસયાતિક્કમં પવેદેસિ. તં સુત્વા મારો દુક્ખી દુમ્મનો તત્થેવન્તરધાયિ. અથ સા અત્તના મારેન ચ ભાસિતા ગાથા ઉદાનવસેન કથેન્તી –

૧૮૨.“સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાન, ભિક્ખુની ભાવિતિન્દ્રિયા;
પટિવિજ્ઝિ પદં સન્તં, સઙ્ખારૂપસમં સુખં.

૧૮૩.“કં નુ ઉદ્દિસ્સ મુણ્ડાસિ, સમણી વિય દિસ્સતિ;
ન ચ રોચેસિ પાસણ્ડે, કિમિદં ચરસિ મોમુહા.

૧૮૪.“ઇતો બહિદ્ધા પાસણ્ડા, દિટ્ઠિયો ઉપનિસ્સિતા;
ન તે ધમ્મં વિજાનન્તિ, ન તે ધમ્મસ્સ કોવિદા.

૧૮૫.“અત્થિ સક્યકુલે જાતો, બુદ્ધો અપ્પટિપુગ્ગલો;
સો મે ધમ્મમદેસેસિ, દિટ્ઠીનં સમતિક્કમં.

૧૮૬.“દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;
અરિયં ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

૧૮૭.“તસ્સાહં વચનં સુત્વા, વિહરિં સાસને રતા;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

૧૮૮.“સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોક્ખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા”તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાના**તિ સતિપટ્ઠાનભાવનાવસેન કાયાદીસુ અસુભદુક્ખાનિચ્ચાનત્તવસેન સતિં સુટ્ઠુ ઉપટ્ઠિતં કત્વા. **ભિક્ખુની**તિ અત્તાનં સન્ધાય વદતિ. **ભાવિતિન્દ્રિયા**તિ અરિયમગ્ગભાવનાય ભાવિતસદ્ધાદિપઞ્ચિન્દ્રિયા. **પટિવિજ્ઝિ પદં સન્ત**ન્તિ સન્તં પદં નિબ્બાનં સચ્છિકિરિયાપટિવેધેન પટિવિજ્ઝિ સચ્છાકાસિ. **સઙ્ખારૂપસમ**ન્તિ સબ્બસઙ્ખારાનં ઉપસમહેતુભૂતં. **સુખ**ન્તિ અચ્ચન્તસુખં.

“**કં નુ ઉદ્દિસ્સા**”તિ ગાથા મારેન વુત્તા. તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – ઇમસ્મિં લોકે બહૂ સમયા તેસઞ્ચ દેસેતારો બહૂ એવ તિત્થકરા, તેસુ કં નુ ખો ત્વં ઉદ્દિસ્સ **મુણ્ડાસિ** મુણ્ડિતકેસા અસિ. ન કેવલં મુણ્ડાવ, અથ ખો કાસાવધારણેન ચ સમણી વિય દિસ્સતિ. **ન ચ રોચેસિ પાસણ્ડે**તિ તાપસપરિબ્બાજકાદીનં આદાસભૂતે પાસણ્ડે તે તે સમયન્તરે નેવ રોચેસિ. **કિમિદં ચરસિ મોમુહા**તિ કિં નામિદં, યં પાસણ્ડવિહિતં ઉજું નિબ્બાનમગ્ગં પહાય અજ્જ કાલિકં કુમગ્ગં પટિપજ્જન્તી અતિવિય મૂળ્હા ચરસિ પરિબ્ભમસીતિ.

તં સુત્વા થેરી પટિવચનદાનમુખેન તં તજ્જેન્તી “**ઇતો બહિદ્ધા**”તિઆદિમાહ. તત્થ ઇતો બહિદ્ધા પાસણ્ડા નામ **ઇતો** સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાસનતો **બહિદ્ધા** કુટીસકબહુકારાદિકા. તે હિ સત્તાનં તણ્હાપાસં દિટ્ઠિપાસઞ્ચ ડેન્તિ ઓડ્ડેન્તીતિ **પાસણ્ડા**તિ વુચ્ચતિ. તેનાહ – “**દિટ્ઠિયો ઉપનિસ્સિતા**”તિ સસ્સતદિટ્ઠિગતાનિ ઉપેચ્ચ નિસ્સિતા, દિટ્ઠિગતાનિ આદિયિંસૂતિ અત્થો. યદગ્ગેન ચ દિટ્ઠિસન્નિસ્સિતા, તદગ્ગેન પાસણ્ડસન્નિસ્સિતા. **ન તે ધમ્મં વિજાનન્તી**તિ યે પાસણ્ડિનો સસ્સતદિટ્ઠિગતસન્નિસ્સિતા ‘‘અયં પવત્તિ એવં પવત્તતી’’તિ પવત્તિધમ્મમ્પિ યથાભૂતં

ન વિજાનન્તિ. **ન તે ધમ્મસ્સ કોવિદા**તિ ''અયં નિવત્તિ એવં નિવત્તતી''તિ નિવત્તિધમ્મસ્સાપિ અકુસલા, પવત્તિધમ્મમગ્ગેપિ હિ તે સંમૂળ્હા, કિમઙ્ગ પન નિવત્તિધમ્મેતિ.

એવં પાસણ્ડવાદાનં અનિય્યાનિકતં દસ્સેત્વા ઇદાનિ કં નુ ઉદ્દિસ્સ મુણ્ડાસીતિ પઞ્હં વિસ્સજ્જેતું ''**અત્થિ સક્યકુલે જાતો**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દિટ્ઠીનં સમતિક્કમ**ન્તિ સબ્બાસં દિટ્ઠીનં સમતિક્કમનુપાયં દિટ્ઠિજાલવિનિવેઠનં. સેસં વુત્તનયમેવ.

ચાલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉપચાલાથેરીગાથાવણ્ણના

સતિમતીતિઆદિકા ઉપચાલાય થેરિયા ગાથા. તસ્સા વત્થુ ચાલાય થેરિયા વત્થુમ્હિ વુત્તમેવ. અયમ્પિ હિ ચાલા વિય પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં પત્વા ઉદાનેન્તી –

૧૮૯.''સતિમતી ચક્ખુમતી, ભિક્ખુની ભાવિતિન્દ્રિયા;
પટિવિજ્ઝિ પદં સન્તં, અકાપુરિસસેવિત''ન્તિ. –

ઇમં ગાથં અભાસિ.

તત્થ **સતિમતી**તિ સતિસમ્પન્ના, પુબ્બભાગે પરમેન સતિનેપક્કેન સમન્નાગતા હુત્વા પચ્છા અરિયમગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા સતિવેપુલ્લપ્પત્તિયા ઉત્તમાય સતિયા સમન્નાગતાતિ અત્થો. **ચક્ખુમતી**તિ પઞ્ઞાચક્ખુના સમન્નાગતા, આદિતો ઉદયત્થગામિનિયા પઞ્ઞાય અરિયાય નિબ્બેધિકાય સમન્નાગતા હુત્વા પઞ્ઞાવેપુલ્લપ્પત્તિયા પરમેન પઞ્ઞાચક્ખુના સમન્નાગતાતિ વુત્તં હોતિ. **અકાપુરિસસેવિત**ન્તિ અલામકપુરિસેહિ ઉત્તમપુરિસેહિ અરિયેહિ બુદ્ધાદીહિ સેવિતં.

''કિન્નુ જાતિં ન રોચેસી''તિ ગાથા થેરિં કામેસુ ઉપહારેતુકામેન મારેન વુત્તા. ''કિં નુ ત્વં ભિક્ખુનિ ન રોચેસી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૬૭) હિ મારેન પુટ્ઠા થેરી આહ – ''જાતિં ખ્વાહં, આવુસો, ન રોચેમી''તિ. અથ નં મારો જાતસ્સ કામા પરિભોગા, તસ્મા જાતિપિ ઇચ્છિતબ્બા, કામાપિ પરિભુઞ્જિતબ્બાતિ દસ્સેન્તો –

૧૯૦.''કિન્નુ જાતિં ન રોચેસિ, જાતો કામાનિ ભુઞ્જતિ;
ભુઞ્જાહિ કામરતિયો, માહુ પચ્છાનુતાપિની''તિ. –

ગાથમાહ.

તસ્સત્થો – કિં નુ તં કારણં, યેન ત્વં ઉપચાલે જાતિં **ન રોચેસિ** ન રોચેય્યાસિ, ન તં કારણં અત્થિ. યસ્મા **જાતો કામાનિ ભુઞ્જતિ** ઇધ જાતો કામગુણસંહિતાનિ રૂપાદીનિ પટિસેવન્તો કામસુખં પરિભુઞ્જતિ. ન હિ અજાતસ્સ તં અત્થિ, તસ્મા **ભુઞ્જાહિ કામરતિયો** કામખિડ્ડારતિયો અનુભવ. **માહુ પચ્છાનુતાપિની** ''યોબ્બઞ્ઞે સતિ વિજ્જમાનેસુ ભોગેસુ ન મયા કામસુખમનુભૂત''ન્તિ પચ્છાનુતાપિની મા અહોસિ. ઇમસ્મિં લોકે ધમ્મા નામ યાવદેવ અત્થાધિગમત્થો અત્થો ચ કામસુખત્થોતિ પાકટોયમત્થોતિ અધિપ્પાયો.

તં સુત્વા થેરી જાતિયા દુક્ખનિમિત્તતં અત્તનો ચ તસ્સ વિસયાતિક્કમં વિભાવેત્વા તજ્જેન્તી –

૧૯૧.‘‘જાતસ્સ મરણં હોતિ, હત્થપાદાન છેદનં;
વધબન્ધપરિક્લેસં, જાતો દુક્ખં નિગચ્છતિ.

૧૯૨.‘‘અત્થિ સક્યકુલે જાતો, સમ્બુદ્ધો અપરાજિતો;
સો મે ધમ્મમદેસેસિ, જાતિયા સમતિક્કમં.

૧૯૩.‘‘દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;
અરિયં ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

૧૯૪.‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, વિહરિં સાસને રતા;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

૧૯૫.‘‘સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોક્ખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **જાતસ્સ મરણં હોતી**તિ યસ્મા જાતસ્સ સત્તસ્સ મરણં હોતિ, ન અજાતસ્સ. ન કેવલં મરણમેવ, અથ ખો જરારોગાદયો યત્તકાનત્થા, સબ્બેપિ તે જાતસ્સ હોન્તિ જાતિહેતુકા. તેનાહ ભગવા – ‘‘જાતિપચ્ચયા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા સમ્ભવન્તી’’તિ (મહાવ॰ ૧; વિભ॰ ૨૨૫; ઉદા॰ ૧). તેનેવાહ – ‘‘**હત્થપાદાન છેદન**’’ન્તિ હત્થપાદાનં છેદનં જાતસ્સેવ હોતિ, ન અજાતસ્સ. હત્થપાદછેદનાપદેસેન ચેત્થ બાત્તિંસ કમ્મકારણાપિ દસ્સિતા એવાતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ – ‘‘**વધબન્ધપરિક્લેસં, જાતો દુક્ખં નિગચ્છતી**’’તિ. જીવિતવિયોજનમુટ્ઠિપ્પહારાદિસઙ્ખાતં વધપરિક્લેસઞ્ચેવ અન્દુબન્ધનાદિસઙ્ખાતં બન્ધપરિક્લેસં અઞ્ઞઞ્ચ યંકિઞ્ચિ દુક્ખં નામ તં સબ્બં જાતો એવ નિગચ્છતિ, ન અજાતો, તસ્મા જાતિં ન રોચેમીતિ.

ઇદાનિ જાતિયા કામાનઞ્ચ અચ્ચન્તમેવ અત્તના સમતિક્કન્તભાવં મૂલતો પટ્ઠાય દસ્સેન્તી – ‘‘**અત્થિ સક્યકુલે જાતો**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **અપરાજિતો**તિ કિલેસમારાદિના કેનચિ ન પરાજિતો. સત્થા હિ સબ્બાભિભૂ સદેવકં લોકં અઞ્ઞદત્થુ અભિભવિત્વા ઠિતો , તસ્મા અપરાજિતો. સેસં વુત્તનયત્તા ઉત્તાનમેવ.

ઉપચાલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠકનિપાતો

૧. સીસૂપચાલાથેરીગાથાવણ્ણના

અટ્ઠકનિપાતે **ભિક્ખુની સીલસમ્પન્ના**તિઆદિકા સીસૂપચાલાય થેરિયા ગાથા. ઇમિસ્સાપિ વત્થુ ચાલાય થેરિયા વત્થુમ્હિ વુત્તનયમેવ. અયમ્પિ હિ આયસ્મતો ધમ્મસેનાપતિસ્સ પબ્બજિતભાવં સુત્વા સયમ્પિ ઉસ્સાહજાતા પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા, ઘટેન્તી વાયમન્તી નચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પત્વા ફલસમાપત્તિસુખેન વિહરન્તી એકદિવસં અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા કતકિચ્ચાતિ સોમનસ્સજાતા ઉદાનવસેન –

૧૯૬.‘‘ભિક્ખુની સીલસમ્પન્ના, ઇન્દ્રિયેસુ સુસંવુતા;
અધિગચ્છે પદં સન્તં, અસેચનકમોજવ’’ન્તિ. – ગાથમાહ;

તત્થ **સીલસમ્પન્ના**તિ પરિસુદ્ધેન ભિક્ખુનિસીલેન સમન્નાગતા પરિપુણ્ણા. **ઇન્દ્રિયેસુ સુસંવુતા**તિ મનચ્છટ્ઠેસુ ઇન્દ્રિયેસુ સુટ્ઠુ સંવુતા, રૂપાદિઆરમ્મણે ઇટ્ઠે રાગં, અનિટ્ઠે દોસં, અસમપેક્ખને મોહઞ્ચ પહાય સુટ્ઠુ પિહિતિન્દ્રિયા. **અસેચનકમોજવ**ન્તિ કેનચિ અનાસિત્તકં ઓજવન્તં સભાવમધુરં સબ્બસ્સાપિ કિલેસરોગસ્સ વૂપસમનોસધભૂતં અરિયમગ્ગં, નિબ્બાનમેવ વા. અરિયમગ્ગમ્પિ હિ નિબ્બાનત્થિકેહિ પટિપજ્જિતબ્બતો કિલેસપરિળાહાભાવતો ચ પદં સન્તન્તિ વત્તું વટ્ટતિ.

૧૯૭.‘‘તાવતિંસા ચ યામા ચ, તુસિતા ચાપિ દેવતા;
નિમ્માનરતિનો દેવા, યે દેવા વસવત્તિનો;
તત્થ ચિત્તં પણીધેહિ, યત્થ તે વુસિતં પુરે’’તિ. –

અયં ગાથા કામસઙ્ગેસુ નિકન્તિં ઉપ્પાદેહીતિ તત્થ ઉય્યોજનવસેન થેરિં સમાપત્તિયા ચાવેતુકામેન મારેન વુત્તા.

તત્થ સહપુઞ્ઞકારિનો તેત્તિંસ જના યત્થ ઉપપન્ના, તં ઠાનં તાવતિંસન્તિ. તત્થ નિબ્બત્તા સબ્બેપિ દેવપુત્તા **તાવતિંસા**. કેચિ પન ‘‘તાવતિંસાતિ તેસં દેવાનં નામમેવા’’તિ વદન્તિ. દ્વીહિ દેવલોકેહિ વિસિટ્ઠં દિબ્બં સુખં યાતા ઉપયાતા સમ્પન્નાતિ **યામા**. દિબ્બાય સમ્પત્તિયા તુટ્ઠા પહટ્ઠાતિ **તુસિતા**. પકતિપટિયત્તારમ્મણતો અતિરેકેન રમિતુકામતાકાલે યથારુચિતે ભોગે નિમ્મિનિત્વા રમન્તીતિ **નિમ્માનરતિનો**. ચિત્તરુચિં ઞત્વા પરેહિ નિમ્મિતેસુ ભોગેસુ વસં વત્તેન્તીતિ **વસવત્તિનો**. **તત્થ ચિત્તં પણીધેહી**તિ તસ્મિં તાવતિંસાદિકે દેવનિકાયે તવ ચિત્તં ઠપેહિ, ઉપપજ્જનાય નિકન્તિં કરોહિ. ચાતુમહારાજિકાનં ભોગા ઇતરેહિ નિહીનાતિ અધિપ્પાયેન તાવતિંસાદયોવ વુત્તા. **યત્થ તે વુસિતં પુરે**તિ યેસુ દેવનિકાયેસુ તયા પુબ્બે વુત્થં. અયં કિર પુબ્બે દેવેસુ ઉપ્પજ્જન્તી, તાવતિંસતો પટ્ઠાય પઞ્ચકામસગ્ગે સોધેત્વા પુન હેટ્ઠતો ઓતરન્તી, તુસિતેસુ ઠત્વા તતો ચવિત્વા ઇદાનિ મનુસ્સેસુ નિબ્બત્તા.

તં સુત્વા થેરી – ‘‘તિટ્ઠતુ, માર, તયા વુત્તકામલોકો. અઞ્ઞોપિ સબ્બો લોકો રાગગ્ગિઆદીહિ આદિત્તો સમ્પજ્જલિતો. ન તત્થ વિઞ્ઞૂનં ચિત્તં રમતી’’તિ કામતો ચ લોકતો ચ અત્તનો વિનિવત્તિતમાનસતં દસ્સેત્વા મારં તજ્જેન્તી –

૧૯૮.‘‘યામા ચ‘‘તાવતિંસા ચ યામા ચ, તુસિતા ચાપિ દેવતા;
નિમ્માનરતિનો દેવા, યે દેવા વસવત્તિનો.

૧૯૯.‘‘કાલં કાલં ભવા ભવં, સક્કાયસ્મિં પુરક્ખતા;
અવીતિવત્તા સક્કાયં, જાતિમરણસારિનો.

૨૦૦.‘‘સબ્બો આદીપિતો લોકો, સબ્બો લોકો પદીપિતો;
સબ્બો પજ્જલિતો લોકો, સબ્બો લોકો પકમ્પિતો.

૨૦૧.‘‘અકમ્પિયં અતુલિયં, અપુથુજ્જનસેવિતં;
બુદ્ધો ધમ્મમદેસેસિ, તત્થ મે નિરતો મનો.

૨૦૨.‘‘તસ્સાહં વચનં સુત્વા, વિહરિં સાસને રતા;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

૨૦૩.‘‘સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોક્ખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **કાલં કાલ**ન્તિ તં તં કાલં. **ભવા ભવ**ન્તિ ભવતો ભવં. **સક્કાયસ્મિ**ન્તિ ખન્ધપઞ્ચકે. **પુરક્ખતા**તિ પુરક્ખારકારિનો. ઇદં વુત્તં હોતિ – માર, તયા વુત્તા તાવતિંસાદયો દેવા ભવતો ભવં ઉપગચ્છન્તા અનિચ્ચતાદિઅનેકાદીનવાકુલે સક્કાયે પતિટ્ઠિતા, તસ્મા તસ્મિં ભવે ઉપ્પત્તિકાલે, વેમજ્ઝકાલે, પરિયોસાનકાલેતિ તસ્મિં તસ્મિં કાલે સક્કાયમેવ પુરક્ખત્વા ઠિતા. તતો એવ અવીતિવત્તા સક્કાયં નિસ્સરણાભિમુખા અહુત્વા સક્કાયતીરમેવ અનુપરિધાવન્તા જાતિમરણસારિનો રાગાદીહિ અનુગતત્તા પુનપ્પુનં જાતિમરણમેવ અનુસ્સરન્તિ, તતો ન વિમુચ્ચન્તીતિ.

સબ્બો આદીપિતો લોકોતિ, માર, ન કેવલં તયા વુત્તકામલોકોયેવ ધાતુત્તયસઙ્ખાતો, સબ્બોપિ લોકો રાગગ્ગિઆદીહિ એકાદસહિ આદિત્તો. તેહિયેવ પુનપ્પુનં આદીપિતતાય **પદીપિતો**. નિરન્તરં એકજાલીભૂતતાય **પજ્જલિતો**. તણ્હાય સબ્બકિલેસેહિ ચ ઇતો ચિતો ચ કમ્પિતતાય ચલિતતાય **પકમ્પિતો**.

એવં આદિત્તે પજ્જલિતે પકમ્પિતે ચ લોકે કેનચિપિ કમ્પેતું ચાલેતું અસક્કુણેય્યતાય **અકમ્પિયં**, ગુણતો ‘‘એત્તકો’’તિ તુલેતું અસક્કુણેય્યતાય અત્તના સદિસસ્સ અભાવતો ચ **અતુલિયં**. બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ એવ ગોચરભાવનાભિગમતો સેવિતત્તા **અપુથુજ્જનસેવિતં**. **બુદ્ધો** ભગવા મગ્ગફલનિબ્બાનપ્પભેદં નવવિધં લોકુત્તરધમ્મં મહાકરુણાય સઞ્ચોદિતમાનસો **અદેસેસિ** સદેવકસ્સ લોકસ્સ કથેસિ પવેદેસિ. **તત્થ** તસ્મિં અરિયધમ્મે મય્હં મનો **નિરતો** અભિરતો, ન તતો વિનિવત્તતીતિ અત્થો. સેસં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

સીસૂપચાલાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવકનિપાતો

૧. વડ્ઢમાતુથેરીગાથાવણ્ણના

નવકનિપાતે **મા સુ તે વડ્ઢ લોકમ્હી**તિઆદિકા વડ્ઢમાતાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, અનુક્કમેન સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ભારુકચ્છકનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા પતિકુલં ગતા એકં પુત્તં વિજાયિ. તસ્સ **વડ્ઢો**તિ નામં અહોસિ. તતો પટ્ઠાય સા **વડ્ઢમાતા**તિ વોહરીયિત્થ. સા ભિક્ખૂનં સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા પુત્તં ઞાતીનં નિય્યાદેત્વા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિ. ઇતો પરં યં વત્તબ્બં, તં વડ્ઢત્થેરસ્સ વત્થુમ્હિ (થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૨.વડ્ઢત્થેરગાથાવણ્ણના) આગતમેવ. વડ્ઢત્થેરઞ્હિ અત્તનો પુત્તં સન્તરુત્તરં એકકં ભિક્ખુનુપસ્સયે અત્તનો દસ્સનત્થાય ઉપગતં અયં થેરી ''કસ્મા ત્વં એકકો સન્તરુત્તરોવ ઇધાગતો''તિ ચોદેત્વા ઓવદન્તી –

૨૦૪.''મા સુ તે વડ્ઢ લોકમ્હિ, વનથો અહુ કુદાચનં;
મા પુત્તક પુનપ્પુનં, અહુ દુક્ખસ્સ ભાગિમા.

૨૦૫.''સુખઞ્હિ વડ્ઢ મુનયો, અનેજા છિન્નસંસયા;
સીતિભૂતા દમપ્પત્તા, વિહરન્તિ અનાસવા.

૨૦૬.''તેહાનુચિણ્ણં ઇસીહિ, મગ્ગં દસ્સનપત્તિયા;
દુક્ખસ્સન્તકિરિયાય, ત્વં વડ્ઢ અનુબ્રૂહયા''તિ. –

ઇમા તિસ્સો ગાથા અભાસિ.

તત્થ **મા સુ તે વડ્ઢ લોકમ્હિ, વનથો અહુ કુદાચનન્તિ સૂ**તિ નિપાતમત્તં. વડ્ઢ, પુત્તક, સબ્બસ્મિમ્પિ સત્તલોકે, સઙ્ખારલોકે ચ કિલેસવનથો તુય્હં કદાચિપિ મા અહુ મા અહોસિ . તત્થ કારણમાહ – ''**મા**, **પુત્તક**, **પુનપ્પુનં**, **અહુ દુક્ખસ્સ ભાગિમા**''તિ વનથં અનુચ્છિન્દન્તો તં નિમિત્તસ્સ પુનપ્પુનં અપરાપરં જાતિઆદિદુક્ખસ્સ ભાગી મા અહોસિ.

એવં વનથસ્સ અસમુચ્છેદે આદીનવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સમુચ્છેદે આનિસંસં દસ્સેન્તી ''**સુખઞ્હિ વડ્ઢા**''તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – પુત્તક, **વડ્ઢ** મોનેય્યધમ્મસમન્નાગતેન **મુનયો**, એજાસઙ્ખાતાય તણ્હાય અભાવેન **અનેજા**, દસ્સનમગ્ગેનેવ પહીનવિચિકિચ્છતાય **છિન્નસંસયા**, સબ્બકિલેસપરિળાહાભાવેન **સીતિભૂતા**, ઉત્તમસ્સ દમથસ્સ અધિગતત્તા **દમપ્પત્તા અનાસવા** ખીણાસવા સુખં વિહરન્તિ, ન તેસં એતરહિ ચેતોદુક્ખં અત્થિ, આયતિં પન સબ્બમ્પિ દુક્ખં ન ભવિસ્સતેવ.

યસ્મા ચેતેવં, તસ્મા **તેહાનુચિણ્ણં ઇસીહિ**...પે॰... **અનુબ્રૂહયા**તિ તેહિ ખીણાસવેહિ ઇસીહિ અનુચિણ્ણં પટિપન્નં સમથવિપસ્સનામગ્ગં ઞાણદસ્સનસ્સ અધિગમાય સકલસ્સાપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાય વડ્ઢ, ત્વં અનુબ્રૂહય વડ્ઢેય્યાસીતિ.

તં સુત્વા વડ્ઢત્થેરો ''અદ્ધા મમ માતા અરહત્તે પતિટ્ઠિતા''તિ ચિન્તેત્વા તમત્થં પવેદેન્તો –

૨૦૭.''વિસારદાવ ભણસિ, એતમત્થં જનેત્તિ મે;
મઞ્ઞામિ નૂન મામિકે, વનથો તે ન વિજ્જતી''તિ. – ગાથમાહ;

તત્થ **વિસારદાવ ભણસિ, એતમત્થં જનેત્તિ મે**તિ ''મા સુ તે વડ્ઢ લોકમ્હિ, વનથો અહુ કુદાચન''ન્તિ એતમત્થં એતં ઓવાદં, અમ્મ, વિગતસારજ્જા કત્થચિ અલગ્ગા અનલ્લીનાવ હુત્વા મય્હં વદસિ. તસ્મા **મઞ્ઞામિ નૂન મામિકે, વનથો તે ન વિજ્જતી**તિ, નૂન **મામિકે** મય્હં, અમ્મ, ગેહસિતપેમમત્તોપિ **વનથો** તુય્હં મયિ ન વિજ્જતીતિ મઞ્ઞામિ, ન મામિકાતિ અત્થો.

તં સુત્વા થેરી ''અણુમત્તોપિ કિલેસો કત્થચિપિ વિસયે મમ ન વિજ્જતી''તિ વત્વા અત્તનો કતકિચ્ચતં પકાસેન્તી –

૨૦૮.''યે કેચિ વડ્ઢ સઙ્ખારા, હીના ઉક્કટ્ઠમજ્ઝિમા;
અણૂપિ અણુમત્તોપિ, વનથો મે ન વિજ્જતિ.

૨૦૯.''સબ્બે મે આસવા ખીણા, અપ્પમત્તસ્સ ઝાયતો;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન''ન્તિ. –

ઇમં ગાથાદ્વયમાહ.

તત્થ **યે કેચી**તિ અનિયમવચનં. **સઙ્ખારા**તિ સઙ્ખતધમ્મા. **હીના**તિ લામકા પતિકુટ્ઠા. **ઉક્કટ્ઠમજ્ઝિમા**તિ પણીતા ચેવ મજ્ઝિમા ચ. તેસુ વા અસઙ્ખતા હીના જાતિસઙ્ખતા ઉક્કટ્ઠા, ઉભયવિમિસ્સિતા મજ્ઝિમા. હીનેહિ વા છન્દાદીહિ નિબ્બત્તિતા હીના, મજ્ઝિમેહિ મજ્ઝિમા, પણીતેહિ ઉક્કટ્ઠા. અકુસલા ધમ્મા વા હીના, લોકુત્તરા ધમ્મા ઉક્કટ્ઠા, ઇતરા મજ્ઝિમા. **અણૂપિ અણુમત્તોપી**તિ ન કેવલં તયિ એવ, અથ ખો યે કેચિ હીનાદિભેદભિન્ના સઙ્ખારા. તેસુ સબ્બેસુ અણૂપિ અણુમત્તોપિ અતિપરિત્તકોપિ વનથો મય્હં ન વિજ્જતિ.

તત્થ કારણમાહ – ''**સબ્બે મે આસવા ખીણા, અપ્પમત્તસ્સ ઝાયતો**''તિ. તત્થ **અપ્પમત્તસ્સ ઝાયતો**તિ અપ્પમત્તાય ઝાયન્તિયા, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન હેતં વુત્તં. એત્થ ચ યસ્મા તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, તસ્મા કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં. યસ્મા અપ્પમત્તા ઝાયિની, તસ્મા સબ્બે મે આસવા ખીણા, અણૂપિ અણુમત્તોપિ વનથો મે ન વિજ્જતીતિ યોજના.

એવં વુત્તઓવાદં અઙ્કુસં કત્વા સઞ્જાતસંવેગો થેરો વિહારં ગન્ત્વા દિવાટ્ઠાને નિસિન્નો વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા સઞ્જાતસોમનસ્સો માતુ સન્તિકં ગન્ત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તો –

૨૧૦.''ઉળારં વત મે માતા, પતોદં સમવસ્સરિ;
પરમત્થસઞ્હિતા ગાથા, યથાપિ અનુકમ્પિકા.

૨૧૧.''તસ્સાહં વચનં સુત્વા, અનુસિટ્ઠિં જનેત્તિયા;

धम्मसंवेगमापादिं, योगक्खेमस्स पत्तिया.

२१२.‘‘सोहं पधानपहितत्तो, रत्तिन्दिवमतन्दितो;
मातरा चोदितो सन्ते, अफुसिं सन्तिमुत्तम’’न्ति. –

इमा तिस्सो गाथा अभासि.

અથ થેરી અત્તનો વચનં અઙ્કુસં કત્વા પુત્તસ્સ અરહત્તપ્પત્તિયા આરાધિતચિત્તા તેન ભાસિતગાથા સયં પચ્ચનુભાસિ. એવં તાપિ થેરિયા ગાથા નામ જાતા.

તત્થ **ઉળાર**ન્તિ વિપુલં મહન્તં. **પતોદ**ન્તિ ઓવાદપતોદં. **સમવસ્સરી**તિ સમ્મા પવત્તેસિ વતાતિ યોજના. કો પન સો પતોદોતિ આહ ‘‘**પરમત્થસઞ્હિતા ગાથા**’’તિ. તં ‘‘મા સુ તે, વડ્ઢ, લોકમ્હી’’તિઆદિકા ગાથા સન્ધાય વદતિ. **યથાપિ અનુકમ્પિકા**તિ યથા અઞ્ઞાપિ અનુગ્ગાહિકા, એવં મય્હં માતા પવત્તિનિવત્તિવિભાવનગાથાસઞ્ઞિતં ઉળારં પતોદં પાજનદણ્ડકં મમ ઞાણવેગસમુત્તેજં પવત્તેસીતિ અત્થો.

ધમ્મસંવેગમાપાદિન્તિ ઞાણભયાવહત્તા અતિવિય મહન્તં ભિંસનં સંવેગં આપજ્જિં.

પધાનપહિતત્તોતિ ચતુબ્બિધસમ્મપ્પધાનયોગેન દિબ્બાનં પટિપેસિતચિત્તો. **અફુસિં સન્તિમુત્તમ**ન્તિ અનુત્તરં સન્તિં નિબ્બાનં ફુસિં અધિગચ્છિન્તિ અત્થો.

વડ્ઢમાતુથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવકનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. એકાદસકનિપાતો

૧. કિસાગોતમીથેરીગાથાવણ્ણના

એકાદસકનિપાતે **કલ્યાણમિત્તતા**તિઆદિકા કિસાગોતમિયા થેરિયા ગાથા. અયં કિર પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં લૂખચીવરધારીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં દુગ્ગતકુલે નિબ્બત્તિ. **ગોતમી**તિસ્સા નામં અહોસિ. કિસસરીરતાય પન ''કિસાગોતમી''તિ વોહરીયિત્થ. તં પતિકુલં ગતં દુગ્ગતકુલસ્સ ધીતાતિ પરિભવિંસુ. સા એકં પુત્તં વિજાયિ. પુત્તલાભેન ચસ્સા સમ્માનં અકંસુ. સો પનસ્સા પુત્તો આધાવિત્વા પરિધાવિત્વા કીળનકાલે કાલમકાસિ. તેનસ્સા સોકુમ્માદો ઉપ્પજ્જિ.

સા ''અહં પુબ્બે પરિભવપત્તા હુત્વા પુત્તસ્સ જાતકાલતો પટ્ઠાય સક્કારં પાપુણિં , ઇમે મય્હં પુત્તં બહિ છડ્ડેતુમ્પિ વાયમન્તી''તિ સોકુમ્માદવસેન મતકળેવરં અઙ્કેનાદાય ''પુત્તસ્સ મે ભેસજ્જં દેથા''તિ ગેહદ્વારપટિપાટિયા નગરે વિચરતિ. મનુસ્સા ''ભેસજ્જં કુતો''તિ પરિભાસન્તિ. સા તેસં કથં ન ગણ્હાતિ. અથ નં એકો પણ્ડિતપુરિસો ''અયં પુત્તસોકેન ચિત્તવિક્ખેપં પત્તા, એતિસ્સા ભેસજ્જં દસબલોયેવ જાનિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા, ''અમ્મ, તવ પુત્તસ્સ ભેસજ્જં સમ્માસમ્બુદ્ધં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છા''તિ આહ. સા સત્થુ ધમ્મદેસનાવેલાયં વિહારં ગન્ત્વા ''પુત્તસ્સ મે ભેસજ્જં દેથ ભગવા''તિ આહ. સત્થા તસ્સા ઉપનિસ્સયં દિસ્વા ''ગચ્છ નગરં પવિસિત્વા યસ્મિં ગેહે કોચિ મતપુબ્બો નત્થિ, તતો સિદ્ધત્થકં આહરા''તિ આહ. સા ''સાધુ, ભન્તે''તિ તુટ્ઠમાનસા નગરં પવિસિત્વા પઠમગેહેયેવ ''સત્થા મમ પુત્તસ્સ ભેસજ્જત્થાય સિદ્ધત્થકં આહરાપેતિ. સચે એતસ્મિં ગેહે કોચિ મતપુબ્બો નત્થિ, સિદ્ધત્થકં મે દેથા''તિ આહ. કો ઇધ મતે ગણેતું સક્કોતીતિ. કિં તેન હિ અલં સિદ્ધત્થકેહીતિ દુતિયં તતિયં ઘરં ગન્ત્વા બુદ્ધાનુભાવેન વિગતુમ્માદા પકતિચિત્તે ઠિતા ચિન્તેસિ – ''સકલનગરે અયમેવ નિયમો ભવિસ્સતિ, ઇદં હિતાનુકમ્પિના ભગવતા દિટ્ઠં ભવિસ્સતી''તિ સંવેગં લભિત્વા તતોવ બહિ નિક્ખમિત્વા પુત્તં આમકસુસાને છડ્ડેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''ન ગામધમ્મો નિગમસ્સ ધમ્મો, ન ચાપિયં એકકુલસ્સ ધમ્મો;
> સબ્બસ્સ લોકસ્સ સદેવકસ્સ, એસેવ ધમ્મો યદિદં અનિચ્ચતા''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૮૨);

એવઞ્ચ પન વત્વા સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. અથ નં સત્થા ''લદ્ધો તે, ગોતમિ, સિદ્ધત્થકો''તિ આહ. ''નિટ્ઠિતં, ભન્તે, સિદ્ધત્થકેન કમ્મં, પતિટ્ઠા પન મે હોથા''તિ આહ. અથસ્સા સત્થા –

> ''તં પુત્તપસુસમ્મત્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
> સુત્તં ગામં મહોઘોવ, મચ્ચુ આદાય ગચ્છતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૭) –

ગાથમાહ .

ગાથાપરિયોસાને યથાઠિતાવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા પબ્બજ્જં અનુજાનિ. સા સત્થારં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા વન્દિત્વા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પદં લભિત્વા

નચિરસ્સેવ યોનિસોમનસિકારેન કમ્મં કરોન્તી વિપસ્સનં વડ્ઢેસિ. અથસ્સા સત્થા –

> ‘‘યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં અમતં પદં;
> એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો અમતં પદ’’ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૪) –

ઇમં ઓભાસગાથમાહ.

સા ગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિત્વા પરિક્ખારવલઞ્જે પરમુક્કટ્ઠા હુત્વા તીહિ લૂખેહિ સમન્નાગતં ચીવરં પારુપિત્વા વિચરિ. અથ નં સત્થા જેતવને નિસિન્નો ભિક્ખુનિયો પટિપાટિયા ઠાનન્તરે ઠપેન્તો લૂખચીવરધારીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ‘‘સત્થારં નિસ્સાય મયા અયં વિસેસો લદ્ધો’’તિ કલ્યાણમિત્તતાય પસંસામુખેન ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૧૩.‘‘કલ્યાણમિત્તતા મુનિના, લોકં આદિસ્સ વણ્ણિતા;
કલ્યાણમિત્તે ભજમાનો, અપિ બાલો પણ્ડિતો અસ્સ.

૨૧૪.‘‘ભજિતબ્બા સપ્પુરિસા, પઞ્ઞા તથા વડ્ઢતિ ભજન્તાનં;
ભજમાનો સપ્પુરિસે, સબ્બેહિપિ દુક્ખેહિ પમુચ્ચેય્ય.

૨૧૫.‘‘દુક્ખઞ્ચ વિજાનેય્ય, દુક્ખસ્સ ચ સમુદયં નિરોધં;
અટ્ઠઙ્ગિકઞ્ચ મગ્ગં, ચત્તારિપિ અરિયસચ્ચાનિ.

૨૧૬.‘‘દુક્ખો ઇત્થિભાવો, અક્ખાતો પુરિસદમ્મસારથિના;
સપત્તિકમ્પિ હિ દુક્ખં, અપ્પેકચ્ચા સકિં વિજાતાયો.

૨૧૭.‘‘ગલકે અપિ કન્તન્તિ, સુખુમાલિનિયો વિસાનિ ખાદન્તિ;
જનમારકમજ્ઝગતા, ઉભોપિ બ્યસનાનિ અનુભોન્તિ.

૨૧૮.‘‘ઉપવિજઞ્ઞા ગચ્છન્તી, અદ્દસાહં પતિં મતં;
પન્થમ્હિ વિજાયિત્વાન, અપ્પત્તાવ સકં ઘરં.

૨૧૯.‘‘દ્વે પુત્તા કાલકતા, પતી ચ પન્થે મતો કપણિકાય;
માતા પિતા ચ ભાતા, ડય્હન્તિ ચ એકચિતકાયં.

૨૨૦.‘‘ખીણકુલીને કપણે, અનુભૂતં તે દુખં અપરિમાણં;
અસ્સૂ ચ તે પવત્તં, બહૂનિ ચ જાતિસહસ્સાનિ.

૨૨૧.‘‘વસિતા સુસાનમજ્ઝે, અથોપિ ખાદિતાનિ પુત્તમંસાનિ;
હતકુલિકા સબ્બગરહિતા, મતપતિકા અમતમધિગચ્છિં.

૨૨૨.‘‘ભાવિતો મે મગ્ગો, અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો અમતગામી;

નિબ્બાનં સચ્છિકતં, ધમ્માદાસં અવેક્ખિંહં.

૨૨૩.‘‘અહમમ્હિ કન્તસલ્લા, ઓહિતભારા કતઞ્હિ કરણીયં;
કિસાગોતમી થેરી, વિમુત્તચિત્તા ઇમં ભણી’’તિ.

તત્થ **કલ્યાણમિત્તતા**તિ કલ્યાણો ભદ્દો સુન્દરો મિત્તો એતસ્સાતિ કલ્યાણમિત્તો. યો યસ્સ સીલાદિગુણસમાદપેતા, અઘસ્સ ઘાતા, હિતસ્સ વિધાતા, એવં સબ્બાકારેન ઉપકારો મિત્તો હોતિ, સો પુગ્ગલો કલ્યાણમિત્તો, તસ્સ ભાવો કલ્યાણમિત્તતા, કલ્યાણમિત્તવન્તતા. **મુનિના**તિ સત્થારા. **લોકં આદિસ્સ વણ્ણિતા**તિ કલ્યાણમિત્તે અનુગન્તબ્બન્તિ સત્તલોકં ઉદ્દિસ્સ –

> ‘‘સકલમેવિદં, આનન્દ, બ્રહ્મચરિયં યદિદં કલ્યાણમિત્તતા કલ્યાણસહાયતા કલ્યાણસમ્પવઙ્કતા’’ (સં॰ નિ॰ ૫.૨). ‘‘કલ્યાણમિત્તસ્સેતં, મેઘિય, ભિક્ખુનો પાટિકઙ્ખં કલ્યાણસહાયસ્સ કલ્યાણસમ્પવઙ્કસ્સ યં સીલવા ભવિસ્સતિ પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરિસ્સતી’’તિ (ઉદા॰ ૩૧) ચ એવમાદિના પસંસિતા.

કલ્યાણમિત્તે ભજમાનોતિઆદિ કલ્યાણમિત્તતાય આનિસંસદસ્સનં. તત્થ **અપિ બાલો પણ્ડિતો અસ્સા**તિ કલ્યાણમિત્તે ભજમાનો પુગ્ગલો પુબ્બે સુતાદિવિરહેન બાલોપિ સમાનો અસ્સુતસવનાદિના પણ્ડિતો ભવેય્ય.

ભજિતબ્બા સપ્પુરિસાતિ બાલસ્સાપિ પણ્ડિતભાવહેતુતો બુદ્ધાદયો સપ્પુરિસા કાલેન કાલં ઉપસઙ્કમનાદિના સેવિતબ્બા. **પઞ્ઞા તથા પવડ્ઢતિ ભજન્તાનન્તિ** કલ્યાણમિત્તે ભજન્તાનં તથા પઞ્ઞા વડ્ઢતિ બ્રૂહતિ પારિપૂરિં ગચ્છતિ. યથા તેસુ યો કોચિ ખત્તિયાદિકો ભજમાનો સપ્પુરિસે સબ્બેહિપિ જાતિઆદિદુક્ખેહિ પમુચ્ચેય્યાતિ યોજના.

મુચ્ચનવિધિં પન કલ્યાણમિત્તવિધિના દસ્સેતું ‘‘**દુક્ખઞ્ચ વિજાનેય્યા**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ચત્તારિ અરિયસચ્ચાની**તિ દુક્ખઞ્ચ દુક્ખસમુદયઞ્ચ નિરોધઞ્ચ અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગઞ્ચાતિ ઇમાનિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ **વિજાનેય્ય** પટિવિજ્ઝેય્યાતિ યોજના.

‘‘**દુક્ખો ઇત્થિભાવો**’’તિઆદિકા દ્વે ગાથા અઞ્ઞતરાય યક્ખિનિયા ઇત્થિભાવં ગરહન્તિયા ભાસિતા. તત્થ **દુક્ખો ઇત્થિભાવો અક્ખાતો**તિ ચપલતા, ગબ્ભધારણં, સબ્બકાલં પરપટિબદ્ધવુત્તિતાતિ એવમાદીહિ આદીનવેહિ ઇત્થિભાવો દુક્ખોતિ, **પુરિસદમ્મસારથિના** ભગવતા કથિતો. **સપત્તિકમ્પિ દુક્ખન્તિ** સપત્તવાસો સપત્તિયા સદ્ધિં સંવાસોપિ દુક્ખો, અયમ્પિ ઇત્થિભાવે આદીનવોતિ અધિપ્પાયો. **અપ્પેકચ્ચા સકિં વિજાતાયો**તિ એકચ્ચા ઇત્થિયો એકવારમેવ વિજાતા, પઠમગબ્ભે વિજાયનદુક્ખં અસહન્તિયો. **ગલકે અપિ કન્તન્તી**તિ અત્તનો ગીવમ્પિ છિન્દન્તિ. **સુખુમાલિનિયો વિસાનિ ખાદન્તી**તિ સુખુમાલસરીરા અત્તનો સુખુમાલભાવેન ખેદં અવિસહન્તિયો વિસાનિપિ ખાદન્તિ. **જનમારકમજ્ઝગતા**તિ જનમારકો વુચ્ચતિ મૂળ્હગબ્ભો. માતુગામજનસ્સ મારકો, મજ્ઝગતા જનમારકા કુચ્છિગતા, મૂળ્હગબ્ભાતિ અત્થો. **ઉભોપિ બ્યસનાનિ અનુભોન્તી**તિ ગબ્ભો ગબ્ભિની ચાતિ દ્વેપિ જના મરણઞ્ચ મારણન્તિકબ્યસનાનિ ચ પાપુણન્તિ. અપરે પન ભણન્તિ ‘‘જનમારકા નામ કિલેસા, તેસં મજ્ઝગતા કિલેસસન્તાનપતિતા ઉભોપિ જાયાપતિકા ઇધ કિલેસપરિળાહવસેન, આયતિં દુગ્ગતિપરિક્કિલેસવસેન બ્યસનાનિ પાપુણન્તી’’તિ. ઇમા કિર દ્વે ગાથા સા યક્ખિની પુરિમત્તભાવે અત્તનો અનુભૂતદુક્ખં અનુસ્સરિત્વા આહ. થેરી પન ઇત્થિભાવે આદીનવવિભાવનાય પચ્ચનુભાસન્તી અવોચ.

“**ઉપવિજઞ્ઞા ગચ્છન્તી**”તિઆદિકા દ્વે ગાથા પટાચારાય થેરિયા પવત્તિં આરબ્ભ ભાસિતા. તત્થ **ઉપવિજઞ્ઞા ગચ્છન્તી**તિ ઉપગતવિજાયનકાલા મગ્ગં ગચ્છન્તી, અપત્તાવ સકં ગેહં પન્થે વિજાયિત્વાન પતિં મતં અદ્દસં અહન્તિ યોજના.

કપણિકાયાતિ વરાકાય. ઇમા કિર દ્વે ગાથા પટાચારાય તદા સોકુમ્માદપત્તાય વુત્તાકારસ્સ અનુકરણવસેન ઇત્થિભાવે આદીનવવિભાવનત્થમેવ થેરિયા વુત્તા.

ઉભયમ્પેતં ઉદાહરણભાવેન આનેત્વા ઇદાનિ અત્તનો અનુભૂતં દુક્ખં વિભાવેન્તી “**ખીણકુલિને**”તિઆદિમાહ. તત્થ **ખીણકુલિને**તિ ભોગાદીહિ પારિજુઞ્ઞપત્તકુલિકે. **કપણે**તિ પરમઅવઞ્ઞાતં પત્તે. ઉભયઞ્ચેતં અત્તનો એવ આમન્તનવચનં. **અનુભૂતં તે દુખં અપરિમાણન્તિ** ઇમસ્મિં અત્તભાવે, ઇતો પુરિમત્તભાવેસુ વા અનપ્પકં દુક્ખં તયા અનુભવિતં. ઇદાનિ તં દુક્ખં એકદેસેન વિભજિત્વા દસ્સેતું “**અસ્સૂ ચ તે પવત્ત**”**ન્તિઆદિ વુત્તં**.તસ્સત્થો – ઇમસ્મિં અનમતગ્ગે સંસારે પરિબ્ભમન્તિયા બહુકાનિ જાતિસહસ્સાનિ સોકાભિભૂતાય અસ્સુ ચ પવત્તં, અવિસેસિતં કત્વા વુત્તઞ્ચેતં, મહાસમુદ્દસ્સ ઉદકતોપિ બહુકમેવ સિયા.

વસિતા સુસાનમજ્ઝેતિ મનુસ્સમંસખાદિકા સુનખી સિઙ્ગાલી ચ હુત્વા સુસાનમજ્ઝે વુસિતા. **ખાદિતાનિ પુત્તમંસાની**તિ બ્યગ્ઘદીપિબિળારાદિકાલે પુત્તમંસાનિ ખાદિતાનિ. **હતકુલિકા**તિ વિનટ્ઠકુલવંસા. **સબ્બગરહિતા**તિ સબ્બેહિ ઘરવાસીહિ ગરહિતા ગરહપ્પત્તા. **મતપતિકા**તિ વિધવા. ઇમે પન તયો પકારે પુરિમત્તભાવે અત્તનો અનુપ્પત્તે ગહેત્વા વદતિ. એવંભૂતાપિ હુત્વા અધિચ્ચ લદ્ધાય કલ્યાણમિત્તસેવાય **અમતમધિગચ્છિ**,નિબ્બાનં અનુપ્પત્તા.

ઇદાનિ તમેવ અમતાધિગમં પાકટં કત્વા દસ્સેતું “**ભાવિતો**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ભાવિતો**તિ વિભાવિતો ઉપ્પાદિતો વડ્ઢિતો ભાવનાભિસમયવસેન પટિવિદ્ધો. **ધમ્માદાસં અવેક્ખિંહ**ન્તિ ધમ્મમયં આદાસં અદ્દક્ખિં અપસ્સિં અહં.

અહમમ્હિ કન્તસલ્લાતિ અરિયમગ્ગેન સમુચ્છિન્નગારાદિસલ્લા અહં અમ્હિ. **ઓહિતભારા**તિ ઓરોપિતકામખન્ધકિલેસાભિસઙ્ખારભારા. **કતમ્હિ કરણીય**ન્તિ પરિઞ્ઞાદિભેદં સોળસવિધમ્પિ કિચ્ચં કતં પરિયોસિતં. **સુવિમુત્તચિત્તા ઇમં ભણી**તિ સબ્બસો વિમુત્તચિત્તા કિસાગોતમી થેરી ઇમમત્થં ‘‘કલ્યાણમિત્તતા’’તિઆદિના ગાથાબન્ધવસેન અભણીતિ અત્તાનં પરં વિય થેરી વદતિ. તત્રિદં ઇમિસ્સા થેરિયા **અપદાનં** (અપ॰ થેરી ૨.૩.૫૫-૯૪) –

‘‘પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

‘‘તદાહં હંસવતિયં, જાતા અઞ્ઞતરે કુલે;
ઉપેત્વા તં નરવરં, સરણં સમુપાગમિં.

‘‘ધમ્મઞ્ચ તસ્સ અસ્સોસિં, ચતુસચ્ચૂપસઞ્હિતં;
મધુરં પરમસ્સાદં, વટ્ટસન્તિસુખાવહં.

‘‘તદા ચ ભિક્ખુનિં વીરો, લૂખચીવરધારિનિં;
ઠપેન્તો એતદગ્ગમ્હિ, વણ્ણયી પુરિસુત્તમો.

‘‘જનેત્વાનપ્પકં પીતિં, સુત્વા ભિક્ખુનિયા ગુણે;
કારં કત્વાન બુદ્ધસ્સ, યથાસત્તિ યથાબલં.

‘‘નિપચ્ચ મુનિવરં તં, તં ઠાનમભિપત્થયિં;
તદાનુમોદિ સમ્બુદ્ધો, ઠાનલાભાય નાયકો.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
કિસાગોતમી નામેન, હેસ્સસિ સત્થુ સાવિકા.

‘‘તં સુત્વા મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, પચ્ચયેહિ વિનાયકં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘પઞ્ચમી તસ્સ ધીતાસિં, ધમ્મા નામેન વિસ્સુતા;
ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ, વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્ત ધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘ખેમા ઉપ્પલવણ્ણા ચ, પટાચારા ચ કુણ્ડલા;

અહઞ્ચ ધમ્મદિન્ના ચ, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહં;
દુગ્ગતે અધને નટ્ઠે, ગતા ચ સધનં કુલં.

‘‘પતિં ઠપેત્વા સેસા મે, દેસ્સન્તિ અધના ઇતિ;
યદા ચ પસ્સૂતા આસિં, સબ્બેસં દયિતા તદા.

‘‘યદા સો તરુણો ભદ્દો, કોમલકો સુખેધિતો;
સપાણમિવ કન્તો મે, તદા યમવસં ગતો.

‘‘સોકટ્ટાદીનવદના, અસ્સુનેત્તા રુદમ્મુખા;
મતં કુણપમાદાય, વિલપન્તી ગમામહં.

‘‘તદા એકેન સન્દિટ્ઠા, ઉપેત્વાભિસક્કુત્તમં;
અવોચં દેહિ ભેસજ્જં, પુત્તસઞ્જીવનન્તિ ભો.

‘‘ન વિજ્જન્તે મતા યસ્મિં, ગેહે સિદ્ધત્થકં તતો;
આહરાતિ જિનો આહ, વિનયોપાયકોવિદો.

‘‘તદા ગમિત્વા સાવત્થિં, ન લભિં તાદિસં ઘરં;
કુતો સિદ્ધત્થકં તસ્મા, તતો લદ્ધા સતિં અહં.

‘‘કુણપં છડ્ડયિત્વાન, ઉપેસિં લોકનાયકં;
દૂરતોવ મમં દિસ્વા, અવોચ મધુરસ્સરો.

‘‘યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ઉદયબ્બયં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ઉદયબ્બયં.

‘‘ન ગામધમ્મો નિગમસ્સ ધમ્મો, ન ચાપિયં એકકુલસ્સ ધમ્મો;
સબ્બસ્સ લોકસ્સ સદેવકસ્સ, એસેવ ધમ્મો યદિદં અનિચ્ચતા.

‘‘સાહં સુત્વાનિમા ગાથા, ધમ્મચક્ખું વિસોધયિં;
તતો વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મા, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘તથા પબ્બજિતા સન્તી, યુઞ્જન્તી જિનસાસને;
ન ચિરેનેવ કાલેન, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
પરચિત્તાનિ જાનામિ, સત્થુસાસનકારિકા.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
ખેપેત્વા આસવે સબ્બે, વિસુદ્ધાસિં સુનિમ્મલા.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિ સમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મે વિમલં સુદ્ધં, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ વાહસા.

‘‘સઙ્કારકૂટા આહિત્વા, સુસાના રથિયાપિ ચ;
તતો સઙ્ઘાટિકં કત્વા, લૂખં ધારેમિ ચીવરં.

‘‘જિનો તસ્મિં ગુણે તુટ્ઠો, લૂખચીવરધારણે;
ઠપેસિ એતદગ્ગમ્હિ, પરિસાસુ વિનાયકો.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં...પે॰... કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

કિસાગોતમીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકાદસનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દ્વાદસકનિપાતો

૧. ઉપ્પલવણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના

દ્વાદસકનિપાતે **ઉભો માતા ચ ધીતા ચા**તિઆદિકા ઉપ્પલવણ્ણાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો કાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, મહાજનેન સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ધમ્મં સુણન્તી સત્થારં એકં ભિક્ખુનિં ઇદ્ધિમન્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સા યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી કસ્સપબુદ્ધકાલે બારાણસિનગરે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો ગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્તન્નં ભગિનીનં અબ્ભન્તરા હુત્વા વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરિવેણં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તા.

તતો ચવિત્વા પુન મનુસ્સલોકં આગચ્છન્તી એકસ્મિં ગામકે સહત્થા કમ્મં કત્વા જીવનકટ્ઠાને નિબ્બત્તા. સા એકદિવસં ખેત્તકુટિં ગચ્છન્તી અન્તરામગ્ગે એકસ્મિં સરે પાતોવ પુપ્ફિતં પદુમપુપ્ફં દિસ્વા તં સરં ઓરુય્હ તઞ્ચેવ પુપ્ફં લાજપક્ખિપનત્થાય પદુમિનિપત્તઞ્ચ ગહેત્વા કેદારે સાલિસીસાનિ છિન્દિત્વા કુટિકાય નિસિન્ના લાજે ભજ્જિત્વા પઞ્ચ લાજસતાનિ કત્વા ઠપેસિ. તસ્મિં ખણે ગન્ધમાદનપબ્બતે નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતો એકો પચ્ચેકબુદ્ધો આગન્ત્વા તસ્સા અવિદૂરે ઠાને અટ્ઠાસિ. સા પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા લાજેહિ સદ્ધિં પદુમપુપ્ફં ગહેત્વા, કુટિતો ઓરુય્હ લાજે પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તે પક્ખિપિત્વા પદુમપુપ્ફેન પત્તં પિધાય અદાસિ. અથસ્સા પચ્ચેકબુદ્ધે થોકં ગતે એતદહોસિ – ''પબ્બજિતા નામ પુપ્ફેન અનત્થિકા, અહં પુપ્ફં ગહેત્વા પિળન્ધિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થતો પુપ્ફં ગહેત્વા પુન ચિન્તેસિ – ''સચે, અય્યો, પુપ્ફેન અનત્થિકો અભવિસ્સા, પત્તમત્થકે ઠપેતું નાદસ્સ, અદ્ધા અય્યસ્સ અત્થો ભવિસ્સતી''તિ પુન ગન્ત્વા પત્તમત્થકે ઠપેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં ખમાપેત્વા, ''ભન્તે, ઇમેસં મે લાજાનં નિસ્સન્દેન લાજગણનાય પુત્તા અસ્સુ, પદુમપુપ્ફસ્સ નિસ્સન્દેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને પદે પદે પદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠહતૂ''તિ પત્થનં અકાસિ. પચ્ચેકુબુદ્ધો તસ્સા પસ્સન્તિયાવ આકાસેન ગન્ધમાદનપબ્બતં ગન્ત્વા તં પદુમં નન્દમૂલકપબ્ભારે પચ્ચેકબુદ્ધાનં અક્કમનસોપાનસમીપે પાદપુઞ્છનં કત્વા ઠપેસિ.

સાપિ તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન દેવલોકે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. નિબ્બત્તકાલતો પટ્ઠાય ચસ્સા પદે પદે મહાપદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠાસિ. સા તતો ચવિત્વા પબ્બતપાદે એકસ્મિં પદુમસરે પદુમગબ્ભે નિબ્બત્તિ. તં નિસ્સાય એકો તાપસો વસતિ. સો પાતોવ મુખધોવનત્થાય સરં ગન્ત્વા તં પુપ્ફં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''ઇદં પુપ્ફં સેસેહિ મહન્તતરં, સેસાનિ ચ પુપ્ફિતાનિ ઇદં મકુલિતમેવ, ભવિતબ્બમેત્થ કારણેના''તિ ઉદકં ઓતરિત્વા તં પુપ્ફં ગણ્હિ. તં તેન ગહિતમત્તમેવ પુપ્ફિતં. તાપસો અન્તોપદુમગબ્ભે નિપન્નદારિકં અદ્દસ. દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય ચ ધીતુસિનેહં લભિત્વા પદુમેનેવ સદ્ધિં પણ્ણસાલં નેત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જાપેસિ. અથસ્સા પુઞ્ઞાનુભાવેન અઙ્ગુટ્ઠકે ખીરં નિબ્બત્તિ. સો તસ્મિં પુપ્ફે મિલાતે અઞ્ઞં નવં પુપ્ફં આહરિત્વા તં નિપજ્જાપેસિ. અથસ્સા આધાવનવિધાવનેન કીળિતું સમત્થકાલતો પટ્ઠાય પદવારે પદવારે પદુમપુપ્ફં ઉટ્ઠાતિ, કુઙ્કુમરાસિસ્સ વિય અસ્સા સરીરવણ્ણો હોતિ. સા અપત્તા દેવવણ્ણં, અતિક્કન્તા માનુસવણ્ણં અહોસિ. સા પિતરિ ફલાફલત્થાય ગતે પણ્ણસાલાયં ઓહિયતિ.

અથેકદિવસં તસ્સા વયપ્પત્તકાલે પિતરિ ફલાફલત્થાય ગતે એકો વનચરકો તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''મનુસ્સાનં નામ એવંવિધં રૂપં નત્થિ, વીમંસિસ્સામિ ન''ન્તિ તાપસસ્સ આગમનં ઉદિક્ખન્તો નિસીદિ. સા પિતરિ

આગચ્છન્તે પટિપથં ગન્ત્વા તસ્સ હત્થતો કાજકમણ્ડલું અગ્ગહેસિ, આગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ ચસ્સ અત્તનો કરણવત્તં દસ્સેસિ. તદા સો વનચરકો મનુસ્સભાવં ઞત્વા તાપસં અભિવાદેત્વા નિસીદિ. તાપસો તં વનચરકં વનમૂલફલેહિ ચ પાનીયેન ચ નિમન્તેત્વા, ''ભો પુરિસ, ઇમસ્મિંયેવ ઠાને વસિસ્સસિ, ઉદાહુ ગમિસ્સસી''તિ પુચ્છિ. ''ગમિસ્સામિ, ભન્તે, ઇધ કિં કરિસ્સામી''તિ? ''ઇદં તયા દિટ્ઠકારણં એત્તો ગન્ત્વા અકથેતું સક્ખિસ્સસી''તિ? ''સચે, અય્યો, ન ઇચ્છતિ, કિંકારણા કથેસ્સામી''તિ તાપસં વન્દિત્વા પુન આગમનકાલે મગ્ગસઞ્જાનનત્થં સાખાસઞ્ઞઞ્ચ રુક્ખસઞ્ઞઞ્ચ કરોન્તો પક્કામિ.

સો બારાણસિં ગન્ત્વા રાજાનં અદ્દસ. રાજા ''કસ્મા આગતોસી''તિ પુચ્છિ. ''અહં, દેવ, તુમ્હાકં વનચરકો પબ્બતપાદે અચ્છરિયં ઇત્થિરતનં દિસ્વા આગતોમ્હી''તિ સબ્બં પવત્તિં કથેસિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા વેગેન પબ્બતપાદં ગન્ત્વા અવિદૂરે ઠાને ખન્ધાવારં નિવાસેત્વા વનચરકેન ચેવ અઞ્ઞેહિ ચ પુરિસેહિ સદ્ધિં તાપસસ્સ ભત્તકિચ્ચં કત્વા નિસિન્નવેલાય તત્થ ગન્ત્વા અભિવાદેત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. રાજા તાપસસ્સ પબ્બજિતપરિક્ખારભણ્ડં પાદમૂલે ઠપેત્વા, ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને કિં કરોમ, ગમિસ્સામા''તિ આહ. ''ગચ્છ, મહારાજા''તિ. ''આમ, ગચ્છામિ, ભન્તે, અય્યસ્સ પન સમીપે વિસભાગપરિસા અત્થી''તિ અસ્સુમ્હા, અસારુપ્પા એસા પબ્બજિતાનં, મયા સદ્ધિં ગચ્છતુ, ભન્તેતિ. મનુસ્સાનં નામ ચિત્તં દુત્તોસયં, કથં બહૂનં મજ્ઝે વસિસ્સતીતિ? અમ્હાકં રુચિતકાલતો પટ્ઠાય સેસાનં જેટ્ઠકટ્ઠાને ઠપેત્વા પટિજગ્ગિસ્સામ, ભન્તેતિ.

સો રઞ્ઞો કથં સુત્વા દહરકાલે ગહિતનામવસેનેવ, ''અમ્મ, પદુમવતી''તિ ધીતરં પક્કોસિ. સા એકવચનેનેવ પણ્ણસાલતો નિક્ખમિત્વા પિતરં અભિવાદેત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં પિતા આહ – ''ત્વં, અમ્મ, વયપ્પત્તા, ઇમસ્મિં ઠાને રઞ્ઞા દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય વસિતું અયુત્તા, રઞ્ઞા સદ્ધિં ગચ્છ, અમ્મા''તિ. સા ''સાધુ, તાતા''તિ પિતુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા અભિવાદેત્વા રોદમાના અટ્ઠાસિ. રાજા ''ઇમિસ્સા પિતુ ચિત્તં ગણ્હિસ્સામી''તિ તસ્મિંયેવ ઠાને કહાપણરાસિમ્હિ ઠપેત્વા અભિસેકં અકાસિ. અથ નં ગહેત્વા અત્તનો નગરં આનેત્વા આગતકાલતો પટ્ઠાય સેસિત્થિયો અનોલોકેત્વા તાય સદ્ધિંયેવ રમતિ. તા ઇત્થિયો ઇસ્સાપકતા તં રઞ્ઞો અન્તરે પરિભિન્દિતુકામા એવમાહંસુ – ''નાયં, મહારાજ, મનુસ્સજાતિકા, કહં નામ તુમ્હેહિ મનુસ્સાનં વિચરણટ્ઠાને પદુમાનિ ઉટ્ઠહન્તાનિ દિટ્ઠપુબ્બાનિ, અદ્ધા અયં યક્ખિની, નીહરથ નં, મહારાજા''તિ. રાજા તાસં કથં સુત્વા તુણ્હી અહોસિ.

અથસ્સાપરેન સમયેન પચ્ચન્તો કુપિતો. સો ''ગરુગબ્ભા પદુમવતી''તિ નગરે ઠપેત્વા પચ્ચન્તં અગમાસિ. અથ તા ઇત્થિયો તસ્સા ઉપટ્ઠાયિકાય લઞ્જં દત્વા ''ઇમિસ્સા દારકં જાતમત્તમેવ અપનેત્વા એકં દારુઘટિકં લોહિતેન મક્ખિત્વા સન્તિકે ઠપેહી''તિ આહંસુ. પદુમવતિયાપિ નચિરસ્સેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. મહાપદુમકુમારો એકકોવ કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અવસેસા એકૂનપઞ્ચસતા દારકા મહાપદુમકુમારસ્સ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમિત્વા નિપન્નકાલે સંસેદજા હુત્વા નિબ્બત્તિંસુ. અથસ્સા ''ન તાવ અયં સતિં પટિલભતી''તિ ઞત્વા સા ઉપટ્ઠાયિકા એકં દારુઘટિકં લોહિતેન મક્ખિત્વા સમીપે ઠપેત્વા તાસં ઇત્થીનં સઞ્ઞં અદાસિ. તાપિ પઞ્ચસતા ઇત્થિયો એકેકા એકેકં દારકં ગહેત્વા ચુન્દકારકાનં સન્તિકં પેસેત્વા કરણ્ડકે આહરાપેત્વા અત્તના અત્તના ગહિતદારકે તત્થ નિપજ્જાપેત્વા બહિ લઞ્છનં કત્વા ઠપયિંસુ.

પદુમવતીપિ ખો સઞ્ઞં લભિત્વા તં ઉપટ્ઠાયિકં ''કિં વિજાતમ્હિ, અમ્મા''તિ પુચ્છિ. સા તં સન્તજ્જેત્વા ''કુતો ત્વં દારકં લભિસ્સસી''તિ વત્વા ''અયં તવ કુચ્છિતો નિક્ખન્તદારકો''તિ લોહિતમક્ખિતં દારુઘટિકં પુરતો ઠપેસિ.

સા તં દિસ્વા દોમનસ્સપ્પત્તા ‘‘સીઘં તં ફાલેત્વા અપનેહિ, સચે કોચિ પસ્સેય્ય, લજ્જિતબ્બં ભવેય્યા’’તિ આહ. સા તસ્સા કથં સુત્વા અત્થકામા વિય દારુઘટિકં ફાલેત્વા ઉદ્ધને પક્ખિપિ.

રાજાપિ પચ્ચન્તતો આગન્ત્વા નક્ખત્તં પટિમાનેન્તો બહિનગરે ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા નિસીદિ. અથ તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો રઞ્ઞો પચ્ચુગ્ગમનં આગન્ત્વા આહંસુ – ‘‘ત્વં, મહારાજ, ન અમ્હાકં સદ્દહસિ, અમ્હેહિ વુત્તં અકારણં વિય હોતિ, ત્વં મહેસિયા ઉપટ્ઠાયિકં પક્કોસાપેત્વા પટિપુચ્છ, દારુઘટિકં તે દેવી વિજાતા’’તિ. રાજા તં કારણં અનુપપરિક્ખિત્વાવ ‘‘અમનુસ્સજાતિકા ભવિસ્સતી’’તિ તં ગેહતો નિક્કડ્ઢિ. તસ્સા રાજગેહતો સહ નિક્ખમનેનેવ પદુમપુપ્ફાનિ અન્તરધાયિંસુ, સરીરચ્છવીપિ વિવણ્ણા અહોસિ. સા એકિકાવ અન્તરવીથિયા પાયાસિ. અથ નં એકા વયપ્પત્તા મહલ્લિકા ઇત્થી દિસ્વા ધીતુસિનેહં ઉપ્પાદેત્વા ‘‘કહં ગચ્છસિ, અમ્મા’’તિ આહ. ‘‘આગન્તુકમ્હિ, વસનટ્ઠાનં ઓલોકેન્તી વિચરામી’’તિ. ‘‘ઇધાગચ્છ, અમ્મા’’તિ વસનટ્ઠાનં દત્વા ભોજનં પટિયાદેસિ.

તસ્સા ઇમિનાવ નિયામેન તત્થ વસમાનાય તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો એકચિત્તા હુત્વા રાજાનં આહંસુ – ‘‘મહારાજ, તુમ્હેસુ યુદ્ધં ગતેસુ અમ્હેહિ ગઙ્ગાદેવતાય ‘અમ્હાકં દેવે વિજિતસઙ્ગામે આગતે બલિકમ્મં કત્વા ઉદકકીળં કરિસ્સામા’તિ પત્થિતં અત્થિ, એતમત્થં, દેવ, જાનાપેમા’’તિ. રાજા તાસં વચનેન તુટ્ઠો ગઙ્ગાય ઉદકકીળં કાતું અગમાસિ. તાપિ અત્તના અત્તના ગહિતકરણ્ડકં પટિચ્છન્નં કત્વા આદાય નદિં ગન્ત્વા તેસં કરણ્ડકાનં પટિચ્છાદનત્થં પારુપિત્વા પારુપિત્વા ઉદકે પતિત્વા કરણ્ડકે વિસ્સજ્જેસું . તેપિ ખો કરણ્ડકા સબ્બે સહ ગન્ત્વા હેટ્ઠાસોતે પસારિતજાલમ્હિ લગ્ગિંસુ. તતો ઉદકકીળં કીળિત્વા રઞ્ઞો ઉત્તિણ્ણકાલે જાલં ઉક્ખિપન્તા તે કરણ્ડકે દિસ્વા રઞ્ઞો સન્તિકં આનયિંસુ.

રાજા કરણ્ડકે ઓલોકેત્વા ‘‘કિં, તાતા, કરણ્ડકેસૂ’’તિ આહ. ‘‘ન જાનામ, દેવા’’તિ. સો તે કરણ્ડકે વિવરાપેત્વા ઓલોકેન્તો પઠમં મહાપદુમકુમારસ્સ કરણ્ડકં વિવરાપેસિ. તેસં પન સબ્બેસમ્પિ કરણ્ડકેસુ નિપજ્જાપિતદિવસેસુયેવ પુઞ્ઞિદ્ધિયા અઙ્ગુટ્ઠતો ખીરં નિબ્બત્તિ. સક્કો દેવરાજા તસ્સ રઞ્ઞો નિક્કઙ્ખભાવત્થં અન્તોકરણ્ડકે અક્ખરાનિ લિખાપેસિ – ‘‘ઇમે કુમારા પદુમવતિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તા બારાણસિરઞ્ઞો પુત્તા, અથ ને પદુમવતિયા સપત્તિયો પઞ્ચસતા ઇત્થિયો કરણ્ડકેસુ પક્ખિપિત્વા ઉદકે ખિપિંસુ, રાજા ઇમં કારણં જાનાતૂ’’તિ. કરણ્ડકે વિવટમત્તે રાજા અક્ખરાનિ વાચેત્વા દારકે દિસ્વા મહાપદુમકુમારં ઉક્ખિપિત્વા વેગેન રથે યોજેત્વા ‘‘અસ્સે કપ્પેથ, અહં અજ્જ અન્તોનગરં પવિસિત્વા એકચ્ચાનં માતુગામાનં પિયં કરિસ્સામી’’તિ પાસાદવરં આરુય્હ હત્થિગીવાય સહસ્સભણ્ડિકં ઠપેત્વા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ‘‘યો પદુમવતિં પસ્સતિ, સો ઇમં સહસ્સં ગણ્હાતૂ’’તિ.

તં કથં સુત્વા પદુમવતી માતુ સઞ્ઞં અદાસિ – ‘‘હત્થિગીવતો સહસ્સં ગણ્હ, અમ્મા’’તિ. ‘‘નાહં એવરૂપં ગણ્હિતું વિસહામી’’તિ આહ. સા દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ વુત્તે ‘‘કિં વત્વા ગણ્હામિ, અમ્મા’’તિ આહ. ‘‘‘મમ ધીતા પદુમવતિં દેવિં પસ્સતી’તિ વત્વા ગણ્હાહી’’તિ. સા ‘‘યં વા તં વા હોતૂ’’તિ ગન્ત્વા સહસ્સચઙ્કોટકં ગણ્હિ. અથ નં મનુસ્સા પુચ્છિંસુ – ‘‘પદુમવતિં દેવિં પસ્સસિ, અમ્મા’’તિ? ‘‘અહં ન પસ્સામિ, ધીતા કિર મે પસ્સતી’’તિ આહ. તે ‘‘કહં પન સા, અમ્મા’’તિ વત્વા તાય સદ્ધિં ગન્ત્વા પદુમવતિં સઞ્જાનિત્વા પાદેસુ નિપતિંસુ. તસ્મિં કાલે સા ‘‘પદુમવતી દેવી અય’’ન્તિ ઞત્વા ‘‘ભારિયં વત ઇત્થિયા કમ્મં કતં, યા એવંવિધસ્સ રઞ્ઞો મહેસી સમાના એવરૂપે ઠાને નિરારક્ખા વસી’’તિ આહ.

તેપિ રાજપુરિસા પદુમવતિયા નિવેસનં સેતસાણીહિ પરિક્ખિપાપેત્વા દ્વારે આરક્ખં ઠપેત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા સુવણ્ણસિવિકં પેસેસિ. સા "અહં એવં ન ગમિસ્સામિ, મમ વસનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય યાવ રાજગેહં એત્થન્તરે વરપોત્થકચિત્તત્થરણે અત્થરાપેત્વા ઉપરિ સુવણ્ણતારકવિચિત્તં ચેલવિતાનં બન્ધાપેત્વા પસાધનત્થાય સબ્બાલઙ્કારેસુ પહિતેસુ પદસાવ ગમિસ્સામિ, એવં મે નાગરા સમ્પત્તિં પસ્સિસ્સન્તી"તિ આહ. રાજા "પદુમવતિયા યથારુચિં કરોથા"તિ આહ. તતો પદુમવતી સબ્બપસાધનં પસાધેત્વા "રાજગેહં ગમિસ્સામી"તિ મગ્ગં પટિપજ્જિ. અથસ્સા અક્કન્તઅક્કન્તટ્ઠાને વરપોત્થકચિત્તત્થરણાનિ ભિન્દિત્વા પદુમપુપ્ફાનિ ઉટ્ઠહિંસુ. સા મહાજનસ્સ અત્તનો સમ્પત્તિં દસ્સેત્વા રાજનિવેસનં આરુય્હ સબ્બેપિ તે ચેલચિત્તત્થરણે તસ્સા મહલ્લિકાય પોસાવનિકમૂલં કત્વા દાપેસિ.

રાજાપિ ખો તા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો પક્કોસાપેત્વા "ઇમાયો તે, દેવિ, દાસિયો કત્વા દેમી"તિ આહ. "સાધુ, મહારાજ, એતાસં મય્હં દિન્નભાવં સકલનગરે જાનાપેહી"તિ. રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ "પદુમવતિયા દુબ્ભિકા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો એતિસ્સાવ દાસિયો કત્વા દિન્ના"તિ. સા "તાસં સકલનાગરેન દાસિભાવો સલ્લક્ખિતો"તિ ઞત્વા "અહં મમ દાસિયો ભુજિસ્સા કાતું લભામિ, દેવા"તિ રાજાનં પુચ્છિ. "તવ ઇચ્છા, દેવી"તિ. "એવં સન્તે તમેવ ભેરિચારિકં પક્કોસાપેત્વા – 'પદુમવતિદેવિયા અત્તનો દાસિયો કત્વા દિન્ના પઞ્ચસતા ઇત્થિયો સબ્બાવ ભુજિસ્સા કતા'તિ પુન ભેરિં ચરાપેથા"તિ આહ. સા તાસં ભુજિસ્સભાવે કતે એકૂનાનિ પઞ્ચપુત્તસતાનિ તાસંયેવ હત્થે પોસનત્થાય દત્વા સયં મહાપદુમકુમારંયેવ ગણ્હિ.

અથાપરભાગે તેસં કુમારાનં કીળનવયે સમ્પત્તે રાજા ઉય્યાને નાનાવિધં કીળનટ્ઠાનં કારેસિ. તે અત્તનો સોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે સબ્બેવ એકતો હુત્વા ઉય્યાને પદુમસઞ્છન્નાય મઙ્ગલપોક્ખરણિયા કીળન્તા નવપદુમાનિ પુપ્ફિતાનિ પુરાણપદુમાનિ ચ વણ્ટતો પતન્તાનિ દિસ્વા "ઇમસ્સ તાવ અનુપાદિન્નકસ્સ એવરૂપા જરા પાપુણાતિ, કિમઙ્ગં પન અમ્હાકં સરીરસ્સ. ઇદમ્પિ હિ એવંગતિકમેવ ભવિસ્સતી"તિ આરમ્મણં ગહેત્વા સબ્બેવ પચ્ચેકબોધિઞાણં નિબ્બત્તેત્વા ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પદુમકણ્ણિકાસુ પલ્લઙ્કેન નિસીદિંસુ.

અથ તેહિ સદ્ધિં ગતરાજપુરિસા બહુગતં દિવસં ઞત્વા "અય્યપુત્તા, તુમ્હાકં વેલં જાનાથા"તિ આહંસુ. તે તુણ્હી અહેસું. પુરિસા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું – "કુમારા, દેવ, પદુમકણ્ણિકાસુ નિસિન્ના, અમ્હેસુ કથેન્તેસુપિ વચીભેદં ન કરોન્તી"તિ. "યથારુચિયા નેસં નિસીદિતું દેથા"તિ. તે સબ્બરત્તિં ગહિતારક્ખા પદુમકણ્ણિકાસુ નિસિન્નનિયામેનેવ અરુણં ઉટ્ઠાપેસું. પુરિસા પુનદિવસે ઉપસઙ્કમિત્વા "દેવા, વેલં જાનાથા"તિ આહંસુ. "ન મયં દેવા, પચ્ચેકબુદ્ધા નામ મયં અમ્હા"તિ. "અય્યા, તુમ્હે ભારિયં કથં કથેથ, પચ્ચેકબુદ્ધા નામ તુમ્હાદિસા ન હોન્તિ, દ્વઙ્ગુલકેસમસ્સુધરા કાયે પટિમુક્કઅટ્ઠપરિક્ખારા હોન્તી"તિ. તે દક્ખિણહત્થેન સીસં પરામસિંસુ, તાવદેવ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ. અટ્ઠ પરિક્ખારા કાયે પટિમુક્કા ચ અહેસું. તતો પસ્સન્તસ્સેવ મહાજનસ્સ આકાસેન નન્દમૂલકપબ્ભારં અગમંસુ.

સાપિ ખો પદુમવતી દેવી "અહં બહુપુત્તા હુત્વા નિપુત્તા જાતા"તિ હદયસોકં પત્વા તેનેવ સોકેન કાલઙ્કત્વા રાજગહનગરે દ્વારગામકે સહત્થેન કમ્મં કત્વા જીવનટ્ઠાને નિબ્બત્તિ. અથાપરભાગે કુલઘરં ગતા એકદિવસં સામિકસ્સ ખેત્તં યાગું હરમાના તેસં અત્તનો પુત્તાનં અન્તરે અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધે ભિક્ખાચારવેલાય આકાસેન ગચ્છન્તે દિસ્વા સીઘં સીઘં ગન્ત્વા સામિકસ્સ આરોચેસિ – "પસ્સ, અય્ય, પચ્ચેકબુદ્ધે, એતે નિમન્તેત્વા ભોજેસ્સામા"તિ . સો આહ – "સમણસકુણા નામેતે અઞ્ઞત્થાપિ એવં ચરન્તિ, ન એતે પચ્ચેકબુદ્ધા"તિ તે તેસં કથેન્તાનંયેવ

અવિદૂરે ઠાને ઓતરિંસુ. સા ઇત્થી તં દિવસં અત્તનો ભત્તખજ્જભોજનં તેસં દત્વા ‘‘સ્વેપિ અટ્ઠ જના મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ આહ. ‘‘સાધુ, ઉપાસિકે, તવ સક્કારો એત્તકોવ હોતુ, આસનાનિ ચ અટ્ઠેવ હોન્તુ, અઞ્ઞેપિ બહૂ પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા તવ ચિત્તં પસીદેય્યાસી’’તિ. સા પુનદિવસે અટ્ઠ આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા અટ્ઠન્નં સક્કારસમ્માનં પટિયાદેત્વા નિસીદિ.

નિમન્તિતપચ્ચેકબુદ્ધા સેસાનં સઞ્ઞં અદંસુ – ‘‘મારિસા અજ્જ અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા સબ્બેવ તુમ્હાકં માતુ સઙ્ગહં કરોથા’’તિ. તે તેસં વચનં સુત્વા સબ્બેવ એકતો આકાસેન આગન્ત્વા માતુઘરદ્વારે પાતુરહેસું. સાપિ પઠમં લદ્ધસઞ્ઞતાય બહૂપિ દિસ્વા ન કમ્પિત્થ. સબ્બેપિ તે ગેહં પવેસેત્વા આસનેસુ નિસીદાપેસિ. તેસુ પટિપાટિયા નિસીદન્તેસુ નવમો અઞ્ઞાનિ અટ્ઠ આસનાનિ માપેત્વા સયં ધુરાસને નિસીદતિ, યાવ આસનાનિ વડ્ઢન્તિ, તાવ ગેહં વડ્ઢતિ. એવં તેસુ સબ્બેસુપિ નિસિન્નેસુ સા ઇત્થી અટ્ઠન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં પટિયાદિતં સક્કારં પઞ્ચસતાનમ્પિ યાવદત્થં દત્વા અટ્ઠ નીલુપ્પલહત્થકે આહરિત્વા નિમન્તિતપચ્ચેકબુદ્ધાનંયેવ પાદમૂલે ઠપેત્વા આહ – ‘‘મય્હં, ભન્તે, નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સરીરવણ્ણો ઇમેસં નીલુપ્પલાનં અન્તોગબ્ભવણ્ણો વિય હોતૂ’’તિ પત્થનં અકાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા માતુ અનુમોદનં કત્વા ગન્ધમાદનંયેવ અગમંસુ.

સાપિ યાવજીવં કુસલં કત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સેટ્ઠિકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. નીલુપ્પલગબ્ભસમાનવણ્ણતાય ચસ્સા **ઉપ્પલવણ્ણા**ત્વેવ નામં અકંસુ. અથસ્સા વયપ્પત્તકાલે સકલજમ્બુદીપે રાજાનો ચ સેટ્ઠિનો ચ સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં દૂતં પહિણિંસુ ‘‘ધીતરં અમ્હાકં દેતૂ’’તિ. અપહિણન્તો નામ નાહોસિ. તતો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ‘‘અહં સબ્બેસં મનં ગહેતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઉપાયં પનેકં કરિસ્સામી’’તિ ધીતરં પક્કોસાપેત્વા ‘‘પબ્બજિતું, અમ્મ, સક્ખિસ્સસી’’તિ આહ. તસ્સા પચ્છિમભવિકત્તા પિતુ વચનં સીસે આસિત્તસતપાકતેલં વિય અહોસિ. તસ્મા પિતરં ‘‘પબ્બજિસ્સામિ, તાતા’’તિ આહ. સો તસ્સા સક્કારં કત્વા ભિક્ખુનુપસ્સયં નેત્વા પબ્બાજેસિ. તસ્સા અચિરપબ્બજિતાય એવ ઉપોસથાગારે કાલવારો પાપુણિ. સા પદીપં જાલેત્વા ઉપોસથાગારં સમ્મજ્જિત્વા દીપસિખાય નિમિત્તં ગણ્હિત્વા ઠિતાવ પુનપ્પુનં ઓલોકયમાના તેજોકસિણારમ્મણં ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તદેવ પાદકં કત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તફલેન સદ્ધિંયેવ ચ અભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાપિ ઇજ્ઝિંસુ. વિસેસતો પન ઇદ્ધિવિકુબ્બને ચિણ્ણવસી અહોસિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૨.ઉપ્પલવણ્ણાથેરીઅપદાન, અઞ્ઞમઞ્ઞવિસદિસં) –

‘‘પદુમુત્તરો નામ જિનો, સબ્બધમ્માન પારગૂ;
ઇતો સતસહસ્સમ્હિ, કપ્પે ઉપ્પજ્જિ નાયકો.

‘‘તદાહં હંસવતિયં, જાતા સેટ્ઠિકુલે અહું;
નાનારતનપજ્જોતે, મહાસુખસમપ્પિતા.

‘‘ઉપેત્વા તં મહાવીરં, અસ્સોસિં ધમ્મદેસનં;
તતો જાતપ્પસાદાહં, ઉપેમિ સરણં જિનં.

‘‘ભગવા ઇદ્ધિમન્તીનં, અગ્ગં વણ્ણેસિ નાયકો;
ભિક્ખુનિં લજ્જિનિં તાદિં, સમાધિઝાનકોવિદં.

‘‘તદા મુદિતચિત્તાહં, તં ઠાનં અભિકઙ્ખિની;
નિમન્તિત્વા દસબલં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

‘‘ભોજયિત્વાન સત્તાહં, દત્વાન ચ તિચીવરં;
સત્તમાલં ગહેત્વાન, ઉપ્પલાદેવગન્ધિકં.

‘‘સત્થુ પાદે ઠપેત્વાન, ઞાણમ્હિ અભિપૂજયિં;
નિપચ્ચ સિરસા પાદે, ઇદં વચનમબ્રવિં.

‘‘યાદિસા વણ્ણિતા વીર, ઇતો અટ્ઠમકે મુનિ;
તાદિસાહં ભવિસ્સામિ, યદિ સિજ્ઝતિ નાયક.

‘‘તદા અવોચ મં સત્થા, વિસ્સટ્ઠા હોતિ દારિકે;
અનાગતમ્હિ અદ્ધાને, લચ્છસે તં મનોરથં.

‘‘સતસહસ્સિતો કપ્પે, ઓક્કાકકુલસમ્ભવો;
ગોતમો નામ ગોત્તેન, સત્થા લોકે ભવિસ્સતિ.

‘‘તસ્સ ધમ્મેસુ દાયાદા, ઓરસા ધમ્મનિમ્મિતા;
નામેનુપ્પલવણ્ણાતિ, રૂપેન ચ યસસ્સિની.

‘‘અભિઞ્ઞાસુ વસિપ્પત્તા, સત્થુસાસનકારિકા;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, હેસ્સસી સત્થુ સાવિકા.

‘‘તદાહં મુદિતા હુત્વા, યાવજીવં તદા જિનં;
મેત્તચિત્તા પરિચરિં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તતો ચુતાહં મનુજે, ઉપપન્ના સયમ્ભુનો;
ઉપ્પલેહિ પટિચ્છન્નં, પિણ્ડપાતમદાસહં.

‘‘એકનવુતિતો કપ્પે, વિપસ્સી નામ નાયકો;
ઉપ્પજ્જિ ચારુદસ્સનો, સબ્બધમ્મેસુ ચક્ખુમા.

‘‘સેટ્ઠિધીતા તદા હુત્વા, બારાણસિપુરુત્તમે;
નિમન્તેત્વાન સમ્બુદ્ધં, સસઙ્ઘં લોકનાયકં.

‘‘મહાદાનં દદિત્વાન, ઉપ્પલેહિ વિનાયકં;

પૂજયિત્વા ચેતસાવ, વણ્ણસોભં અપત્થયિં.

‘‘ઇમમ્હિ ભદ્દકે કપ્પે, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘તસ્સાસિં દુતિયા ધીતા, સમણગુત્તસવ્હયા;
ધમ્મં સુત્વા જિનગ્ગસ્સ, પબ્બજ્જં સમરોચયિં.

‘‘અનુજાનિ ન નો તાતો, અગારેવ તદા મયં;
વીસવસ્સસહસ્સાનિ, વિચરિમ્હ અતન્દિતા.

‘‘કોમારિબ્રહ્મચરિયં, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, મુદિતા સત્તધીતરો.

‘‘સમણી સમણગુત્તા ચ, ભિક્ખુની ભિક્ખુદાયિકા;
ધમ્મા ચેવ સુધમ્મા ચ, સત્તમી સઙ્ઘદાયિકા.

‘‘અહં ખેમા ચ સપ્પઞ્ઞા, પટાચારા ચ કુણ્ડલા;
કિસાગોતમી ધમ્મદિન્ના, વિસાખા હોતિ સત્તમી.

‘‘તેહિ કમ્મેહિ સુકતેહિ, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘તતો ચુતા મનુસ્સેસુ, ઉપપન્ના મહાકુલે;
પીતં મટ્ઠં વરં દુસ્સં, અદં અરહતો અહં.

‘‘તતો ચુતારિટ્ઠપુરે, જાતા વિપ્પકુલે અહં;
ધીતા તિરિટિવચ્છસ્સ, ઉમ્માદન્તી મનોહરા.

‘‘તતો ચુતા જનપદે, કુલે અઞ્ઞતરે અહં;
પસૂતા નાતિફીતમ્હિ, સાલિં ગોપેમહં તદા.

‘‘દિસ્વા પચ્ચેકસમ્બુદ્ધં, પઞ્ચલાજસતાનિહં;
દત્વા પદુમચ્છન્નાનિ, પઞ્ચ પુત્તસતાનિહં.

‘‘પત્થયિં તેપિ પત્થેસું, મધું દત્વા સયમ્ભુનો;
તતો ચુતા અરઞ્ઞેહં, અજાયિં પદુમોદરે.

“કાસિરઞ્ઞો મહેસીહં, હુત્વા સક્કતપૂજિતા;
અજનિં રાજપુત્તાનં, અનૂનં સતપઞ્ચકં.

“યદા તે યોબ્બનપ્પત્તા, કીળન્તા જલકીળિતં;
દિસ્વા ઓપત્તપદુમં, આસું પચ્ચેકનાયકા.

“સાહં તેહિ વિનાભૂતા, સુતવીરેહિ સોકિની;
ચુતા ઇસિગિલિપસ્સે, ગામકમ્હિ અજાયિહં.

“યદા બુદ્ધો સુતમતી, સુતાનં ભત્તુનોપિ ચ;
યાગું આદાય ગચ્છન્તી, અટ્ઠ પચ્ચેકનાયકે.

“ભિક્ખાય ગામં ગચ્છન્તે, દિસ્વા પુત્તે અનુસ્સરિં;
ખીરધારા વિનિગ્ગચ્છિ, તદા મે પુત્તપેમસા.

“તતો તેસં અદં યાગું, પસન્ના સેહિ પાણિભિ;
તતો ચુતાહં તિદસં, નન્દનં ઉપપજ્જહં.

“અનુભોત્વા સુખં દુક્ખં, સંસરિત્વા ભવાભવે;
તવત્થાય મહાવીર, પરિચ્ચત્તઞ્ચ જીવિતં.

“ધીતા તુય્હં મહાવીર, પઞ્ઞવન્ત જુતિન્ધર;
બહુઞ્ચ દુક્કરં કમ્મં, કતં મે અતિદુક્કરં.

“રાહુલો ચ અહઞ્ચેવ, નેકજાતિસતે બહૂ;
એકસ્મિં સમ્ભવે જાતા, સમાનચ્છન્દમાનસા.

“નિબ્બત્તિ એકતો હોતિ, જાતિયાપિ ચ એકતો;
પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, ઉભોપિ નાનાસમ્ભવા.

“પુરિમાનં જિનગ્ગાનં, સઙ્ગમં તે નિદસ્સિતં;
અધિકારં બહું મય્હં, તુય્હત્થાય મહામુનિ.

“યં મયા પૂરિતં કમ્મં, કુસલં સર મે મુનિ;
તવત્થાય મહાવીર, પુઞ્ઞં ઉપચિતં મયા.

“અભબ્બટ્ઠાને વજ્જેત્વા, વારયન્તિ અનાચારં;
તવત્થાય મહાવીર, ચત્તં મે જીવિતં બહું.

“એવં બહુવિધં દુક્ખં, સમ્પત્તિ ચ બહુબ્બિધા;

પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, જાતા સાવત્થિયં પુરે.

‘‘મહાધનસેટ્ઠિકુલે, સુખિતે સજ્જિતે તથા;
નાનારતનપજ્જોતે, સબ્બકામસમિદ્ધિને.

‘‘સક્કતા પૂજિતા ચેવ, માનિતાપચિતા તથા;
રૂપસીરિમનુપ્પત્તા, કુલેસુ અભિસક્કતા.

‘‘અતીવ પત્થિતા ચાસિં, રૂપસોભસિરીહિ ચ;
પત્થિતા સેટ્ઠિપુત્તેહિ, અનેકેહિ સતેહિપિ.

‘‘અગારં પજહિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં;
અડ્ઢમાસે અસમ્પત્તે, ચતુસચ્ચમપાપુણિં.

‘‘ઇદ્ધિયા અભિનિમ્મિત્વા, ચતુરસ્સં રથં અહં;
બુદ્ધસ્સ પાદે વન્દિસ્સં, લોકનાથસ્સ તાદિનો.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મે વિમલં સુદ્ધં, પભાવેન મહેસિનો.

‘‘ચીવરં પિણ્ડપાતઞ્ચ, પચ્ચયં સયનાસનં;
ખણેન ઉપનામેન્તિ, સહસ્સાનિ સમન્તતો.

‘‘જિનો તમ્હિ ગુણે તુટ્ઠો, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં;
અગ્ગા ઇદ્ધિમતીનન્તિ , પરિસાસુ વિનાયકો.

‘‘પરિચિણ્ણો મયા સત્થા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં;
ઓહિતો ગરુકો ભારો, ભવનેત્તિસમૂહતા.

‘‘યસ્સત્થાય પબ્બજિતા, અગારસ્માનગારિયં;
સો મે અત્થો અનુપ્પત્તો, સબ્બસંયોજનક્ખયો.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અયં પન થેરી યદા ભગવા સાવત્થિનગરદ્વારે યમકપાટિહારિયં કાતું કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલં ઉપગચ્છિ, તદા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એવમાહ – ‘‘અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામિ, યદિ ભગવા અનુજાનાતી’’તિ સીહનાદં નદિ. સત્થા ઇદં કારણં અટ્ઠુપ્પત્તિં કત્વા જેતવનમહાવિહારે અરિયગણમજ્ઝે નિસિન્નો પટિપાટિયા ભિક્ખુનિયો ઠાનન્તરે ઠપેન્તો ઇમં થેરિં ઇદ્ધિમન્તીનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસિ. સા ઝાનસુખેન ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વીતિનામેન્તી એકદિવસં કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસઞ્ચ પચ્ચવેક્ખમાના ગઙ્ગાતીરિયત્થેરસ્સ માતુયા ધીતાય સદ્ધિં સપત્તિવાસં ઉદ્દિસ્સ સંવેગજાતાય વુત્તગાથા પચ્ચનુભાસન્તી –

૨૨૪.‘‘ઉભો માતા ચ ધીતા ચ, મયં આસું સપત્તિયો;
તસ્સા મે અહુ સંવેગો, અબ્ભુતો લોમહંસનો.

૨૨૫.‘‘ધિરત્થુ કામા અસુચી, દુગ્ગન્ધા બહુકણ્ટકા;
યત્થ માતા ચ ધીતા ચ, સભરિયા મયં અહું.

૨૨૬.‘‘કામેસ્વાદીનવં દિસ્વા, નેક્ખમ્મં દટ્ઠુ ખેમતો;
સા પબ્બજિં રાજગહે, અગારસ્માનગારિય’’ન્તિ. –

ઇમા તિસ્સો ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ઉભો માતા ચ ધીતા ચ, મયં આસું સપત્તિયો**તિ માતા ચ ધીતા ચાતિ ઉભો મયં અઞ્ઞમઞ્ઞં સપત્તિયો અહુમ્હ.

સાવત્થિયં કિર અઞ્ઞતરસ્સ વાણિજસ્સ ભરિયાય પચ્ચૂસવેલાયં કુચ્છિયં ગબ્ભો સણ્ઠાસિ, સા તં ન અઞ્ઞાસિ. વાણિજો વિભાતાય રત્તિયા સકટેસુ ભણ્ડં આરોપેત્વા રાજગહં ઉદ્દિસ્સ ગતો. તસ્સા ગચ્છન્તે કાલે ગબ્ભો વડ્ઢેત્વા પરિપાકં અગમાસિ. અથ નં સસ્સુ એવમાહ – ‘‘મમ પુત્તો ચિરપ્પવુત્થો ત્વઞ્ચ ગબ્ભિની, પાપકં તયા કત’’ન્તિ. સા ‘‘તવ પુત્તતો અઞ્ઞં પુરિસં ન જાનામી’’તિ આહ. તં સુત્વાપિ સસ્સુ અસદ્દહન્તી તં ઘરતો નિક્કડ્ઢિ. સા સામિકં ગવેસન્તી અનુક્કમેન રાજગહં સમ્પત્તા. તાવદેવ ચસ્સા કમ્મજવાતેસુ ચલન્તેસુ મગ્ગસમીપે અઞ્ઞતરં સાલં પવિટ્ઠાય ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સા સુવણ્ણબિમ્બસદિસં પુત્તં વિજાયિત્વા અનાથસાલાયં સયાપેત્વા ઉદકકિચ્ચત્થં બહિ નિક્ખન્તા. અથઞ્ઞતરો અપુત્તકો સત્થવાહો તેન મગ્ગેન ગચ્છન્તો ‘‘અસ્સામિકાય દારકો, મમ પુત્તો ભવિસ્સતી’’તિ તં ધાતિયા હત્થે અદાસિ. અથસ્સ માતા ઉદકકિચ્ચં કત્વા ઉદકં ગહેત્વા પટિનિવત્તિત્વા પુત્તં અપસ્સન્તી સોકાભિભૂતા પરિદેવિત્વા રાજગહં અપ્પવિસિત્વાવ મગ્ગં પટિપજ્જિ. તં અઞ્ઞતરો ચોરજેટ્ઠકો અન્તરામગ્ગે દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો અત્તનો પજાપતિં અકાસિ. સા તસ્સ ગેહે વસન્તી એકં ધીતરં વિજાયિ. અથ સા એકદિવસં ધીતરં ગહેત્વા ઠિતા સામિકેન ભણ્ડિત્વા ધીતરં મઞ્ચકે ખિપિ. દારિકાય સીસં થોકં ભિન્દિ. તતો સાપિ સામિકં ભાયિત્વા રાજગહમેવ પચ્ચાગન્ત્વા સેરિવિચારેન વિચરતિ. તસ્સા પુત્તો પઠમયોબ્બને ઠિતો ‘‘માતા’’તિ અજાનન્તો અત્તનો પજાપતિં અકાસિ. અપરભાગે તં ચોરજેટ્ઠકધીતરં ભગિનિભાવં અજાનન્તો વિવાહં કત્વા અત્તનો ગેહં આનેસિ. એવં સો અત્તનો માતરં ભગિનિઞ્ચ પજાપતી કત્વા વાસેસિ. તેન તા ઉભોપિ સપત્તિવાસં વસિંસુ. અથેકદિવસં માતા ધીતુ કેસવટ્ટિં મોચેત્વા ઊકં ઓલોકેન્તી સીસે વણં દિસ્વા ‘‘અપ્પેવનામાયં મમ ધીતા ભવેય્યા’’તિ પુચ્છિત્વા સંવેગજાતા હુત્વા રાજગહે ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિત્વા કતપુબ્બકિચ્ચા વિવેકવાસં વસન્તી અત્તનો ચ પુબ્બપટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ‘‘ઉભો માતા’’તિઆદિકા ગાથા અભાસિ. તા પન

તાય વુત્તગાથાવ કામેસુ આદીનવદસ્સનવસેન પચ્ચનુભાસન્તી અયં થેરી “**ઉભો માતા ચ ધીતા ચા**”તિઆદિમાહ. તેન વુત્તં – ‘‘સા ઝાનસુખેન ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વીતિનામેન્તી ઇમા તિસ્સો ગાથા અભાસી’’તિ.

તત્થ **અસુચી**તિ કિલેસાસુચિપગ્ઘરણેન અસુચી. **દુગ્ગન્ધા**તિ વિસગન્ધવાયનેન પૂતિગન્ધા. **બહુકણ્ટકા**તિ વિસૂચિકપ્પવત્તિયા સુચરિતવિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન બહુવિધકિલેસકણ્ટકા. તથા હિ તે **સત્તિસૂલૂપમા કામા**તિ વુત્તા. **યત્થા**તિ યેસુ કામેસુ પરિભુઞ્જિતબ્બેસુ. **સભરિયા**તિ સમાનભરિયા, સપત્તિયોતિ અત્થો.

૨૨૭.‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખું વિસોધિતં;
ચેતોપરિચ્ચઞાણઞ્ચ, સોતધાતુ વિસોધિતા.

૨૨૮.‘‘ઇદ્ધીપિ મે સચ્છિકતા, પત્તો મે આસવક્ખયો;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં’’.

“**પુબ્બેનિવાસ**”ન્તિઆદિકા દ્વે ગાથા અત્તનો અધિગતવિસેસં પચ્ચવેક્ખિત્વા પીતિસોમનસ્સજાતાય થેરિયા વુત્તા. તત્થ **ચેતોપરિચ્ચઞાણ**ન્તિ ચેતોપરિયઞાણં, સચ્છિકતં, પત્તન્તિ વા સમ્બન્ધો.

૨૨૯.‘‘ઇદ્ધિયા અભિનિમ્મિત્વા, ચતુરસ્સં રથં અહં;
બુદ્ધસ્સ પાદે વન્દિત્વા, લોકનાથસ્સ તાદિનો’’તિ. –

અયં ગાથા યદા ભગવા યમકપાટિહારિયં કાતું કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલં ઉપસઙ્કમિ, તદા અયં થેરી એવરૂપં રથં નિમ્મિનિત્વા તેન સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ભગવા ‘‘અહં પાટિહારિયં કરિસ્સામિ તિત્થિયમદનિમ્મથનાય, અનુજાનાથા’’તિ વત્વા સત્થુ સન્તિકે અટ્ઠાસિ, તં સદ્ધાય વુત્તા. તત્થ **ઇદ્ધિયા અભિનિમ્મિત્વા, ચતુરસ્સં રથં અહ**ન્તિ ચતૂહિ અસ્સેહિ યોજિતં રથં ઇદ્ધિયા અભિનિમ્મિનિત્વા **બુદ્ધસ્સ** ભગવતો પાદે વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિન્તિ અધિપ્પાયો.

૨૩૦.‘‘સુપુપ્ફિતગ્ગં ઉપગમ્મ પાદપં, એકા તુવં તિટ્ઠસિ સાલમૂલે;
ન ચાપિ તે દુતિયો અત્થિ કોચિ, બાલે ન ત્વં ભાયસિ ધુત્તકાનં’’.

તત્થ **સુપુપ્ફિતગ્ગ**ન્તિ સુટ્ઠુ પુપ્ફિતઅગ્ગં, અગ્ગતો પટ્ઠાય સબ્બફાલિપુલ્લન્તી અત્થો. **પાદપ**ન્તિ રુક્ખં, ઇધ પન સાલરુક્ખો અધિપ્પેતો. **એકા તુવ**ન્તિ એકિકા ત્વં ઇધ તિટ્ઠસિ. **ન ચાપિ તે દુતિયો અત્થિ કોચી**તિ તવ સહાયભૂતો આરક્ખકો કોચિપિ નત્થિ, રૂપસમ્પત્તિયા વા તુય્હં દુતિયો કોચિપિ નત્થિ, અસદિસરૂપા એકિકાવ ઇમસ્મિં જનવિવિત્તે ઠાને તિટ્ઠસિ. **બાલે ન ત્વં ભાયસિ ધુત્તકાન**ન્તિ તરુણિકે ત્વં ધુત્તપુરિસાનં કથં ન ભાયસિ, સકિઞ્ચનકારિનો ધુત્તાતિ અધિપ્પાયો. ઇમં કિર ગાથં મારો એકદિવસં થેરિં સુપુપ્ફિતે સાલવને દિવાવિહારં નિસિન્નં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા વિવેકતો વિચ્છિન્દિતુકામો વીમંસન્તો આહ. અથ નં થેરી સન્તજ્જેન્તી અત્તનો આનુભાવવસેન –

૨૩૧.‘‘સતં સહસ્સાનિપિ ધુત્તકાનં, સમાગતા એદિસકા ભવેય્યું;
લોમં ન ઇઞ્જે નપિ સમ્પવેધે, કિં મે તુવં માર કરિસ્સસેકો.

૨૩૨.“એસા અન્તરધાયામિ, કુચ્છિં વા પવિસામિ તે;
ભમુકન્તરે તિટ્ઠામિ, તિટ્ઠન્તિં મં ન દક્ખસિ.

૨૩૩.“ચિત્તમ્હિ વસીભૂતાહં, ઇદ્ધિપાદા સુભાવિતા;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

૨૩૪.“સત્તિસૂલૂપમા કામા, ખન્ધાસં અધિકુટ્ટના;
યં ત્વં કામરતિં બ્રૂસિ, અરતી દાનિ સા મમ.

૨૩૫.“સબ્બત્થ વિહતા નન્દી, તમોખન્ધો પદાલિતો;
એવં જાનાહિ પાપિમ, નિહતો ત્વમસિ અન્તકા”તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **સતં સહસ્સાનિપિ ધુત્તકાનં , સમાગતા એદિસકા ભવેય્યુ**ન્તિ યાદિસકો ત્વં એદિસકા એવરૂપા અનેકસતસહસ્સમત્તાપિ ધુત્તકા સમાગતા યદિ ભવેય્યું. **લોમં ન ઇઞ્જે નપિ સમ્પવેધે**તિ લોમમત્તમ્પિ ન ઇઞ્જેય્ય ન સમ્પવેધેય્ય. **કિં મે તુવં માર કરિસ્સસેકો**તિ માર, ત્વં એકકોવ મય્હં કિં કરિસ્સસિ?

ઇદાનિ મારસ્સ અત્તનો કિઞ્ચિપિ કાતું અસમત્થતંયેવ વિભાવેન્તી “**એસા અન્તરધાયામી**”તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – માર, એસાહં તવ પુરતો ઠિતાવ અન્તરધાયામિ અદસ્સનં ગચ્છામિ, અજાનન્તસ્સેવ તે કુચ્છિં વા પવિસામિ, ભમુકન્તરે વા તિટ્ઠામિ, એવં તિટ્ઠન્તિઞ્ચ મં ત્વં ન પસ્સસિ.

કસ્માતિ ચે? **ચિત્તમ્હિ વસીભૂતાહં, ઇદ્ધિપાદા સુભાવિતા**, અહં ચમ્હિ માર, મય્હં ચિત્તં વસીભાવપ્પત્તં, ચત્તારોપિ ઇદ્ધિપાદા મયા સુટ્ઠુ ભાવિતા બહુલીકતા, તસ્મા અહં યથાવુત્તાય ઇદ્ધિવિસયતાય પહોમીતિ. સેસં સબ્બં હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા ઉત્તાનમેવ.

ઉપ્પલવણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વાદસનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. સોળસનિપાતો

૧. પુણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના

સોળસનિપાતે **ઉદહારી અહં સીતે**તિઆદિકા પુણ્ણાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા હેતુસમ્પન્નતાય સઞ્જાતસંવેગા ભિક્ખુનીનં સન્તિકં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા લદ્ધપ્પસાદા પબ્બજિત્વા પરિસુદ્ધસીલા તીણિ પિટકાનિ ઉગ્ગહેત્વા બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્મકથિકા ચ અહોસિ. યથા ચ વિપસ્સિસ્સ ભગવતો સાસને, એવં સિખિસ્સ વેસ્સભુસ્સ કકુસન્ધસ્સ કોણાગમનસ્સ કસ્સપસ્સ ચ ભગવતો સાસને પબ્બજિત્વા સીલસમ્પન્ના બહુસ્સુતા ધમ્મધરા ધમ્મકથિકા ચ અહોસિ. માનધાતુકત્તા પન કિલેસે સમુચ્છિન્દિતું નાસક્ખિ. માનોપનિસ્સયવસેન કમ્મસ્સ કતત્તા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે અનાથપિણ્ડિકસ્સ સેટ્ઠિનો ઘરદાસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ, **પુણ્ણા**તિસ્સા નામં અહોસિ. સા **સીહનાદસુત્તન્તદેસનાય** (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૬ આદયો) સોતાપન્ના હુત્વા પચ્છા ઉદકસુદ્ધિકં બ્રાહ્મણં દમેત્વા સેટ્ઠિના સમ્ભાવિતા હુત્વા તેન ભુજિસ્સભાવં પાપિતા તં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૪.૧૮૪-૨૦૩) –

‘‘વિપસ્સિનો ભગવતો, સિખિનો વેસ્સભુસ્સ ચ;
કકુસન્ધસ્સ મુનિનો, કોણાગમનતાદિનો.

‘‘કસ્સપસ્સ ચ બુદ્ધસ્સ, પબ્બજિત્વાન સાસને;
ભિક્ખુની સીલસમ્પન્ના, નિપકા સંવુતિન્દ્રિયા.

‘‘બહુસ્સુતા ધમ્મધરા, ધમ્મત્થપટિપુચ્છિકા;
ઉગ્ગહેતા ચ ધમ્માનં, સોતા પયિરુપાસિતા.

‘‘દેસેન્તી જનમજ્ઝેહં, અહોસિં જિનસાસને;
બાહુસચ્ચેન તેનાહં, પેસલા અભિમઞ્ઞિસં.

‘‘પચ્છિમે ચ ભવે દાનિ, સાવત્થિયં પુરુત્તમે;
અનાથપિણ્ડિનો ગેહે, જાતાહં કુમ્ભદાસિયા.

‘‘ગતા ઉદકહારિયં, સોત્થિયં દિજમદ્દસં;
સીતટ્ટં તોયમજ્ઝમ્હિ, તં દિસ્વા ઇદમબ્રવિં.

‘‘ઉદહારી અહં સીતે, સદા ઉદકમોતરિં;
અય્યાનં દણ્ડભયભીતા, વાચાદોસભયટ્ટિતા.

‘‘કસ્સ બ્રાહ્મણ ત્વં ભીતો, સદા ઉદકમોતરિ;

વેધમાનેહિ ગત્તેહિ, સીતં વેદયસે ભુસં.

‘‘જાનન્તી વત મં ભોતિ, પુણ્ણિકે પરિપુચ્છસિ;
કરોન્તં કુસલં કમ્મં, રુન્ધન્તં કતપાપકં.

‘‘યો ચ વુડ્ઢો દહરો વા, પાપકમ્મં પકુબ્બતિ;
દકાભિસેચના સોપિ, પાપકમ્મા પમુચ્ચતિ.

‘‘ઉત્તરન્તસ્સ અક્ખાસિં, ધમ્મત્થસંહિતં પદં;
તઞ્ચ સુત્વા સ સંવિગ્ગો, પબ્બજિત્વારહા અહુ.

‘‘પૂરેન્તી ઊનકસતં, જાતા દાસિકુલે યતો;
તતો પુણ્ણાતિ નામં મે, ભુજિસ્સં મં અકંસુ તે.

‘‘સેટ્ઠિં તતોનુજાનેત્વા, પબ્બજિં અનગારિયં;
ન ચિરેનેવ કાલેન, અરહત્તમપાપુણિં.

‘‘ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, દિબ્બાય સોતધાતુયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુને.

‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

‘‘અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મે વિમલં સુદ્ધં, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ વાહસા.

‘‘ભાવનાય મહાપઞ્ઞા, સુતેનેવ સુતાવિની;
માનેન નીચકુલજા, ન હિ કમ્મં વિનસ્સતિ.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.
અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૨૩૬.‘‘ઉદહારી અહં સીતે, સદા ઉદકમોતરિં;
અય્યાનં દણ્ડભયભીતા, વાચાદોસભયટ્ટિતા.

૨૩૭.‘‘કસ્સ બ્રાહ્મણ ત્વં ભીતો, સદા ઉદકમોતરિ;
વેધમાનેહિ ગત્તેહિ, સીતં વેદયસે ભુસં.

૨૩૮.‘‘જાનન્તી વત મં ભોતિ, પુણ્ણિકે પરિપુચ્છસિ;
કરોન્તં કુસલં કમ્મં, રુન્ધન્તં કતપાપકં.

૨૩૯.“યો ચ વુડ્ઢો દહરો વા, પાપકમ્મં પકુબ્બતિ;
દકાભિસેચના સોપિ, પાપકમ્મા પમુચ્ચતિ.

૨૪૦.“કો નુ તે ઇદમક્ખાસિ, અજાનન્તસ્સ અજાનકો;
‘દકાભિસેચના નામ, પાપકમ્મા પમુચ્ચતિ’.

૨૪૧.“સગ્ગં નૂન ગમિસ્સન્તિ, સબ્બે મણ્ડૂકકચ્છપા;
નાગા ચ સુસુમારા ચ, યે ચઞ્ઞે ઉદકે ચરા.

૨૪૨.“ઓરબ્ભિકા સૂકરિકા, મચ્છિકા મિગબન્ધકા;
ચોરા ચ વજ્ઝઘાતા ચ, યે ચઞ્ઞે પાપકમ્મિનો;
દકાભિસેચના તેપિ, પાપકમ્મા પમુચ્ચરે.

૨૪૩.“સચે ઇમા નદિયો તે, પાપં પુબ્બે કતં વહું;
પુઞ્ઞમ્પિ મા વહેય્યું તે, તેન ત્વં પરિબાહિરો.

૨૪૪.“યસ્સ બ્રાહ્મણ ત્વં ભીતો, સદા ઉદકમોતરિ;
તમેવ બ્રહ્મે માકાસિ, મા તે સીતં છવિં હને.

૨૪૫.“કુમ્મગ્ગપટિપન્નં મં, અરિયમગ્ગં સમાનયિ;
દકાભિસેચના ભોતિ, ઇમં સાટં દદામિ તે.

૨૪૬.“તુય્હેવ સાટકો હોતુ, નાહમિચ્છામિ સાટકં;
સચે ભાયસિ દુક્ખસ્સ, સચે તે દુક્ખમપ્પિયં.

૨૪૭.“માકાસિ પાપકં કમ્મં, આવિ વા યદિ વા રહો;
સચે ચ પાપકં કમ્મં, કરિસ્સસિ કરોસિ વા.

૨૪૮.“ન તે દુક્ખા પમુત્યત્થિ, ઉપેચ્ચાપિ પલાયતો;
સચે ભાયસિ દુક્ખસ્સ, સચે તે દુક્ખમપ્પિયં.

૨૪૯.“ઉપેહિ સરણં બુદ્ધં, ધમ્મં સઙ્ઘઞ્ચ તાદિનં;
સમાદિયાહિ સીલાનિ, તં તે અત્થાય હેહિતિ.

૨૫૦.“ઉપેમિ સરણં બુદ્ધં, ધમ્મં સઙ્ઘઞ્ચ તાદિનં;
સમાદિયામિ સીલાનિ, તં મે અત્થાય હેહિતિ.

૨૫૧.“બ્રહ્મબન્ધુ પુરે આસિં, અજ્જમ્હિ સચ્ચબ્રાહ્મણો;
તેવિજ્જો વેદસમ્પન્નો, સોત્તિયો ચમ્હિ ન્હાતકો”તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **ઉદહારી**તિ ઘટેન ઉદકં વાહિકા. **સીતે તદા ઉદકમોતરિ**ન્તિ સીતકાલેપિ સબ્બદા રત્તિન્દિવં ઉદકં ઓતરિં. યદા યદા અય્યકાનં ઉદકેન અત્થો, તદા તદા ઉદકં પાવિસિં, ઉદકમોતરિત્વા ઉદકં ઉપનેસિન્તિ અધિપ્પાયો. **અય્યાનં દણ્ડભયભીતા**તિ અય્યકાનં દણ્ડભયેન ભીતા. **વાચાદોસભયટ્ટિતા**તિ વચીદણ્ડભયેન ચેવ દોસભયેન ચ અટ્ટિતા પીળિતા, સીતેપિ ઉદકમોતરિન્તિ યોજના.

અથેકદિવસં પુણ્ણા દાસી ઘટેન ઉદકં આનેતું ઉદકતિત્થં ગતા. તત્થ અદ્દસ અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણં ઉદકસુદ્ધિકં હિમપાતસમયે મહતિ સીતે વત્તમાને પાતોવ ઉદકં ઓતરિત્વા સસીસં નિમુજ્જિત્વા મન્તે જપ્પિત્વા ઉદકતો ઉટ્ઠહિત્વા અલ્લવત્થં અલ્લકેસં પવેધન્તં દન્તવીણં વાદયમાનં. તં દિસ્વા કરુણાય સઞ્ચોદિતમાનસા તતો નં દિટ્ઠિગતા વિવેચેતુકામા “**કસ્સ, બ્રાહ્મણ, ત્વં ભીતો**”તિ ગાથમાહ. તત્થ કસ્સ, બ્રાહ્મણ, ત્વં કુતો ચ નામ ભયહેતુતો ભીતો હુત્વા **સદા ઉદકમોતરિ** સબ્બકાલં સાયં પાતં ઉદકં ઓતરિ. ઓતરિત્વા ચ **વેધમાનેહિ** કમ્પમાનેહિ **ગત્તેહિ** સરીરાવયવેહિ **સીતં વેદયસે ભુસં** સીતદુક્ખં અતિવિય દુસ્સહં પટિસંવેદયસિ પચ્ચનુભવસિ.

જાનન્તી વત મં ભોતીતિ, ભોતિ પુણ્ણિકે, ત્વં તં ઉપચિતં પાપકમ્મં **રુન્ધન્તં** નિવારણસમત્થં કુસલં કમ્મં ઇમિના ઉદકોરોહનેન **કરોન્તં** મં જાનન્તી વત પરિપુચ્છસિ.

નનુ અયમત્થો લોકે પાકટો એવ. કથાપિ મયં તુય્હં વદામાતિ દસ્સેન્તો “**યો ચ વુદ્ધો**”તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – વુદ્ધો વા દહરો વા મજ્ઝિમો વા યો કોચિ હિંસાદિભેદં **પાપકમ્મં પકુબ્બતિ** અતિવિય કરોતિ, સોપિ ભુસં પાપકમ્મનિરતો **દકાભિસેચના** સિનાનેન તતો પાપકમ્મા **પમુચ્ચતિ** અચ્ચન્તમેવ વિમુચ્ચતીતિ.

તં સુત્વા પુણ્ણિકા તસ્સ પટિવચનં દેન્તી “**કો નુ તે**”તિઆદિમાહ. તત્થ **કો નુ તે ઇદમક્ખાસિ, અજાનન્તસ્સ અજાનકો**તિ કમ્મવિપાકં અજાનન્તસ્સ તે સબ્બેન સબ્બં કમ્મવિપાકં અજાનતો અજાનકો અવિદ્દસુ બાલો ઉદકાભિસેચનહેતુ પાપકમ્મતો પમુચ્ચતીતિ, **ઇદં** અત્થજાતં કો નુ નામ અક્ખાસિ, ન સો સદ્ધેય્યવચનો, નાપિ ચેતં યુત્તન્તિ અધિપ્પાયો.

ઇદાનિસ્સ તમેવ યુત્તિઅભાવં વિભાવેન્તી “**સગ્ગં નૂન ગમિસ્સન્તી**”તિઆદિમાહ. તત્થ **નાગા**તિ વિજ્ઝસા. **સુસુમારા**તિ કુમ્ભીલા. **યે ચઞ્ઞે ઉદકે ચરા**તિ યે ચઞ્ઞેપિ વારિગોચરા મચ્છમકરનન્દિયાવત્તાદયો ચ, તેપિ **સગ્ગં નૂન ગમિસ્સન્તિ** દેવલોકં ઉપપજ્જિસ્સન્તિ મઞ્ઞે, ઉદકાભિસેચના પાપકમ્મતો મુત્તિ હોતિ ચેતિ અત્થો.

ઓરબ્ભિકાતિ ઉરબ્ભઘાતકા. **સૂકરિકા**તિ સૂકરઘાતકા. **મચ્છિકા**તિ કેવટ્ટા. **મિગબન્ધકા**તિ માગવિકા. **વજ્ઝઘાતા**તિ વજ્ઝઘાતકમ્મે નિયુત્તા.

પુઞ્ઞમ્પિ મા વહેય્યુન્તિ ઇમા અચિરવતિઆદયો નદિયો યથા તયા પુબ્બે કતં પાપં તત્થ ઉદકાભિસેચનેન સચે વહું નીહરેય્યું, તથા તયા કતં પુઞ્ઞમ્પિ ઇમા નદિયો વહેય્યું પવાહેય્યું. **તેન ત્વં પરિબાહિરો અસ્સ** તથા સતિ તેન પુઞ્ઞકમ્મેન ત્વં પરિબાહિરો વિરહિતોવ ભવેય્યાતિ ન ચેતં યુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. યથા વા ઉદકેન ઉદકોરોહકસ્સ પુઞ્ઞપવાહનં ન હોતિ, એવં પાપપવાહનમ્પિ ન હોતિ એવ. કસ્મા? ન્હાનસ્સ પાપહેતૂનં

અપ્પટિપક્ખભાવતો. યો યં વિનાસેતિ, સો તસ્સ પટિપક્ખો. યથા આલોકો અન્ધકારસ્સ, વિજ્જા ચ અવિજ્જાય, ન એવં ન્હાનં પાપસ્સ. તસ્મા નિક્કમેત્થ ગન્તબ્બં ‘‘ન ઉદકાભિસેચના પાપતો પરિમુત્તી’’તિ. તેનાહ ભગવા –

‘‘ન ઉદકેન સુચી હોતિ, બહ્વેત્થ ન્હાયતી જનો;
યમ્હિ સચ્ચઞ્ચ ધમ્મો ચ, સો સુચી સો ચ બ્રાહ્મણો’’તિ. (ઉદા॰ ૯; નેત્તિ॰ ૧૦૪);

ઇદાનિ યદિ પાપં પવાહેતુકામોસિ, સબ્બેન સબ્બં પાપં મા કરોહીતિ દસ્સેતું ‘‘**યસ્સ, બ્રાહ્મણા**’’તિ ગાથમાહ. તત્થ **તમેવ બ્રહ્મે માકાસી**તિ યતો પાપતો ત્વં ભીતો, તમેવ પાપં બ્રહ્મે, બ્રાહ્મણ, ત્વં મા અકાસિ. ઉદકોરોહનં પન ઈદિસે સીતકાલે કેવલં સરીરમેવ બાધતિ . તેનાહ – ‘‘**મા તે સીતં છવિં હને**’’તિ, ઈદિસે સીતકાલે ઉદકાભિસેચનેન જાતસીતં તવ સરીરચ્છવિં મા હનેય્ય મા બાધેસીતિ અત્થો.

કુમ્મગ્ગપટિપન્નં મન્તિ ‘‘ઉદકાભિસેચનેન સુદ્ધિ હોતી’’તિ ઇમં કુમ્મગ્ગં મિચ્છાગાહં પટિપન્નં પગ્ગય્હ ઠિતં મં. **અરિયમગ્ગં સમાનયી**તિ ‘‘સબ્બપાપસ્સ અકરણં, કુસલસ્સ ઉપસમ્પદા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૩; નેત્તિ॰ ૩૦, ૧૧૬, ૧૨૪; પેટકો॰ ૨૯) ઇમં બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ ગતમગ્ગં સમાનયિ, સમ્મદેવ ઉપનેસિ, તસ્મા ભોતિ ઇમં સાટકં તુટ્ઠિદાનં આચરિયભાગં તુય્હં દદામિ, તં પટિગ્ગણ્હાતિ અત્થો.

સા તં પટિક્ખિપિત્વા ધમ્મં કથેત્વા સરણેસુ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાપેતું ‘‘**તુય્હેવ સાટકો હોતુ, નાહમિચ્છામિ સાટક**’’ન્તિ વત્વા ‘‘**સચે ભાયસિ દુક્ખસ્સા**’’તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો – યદિ તુવં સકલાપાયિકે સુગતિયઞ્ચ અફાસુકતાદોભગ્ગતાદિભેદા દુક્ખા ભાયસિ. યદિ તે તં અપ્પિયં ન ઇટ્ઠં. **આવિ વા** પરેસં પાકટભાવેન અપ્પટિચ્છન્નં કત્વા કાયેન વાચાય પાણાતિપાતાદિવસેન વા **યદિ વા રહો** અપાકટભાવેન પટિચ્છન્નં કત્વા મનોદ્વારેયેવ અભિજ્ઝાદિવસેન વા અણુમત્તમ્પિ **પાપકં** લામકં **કમ્મં માકાસિ** મા કરિ. અથ પન તં પાપકમ્મં આયતિં કરિસ્સસિ, એતરહિ કરોસિ વા, ‘‘નિરયાદીસુ ચતૂસુ અપાયેસુ મનુસ્સેસુ ચ તસ્સ ફલભૂતં દુક્ખં ઇતો એત્તો વા પલાયન્તે મયિ નાનુબન્ધિસ્સતી’’તિ અધિપ્પાયેન **ઉપેચ્ચ** સઞ્ચિચ્ચ પલાયતોપિ તે તતો પાપતો મુત્તિ મોક્ખા નત્થિ, ગતિકાલાદિપચ્ચયન્તરસમવાયે સતિ વિપચ્ચતે એવાતિ અત્થો. ‘‘ઉપ્પચ્ચા’’તિ વા પાઠો, ઉપ્પતિત્વાતિ અત્થો. એવં પાપસ્સ અકરણેન દુક્ખાભાવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પુઞ્ઞસ્સ કરણેનપિ તં દસ્સેતું ‘‘**સચે ભાયસી**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તાદિન**ન્તિ દિટ્ઠાદીસુ તાદિભાવપ્પત્તં. યથા વા પુરિમકા સમ્માસમ્બુદ્ધા પસ્સિતબ્બા, તથા પસ્સિતબ્બતો તાદિ, તં બુદ્ધં સરણં ઉપેહીતિ યોજના. ધમ્મસઙ્ઘેસુપિ એસેવ નયો. તાદીનં વરબુદ્ધાનં ધમ્મં, અટ્ઠન્નં અરિયપુગ્ગલાનં સઙ્ઘં સમૂહન્તિ યોજના. **તન્તિ** સરણગમનં સીલાનં સમાદાનઞ્ચ. **હેહિતી**તિ ભવિસ્સતિ.

સો બ્રાહ્મણો સરણેસુ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાય અપરભાગે સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો ન ચિરસ્સેવ તેવિજ્જો હુત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનેન્તો ‘‘**બ્રહ્મબન્ધૂ**’’તિ ગાથમાહ.

તસ્સત્થો – અહં પુબ્બે બ્રાહ્મણકુલે ઉપ્પત્તિમત્તેન બ્રહ્મબન્ધુ નામાસિં. તથા ઇરુબ્બેદાદીનં અજ્ઝેનાદિમત્તેન તેવિજ્જો વેદસમ્પન્નો સોત્તિયો ન્હાતકો ચ નામાસિં. ઇદાનિ સબ્બસો બાહિતપાપતાય **સચ્ચબ્રાહ્મણો** પરમત્થબ્રાહ્મણો, વિજ્જત્તયાધિગમેન **તેવિજ્જો**, મગ્ગઞાણસઙ્ખાતેન વેદેન સમન્નાગતત્તા **વેદસમ્પન્નો**, નિત્થરસબ્બપાપતાય **ન્હાતકો** ચ અમ્હીતિ. એત્થ ચ બ્રાહ્મણેન વુત્તગાથાપિ અત્તના વુત્તગાથાપિ પચ્છા થેરિયા પચ્ચેકં ભાસિતાતિ સબ્બા થેરિયા ગાથા એવ જાતાતિ.

પુણ્ણાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સોળસનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. વીસતિનિપાતો

૧. અમ્બપાલીથેરીગાથાવણ્ણના

વીસતિનિપાતે **કાળકા ભમરવણ્ણસાદિસા**તિઆદિકા અમ્બપાલિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી સિખિસ્સ ભગવતો સાસને પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પન્ના હુત્વા ભિક્ખુનિસિક્ખાપદં સમાદાય વિહરન્તી, એકદિવસં સમ્બહુલાહિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં ચેતિયં વન્દિત્વા પદક્ખિણં કરોન્તી પુરેતરં ગચ્છન્તિયા ખીણાસવત્થેરિયા ખિપન્તિયા સહસા ખેળપિણ્ડં ચેતિયઙ્ગણે પતિતં, ખીણાસવત્થેરિયા અપસ્સિત્વા ગતાય અયં પચ્છતો ગચ્છન્તી તં ખેળપિણ્ડં દિસ્વા ‘‘કા નામ ગણિકા ઇમસ્મિં ઠાને ખેળપિણ્ડં પાતેસી’’તિ અક્કોસિ. સા ભિક્ખુનિકાલે સીલં રક્ખન્તી ગબ્ભવાસં જિગુચ્છિત્વા ઓપપાતિકત્તભાવે ચિત્તં ઠપેસિ. તેન ચરિમત્તભાવે વેસાલિયં રાજુય્યાને અમ્બરુક્ખમૂલે ઓપપાતિકા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તં દિસ્વા ઉય્યાનપાલો નગરં ઉપનેસિ. અમ્બરુક્ખમૂલે નિબ્બત્તતાય સા **અમ્બપાલી**ત્વેવ વોહરીયિત્થ. અથ નં અભિરૂપં દસ્સનીયં પાસાદિકં વિલાસકન્તતાદિગુણવિસેસસમુદિતં દિસ્વા સમ્બહુલા રાજકુમારા અત્તનો અત્તનો પરિગ્ગહં કાતુકામા અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં અકંસુ. તેસં કલહવૂપસમત્થં તસ્સા કમ્મસઞ્ચોદિતા વોહારિકા ‘‘સબ્બેસં હોતૂ’’તિ ગણિકાટ્ઠાને ઠપેસું. સા સત્થરિ પટિલદ્ધસદ્ધા અત્તનો ઉય્યાને વિહારં કત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદેત્વા પચ્છા અત્તનો પુત્તસ્સ વિમલકોણ્ડઞ્ઞત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી અત્તનો સરીરસ્સ જરાજિણ્ણભાવં નિસ્સાય સંવેગજાતા સઙ્ખારાનં અનિચ્ચતં વિભાવેન્તી –

૨૫૨.‘‘કાળકા ભમરવણ્ણસાદિસા, વેલ્લિતગ્ગા મમ મુદ્ધજા અહું;
તે જરાય સાણવાકસાદિસા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૩.‘‘વાસિતોવ સુરભી કરણ્ડકો, પુપ્ફપૂર મમ ઉત્તમઙ્ગજો;
તં જરાયથ સલોમગન્ધિકં, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૪.‘‘કાનનંવ સહિતં સુરોપિતં, કોચ્છસૂચિવિચિતગ્ગસોભિતં;
તં જરાય વિરલં તહિં તહિં, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૫.‘‘કણ્હખન્ધકસુવણ્ણમણ્ડિતં, સોભતે સુવેણીહિલઙ્કતં;
તં જરાય ખલિતં સિરં કતં, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૬.‘‘ચિત્તકારસુકતાવ લેખિકા, સોભરે સુ ભમુકા પુરે મમ;
તા જરાય વલિભિપ્પલમ્બિતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૭.‘‘ભસ્સરા સુરુચિરા યથા મણી, નેત્તહેસુમભિનીલમાયતા;
તે જરાયભિહતા ન સોભરે, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૮.‘‘સણ્હતુઙ્ગસદિસી ચ નાસિકા, સોભતે સુ અભિયોબ્બનં પતિ;

સા જરાય ઉપકૂલિતા વિય, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૫૯.“કઙ્કણંવ સુકતં સુનિટ્ઠિતં, સોભરે સુ મમ કણ્ણપાળિયો;
તા જરાય વલિભિપ્પલમ્બિતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૦.“પત્તલીમકુલવણ્ણસાદિસા , સોભરે સુ દન્તા પુરે મમ;
તે જરાય ખણ્ડિતા ચાસિતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૧.“કાનનમ્હિ વનસણ્ડચારિની, કોકિલાવ મધુરં નિકૂજિહં;
તં જરાય ખલિતં તહિં તહિં, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૨.“સણ્હકમ્બુરિવ સુપ્પમજ્જિતા, સોભતે સુ ગીવા પુરે મમ;
સા જરાય ભગ્ગા વિનામિતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૩.“વટ્ટપલિઘસદિસોપમા ઉભો, સોભરે સુ બાહા પુરે મમ;
તા જરાય યથા પાટલિબ્બલિતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૪.“સણ્હમુદ્દિકસુવણ્ણમણ્ડિતા , સોભરે સુ હત્થા પુરે મમ;
તે જરાય યથા મૂલમૂલિકા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૫.“પીનવટ્ટસહિતુગ્ગતા ઉભો, સોભરે સુ થનકા પુરે મમ;
થેવિકીવ લમ્બન્તિ નોદકા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૬.“કઞ્ચનસ્સ ફલકંવ સમ્મટ્ઠં, સોભતે સુ કાયો પુરે મમ;
સો વલીહિ સુખુમાહિ ઓતતો, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૭.“નાગભોગસદિસોપમા ઉભો, સોભરે સુ ઊરૂ પુરે મમ;
તે જરાય યથા વેળુનાળિયો, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૮.“સણ્હનૂપુરસુવણ્ણમણ્ડિતા, સોભરે સુ જઙ્ઘા પુરે મમ;
તા જરાય તિલદણ્ડકારિવ, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૬૯.“તૂલપુણ્ણસદિસોપમા ઉભો, સોભરે સુ પાદા પુરે મમ;
તે જરાય ફુટિતા વલીમતા, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા.

૨૭૦.“એદિસો અહુ અયં સમુસ્સયો, જજ્જરો બહુદુખાનમાલયો;
સોપલેપપતિતો જરાઘરો, સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા”તિ. –

ઇમા ગાથાયો અભાસિ.

તત્થ **કાળકા**તિ કાળકવણ્ણા. **ભમરવણ્ણસાદિસા**તિ કાળકા હોન્તાપિ ભમરસદિસવણ્ણા, સિનિદ્ધનીલાતિ અત્થો. **વેલ્લિતગ્ગા**તિ કુઞ્ચિતગ્ગા, મૂલતો પટ્ઠાય યાવ અગ્ગા કુઞ્ચિતા વેલ્લિતાતિ અત્થો. **મુદ્ધજા**તિ કેસા. **જરાયા**તિ જરાહેતુ જરાય ઉપહતસોભા. **સાણવાકસાદિસા**તિ સાણસદિસા વાકસદિસા ચ, સાણવાકસદિસા ચેવ મકચિવાકસદિસા ચાતિપિ અત્થો. **સચ્ચવાદિવચનં અનઞ્ઞથા**તિ સચ્ચવાદિનો અવિતથવાદિનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ‘‘સબ્બં રૂપં અનિચ્ચં જરાભિભૂત’’ન્તિઆદિવચનં અનઞ્ઞથા યથાભૂતમેવ, ન તત્થ વિતથં અત્થીતિ.

વાસિતોવ સુરભી કરણ્ડકોતિ પુપ્ફગન્ધવાસચુણ્ણાદીહિ વાસિતો વાસં ગાહાપિતો પસાધનસમુગ્ગો વિય સુગન્ધિ. **પુપ્ફપૂર મમ ઉત્તમઙ્ગજો**તિ ચમ્પકસુમનમલ્લિકાદીહિ પુપ્ફેહિ પૂરિતો પુબ્બે મમ કેસકલાપો નિમ્મલોતિ અત્થો. **ત**ન્તિ ઉત્તમઙ્ગજં. **અથ** પચ્છા એતરહિ **સલોમગન્ધિકં** પાકતિકલોમગન્ધમેવ જાતં. અથ વા **સલોમગન્ધિક**ન્તિ મેણ્ડકલોમેહિ સમાનગન્ધં. ‘‘એળકલોમગન્ધ’’ન્તિપિ વદન્તિ.

કાનનંવ સહિતં સુરોપિતન્તિ સુટ્ઠુ રોપિતં સહિતં ઘનસન્નિવેસં ઉદ્ધમેવ ઉટ્ઠિતં ઉજુકદીઘસાખં ઉપવનં વિય. **કોચ્છસૂચિવિચિતગ્ગસોભિત**ન્તિ પુબ્બે કોચ્છેન સુવણ્ણસૂચિયા ચ કેસજટાવિજટનેન વિચિતગ્ગં હુત્વા સોભિતં, ઘનભાવેન વા કોચ્છસદિસં હુત્વા પણદન્તસૂચીહિ વિચિતગ્ગતાય સોભિતં. **ત**ન્તિ ઉત્તમઙ્ગજં. **વિરલં તહિં તહિ**ન્તિ તત્થ તત્થ વિરલં વિલૂનકેસં.

કણ્હખન્ધકસુવણ્ણમણ્ડિતન્તિ સુવણ્ણવજિરાદીહિ વિભૂસિતં કણ્હકેસપુઞ્જકં. યે પન ‘‘સણ્હકણ્ડકસુવણ્ણમણ્ડિત’’ન્તિ પઠન્તિ, તેસં સણ્હાહિ સુવણ્ણસૂચીહિ જટાવિજટનેન મણ્ડિતન્તિ અત્થો. **સોભતે સુવેણીહિલઙ્કત**ન્તિ સુન્દરેહિ રાજરુક્ખમાલા સદિસેહિ કેસવેણીહિ અલઙ્કતં હુત્વા પુબ્બે વિરાજતે. **તં જરાય ખલિતં સિરં કત**ન્તિ તં તથા સોભિતં સિરં ઇદાનિ જરાય ખલિતં ખણ્ડિતાખણ્ડિતં વિલૂનકેસં કતં.

ચિત્તકારસુકતાવ લેખિકાતિ ચિત્તકારેન સિપ્પિના નીલાય વણ્ણધાતુયા સુટ્ઠુ કતા લેખા વિય સોભતે. **સુ ભમુકા પુરે મમા**તિ સુન્દરા ભમુકા પુબ્બે મમ સોભનં ગતા. **વલિભિપ્પલમ્બિતા**તિ નલાટન્તે ઉપ્પન્નાહિ વલીહિ પલમ્બન્તા ઠિતા.

ભસ્સરાતિ ભાસુરા. **સુરુચિરા**તિ સુટ્ઠુ રુચિરા. **યથા મણી**તિ મણિમુદ્દિકા વિય. **નેત્તહેસુ**ન્તિ સુનેત્તા અહેસું. **અભિનીલમાયતા**તિ અભિનીલા હુત્વા આયતા. **તે**તિ નેત્તા. **જરાયભિહતા**તિ જરાય અભિહતા.

સણ્હતુઙ્ગસદિસી ચાતિ સણ્હા તુઙ્ગા સેસમુખાવયવાનં અનુરૂપા ચ. **સોભતે**તિ વટ્ટેત્વા ઠપિતહરિતાલવટ્ટિ વિય મમ નાસિકા સોભતે. **સુ અભિયોબ્બનં પતી**તિ સુન્દરે અભિનવયોબ્બનકાલે સા નાસિકા ઇદાનિ જરાય નિવારિતસોભતાય પરિસેદિતા વિય વરત્તા વિય ચ જાતા.

કઙ્કણંવ સુકતં સુનિટ્ઠિતન્તિ સુપરિકમ્મકતં સુવણ્ણકઙ્કણં વિય વટ્ટુલભાવં સન્ધાય વદતિ. **સોભરે**તિ સોભન્તે. ‘‘સોભન્તે’’તિ વા પાઠો. **સુ**ઇતિ નિપાતમત્તં. **કણ્ણપાળિયો**તિ કણ્ણગન્ધા. **વલિભિપ્પલમ્બિતા**તિ તહિં તહિં ઉપ્પન્નવલીહિ વલિતા હુત્વા વટ્ટનિયા પણામિતવત્થખન્ધા વિય ભસ્સન્તા ઓલમ્બન્તિ.

પત્તલીમકુલવણ્ણસાદિસાતિ કદલિમકુલસદિસવણ્ણસણ્ઠાના. **ખણ્ડિતા**તિ ભેદનપતનેહિ ખણ્ડિતા ખણ્ડભાવં ગતા. **અસિતા**તિ વણ્ણભેદેન અસિતભાવં ગતા.

કાનનમ્હિ વનસણ્ડચારિની, કોકિલાવ મધુરં નિકૂજિહન્તિ વનસણ્ડે ગોચરચરણેન વનસણ્ડચારિની કાનને અનુસંગીતનિવાસિની કોકિલા વિય મધુરાલાપં નિકૂજિહં. **ત**ન્તિ નિકૂજિતં આલાપં. **ખલિતં તહિં તહિ**ન્તિ ખણ્ડદન્તાદિભાવેન તત્થ તત્થ પક્ખલિતં જાતં.

સણ્હકમ્બુરિવ સુપ્પમજ્જિતાતિ સુટ્ઠુ પમજ્જિતા સણ્હા સુવણ્ણસઙ્ખા વિય. **ભગ્ગા વિનામિતા**તિ મંસપરિક્ખયેન વિભૂતસિરાજાલતાય ભગ્ગા હુત્વા વિનતા.

વટ્ટપલિઘસદિસોપમાતિ વટ્ટેન પલિઘદણ્ડેન સમસમા. **તા**તિ તા ઉભોપિ બાહાયો. **યથા પાટલિબ્બલિતા**તિ જજ્જરભાવેન પલિતપાટલિસાખાસદિસા.

સણ્હમુદ્દિકસુવણ્ણમણ્ડિતાતિ સુવણ્ણમયાહિ મટ્ઠભાસુરાહિ મુદ્દિકાહિ વિભૂસિતા. **યથા મૂલમૂલિકા**તિ મૂલકકણ્ડસદિસા.

પીનવટ્ટસહિતુગ્ગતાતિ પીના વટ્ટા અઞ્ઞમઞ્ઞં સહિતાવ હુત્વા ઉગ્ગતા ઉદ્ધમુખા. **સોભતે સુ થનકા પુરે મમા**તિ મમ ઉભોપિ થના યથાવુત્તરૂપા હુત્વા સુવણ્ણકલસિયો વિય સોભિંસુ. પુથુત્તે હિ ઇદં એકવચનં, અતીતત્થે ચ વત્તમાનવચનં. **થેવિકીવ લમ્બન્તિ નોદકા**તિ તે ઉભોપિ મે થના નોદકા ગલિતજલા વેણુદણ્ડકે ઠપિતઉદકભસ્મા વિય લમ્બન્તિ.

કઞ્ચનફલકંવ સમ્મટ્ઠન્તિ જાતિહિઙ્ગુલકેન મક્ખિત્વા ચિરપરિમજ્જિતસોવણ્ણફલકં વિય સોભતે. **સો વલીહિ સુખુમાહિ ઓતતો**તિ સો મમ કાયો ઇદાનિ સુખુમાહિ વલીહિ તહિં તહિં વિતતો વલિત્તચતં આપન્નો.

નાગભોગસદિસોપમાતિ હત્થિનાગસ્સ હત્થેન સમસમા. હત્થો હિ ઇધ ભુઞ્જતિ એતેનાતિ ભોગોતિ વુત્તો. **તે**તિ ઊરુયો. **યથા વેળુનાળિયો**તિ ઇદાનિ વેળુપબ્બસદિસા અહેસું.

સણ્હનૂપુરસુવણ્ણમણ્ડિતાતિ સિનિદ્ધમટ્ઠેહિ સુવણ્ણનૂપુરેહિ વિભૂસિતા. **જઙ્ઘા**તિ અટ્ઠિજઙ્ઘાયો. **તા**તિ તા જઙ્ઘાયો. **તિલદણ્ડકારિવા**તિ અપ્પમંસલોહિતત્તા કિસભાવેન લૂનાવસિટ્ઠવિસુક્ખતિલદણ્ડકા વિય અહેસું. ર-કારો પદસન્ધિકરો.

તૂલપુણ્ણસદિસોપમાતિ મુદુસિનિદ્ધભાવેન સિમ્બલિતૂલપુણ્ણપલિગુણ્ઠિતઉપાહનસદિસા. તે મમ પાદા ઇદાનિ કુટિતા ફલિતા, **વલીમતા** વલિમન્તો જાતા.

એદિસોતિ એવરૂપો. **અહુ** અહોસિ યથાવુત્તપ્પકારો. **અયં સમુસ્સયો**તિ અયં મમ કાયો. **જજ્જરો**તિ સિથિલાબન્ધો . **બહુદુખાનમાલયો**તિ જરાદિહેતુકાનં બહૂનં દુક્ખાનં આલયભૂતો. **સોપલેપપતિતો**તિ સો અયં સમુસ્સયો અપલેપપતિતો અભિસઙ્ખારાલેપપરિક્ખયેન પતિતો પાતાભિમુખોતિ અત્થો. સોપિ અલેપપતિતોતિ વા પદવિભાગો, સો એવત્થો. **જરાઘરો**તિ જિણ્ણઘરસદિસો. જરાય વા ઘરભૂતો અહોસિ. તસ્મા **સચ્ચવાદિનો** ધમ્માનં યથાભૂતં સભાવં સમ્મદેવ ञત્વા કથનતો અવિતથવાદિનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ મમ સત્થુવચનં અનઞ્ઞથા.

એવં અયં થેરી અત્તનો અત્તભાવે અનિચ્ચતાય સલ્લક્ખણમુખેન સબ્બેસુપિ તેભૂમકધમ્મેસુ અનિચ્ચતં ઉપધારેત્વા તદનુસારેન તત્થ દુક્ખલક્ખણં અનત્તલક્ખણઞ્ચ આરોપેત્વા વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેન્તી

મગ્ગપટિપાટિયા અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૪.૨૦૪-૨૧૯) –

“યો રંસિફુસિતાવેળો, ફુસ્સો નામ મહામુનિ;
તસ્સાહં ભગિની આસિં, અજાયિં ખત્તિયે કુલે.

“તસ્સ ધમ્મં સુણિત્વાહં, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
મહાદાનં દદિત્વાન, પત્થયિં રૂપસમ્પદં.

“એકતિંસે ઇતો કપ્પે, સિખી લોકગ્ગનાયકો;
ઉપ્પન્નો લોકપજ્જોતો, તિલોકસરણો જિનો.

“તદારુણપુરે રમ્મે, બ્રહ્મઞ્ઞકુલસમ્ભવા;
વિમુત્તચિત્તં કુપિતા, ભિક્ખુનિં અભિસાપયિં.

“વેસિકાવ અનાચારા, જિનસાસનદૂસિકા;
એવં અક્કોસયિત્વાન, તેન પાપેન કમ્મુના.

“દારુણં નિરયં ગન્ત્વા, મહાદુક્ખસમપ્પિતા;
તતો ચુતા મનુસ્સેસુ, ઉપપન્ના તપસ્સિની.

“દસજાતિસહસ્સાનિ, ગણિકત્તમકારયિં;
તમ્હા પાપા ન મુચ્ચિસ્સં, ભુત્વા દુટ્ઠવિસં યથા.

“બ્રહ્મચરિયમસેવિસ્સં, કસ્સપે જિનસાસને;
તેન કમ્મવિપાકેન, અજાયિં તિદસે પુરે.

“પચ્છિમે ભવે સમ્પત્તે, અહોસિં ઓપપાતિકા;
અમ્બસાખન્તરે જાતા, અમ્બપાલીતિ તેનહં.

“પરિવુતા પાણકોટીહિ, પબ્બજિં જિનસાસને;
પત્તાહં અચલં ઠાનં, ધીતા બુદ્ધસ્સ ઓરસા.

“ઇદ્ધીસુ ચ વસી હોમિ, સોતધાતુવિસુદ્ધિયા;
ચેતોપરિયઞાણસ્સ, વસી હોમિ મહામુનિ.

“પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
સબ્બાસવપરિક્ખીણા, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો.

“અત્થધમ્મનિરુત્તીસુ, પટિભાને તથેવ ચ;
ઞાણં મે વિમલં સુદ્ધં, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ વાહસા.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;
નાગીવ બન્ધનં છેત્વા, વિહરામિ અનાસવા.

‘‘સ્વાગતં વત મે આસિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘પટિસમ્ભિદા ચતસ્સો, વિમોક્ખાપિ ચ અટ્ઠિમે;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન તા એવ ગાથા પચ્ચુદાહાસીતિ.

અમ્બપાલીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રોહિનીથેરીગાથાવણ્ણના

સમણાતિ ભોતિ સુપીતિઆદિકા રોહિનિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સિસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, એકદિવસં બન્ધુમતીનગરે ભગવન્તં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા પત્તં ગહેત્વા પૂવસ્સ પૂરેત્વા ભગવતો દત્વા પીતિસોમનસ્સજાતા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી અનુક્કમેન ઉપચિતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વેસાલિયં મહાવિભવસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિત્વા **રોહિની**તિ લદ્ધનામા વિઞ્ઞુતં પત્વા, સત્થરિ વેસાલિયં વિહરન્તે વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા સોતાપન્ના હુત્વા માતાપિતૂનં ધમ્મં દેસેત્વા સાસને પસાદં ઉપ્પાદેત્વા તે અનુજાનાપેત્વા સયં પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં –

‘‘નગરે બન્ધુમતિયા, વિપસ્સિસ્સ મહેસિનો;
પિણ્ડાય વિચરન્તસ્સ, પૂવેદાસિમહં તદા.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
તત્થ ચિત્તં પસાદેત્વા, તાવતિંસમગચ્છહં.

‘‘છત્તિંસદેવરાજૂનં , મહેસિત્તમકારયિં;
પઞ્ઞાસચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘મનસા પત્થિતા નામ, સબ્બા મય્હં સમિજ્ઝથ;
સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, દેવેસુ મનુજેસુ ચ.

‘‘પચ્છિમે ભવસમ્પત્તે, જાતો વિપ્પકુલે અહં;
રોહિની નામ નામેન, ઞાતકેહિ પિયાયિતા.

‘‘ભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા, ધમ્મં સુત્વા યથાતથં;

સંવિગ્ગમાનસા હુત્વા, પબ્બજિં અનગારિયં.

‘‘યોનિસો પદહન્તીનં, અરહત્તમપાપુણિં;
એકનવુતિતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, પૂવદાનસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પુબ્બે સોતાપન્નકાલે પિતરા અત્તના ચ વચનપટિવચનવસેન વુત્તગાથા ઉદાનવસેન ભાસન્તી –

૨૭૧.‘‘સમણાતિ ભોતિ સુપિ, સમણાતિ પબુજ્ઝસિ;
સમણાનેવ કિત્તેસિ, સમણી નૂન ભવિસ્સસિ.

૨૭૨.‘‘વિપુલં અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ, સમણાનં પવેચ્છસિ;
રોહિની દાનિ પુચ્છામિ, કેન તે સમણા પિયા.

૨૭૩.‘‘અકમ્મકામા અલસા, પરદત્તૂપજીવિનો;
આસંસુકા સાદુકામા, કેન તે સમણા પિયા.

૨૭૪.‘‘ચિરસ્સં વત મં તાત, સમણાનં પરિપુચ્છસિ;
તેસં તે કિત્તયિસ્સામિ, પઞ્ઞાસીલપરક્કમં.

૨૭૫.‘‘કમ્મકામા અનલસા, કમ્મસેટ્ઠસ્સ કારકા;
રાગં દોસં પજહન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૭૬.‘‘તીણિ પાપસ્સ મૂલાનિ, ધુનન્તિ સુચિકારિનો;
સબ્બં પાપં પહીનેસં, તેન મે સમણા પિયા.

૨૭૭.‘‘કાયકમ્મં સુચિ નેસં, વચીકમ્મઞ્ચ તાદિસં;
મનોકમ્મં સુચિ નેસં, તેન મે સમણા પિયા.

૨૭૮.‘‘વિમલા સઙ્ખમુત્તાવ, સુદ્ધા સન્તરબાહિરા;
પુણ્ણા સુક્કાન ધમ્માનં, તેન મે સમણા પિયા.

૨૭૯.‘‘બહુસ્સુતા ધમ્મધરા, અરિયા ધમ્મજીવિનો;
અત્થં ધમ્મઞ્ચ દેસેન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૦.‘‘બહુસ્સુતા ધમ્મધરા, અરિયા ધમ્મજીવિનો;
એકગ્ગચિત્તા સતિમન્તો, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૧.“દૂરઙ્ગમા સતિમન્તો, મન્તભાણી અનુદ્ધતા;
દુક્ખસ્સન્તં પજાનન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૨.“યસ્મા ગામા પક્કમન્તિ, ન વિલોકેન્તિ કિઞ્ચનં;
અનપેક્ખાવ ગચ્છન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૩.“ન તે સં કોટ્ઠે ઓપેન્તિ, ન કુમ્ભિં ન ખળોપિયં;
પરિનિટ્ઠિતમેસાના, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૪.“ન તે હિરઞ્ઞં ગણ્હન્તિ, ન સુવણ્ણં ન રૂપિયં;
પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૫.“નાનાકુલા પબ્બજિતા, નાનાજનપદેહિ ચ;
અઞ્ઞમઞ્ઞં પિહયન્તિ, તેન મે સમણા પિયા.

૨૮૬.“અત્થાય વત નો ભોતિ, કુલે જાતાસિ રોહિની;
સદ્ધા બુદ્ધે ચ ધમ્મે ચ, સઙ્ઘે ચ તિબ્બગારવા.

૨૮૭.“તુવઞ્હેતં પજાનાસિ, પુઞ્ઞક્ખેત્તં અનુત્તરં;
અમ્હમ્પિ એતે સમણા, પટિગ્ગણ્હન્તિ દક્ખિણં.

૨૮૮.“પતિટ્ઠિતો હેત્થ યઞ્ઞો, વિપુલો નો ભવિસ્સતિ;
સચે ભાયસિ દુક્ખસ્સ, સચે તે દુક્ખમપ્પિયં.

૨૮૯.“ઉપેહિ સરણં બુદ્ધં, ધમ્મં સઙ્ઘઞ્ચ તાદિનં;
સમાદિયાહિ સીલાનિ, તં તે અત્થાય હેહિતિ.

૨૯૦.“ઉપેમિ સરણં બુદ્ધં, ધમ્મં સઙ્ઘઞ્ચ તાદિનં;
સમાદિયામિ સીલાનિ, તં મે અત્થાય હેહિતિ.

૨૯૧.“બ્રહ્મબન્ધુ પુરે આસિં, સો ઇદાનિમ્હિ બ્રાહ્મણો;
તેવિજ્જો સોત્તિયો ચમ્હિ, વેદગૂ ચમ્હિ ન્હાતકો”તિ. –

ઇમા ગાથા પચ્ચુદાહાસિ.

તત્થ આદિતો તિસ્સો ગાથા અત્તનો ધીતુ ભિક્ખૂસુ સમ્મુતિં અનિચ્છન્તેન વુત્તા. તત્થ **સમણાતિ ભોતિ સુપી**તિ ભોતિ ત્વં સુપનકાલેપિ “સમણા સમણા”તિ કિત્તેન્તી સમણપટિબદ્ધંયેવ કથં કથેન્તી સુપસિ. **સમણાતિ પબુજ્ઝસી**તિ સુપનતો ઉટ્ઠહન્તીપિ “સમણા”ઇચ્ચેવં વત્વા પબુજ્ઝસિ નિદ્દાય વુટ્ઠાસિ. **સમણાનેવ કિત્તેસી**તિ સબ્બકાલમ્પિ સમણે એવ સમણાનમેવ વા ગુણે કિત્તેસિ અભિત્થવસિ. **સમણી નૂન ભવિસ્સસી**તિ ગિહિરૂપેન

ઠિતાપિ ચિત્તેન સમણી એવ મઞ્ઞે ભવિસ્સસિ. અથ વા **સમણી નૂન ભવિસ્સસી**તિ ઇદાનિ ગિહિરૂપેન ઠિતાપિ ન ચિરેનેવ સમણી એવ મઞ્ઞે ભવિસ્સસિ સમણેસુ એવ નિન્નપોણભાવતો.

પવેચ્છસીતિ દેસિ. **રોહિની દાનિ પુચ્છામી**તિ, અમ્મ રોહિનિ, તં અહં ઇદાનિ પુચ્છામીતિ બ્રાહ્મણો અત્તનો ધીતરં પુચ્છન્તો આહ. **કેન તે સમણા પિયા**તિ, અમ્મ રોહિનિ, ત્વં સયન્તીપિ પબુજ્ઝન્તીપિ અઞ્ઞદાપિ સમણાનમેવ ગુણે કિત્તયસિ, કેન નામ કારણેન તુય્હં સમણા પિયાયિતબ્બા જાતાતિ અત્થો.

ઇદાનિ બ્રાહ્મણો સમણેસુ દોસં ધીતુ આચિક્ખન્તો "**અકમ્મકામા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **અકમ્મકામા**તિ ન કમ્મકામા, અત્તનો પરેસઞ્ચ અત્થાવહં કિઞ્ચિ કમ્મં ન કાતુકામા. **અલસા**તિ કુસીતા. **પરદત્તૂપજીવિનો**તિ પરેહિ દિન્નેનેવ ઉપજીવનસીલા. **આસંસુકા**તિ તતો એવ ઘાસચ્છાદનાદીનં આસીસનકા. **સાદુકામા**તિ સાદું મધુરમેવ આહારં ઇચ્છનકા. સબ્બમેતં બ્રાહ્મણો સમણાનં ગુણે અજાનન્તો અત્તનાવ પરિકપ્પિતં દોસમાહ.

તં સુત્વા રોહિની ''લદ્ધો દાનિ મે ઓકાસો અય્યાનં ગુણે કથેતુ''ન્તિ તુટ્ઠમાનસા ભિક્ખૂનં ગુણે કિત્તેતુકામા પઠમં તાવ તેસં કિત્તને સોમનસ્સં પવેદેન્તી "**ચીરસ્સં વત મં, તાતા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **ચિરસ્સં વતા**તિ ચિરેન વત. **તાતા**તિ પિતરં આલપતિ. **સમણાનન્તિ** સમણે સમણાનં વા મય્હં પિયાયિતબ્બં પરિપુચ્છસિ. **તેસન્તિ** સમણાનં. **પઞ્ઞાસીલપરક્કમન્તિ** પઞ્ઞઞ્ચ સીલઞ્ચ ઉસ્સાહઞ્ચ.

કિત્તયિસ્સામીતિ કથયિસ્સામિ. પટિજાનેત્વા તે કિત્તેન્તી ''અકમ્મકામા અલસા''તિ તેન વુત્તં દોસં તાવ નિબ્બેઠેત્વા તપ્પટિપક્ખભૂતં ગુણં દસ્સેતું "**કમ્મકામા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **કમ્મકામા**તિ વત્તપટિવત્તાદિભેદં કમ્મં સમણકિચ્ચં પરિપૂરણવસેન કામેન્તિ ઇચ્છન્તીતિ કમ્મકામા. તત્થ યુત્તપ્પયુત્તા હુત્વા ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય વાયમનતો ન અલસાતિ **અનલસા**. તં પન કમ્મં સેટ્ઠં ઉત્તમં નિબ્બાનાવહમેવ કરોન્તીતિ **કમ્મસેટ્ઠસ્સ કારકા**. કરોન્તા પન તં પટિપત્તિયા અનવજ્જભાવતો **રાગં દોસં પજહન્તિ**, યથા રાગદોસા પહીયન્તિ, એવં સમણા કમ્મં કરોન્તિ. **તેન મે સમણા પિયા**તિ તેન યથાવુત્તેન સમ્માપટિપજ્જનેન મય્હં સમણા પિયાયિતબ્બાતિ અત્થો.

તીણિ પાપસ્સ મૂલાનીતિ લોભદોસમોહસઙ્ખાતાનિ અકુસલસ્સ તીણિ મૂલાનિ. **ધુનન્તી**તિ નિગ્ઘાતેન્તિ, પજહન્તીતિ અત્થો. **સુચિકારિનો**તિ અનવજ્જકમ્મકારિનો. **સબ્બં પાપં પહીનેસન્તિ** અગ્ગમગ્ગાધિગમેન એસં સબ્બમ્પિ પાપં પહીનં.

એવં ''સમણા સુચિકારિનો''તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિભજિત્વા દસ્સેતું "**કાયકમ્મ**"ન્તિ ગાથમાહ. તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

વિમલા સઙ્ખમુત્તાવાતિ સુધોતસઙ્ખા વિય મુત્તા વિય ચ વિગતમલા રાગાદિમલરહિતા. **સુદ્ધા સન્તરબાહિરા**તિ સન્તરઞ્ચ બાહિરઞ્ચ સન્તરબાહિરં. તતો સન્તરબાહિરતો સુદ્ધા, સુદ્ધાસયપયોગાતિ અત્થો. **પુણ્ણા સુક્કાન ધમ્માનન્તિ** એકન્તસુક્કેહિ અનવજ્જધમ્મેહિ પરિપુણ્ણા, અસેખેહિ સીલક્ખન્ધાદીહિ સમન્નાગતાતિ અત્થો.

સુત્તગેય્યાદિબહું સુતં એતેસં, સુતેન વા ઉપ્પન્નાતિ **બહુસ્સુતા**, પરિયત્તિબાહુસચ્ચેન પટિવેધબાહુસચ્ચેન ચ સમન્નાગતાતિ અત્થો. તમેવ દુવિધમ્પિ ધમ્મં ધારેન્તીતિ **ધમ્મધરા**. સત્તાનં આચારસમાચારસિક્ખાપદેન

અરીયન્તીતિ **અરિયા**. ધમ્મેન ઞાયેન જીવન્તીતિ **ધમ્મજીવિનો**. **અત્થં ધમ્મઞ્ચ દેસેન્તી**તિ ભાસિતત્થઞ્ચ દેસનાધમ્મઞ્ચ કથેન્તિ પકાસેન્તિ. અથ વા અત્થતો અનપેતં ધમ્મતો અનપેતઞ્ચ દેસેન્તિ આચિક્ખન્તિ.

એકગ્ગચિત્તાતિ સમાહિતચિત્તા. **સતિમન્તો**તિ ઉપટ્ઠિતસતિનો.

દૂરઙ્ગમાતિ અરઞ્ઞગતા, મનુસ્સૂપચારં મુઞ્ચિત્વા દૂરં ગચ્છન્તા, ઇદ્ધાનુભાવેન વા યથારુચિતં દૂરં ઠાનં ગચ્છન્તીતિ દૂરઙ્ગમા. મન્તા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય ભણનસીલતાય **મન્તભાણી**. ન ઉદ્ધતાતિ **અનુદ્ધતા**, ઉદ્ધચ્ચરહિતા વૂપસન્તચિત્તા. **દુક્ખસ્સન્તં પજાનન્તી**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિયન્તભૂતં નિબ્બાનં પટિવિજ્ઝન્તિ.

ન વિલોકેન્તિ કિઞ્ચનન્તિ યતો ગામતો પક્કમન્તિ, તસ્મિં ગામે કઞ્ચિ સત્તં વા સઙ્ખારં વા અપેક્ખાવસેન ન ઓલોકેન્તિ, અથ ખો પન અનપેક્ખાવ ગચ્છન્તિ પક્કમન્તિ.

ન તે સં કોટ્ઠે ઓપેન્તીતિ તે સમણા સં અત્તનો સન્તકં સાપતેય્યં કોટ્ઠે ન ઓપેન્તિ ન પટિસામેત્વા ઠપેન્તિ તાદિસસ્સ પરિગ્ગહસ્સ અભાવતો. **કુમ્ભિન્તિ** કુમ્ભિયં. **ખળોપિયન્તિ** પચ્છિયં. **પરિનિટ્ઠિતમેસાના**તિ પરકુલેસુ પરેસં અત્થાય સિદ્ધમેવ ઘાસં પરિયેસન્તા.

હિરઞ્ઞન્તિ કહાપણં. **રૂપિયન્તિ** રજતં. **પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેન્તી**તિ અતીતં અનનુસોચન્તા અનાગતઞ્ચ અપચ્ચાસીસન્તા પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેન્તિ અત્તભાવં પવત્તેન્તિ.

અઞ્ઞમઞ્ઞં પિહયન્તીતિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્મિં મેત્તિં કરોન્તિ. ''પિહાયન્તિ''પિ પાઠો, સો એવ અત્થો.

એવં સો બ્રાહ્મણો ધીતુયા સન્તિકે ભિક્ખૂનં ગુણે સુત્વા પસન્નમાનસો ધીતરં પસંસન્તો ''**અત્થાય વતા**''તિઆદિમાહ.

અમ્હમ્પીતિ અમ્હાકમ્પિ. **દક્ખિણન્તિ** દેય્યધમ્મં.

એત્થાતિ એતેસુ સમણેસુ. **યઞ્ઞો**તિ દાનધમ્મો. **વિપુલો**તિ વિપુલફલો. સેસં વુત્તનયમેવ.

એવં બ્રાહ્મણો સરણેસુ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠિતો અપરભાગે સઞ્જાતસંવેગો પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાય અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનેન્તો ''**બ્રહ્મબન્ધૂ**''તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો હેટ્ઠા વુત્તોયેવ.

રોહિનીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ચાપાથેરીગાથાવણ્ણના

લટ્ઠિહત્થો પુરે આસીતિઆદિકા ચાપાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, અનુક્કમેન ઉપચિતકુસલમૂલા સમ્ભતવિમોક્ખસમ્ભારા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વઙ્ગહારજનપદે અઞ્ઞતરસ્મિં મિગલુદ્દકગામે જેટ્ઠકમિગલુદ્દકસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ, **ચાપા**તિસ્સા નામં અહોસિ. તેન ચ સમયેન ઉપકો આજીવકો બોધિમણ્ડતો ધમ્મચક્કં પવત્તેતું બારાણસિં ઉદ્દિસ્સ ગચ્છન્તેન સત્થારા

સમાગતો ‘‘વિપ્પસન્નાનિ ખો તે, આવુસો, ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો, કંસિ ત્વં, આવુસો, ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’તિ (મહાવ॰ ૧૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫) પુચ્છિત્વા –

> ‘‘સબ્બાભિભૂ સબ્બવિદૂહમસ્મિ, સબ્બેસુ ધમ્મેસુ અનૂપલિત્તો;
> સબ્બઞ્જહો તણ્હાક્ખયે વિમુત્તો, સયં અભિઞ્ઞાય કમુદ્દિસેય્યં. (ધ॰ પ॰ ૩૫૩; મહાવ॰ ૧૧; કથા॰ ૪૦૫; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫);
>
> ‘‘ન મે આચરિયો અત્થિ, સદિસો મે ન વિજ્જતિ;
> સદેવકસ્મિં લોકસ્મિં, નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો.
>
> ‘‘અહઞ્હિ અરહા લોકે, અહં સત્થા અનુત્તરો;
> એકોમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધો, સીતિભૂતોમ્હિ નિબ્બુતો.
>
> ‘‘ધમ્મચક્કં પવત્તેતું, ગચ્છામિ કાસિનં પુરં;
> અન્ધીભૂતસ્મિં લોકસ્મિં, આહઞ્છં અમતદુન્દુભિ’’ન્તિ. (મહાવ॰ ૧૧; કથા॰ ૪૦૫; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫) –

સત્થારા અત્તનો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધભાવે ધમ્મચક્કપવત્તને ચ પવેદિતે પસન્નચિત્તો સો ‘‘હુપેય્યપાવુસો, અરહસિ અનન્તજિનો’’તિ (મહાવ॰ ૧૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૫) વત્વા ઉમ્મગ્ગં ગહેત્વા પક્કન્તો વઙ્કહારજનપદં અગમાસિ. સો તત્થ એકં મિગલુદ્દકગામકં ઉપનિસ્સાય વાસં કપ્પેસિ. તં તત્થ જેટ્ઠકમિગલુદ્દકો ઉપટ્ઠાસિ. સો એકદિવસં દૂરં મિગવં ગચ્છન્તો ‘‘મય્હં અરહન્તે મા પમજ્જી’’તિ અત્તનો ધીતરં ચાપં આણાપેત્વા અગમાસિ સદ્ધિં પુત્તભાતુકેહિ. સા ચસ્સ ધીતા અભિરૂપા હોતિ દસ્સનીયા.

અથ ખો ઉપકો આજીવકો ભિક્ખાચારવેલાયં મિગલુદ્દકસ્સ ઘરં ગતો પરિવિસિતું ઉપગતં ચાપં દિસ્વા રાગેન અભિભૂતો ભુઞ્જિતુમ્પિ અસક્કોન્તો ભાજનેન ભત્તં આદાય વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભત્તં એકમન્તે નિક્ખિપિત્વા ‘‘સચે ચાપં લભિસ્સામિ, જીવામિ, નો ચે, મરિસ્સામી’’તિ નિરાહારો નિપજ્જિ. સત્તમે દિવસે મિગલુદ્દકો આગન્ત્વા ધીતરં પુચ્છિ – ‘‘કિં મય્હં અરહન્તે ન પમજ્જી’’તિ? સા ‘‘એકદિવસમેવ આગન્ત્વા પુન નાગતપુબ્બો’’તિ આહ. મિગલુદ્દકો ચ તાવદેવસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ‘‘કિં, ભન્તે, અફાસુક’’ન્તિ પાદે પરિમજ્જન્તો પુચ્છિ. ઉપકો નિત્થુનન્તો પરિવત્તતિયેવ. સો ‘‘વદથ, ભન્તે, યં મયા સક્કા કાતું, સબ્બં તં કરિસ્સામી’’તિ આહ. ઉપકો એકેન પરિયાયેન અત્તનો અજ્ઝાસયં આરોચેસિ. ‘‘ઇતરો જાનાસિ પન, ભન્તે, કિઞ્ચિ સિપ્પ’’ન્તિ. ‘‘ન જાનામી’’તિ. ‘‘ન, ભન્તે, કિઞ્ચિ સિપ્પં અજાનન્તેન સક્કા ઘરં આવસિતુ’’ન્તિ. સો આહ – ‘‘નાહં કિઞ્ચિ સિપ્પં જાનામિ, અપિચ તુમ્હાકં મંસહારકો ભવિસ્સામિ, મંસઞ્ચ વિક્કિણિસ્સામી’’તિ. માગવિકો ‘‘અમ્હાકમ્પિ એતદેવ રુચ્ચતી’’તિ ઉત્તરસાટકં દત્વા અત્તનો સહાયકસ્સ ગેહે કતિપાહં વસાપેત્વા તાદિસે દિવસે ઘરં આનેત્વા ધીતરં અદાસિ.

અથ કાલે ગચ્છન્તે તેસં સંવાસમન્વાય પુત્તો નિબ્બત્તિ, **સુભદ્દો**તિસ્સ નામં અકંસુ. ચાપા તસ્સ રોદનકાલે ‘‘ઉપકસ્સ પુત્ત, આજીવકસ્સ પુત્ત, મંસહારકસ્સ પુત્ત, મા રોદિ મા રોદી’’તિઆદિના પુત્તતોસનગીતેન ઉપકં ઉપ્પણ્ડેસિ. સો ‘‘મા ત્વં ચાપે મં ‘અનાથો’તિ મઞ્ઞિ, અત્થિ મે સહાયો અનન્તજિનો નામ, તસ્સાહં સન્તિકં ગમિસ્સામી’’તિ આહ. ચાપા ‘‘એવમયં અટ્ટીયતી’’તિ ઞત્વા પુનપ્પુનં તથા કથેસિયેવ. સો એકદિવસં તાય તથા

વુત્તો કુજ્ઝિત્વા ગન્તુમારદ્ધો. તાય તં તં વત્વા અનુનીયમાનોપિ સઞ્ઞત્તિં અનાગચ્છન્તો પચ્છિમદિસાભિમુખો પક્કામિ.

ભગવા ચ તેન સમયેન સાવત્થિયં જેતવને વિહરન્તો ભિક્ખૂનં આચિક્ખિ – ''યો, ભિક્ખવે, અજ્જ 'કુહિં અનન્તજિનો'તિ ઇધાગન્ત્વા પુચ્છતિ, તં મમ સન્તિકં પેસેથા''તિ. ઉપકોપિ ''કુહિં અનન્તજિનો વસતી''તિ તત્થ તત્થ પુચ્છન્તો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં ગન્ત્વા વિહારં પવિસિત્વા વિહારમજ્ઝે ઠત્વા ''કુહિં અનન્તજિનો''તિ પુચ્છિ. તં ભિક્ખૂ ભગવતો સન્તિકં નયિંસુ. સો ભગવન્તં દિસ્વા ''જાનાથ મં ભગવા''તિ આહ. ''આમ, જાનામિ, કુહિં પન ત્વં એત્તકં કાલં વસી''તિ? ''વઙ્કહારજનપદે, ભન્તે''તિ. ''ઉપક, ઇદાનિ મહલ્લકો જાતો પબ્બજિતું સક્ખિસ્સસી''તિ? ''પબ્બજિસ્સામિ, ભન્તે''તિ. સત્થા અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આણાપેસિ – ''એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ઇમં પબ્બાજેહી''તિ. સો તં પબ્બાજેસિ. સો પબ્બજિતો સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ભાવનં અનુયુઞ્જન્તો ન ચિરસ્સેવ અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય કાલં કત્વા અવિહેસુ નિબ્બત્તો, નિબ્બત્તક્ખણેયેવ અરહત્તં પાપુણિ. અવિહેસુ નિબ્બત્તમત્તા સત્ત જના અરહત્તં પત્તા, તેસં અયં અઞ્ઞતરો. વુત્તઞ્હેતં –

''અવિહં ઉપપન્નાસે, વિમુત્તા સત્ત ભિક્ખવો;
રાગદોસપરિક્ખીણા, તિણ્ણા લોકે વિસત્તિકં.

''ઉપકોપલગણ્ડો ચ, પક્કુસાતિ ચ તે તયો;
ભદ્દિયો ખણ્ડદેવો ચ, બાહુરગ્ગિ ચ સિઙ્ગિયો;
તે હિત્વા માનુસં દેહં, દિબ્બયોગં ઉપચ્ચગુ''ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૦૫);

ઉપકે પન પક્કન્તે નિબ્બિન્દહદયા ચાપા દારકં અય્યકસ્સ નિય્યાદેત્વા પુબ્બે ઉપકેન ગતમગ્ગં ગચ્છન્તી સાવત્થિં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી મગ્ગપટિપાટિયા અરહત્તે પતિટ્ઠિતા, અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પુબ્બે ઉપકેન અત્તના ચ કથિતગાથાયો ઉદાનવસેન એકજ્ઝં કત્વા –

૨૯૨.''લટ્ઠિહત્થો પુરે આસિ, સો દાનિ મિગલુદ્દકો;
આસાય પલિપા ઘોરા, નાસક્ખિ પારમેતવે.

૨૯૩.''સુમત્તં મં મઞ્ઞમાના, ચાપિ પુત્તમતોસયિ;
ચાપાય બન્ધનં છેત્વા, પબ્બજિસ્સં પુનોપહં.

૨૯૪.''મા મે કુજ્ઝિ મહાવીર, મા મે કુજ્ઝિ મહામુનિ;
ન હિ કોધપરેતસ્સ, સુદ્ધિ અત્થિ કુતો તપો.

૨૯૫.''પક્કમિસ્સઞ્ચ નાળાતો, કોધ નાળાય વચ્છતિ;
બન્ધન્તી ઇત્થિરૂપેન, સમણે ધમ્મજીવિનો.

૨૯૬.''એહિ કાળ નિવત્તસ્સુ, ભુઞ્જ કામે યથા પુરે;
અહઞ્ચ તે વસીકતા, યે ચ મે સન્તિ ઞાતકા.

૨૯૭.“એત્તો ચાપે ચતુબ્ભાગં, યથા ભાસસિ ત્વઞ્ચ મે;
તયિ રત્તસ્સ પોસસ્સ, ઉળારં વત તં સિયા.

૨૯૮.“કાળઙ્ગિનિંવ તક્કારિં, પુપ્ફિતં ગિરિમુદ્ધનિ;
ફુલ્લં દાલિમલટ્ઠિંવ, અન્તોદીપેવ પાટલિં.

૨૯૯.“હરિચન્દનલિત્તઙ્ગિં, કાસિકુત્તમધારિનિં;
તં મં રૂપવતિં સન્તિં, કસ્સ ઓહાયં ગચ્છસિ.

૩૦૦.“સાકુન્તિકોવ સકુણિં, યથા બન્ધિતુમિચ્છતિ;
આહરિમેન રૂપેન, ન મં ત્વં બાધયિસ્સસિ.

૩૦૧.“ઇમઞ્ચ મે પુત્તફલં, કાળ ઉપ્પાદિતં તયા;
તં મં પુત્તવતિં સન્તિં, કસ્સ ઓહાય ગચ્છસિ.

૩૦૨.“જહન્તિ પુત્તે સપ્પઞ્ઞા, તતો ઞાતી તતો ધનં;
પબ્બજન્તિ મહાવીરા, નાગો છેત્વાવ બન્ધનં.

૩૦૩.“ઇદાનિ તે ઇમં પુત્તં, દણ્ડેન છુરિકાય વા;
ભૂમિયં વા નિસુમ્ભિસ્સં, પુત્તસોકા ન ગચ્છસિ.

૩૦૪.“સચે પુત્તં સિઙ્ગાલાનં, કુક્કુરાનં પદાહિસિ;
ન મં પુત્તકત્તે જમ્મિ, પુનરાવત્તયિસ્સસિ.

૩૦૫.“હન્દ ખો દાનિ ભદ્દન્તે, કુહિં કાળ ગમિસ્સસિ;
કતમં ગામનિગમં, નગરં રાજધાનિયો.

૩૦૬.“અહુમ્હ પુબ્બે ગણિનો, અસ્સમણા સમણમાનિનો;
ગામેન ગામં વિચરિમ્હ, નગરે રાજધાનિયો.

૩૦૭.“એસો હિ ભગવા બુદ્ધો, નદિં નેરઞ્જરં પતિ;
સબ્બદુક્ખપ્પહાનાય, ધમ્મં દેસેતિ પાણિનં;
તસ્સાહં સન્તિકં ગચ્છં, સો મે સત્થા ભવિસ્સતિ.

૩૦૮.“વન્દનં દાનિ મે વજ્જાસિ, લોકનાથં અનુત્તરં;
પદક્ખિણઞ્ચ કત્વાન, આદિસેય્યાસિ દક્ખિણં.

૩૦૯.“એતં ખો લબ્ભમમ્હેહિ, યથા ભાસસિ ત્વઞ્ચ મે;
વન્દનં દાનિ તે વજ્જં, લોકનાથં અનુત્તરં;

પદક્ખિણઞ્ચ કત્વાન, આદિસિસ્સામિ દક્ખિણં.

૩૧૦.‘‘તતો ચ કાળો પક્કામિ, નદિં નેરઞ્જરં પતિ;
સો અદ્દસાસિ સમ્બુદ્ધં, દેસેન્તં અમતં પદં.

૩૧૧.‘‘દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;
અરિયં ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

૩૧૨.‘‘તસ્સ પાદાનિ વન્દિત્વા, કત્વાન નં પદક્ખિણં;
ચાપાય આદિસિત્વાન, પબ્બજિં અનગારિયં;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **લટ્ઠિહત્થો**તિ દણ્ડહત્થો. **પુરે**તિ પુબ્બે પરિબ્બાજકકાલે ચણ્ડગોણકુક્કુરાદીનં પરિહરણત્થં દણ્ડં હત્થેન ગહેત્વા વિચરણકો અહોસિ. **સો દાનિ મિગલુદ્દકો**તિ સો ઇદાનિ મિગલુદ્દેહિ સદ્ધિં સમ્ભોગસંવાસેહિ મિગલુદ્દો માગવિકો જાતો. **આસાયા**તિ તણ્હાય. ‘‘આસયા’’તિપિ પાઠો, અજ્ઝાસયહેતૂતિ અત્થો. **પલિપા**તિ કામપઙ્કતો દિટ્ઠિપઙ્કતો ચ. **ઘોરા**તિ અવિદિતવિપુલાનત્થાવહત્તા દારુણતો ઘોરા. **નાસક્ખિ પારમેતવે**તિ તસ્સેવ પલિપસ્સ પારભૂતં નિબ્બાનં એતું ગન્તું ન અસક્ખિ, ન અભિસમ્ભુનીતિ અત્તાનમેવ સન્ધાય ઉપકો વદતિ.

સુમત્તં મં મઞ્ઞમાનાતિ અત્તનિ સુટ્ઠુ મત્તં મદપ્પત્તં કામગેધવસેન લગ્ગં પમત્તં વા કત્વા મં સલ્લક્ખન્તી. **ચાપા પુત્તમતોસયી**તિ મિગલુદ્દસ્સ ધીતા ચાપા ‘‘આજીવકસ્સ પુત્તા’’તિઆદિના મં ઘટ્ટેન્તી પુત્તં તોસેસિ કેળાયસિ. ‘‘સુપતિ મં મઞ્ઞમાના’’તિ ચ પઠન્તિ, સુપતીતિ મં મઞ્ઞમાનાતિ અત્થો. **ચાપાય બન્ધનં છેત્વા**તિ ચાપાય તયિ ઉપ્પન્નં કિલેસબન્ધનં છિન્દિત્વા. **પબ્બજિસ્સં પુનોપહ**ન્તિ પુન દુતિયવારમ્પિ અહં પબ્બજિસ્સામિ.

ઇદાનિ તસ્સા ‘‘મય્હં અત્થો નત્થી’’તિ વદતિ, તં સુત્વા ચાપા ખમાપેન્તી ‘‘**મા મે કુજ્ઝી**’’તિ ગાથમાહ. તત્થ **મા મે કુજ્ઝી**તિ કેળિકરણમત્તેન મા મય્હં કુજ્ઝિ. **મહાવીર, મહામુની**તિ ઉપકં આલપતિ. તઞ્હિ સા પુબ્બેપિ પબ્બજિતો, ઇદાનિપિ પબ્બજિતુકામોતિ કત્વા ખન્તિઞ્ચ પચ્ચાસીસન્તી ‘‘મહામુની’’તિ આહ. તેનેવાહ – ‘‘**ન હિ કોધપરેતસ્સ, સુદ્ધિ અત્થિ કુતો તપો**’’તિ, ત્વં એત્તકમ્પિ અસહન્તો કથં ચિત્તં દમેસ્સસિ, કથં વા તપં ચરિસ્સસીતિ અધિપ્પાયો.

અથ નાળં ગન્ત્વા જીવિતુકામોસીતિ ચાપાય વુત્તો આહ – ‘‘**પક્કમિસ્સઞ્ચ નાળાતો, કોધ નાળાય વચ્છતી**’’તિ કો ઇધ નાળાય વસિસ્સતિ, નાળાતોવ અહં પક્કમિસ્સામેવ. સો હિ તસ્સ જાતગામો, તતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. સો ચ મગધરટ્ઠે બોધિમણ્ડસ્સ આસન્નપદેસે, તં સન્ધાય વુત્તં. **બન્ધન્તી ઇત્થિરૂપેન, સમણે ધમ્મજીવિનો**તિ ચાપે ત્વં ધમ્મેન જીવન્તે ધમ્મિકે પબ્બજિતે અત્તનો ઇત્થિરૂપેન ઇત્થિકુત્તાકપ્પેહિ બન્ધન્તી તિટ્ઠસિ. યેનાહં ઇદાનિ એદિસો જાતો, તસ્મા તં પરિચ્ચજામીતિ અધિપ્પાયો.

એવં વુત્તે ચાપા તં નિવત્તેતુકામા ‘‘**એહિ, કાળા**’’તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – કાળવણ્ણતાય, **કાળ**, ઉપક, એહિ **નિવત્તસ્સુ** મા પક્કમિ, પુબ્બે વિય કામે પરિભુઞ્જ, અહઞ્ચ યે ચ મે સન્તિ ઞાતકા, તે સબ્બેવ તુય્હં મા

પક્કમિતુકામતાય **વસીકતા** વસવત્તિનો કતાતિ.

તં સુત્વા ઉપકો "**એત્તો ચાપે**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **ચાપે**તિ ચાપે. ચાપસદિસઅઙ્ગલટ્ઠિતાય હિ સા, ચાપાતિ નામં લભિ, તસ્મા, ચાપાતિ વુચ્ચતિ. ત્વં ચાપે, યથા ભાસસિ, ઇદાનિ યાદિસં કથેસિ, ઇતો **ચતુબ્ભાગ**મેવ પિયસમુદાચારં કરેય્યાસિ. તયિ **રત્તસ્સ** રાગાભિભૂતસ્સ પુરિસસ્સ ઉળારં વત તં સિયા, અહં પનેતરહિ તયિ કામેસુ ચ વિરત્તો, તસ્મા ચાપાય વચને ન તિટ્ઠામીતિ અધિપ્પાયો.

પુન, ચાપા, અત્તનિ તસ્સ આસત્તિં ઉપ્પાદેતુકામા "**કાળઙ્ગિનિ**"ન્તિ આહ. તત્થ, **કાળા**તિ તસ્સાલપનં. **અઙ્ગિનિ**ન્તિ અઙ્ગલટ્ઠિસમ્પન્નં. **ઇવા**તિ ઉપમાય નિપાતો. **તક્કારિં પુપ્ફિતં ગિરિમુદ્ધની**તિ પબ્બતમુદ્ધનિ ઠિતં સુપુપ્ફિતદાલિમલટ્ઠિં વિય. ''ઉક્કાગારિ''ન્તિ ચ કેચિ પઠન્તિ, અઙ્ગત્થિલટ્ઠિં વિયાતિ અત્થો. ગિરિમુદ્ધનીતિ ચ ઇદં કેનચિ અનુપહતસોભતાદસ્સનત્થં વુત્તં. કેચિ ''કાલિઙ્ગિનિ''ન્તિ પાઠં વત્વા તસ્સ કુમ્ભણ્ડલતાસદિસન્તિ અત્થં વદન્તિ. **ફુલ્લં દાલિમલટ્ઠિંવા**તિ પુપ્ફિતં બીજપૂરલતં વિય. **અન્તોદીપેવ પાટલિ**ન્તિ દીપકબ્ભન્તરે પુપ્ફિતપાટલિરુક્ખં વિય, દીપગ્ગહણઞ્ચેત્થ સોભાપાટિહારિયદસ્સનત્થમેવ.

હરિચન્દનલિત્તઙ્ગિન્તિ લોહિતચન્દનેન અનુલિત્તસબ્બઙ્ગિં. **કાસિકુત્તમધારિનિ**ન્તિ ઉત્તમકાસિકવત્થધરં. **તં મ**ન્તિ તાદિસં મં. **રૂપવતિં સન્તિ**ન્તિ રૂપસમ્પન્નં સમાનં. **કસ્સ ઓહાય ગચ્છસી**તિ કસ્સ નામ સત્તસ્સ, કસ્સ વા હેતુનો, કેન કારણેન, ઓહાય પહાય પરિચ્ચજિત્વા ગચ્છસિ.

ઇતો પરમ્પિ તેસં વચનપટિવચનગાથાવ ઠપેત્વા પરિયોસાને તિસ્સો ગાથા. તત્થ **સાકુન્તિકોવા**તિ સકુણલુદ્દો વિય. **આહરિમેન રૂપેના**તિ કેસમણ્ડનાદિના સરીરજગ્ગનેન ચેવ વત્થાભરણાદિના ચ અભિસઙ્ખારિકેન રૂપેન વણ્ણેન કિત્તિમેન ચાતુરિયેનાતિ અત્થો. **ન મં ત્વં બાધયિસ્સસી**તિ પુબ્બે વિય ઇદાનિ મં ત્વં ન બાધિતું સક્ખિસ્સસિ.

પુત્તફલન્તિ પુત્તસઙ્ખાતં ફલં પુત્તપસવો.

સપ્પઞ્ઞાતિ પઞ્ઞવન્તો, સંસારે આદીનવવિભાવિનિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતાતિ અધિપ્પાયો. તે હિ અપ્પં વા મહન્તં વા ઞાતિપરિવટ્ટં ભોગક્ખન્ધં વા પહાય પબ્બજન્તિ. તેનાહ – "**પબ્બજન્તિ મહાવીરા, નાગો છેત્વાવ બન્ધન**"ન્તિ, અયબન્ધનં વિય હત્થિનાગો ગિહિબન્ધનં છિન્દિત્વા મહાવીરિયાવ પબ્બજન્તિ, ન નિહીનવીરિયાતિ અત્થો.

દણ્ડેનાતિ યેન કેનચિ દણ્ડેન. **છુરિકાયા**તિ ખુરેન. **ભૂમિયં વા નિસુમ્ભિસ્સ**ન્તિ પથવિયં પાતેત્વા પોથનવિજ્ઝનાદિના વિબાધિસ્સામિ. **પુત્તસોકા ન ગચ્છસી**તિ પુત્તસોકનિમિત્તં ન ગચ્છિસ્સસિ.

પદાહિસીતિ દસ્સસિ. **પુત્તકત્તે**તિ પુત્તકારણા. **જમ્મી**તિ તસ્સા આલપનં, લામકેતિ અત્થો.

ઇદાનિ તસ્સ ગમનં અનુજાનિત્વા ગમનટ્ઠાનં જાનિતું "**હન્દ ખો**"તિ ગાથમાહ.

ઇતરો પુબ્બે અહં અનિય્યાનિકં સાસનં પગ્ગય્હ અટ્ઠાસિં, ઇદાનિ પન નિય્યાનિકે અનન્તજિનસ્સ સાસને ઠાતુકામો, તસ્મા તસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામીતિ દસ્સેન્તો "**અહુમ્હા**"તિઆદિમાહ. તત્થ **ગણિનો**તિ ગણધરા.

અસ્સમણાતિ ન સમિતપાપા. **સમણમાનિનો**તિ સમિતપાપાતિ એવં સઞ્ઞિનો. **વિચરિમ્હા**તિ પૂરણાદીસુ અત્તાનં પક્ખિપિત્વા વદતિ.

નેરઞ્જરં પતીતિ નેરઞ્જરાય નદિયા સમીપે તસ્સા તીરે. **બુદ્ધો**તિ અભિસમ્બોધિં પત્તો, અભિસમ્બોધિં પત્વા ધમ્મં દેસેન્તો સબ્બકાલં ભગવા તત્થેવ વસીતિ અધિપ્પાયેન વદતિ.

વન્દનં દાનિ મે વજ્જાસીતિ મમ વન્દનં વદેય્યાસિ, મમ વચનેન લોકનાથં અનુત્તરં વદેય્યાસીતિ અત્થો. **પદક્ખિણઞ્ચ કત્વાન, આદિસેય્યાસિ દક્ખિણ**ન્તિ બુદ્ધં ભગવન્તં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વાપિ ચતૂસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા, તતો પુઞ્ઞતો મય્હં પત્તિદાનં દેન્તો પદક્ખિણં આદિસેય્યાસિ બુદ્ધગુણાનં સુતપુબ્બત્તા હેતુસમ્પન્નતાય ચ એવં વદતિ.

એતં ખો લબ્ભમમ્હેહીતિ એતં પદક્ખિણકરણં પુઞ્ઞં અમ્હેહિ તવ દાતું સક્કા, ન નિવત્તનં, પુબ્બે વિય કામૂપભોગો ચ ન સક્કાતિ અધિપ્પાયો. **તે વજ્જ**ન્તિ તવ વન્દનં વજ્જં વક્ખામિ.

સોતિ કાળો, **અદ્દસાસી**તિ અદ્દક્ખિ.

સત્થુદેસનાયં સચ્ચકથાય પધાનત્તા તબ્બિનિમુત્તાય અભાવતો "**દુક્ખ**"ન્તિઆદિ વુત્તં, સેસં વુત્તનયમેવ.

ચાપાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સુન્દરીથેરીગાથાવણ્ણના

પેતાનિ ભોતિ પુત્તાનીતિઆદિકા સુન્દરિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ઇતો એકતિંસકપ્પે વેસ્સભુસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા એકદિવસં સત્થારં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસા ભિક્ખં દત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિ. સત્થા તસ્સા ચિત્તપ્પસાદં ઞત્વા અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન તાવતિંસેસુ નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા તતો ચુતા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી પરિપક્કઞાણા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે બારાણસિયં સુજાતસ્સ નામ બ્રાહ્મણસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા રૂપસમ્પત્તિયા **સુન્દરી**તિ નામં અહોસિ. વયપ્પત્તકાલે ચસ્સા કનિટ્ઠભાતા કાલમકાસિ. અથસ્સા પિતા પુત્તસોકેન અભિભૂતો તત્થ તત્થ વિચરન્તો વાસિટ્ઠિત્થેરિયા સમાગન્ત્વા તં સોકવિનોદનકારણં પુચ્છન્તો ''પેતાનિ ભોતિ પુત્તાની''તિઆદિકા દ્વે ગાથા અભાસિ. થેરી તં સોકાભિભૂતં ઞત્વા સોકં વિનોદેતુકામા ''બહૂનિ પુત્તસતાની''તિઆદિકા દ્વે ગાથા વત્વા અત્તનો અસોકભાવં કથેસિ. તં સુત્વા બ્રાહ્મણો ''કથં ત્વં, અય્યે, એવં અસોકા જાતા''તિ આહ. તસ્સ થેરી રતનત્તયગુણં કથેસિ.

અથ બ્રાહ્મણો ''કુહિં સત્થા''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇદાનિ મિથિલાયં વિહરતી''તિ તં સુત્વા તાવદેવ રથં યોજેત્વા રથેન મિથિલં ગન્ત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા સમ્મોદનીયં કથં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તસ્સ સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. સો ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધો પબ્બજિત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો તતિયે દિવસે અરહત્તં પાપુણિ. અથ સારથિ રથં આદાય બારાણસિં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણિયા તં પવત્તિં આરોચેસિ. સુન્દરી અત્તનો પિતુ પબ્બજિતભાવં સુત્વા, ''અમ્મ, અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામી''તિ માતરં આપુચ્છિ. માતા ''યં ઇમસ્મિં ગેહે ભોગજાતં, સબ્બં તં તુય્હં સન્તકં, ત્વં ઇમસ્સ કુલસ્સ દાયાદિકા પટિપજ્જ, ઇમં સબ્બભોગં પરિભુઞ્જ, મા પબ્બજી''તિ આહ.

સા ‘‘ન મય્હં ભોગેહિ અત્થો, પબ્બજિસ્સામેવાહં, અમ્મા’’તિ માતરં અનુજાનાપેત્વા મહતિં સમ્પત્તિં ખેળપિણ્ડં વિય છડ્ડેત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ સિક્ખમાનાયેવ હુત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ઘટેન્તી વાયમન્તી હેતુસમ્પન્નતાય ઞાણસ્સ પરિપાકં ગતત્તા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** –

‘‘પિણ્ડપાતં ચરન્તસ્સ, વેસ્સભુસ્સ મહેસિનો;
કટચ્છુભિક્ખમુગ્ગય્હ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સદાસહં.

‘‘પટિગ્ગહેત્વા સમ્બુદ્ધો, વેસ્સભૂ લોકનાયકો;
વીથિયા સણ્ઠિતો સત્થા, અકા મે અનુમોદનં.

‘‘કટચ્છુભિક્ખં દત્વાન, તાવતિંસં ગમિસ્સસિ;
છત્તિંસદેવરાજૂનં, મહેસિત્તં કરિસ્સસિ.

‘‘પઞ્ઞાસં ચક્કવત્તીનં, મહેસિત્તં કરિસ્સસિ;
મનસા પત્થિતં સબ્બં, પટિલચ્છસિ સબ્બદા.

‘‘સમ્પત્તિં અનુભોત્વાન, પબ્બજિસ્સસિ કિઞ્ચના;
સબ્બાસવે પરિઞ્ઞાય, નિબ્બાયિસ્સસિનાસવા.

‘‘ઇદં વત્વાન સમ્બુદ્ધો, વેસ્સભૂ લોકનાયકો;
નભં અબ્ભુગ્ગમી વીરો, હંસરાજાવ અમ્બરે.

‘‘સુદિન્નં મે દાનવરં, સુયિટ્ઠા યાગસમ્પદા;
કટચ્છુભિક્ખં દત્વાન, પત્તાહં અચલં પદં.

‘‘એકતિંસે ઇતો કપ્પે, યં દાનમદદિં તદા;
દુગ્ગતિં નાભિજાનામિ, ભિક્ખાદાનસ્સિદં ફલં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં…પે॰… કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વિહરન્તી અપરભાગે ‘‘સત્થુ પુરતો સીહનાદં નદિસ્સામી’’તિ ઉપજ્ઝાયં આપુચ્છિત્વા બારાણસિતો નિક્ખમિત્વા સમ્બહુલાહિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં અનુક્કમેન સાવત્થિં ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતા સત્થારા કતપટિસન્થારા સત્થુ ઓરસધીતુભાવાદિવિભાવનેન અઞ્ઞં બ્યાકાસિ. અથસ્સા માતરં આદિં કત્વા સબ્બો ઞાતિગણો પરિજનો ચ પબ્બજિ. સા અપરભાગે અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા પિતરા વુત્તગાથં આદિં કત્વા ઉદાનવસેન –

૩૧૩.‘‘પેતાનિ ભોતિ પુત્તાનિ, ખાદમાના તુવં પુરે;
તુવં દિવા ચ રત્તો ચ, અતીવ પરિતપ્પસિ.

૩૧૪.‘‘સાજ્જ સબ્બાનિ ખાદિત્વા, સતપુત્તાનિ બ્રાહ્મણી;

વાસેટ્ઠિ કેન વણ્ણેન, ન બાળ્હં પરિતપ્પસિ.

૩૧૫.“બહૂનિ પુત્તસતાનિ, ઞાતિસઙ્ઘસતાનિ ચ;
ખાદિતાનિ અતીતંસે, મમ તુય્હઞ્ચ બ્રાહ્મણ.

૩૧૬.“સાહં નિસ્સરણં ઞત્વા, જાતિયા મરણસ્સ ચ;
ન સોચામિ ન રોદામિ, ન ચાપિ પરિતપ્પયિં.

૩૧૭.“અબ્ભુતં વત વાસેટ્ઠિ, વાચં ભાસસિ એદિસિં;
કસ્સ ત્વં ધમ્મમઞ્ઞાય, ગિરં ભાસસિ એદિસિં.

૩૧૮.“એસ બ્રાહ્મણ સમ્બુદ્ધો, નગરં મિથિલં પતિ;
સબ્બદુક્ખપ્પહાનાય, ધમ્મં દેસેસિ પાણિનં.

૩૧૯.“તસ્સ બ્રહ્મે અરહતો, ધમ્મં સુત્વા નિરૂપધિં;
તત્થ વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મા, પુત્તસોકં બ્યપાનુદિં.

૩૨૦.“સો અહમ્પિ ગમિસ્સામિ, નગરં મિથિલં પતિ;
અપ્પેવ મં સો ભગવા, સબ્બદુક્ખા પમોચયે.

૩૨૧.“અદ્દસ બ્રાહ્મણો બુદ્ધં, વિપ્પમુત્તં નિરૂપધિં;
સ્વસ્સ ધમ્મમદેસેસિ, મુનિ દુક્ખસ્સ પારગૂ.

૩૨૨.“દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;
અરિયં ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

૩૨૩.“તત્થ વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મો, પબ્બજ્જં સમરોચયિ;
સુજાતો તીહિ રત્તીહિ, તિસ્સો વિજ્જા અફસ્સયિ.

૩૨૪.“એહિ સારથિ ગચ્છાહિ, રથં નિય્યાદયાહિમં;
આરોગ્યં બ્રાહ્મણિં વજ્જ, પબ્બજિ દાનિ બ્રાહ્મણો;
સુજાતો તીહિ રત્તીહિ, તિસ્સો વિજ્જા અફસ્સયિ.

૩૨૫.“તતો ચ રથમાદાય, સહસ્સઞ્ચાપિ સારથિ;
આરોગ્યં બ્રાહ્મણિંવોચ, ‘પબ્બજિ દાનિ બ્રાહ્મણો;
સુજાતો તીહિ રત્તીહિ, તિસ્સો વિજ્જા અફસ્સયિ.

૩૨૬.“એતઞ્ચાહં અસ્સરથં, સહસ્સઞ્ચાપિ સારથિ;
તેવિજ્જં બ્રાહ્મણં સુત્વા, પુણ્ણપત્તં દદામિ તે.

૩૨૭."તુય્હેવ હોત્વસ્સરથો, સહસ્સઞ્ચાપિ બ્રાહ્મણિ;
અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામિ, વરપઞ્ઞસ્સ સન્તિકે.

૩૨૮."હત્થી ગવસ્સં મણિકુણ્ડલઞ્ચ, ફીતઞ્ચિમં ગહવિભવં પહાય;
પિતા પબ્બજિતો તુય્હં, ભુઞ્જ ભોગાનિ સુન્દરી;
તુવં દાયાદિકા કુલે.

૩૨૯."હત્થી ગવસ્સં મણિકુણ્ડલઞ્ચ, રમ્મં ચિમં ગહવિભવં પહાય;
પિતા પબ્બજિતો મય્હં, પુત્તસોકેન અટ્ટિતો;
અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામિ, ભાતુસોકેન અટ્ટિતા.

૩૩૦."સો તે ઇજ્ઝતુ સઙ્કપ્પો, યં ત્વં પત્થેસિ સુન્દરી;
ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડો ઉઞ્છો ચ, પંસુકૂલઞ્ચ ચીવરં;
એતાનિ અભિસમ્ભોન્તી, પરલોકે અનાસવા.

૩૩૧."સિક્ખમાનાય મે અય્યે, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, યત્થ મે વુસિતં પુરે.

૩૩૨."તુવં નિસ્સાય કલ્યાણિ, થેરિ સઙ્ઘસ્સ સોભને;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

૩૩૩."અનુજાનાહિ મે અય્યે, ઇચ્છે સાવત્થિ ગન્તવે;
સીહનાદં નદિસ્સામિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકે.

૩૩૪."પસ્સ સુન્દરિ સત્થારં, હેમવણ્ણં હરિત્તચં;
અદન્તાનં દમેતારં, સમ્બુદ્ધમકુતોભયં.

૩૩૫."પસ્સ સુન્દરિમાયન્તિં, વિપ્પમુત્તં નિરૂપધિં;
વીતરાગં વિસંયુત્તં, કતકિચ્ચમનાસવં.

૩૩૬."બારાણસિતો નિક્ખમ્મ, તવ સન્તિકમાગતા;
સાવિકા તે મહાવીર, પાદે વન્દતિ સુન્દરી.

૩૩૭."તુવં બુદ્ધો તુવં સત્થા, તુય્હં ધીતામ્હિ બ્રાહ્મણ;
ઓરસા મુખતો જાતા, કતકિચ્ચા અનાસવા.

૩૩૮."તસ્સા તે સ્વાગતં ભદ્દે, તતો તે અદુરાગતં;
એવઞ્હિ દન્તા આયન્તિ, સત્થુ પાદાનિ વન્દિકા;
વીતરાગા વિસંયુત્તા, કતકિચ્ચા અનાસવા"તિ. –

ઇમા ગાથા પચ્ચુદાહાસિ.

તત્થ **પેતાની**તિ મતાનિ. **ભોતી**તિ તં આલપતિ. **પુત્તાની**તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં, પેતે પુત્તેતિ અત્થો. એકો એવ ચ તસ્સા પુત્તો મતો, બ્રાહ્મણો પન ''ચિરકાલં અયં સોકેન અટ્ટા હુત્વા વિચરિ, બહૂ મઞ્ઞે ઇમિસ્સા પુત્તા મતા''તિ એવંસઞ્ઞી હુત્વા બહુવચનેનાહ. તથા ચ ''સાજ્જ સબ્બાનિ ખાદિત્વા સતપુત્તાની''તિ. **ખાદમાના**તિ લોકવોહારવસેન ખુંસનવચનમેતં. લોકે હિ યસ્સા ઇત્થિયા જાતજાતા પુત્તા મરન્તિ, તં ગરહન્તા ''પુત્તખાદિની''તિઆદિં વદન્તિ. **અતીવા**તિ અતિવિય ભુસં. **પરિતપ્પસી**તિ સન્તપ્પસિ, પુરેતિ યોજના. અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપત્થો – ભોતિ વાસેટ્ઠિ, પુબ્બે ત્વં મતપુત્તા હુત્વા સોચન્તી પરિદેવન્તી અતિવિય સોકાય સમપ્પિતા ગામનિગમરાજધાનિયો આહિણ્ડસિ.

સાજ્જાતિ સા અજ્જ, સા ત્વં એતરહીતિ અત્થો. ''સજ્જા''તિ વા પાઠો. **કેન વણ્ણેના**તિ કેન કારણેન.

ખાદિતાનીતિ થેરીપિ બ્રાહ્મણેન વુત્તપરિયાયેનેવ વદતિ. ખાદિતાનિ વા બ્યગ્ઘદીપિબિળારાદિજાતિયો સન્ધાયેવમાહ. **અતીતંસે**તિ અતીતકોટ્ઠાસે, અતિક્કન્તભવેસૂતિ અત્થો. **મમ તુય્હઞ્ચા**તિ મયા ચ તયા ચ.

નિસ્સરણં ઞત્વા જાતિયા મરણસ્સ ચાતિ જાતિજરામરણાનં નિસ્સરણભૂતં નિબ્બાનં મગ્ગઞાણેન પટિવિજ્ઝિત્વા. **ન ચાપિ પરિતપ્પયિ**ન્તિ ન ચાપિ ઉપાયાસાસિં, અહં ઉપાયાસં ન આપજ્જિન્તિ અત્થો.

અબ્ભુતં વતાતિ અચ્છરિયં વત. તઞ્હિ અબ્ભુતં પુબ્બે અભૂતં અબ્ભુતન્તિ વુચ્ચતિ. **એદિસિ**ન્તિ એવરૂપિં, ''ન સોચામિ ન રોદામિ, ન ચાપિ પરિતપ્પયિ''ન્તિ એવં સોચનાદીનં અભાવદીપનિં વાચં. **કસ્સ ત્વં ધમ્મમઞ્ઞાયા**તિ કેવલં યથા એદિસો ધમ્મો લદ્ધું ન સક્કા, તસ્મા કસ્સ નામ સત્થુનો ધમ્મમઞ્ઞાય ગિરં ભાસસિ એદિસન્તિ સત્થારં સાસનઞ્ચ પુચ્છતિ.

નિરૂપધિન્તિ નિદુક્ખં. **વિઞ્ઞાતસદ્ધમ્મા**તિ પટિવિદ્ધઅરિયસચ્ચધમ્મા. **બ્યપાનુદિ**ન્તિ નીહરિં પજહિં.

વિપ્પમુત્તન્તિ સબ્બસો વિમુત્તં, સબ્બકિલેસેહિ સબ્બભવેહિ ચ વિસંયુત્તં. **સ્વસ્સા**તિ સો સમ્માસમ્બુદ્ધો અસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ.

તત્થાતિ તસ્સં ચતુસચ્ચધમ્મદેસનાયં.

રથં નિય્યાદયાહિમન્તિ ઇમં રથં બ્રાહ્મણિયા નિય્યાદેહિ.

સહસ્સઞ્ચાપીતિ મગ્ગપરિબ્બયત્થં નીતં કહાપણસહસ્સઞ્ચાપિ આદાય નિય્યાદેહીતિ યોજના.

અસ્સરથન્તિ અસ્સયુત્તરથં. **પુણ્ણપત્ત**ન્તિ તુટ્ઠિદાનં.

એવં બ્રાહ્મણિયા તુટ્ઠિદાને દિય્યમાને તં અસમ્પટિચ્છન્તો સારથિ ''તુય્હેવ હોતૂ''તિ ગાથં વત્વા સત્થુ સન્તિકમેવ ગન્ત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિતે પન સારથિમ્હિ બ્રાહ્મણી અત્તનો ધીતરં સુન્દરિં આમન્તેત્વા ઘરાવાસે નિયોજેન્તી ''**હત્થી ગવસ્સ**''ન્તિ ગાથમાહ. તત્થ **હત્થી**તિ હત્થિનો. **ગવસ્સ**ન્તિ ગાવો ચ અસ્સા ચ. **મણિકુણ્ડલઞ્ચા**તિ મણિ ચ કુણ્ડલાનિ ચ. **ફીતઞ્ચિમં ગહવિભવં પહાયા**તિ ઇમં હત્થિઆદિપ્પભેદં યથાવુત્તં અવુત્તઞ્ચ

ખેત્તવત્થુહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિભેદં ફીતં પહૂતઞ્ચ ગહવિભવં ગેહૂપકરણં અઞ્ઞઞ્ચ દાસિદાસાદિકં સબ્બં પહાય તવ પિતા પબ્બજિતો. **ભુઞ્જ ભોગાનિ સુન્દરી**તિ સુન્દરિ, ત્વં ઇમે ભોગે ભુઞ્જસ્સુ. **તુવં દાયાદિકા કુલે**તિ તુવઞ્હિ ઇમસ્મિં કુલે દાયજ્જારહાતિ.

તં સુત્વા સુન્દરી અત્તનો નેક્ખમ્મજ્ઝાસયં પકાસેન્તી **''હત્થીગવસ્સ''**ન્તિઆદિમાહ.

અથ નં માતા નેક્ખમ્મેયેવ નિયોજેન્તી **''સો તે ઇજ્ઝતૂ''**તિઆદિના દિયડ્ઢગાથમાહ. તત્થ **યં ત્વં પત્થેસિ સુન્દરી**તિ સુન્દરિ ત્વં ઇદાનિ યં પત્થેસિ આકઙ્ખસિ. સો તવ પબ્બજ્જાય **સઙ્કપ્પો** પબ્બજ્જાય છન્દો **ઇજ્ઝતુ** અનન્તરાયેન સિજ્ઝતુ. **ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડો**તિ ઘરે ઘરે પતિટ્ઠિત્વા લદ્ધબ્બભિક્ખાપિણ્ડો. **ઉઞ્છો**તિ તદત્થં ઘરપટિપાટિયા આહિણ્ડનં ઉદ્દિસ્સ ઠાનઞ્ચ. **એતાની**તિ ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડાદીનિ. **અભિસમ્ભોન્તી**તિ અનિબ્બિન્નરૂપા જઙ્ઘબલં નિસ્સાય અભિસમ્ભવન્તી, સાધેન્તીતિ અત્થો.

અથ સુન્દરી ''સાધુ, અમ્મા''તિ માતુયા પટિસ્સુણિત્વા નિક્ખમિત્વા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા સિક્ખમાનાયેવ સમાના તિસ્સો વિજ્જા સચ્છિકત્વા ''સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ ઉપજ્ઝાયં આરોચેત્વા ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં સાવત્થિં અગમાસિ. તેન વુત્તં **''સિક્ખમાનાય મે, અય્યે''**તિઆદિ. તત્થ **સિક્ખમાનાય મે**તિ સિક્ખમાનાય સમાનાય મયા. **અય્યે**તિ અત્તનો ઉપજ્ઝાયં આલપતિ.

તુવં નિસ્સાય કલ્યાણિ, થેરિ સઙ્ઘસ્સ સોભનેતિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘે વુદ્ધતરભાવેન થિરગુણયોગેન ચ સઙ્ઘત્થેરિ સોભનેહિ સીલાદીહિ સમન્નાગતત્તા સોભને કલ્યાણિ કલ્યાણમિત્તે, અય્યે, તં નિસ્સાય મયા તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા કતં બુદ્ધસ્સ સાસનન્તિ યોજના.

ઇચ્છેતિ ઇચ્છામિ. **સાવત્થિ ગન્તવે**તિ સાવત્થિં ગન્તું. **સીહનાદં નદિસ્સામી**તિ અઞ્ઞાબ્યાકરણમેવ સન્ધાયાહ.

અથ સુન્દરી અનુક્કમેન સાવત્થિં ગન્ત્વા વિહારં પવિસિત્વા સત્થારં ધમ્માસને નિસિન્નં દિસ્વા ઉળારં પીતિસોમનસ્સં પટિસંવેદયમાના અત્તાનમેવ આલપન્તી આહ **''પસ્સ સુન્દરી''**તિ. **હેમવણ્ણ**ન્તિ સુવણ્ણવણ્ણં. **હરિત્તચ**ન્તિ કઞ્ચનસન્નિભત્તચં. એત્થ ચ ભગવા પીતવણ્ણેન ''સુવણ્ણવણ્ણો''તિ વુચ્ચતિ. અથ ખો સમ્મદેવ ધંસિત્વા જાતિહિઙ્ગુલકેન અનુલિમ્પિત્વા સુપરિમજ્જિતકઞ્ચનાદાસસન્નિભોતિ દસ્સેતું ''હેમવણ્ણ''ન્તિ વત્વા ''હરિત્તચ''ન્તિ વુત્તં.

પસ્સ સુન્દરિમાયન્તિન્તિ તં સુન્દરિનામિકં મં ભગવા આગચ્છન્તિ પસ્સ. **''વિપ્પમુત્ત''**ન્તિઆદિના અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તી પીતિવિપ્ફારવસેન વદતિ.

કુતો પન આગતા, કત્થ ચ આગતા, કીદિસા ચાયં સુન્દરીતિ આસઙ્કન્તાનં આસઙ્કં નિવત્તેતું ''બારાણસિતો''તિ ગાથં વત્વા તત્થ ''સાવિકા ચા''તિ વુત્તમત્થં પાકટતરં કાતું **''તુવં બુદ્ધો''**તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – ઇમસ્મિં સદેવકે લોકે તુવમેવેકો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો, દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકપરમત્થેહિ યથારહં અનુસાસનતો તુવં મે **સત્થા**, અહઞ્ચ ખીણાસવબ્રાહ્મણી ભગવા તુય્હં ઉરે વાયામ જનિતાભિજાતિતાય **ઓરસા**, મુખતો પવત્તધમ્મઘોસેન સાસનસ્સ ચ મુખભૂતેન અરિયમગ્ગેન જાતત્તા **મુખતો જાતા**, નિટ્ઠિતપરિઞ્ઞાતાદિકરણીયતાય **કતકિચ્ચા**, સબ્બસો આસવાનં ખેપિતત્તા **અનાસવા**તિ.

અથસ્સા સત્થા આગમનં અભિનન્દન્તો “**તસ્સા તે સ્વાગત**”ન્તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – યા ત્વં મયા અધિગતં ધમ્મં યાથાવતો અધિગચ્છિ. તસ્સા તે, **ભદ્દે** સુન્દરિ, ઇધ મમ સન્તિકે આગતં આગમનં સુઆગતં. તતો એવ તં **અદુરાગતં** ન દુરાગતં હોતિ. કસ્મા? યસ્મા **એવઞ્હિ દન્તા આયન્તી**તિ, યથા ત્વં સુન્દરિ, એવઞ્હિ ઉત્તમેન અરિયમગ્ગદમથેન દન્તા તતો એવ સબ્બધિ **વીતરાગા**, સબ્બેસં સંયોજનાનં સમુચ્છિન્નત્તા **વિસંયુત્તા** કતકિચ્ચા અનાસવા સત્થુ પાદાનં વન્દિકા આગચ્છન્તિ, તસ્મા તસ્સા તે સ્વાગતં અદુરાગતન્તિ યોજના.

સુન્દરીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સુભાકમ્મારધીતુથેરીગાથાવણ્ણના

દહરાહન્તિઆદિકા સુભાય કમ્મારધીતાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી અનુક્કમેન સમ્ભાવિતકુસલમૂલા ઉપચિતવિમોક્ખસમ્ભારા સુગતીસુયેવ સંસરન્તી પરિપક્કઞાણા હુત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે અઞ્ઞતરસ્સ સુવણ્ણકારસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ, રૂપસમ્પત્તિસોભાય **સુભા**તિ તસ્સા નામં અહોસિ. સા અનુક્કમેન વિઞ્ઞુતં પત્વા, સત્થુ રાજગહપ્પવેસને સત્થરિ સઞ્જાતપ્પસાદા એકદિવસં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા તસ્સા ઇન્દ્રિયપરિપાકં દિસ્વા અજ્ઝાસયાનુરૂપં ચતુસચ્ચગબ્ભધમ્મં દેસેસિ. સા તાવદેવ સહસ્સનયપટિમણ્ડિતે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. સા અપરભાગે ઘરાવાસે દોસં દિસ્વા મહાપજાપતિયા ગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા ભિક્ખુનિસીલે પતિટ્ઠિતા ઉપરિમગ્ગત્થાય ભાવનમનુયુઞ્જિ. તં ઞાતકા કાલેન કાલં ઉપસઙ્કમિત્વા કામેહિ નિમન્તેન્તા પહૂતધનં વિભવજાતઞ્ચ દસ્સેત્વા પલોભેન્તિ. સા એકદિવસં અત્તનો સન્તિકં ઉપગતાનં ઘરાવાસેસુ કામેસુ ચ આદીનવં પકાસેન્તી ‘‘દહરાહ’’ન્તિઆદીહિ ચતુવીસતિયા ગાથાહિ ધમ્મં કથેત્વા તે નિરાસે કત્વા વિસ્સજ્જેત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી ઇન્દ્રિયાનિ પરિયોદપેન્તી ભાવનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પન પત્વા –

૩૩૯.‘‘દહરાહં સુદ્ધવસના, યં પુરે ધમ્મમસ્સુણિં;
તસ્સા મે અપ્પમત્તાય, સચ્ચાભિસમયો અહુ.

૩૪૦.‘‘તતોહં સબ્બકામેસુ, ભુસં અરતિમજ્ઝગં;
સક્કાયસ્મિં ભયં દિસ્વા, નેક્ખમ્મમેવ પીહયે.

૩૪૧.‘‘હિત્વાનહં ઞાતિગણં, દાસકમ્મકરાનિ ચ;
ગામખેત્તાનિ ફીતાનિ, રમણીયે પમોદિતે.

૩૪૨.‘‘પહાયહં પબ્બજિતા, સાપતેય્યમનપ્પકં;
એવં સદ્ધાય નિક્ખમ્મ, સદ્ધમ્મે સુપ્પવેદિતે.

૩૪૩.‘‘નેતં અસ્સ પતિરૂપં, આકિઞ્ચઞ્ઞઞ્હિ પત્થયે;
યો જાતરૂપં રજતં, છડ્ડેત્વા પુનરાગમે.

૩૪૪.‘‘રજતં જાતરૂપં વા, ન બોધાય ન સન્તિયા;

નેતં સમણસારુપ્પં, ન એતં અરિયદ્ધનં.

૩૪૫.‘‘લોભનં મદનઞ્ચેતં, મોહનં રજવડ્ઢનં;
સાસઙ્કં બહુઆયાસં, નત્થિ ચેત્થ ધુવં ઠિતિ.

૩૪૬.‘‘એત્થ રત્તા પમત્તા ચ, સંકિલિટ્ઠમના નરા;
અઞ્ઞમઞ્ઞેન બ્યારુદ્ધા, પુથૂ કુબ્બન્તિ મેધગં.

૩૪૭.‘‘વધો બન્ધો પરિક્લેસો, જાનિ સોકપરિદ્દવો;
કામેસુ અધિપન્નાનં, દિસ્સતે બ્યસનં બહું.

૩૪૮.‘‘તં મં ઞાતી અમિત્તાવ, કિં વો કામેસુ યુઞ્જથ;
જાનાથ મં પબ્બજિતં, કામેસુ ભયદસ્સિનિં.

૩૪૯.‘‘ન હિરઞ્ઞસુવણ્ણેન, પરિક્ખીયન્તિ આસવા;
અમિત્તા વધકા કામા, સપત્તા સલ્લબન્ધના.

૩૫૦.‘‘તં મં ઞાતી અમિત્તાવ, કિં વો કામેસુ યુઞ્જથ;
જાનાથ મં પબ્બજિતં, મુણ્ડં સઙ્ઘાટિપારુતં.

૩૫૧.‘‘ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડો ઉઞ્છો ચ, પંસુકૂલઞ્ચ ચીવરં;
એતં ખો મમ સારુપ્પં, અનગારૂપનિસ્સયો.

૩૫૨.‘‘વન્તા મહેસીહિ કામા, યે દિબ્બા યે ચ માનુસા;
ખેમટ્ઠાને વિમુત્તા તે, પત્તા તે અચલં સુખં.

૩૫૩.‘‘માહં કામેહિ સંગચ્છિં, યેસુ તાણં ન વિજ્જતિ;
અમિત્તા વધકા કામા, અગ્ગિક્ખન્ધૂપમા દુખા.

૩૫૪.‘‘પરિપન્થો એસ ભયો, સવિઘાતો સકણ્ટકો;
ગેધો સુવિસમો ચેસો, મહન્તો મોહનામુખો.

૩૫૫.‘‘ઉપસગ્ગો ભીમરૂપો, કામા સપ્પસિરૂપમા;
યે બાલા અભિનન્દન્તિ, અન્ધભૂતા પુથુજ્જના.

૩૫૬.‘‘કામપઙ્કેન સત્તા હિ, બહૂ લોકે અવિદ્દસૂ;
પરિયન્તં ન જાનન્તિ, જાતિયા મરણસ્સ ચ.

૩૫૭.‘‘દુગ્ગતિગમનં મગ્ગં, મનુસ્સા કામહેતુકં;
બહું વે પટિપજ્જન્તિ, અત્તનો રોગમાવહં.

૩૫૮.“એવં અમિત્તજનના, તાપના સંકિલેસિકા;
લોકામિસા બન્ધનીયા, કામા મરણબન્ધના.

૩૫૯.“ઉમ્માદના ઉલ્લપના, કામા ચિત્તપ્પમાથિનો;
સત્તાનં સંકિલેસાય, ખિપ્પં મારેન ઓડ્ડિતં.

૩૬૦.“અનન્તાદીનવા કામા, બહુદુક્ખા મહાવિસા;
અપ્પસ્સાદા રણકરા, સુક્કપક્ખવિસોસના.

૩૬૧.“સાહં એતાદિસં કત્વા, બ્યસનં કામહેતુકં;
ન તં પચ્ચાગમિસ્સામિ, નિબ્બાનાભિરતા સદા.

૩૬૨.“રણં તરિત્વા કામાનં, સીતિભાવાભિકઙ્ખિની;
અપ્પમત્તા વિહસ્સામિ, સબ્બસંયોજનક્ખયે.

૩૬૩.“અસોકં વિરજં ખેમં, અરિયટ્ઠઙ્ગિકં ઉજું;
તં મગ્ગં અનુગચ્છામિ, યેન તિણ્ણા મહેસિનો.

૩૬૪.“ઇમં પસ્સથ ધમ્મટ્ઠં, સુભં કમ્મારધીતરં;
અનેજં ઉપસમ્પજ્જ, રુક્ખમૂલમ્હિ ઝાયતિ.

૩૬૫.“અજ્જટ્ઠમી પબ્બજિતા, સદ્ધા સદ્ધમ્મસોભના;
વિનીતુપ્પલવણ્ણાય, તેવિજ્જા મચ્ચુહાયિની.

૩૬૬.“સાયં ભુજિસ્સા અણણા, ભિક્ખુની ભાવિતિન્દ્રિયા;
સબ્બયોગવિસંયુત્તા, કતકિચ્ચા અનાસવા.

૩૬૭.“તં સક્કો દેવસઙ્ઘેન, ઉપસઙ્કમ્મ ઇદ્ધિયા;
નમસ્સતિ ભૂતપતિ, સુભં કમ્મારધીતર”ન્તિ. – ઇમા ગાથા અભાસિ;

તત્થ **દહરાહં સુદ્ધવસના, યં પુરે ધમ્મમસ્સુણિ**ન્તિ યસ્મા અહં પુબ્બે દહરા તરુણી એવ સુદ્ધવસના સુદ્ધવત્થનિવત્થા અલઙ્કતપ્પટિયત્તા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં અસ્સોસિં. **તસ્સા મે અપ્પમત્તાય, સચ્ચાભિસમયો અહૂ**તિ યસ્મા ચ તસ્સા મે મય્હં યથાસુતં ધમ્મં પચ્ચવેક્ખિત્વા અપ્પમત્તાય ઉપટ્ઠિતસ્સતિયા સીલં અધિટ્ઠહિત્વા ભાવનં અનુયુઞ્જન્તિયાવ ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં અભિસમયો “ઇદં દુક્ખ”ન્તિઆદિના (પટિ॰ મ॰ ૧.૩૨) પટિવેધો અહોસિ.

તતોહં સબ્બકામેસુ, ભુસં અરતિમજ્ઝગન્તિ તતો તેન કારણેન સત્થુ સન્તિકે ધમ્મસ્સ સુતત્તા સચ્ચાનઞ્ચ અભિસમિતત્તા મનુસ્સેસુ દિબ્બેસુ ચાતિ સબ્બેસુપિ કામેસુ ભુસં અતિવિય અરતિં ઉક્કણ્ઠિં અધિગચ્છિં. **સક્કાયસ્મિં** ઉપાદાનક્ખન્ધપઞ્ચકે, **ભયં** સપ્પટિભયભાવં ઞાણચક્ખુના દિસ્વા, **નેક્ખમ્મમેવ** પબ્બજ્જં નિબ્બાનમેવ, **પીહયે** પિહયામિ પત્થયામિ.

દાસકમ્મકરાનિ ચાતિ દાસે ચ કમ્મકારે ચ, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન હેતં વુત્તં. **ગામખેત્તાની**તિ ગામે ચ પુબ્બણ્ણાપરણ્ણવિરુહનક્ખેત્તાનિ ચ, ગામપરિયાપન્નાનિ વા ખેત્તાનિ. **ફીતાની**તિ સમિદ્ધાનિ. **રમણીયે**તિ મનુઞ્ઞે. **પમોદિતે**તિ પમુદિતે, ભોગક્ખન્ધે હિત્વાતિ સમ્બન્ધો. **સાપતેય્ય**ન્તિ સન્તકં ધનં, મણિકનકરજતાદિપરિગ્ગહવત્થું. **અનપ્પક**ન્તિ મહન્તં, પહાયાતિ યોજના. **એવં સદ્ધાય નિક્ખમ્મા**તિ "હિત્વાનહં ઞાતિગણ"ન્તિઆદિના વુત્તપ્પકારેન મહન્તં ઞાતિપરિવટ્ટં મહન્તઞ્ચ ભોગક્ખન્ધં પહાય કમ્મકમ્મફલાનિ રતનત્તયઞ્ચાતિ સદ્ધેય્યવત્થું સદ્ધાય સદ્દહિત્વા ઘરતો નિક્ખમ્મ, **સદ્ધમ્મે સુપ્પવેદિતે** સમ્માસમ્બુદ્ધેન સુટ્ઠુ પવેદિતે અરિયવિનયે અહં પબ્બજિતા.

એવં પબ્બજિતાય પન **નેતં અસ્સ પતિરૂપં**, યદિદં છડ્ડિતાનં કામાનં પચ્ચાગમનં. **આકિઞ્ચઞ્ઞમ્હિ પત્થયે**તિ અહં અકિઞ્ચનભાવં અપરિગ્ગહભાવમેવ પત્થયામિ. **યો જાતરૂપરજતં, છડ્ડેત્વા પુનરાગમે**તિ યો પુગ્ગલો સુવણ્ણં રજતં અઞ્ઞમ્પિ વા કિઞ્ચિ ધનજાતં છડ્ડેત્વા પુન તં ગણ્હેય્ય, સો પણ્ડિતાનં અન્તરે કથં સીસં ઉક્ખિપેય્ય?

યસ્મા **રજતં જાતરૂપં વા, ન બોધાય ન સન્તિયા** ન મગ્ગઞાણાય ન નિબ્બાનાય હોતીતિ અત્થો. **નેતં સમણસારુપ્પ**ન્તિ એતં જાતરૂપરજતાદિપરિગ્ગહવત્થુ, તસ્સ વા પરિગ્ગણ્હનં સમણાનં સારુપ્પં ન હોતિ. તથા હિ વુત્તં "ન કપ્પતિ સમણાનં સક્યપુત્તિયાનં જાતરૂપરજત"ન્તિઆદિ (ચૂળવ॰ ૪૪૬). **ન એતં અરિયદ્ધન**ન્તિ એતં યથાવુત્તપરિગ્ગહવત્થુ સદ્ધાદિધનં વિય અરિયધમ્મમયમ્પિ ધનં ન હોતિ, ન અરિયભાવાવહતો. તેનાહ "લોભન"ન્તિઆદિ.

તત્થ **લોભન**ન્તિ લોભુપ્પાદનં. **મદન**ન્તિ મદાવહં. **મોહન**ન્તિ સમ્મોહજનનં. **રજવડ્ઢન**ન્તિ રાગરજાદિસંવડ્ઢનં. યેન પરિગ્ગહિતં, તસ્સ આસઙ્કાવહત્તા સહ આસઙ્કાય વત્તતીતિ **સાસઙ્કં**, યેન પરિગ્ગહિતં, તસ્સ યતો કુતો આસઙ્કાવહન્તિ અત્થો. **બહુઆયાસ**ન્તિ સજ્જનરક્ખણાદિવસેન બહુપરિસ્સમં. **નત્થિ ચેત્થ ધુવં ઠિતી**તિ એતસ્મિં ધને ધુવભાવો ચ ઠિતિભાવો ચ નત્થિ, ચઞ્ચલમનવટ્ઠિતમેવાતિ અત્થો.

એત્થ રત્તા પમત્તા ચાતિ એતસ્મિં ધને રત્તા સઞ્જાતરાગા દસકુસલધમ્મેસુ સતિયા વિપ્પવાસેન પમત્તા. **સંકિલિટ્ઠમના** લોભાદિસંકિલેસેન સંકિલિટ્ઠચિત્તાવ નામ હોન્તિ. તતો ચ **અઞ્ઞમઞ્ઞમ્હિ બ્યારુદ્ધા, પુથૂ કુબ્બન્તિ મેધગં** અન્તમસો માતાપિ પુત્તેન, પુત્તોપિ માતરાતિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિરુદ્ધા હુત્વા પુથૂ સત્તા મેધગં કલહં કરોન્તિ. તેનાહ ભગવા – "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, કામહેતુ કામનિદાનં કામાધિકરણં...પે॰... માતાપિ પુત્તેન વિવદતિ પુત્તોપિ માતરા વિવદતી"તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૮, ૧૭૮).

વધોતિ મરણં. **બન્ધો**તિ અદ્દુબન્ધનાદિબન્ધનં. **પરિક્લેસો**તિ હત્થચ્છેદાદિપરિકિલેસાપત્તિ. **જાની**તિ ધનજાનિ ચેવ પરિવારજાનિ ચ. **સોકપરિદ્દવો**તિ સોકો ચ પરિદેવો ચ. **અધિપન્નાન**ન્તિ અજ્ઝોસિતાનં. **દિસ્સતે બ્યસનં બહુ**ન્તિ યથાવુત્તવધબન્ધનાદિભેદં અવુત્તઞ્ચ દોમનસ્સુપાયાસાદિં દિટ્ઠધમ્મિકં સમ્પરાયિકઞ્ચ બહું બહુવિધં બ્યસનં અનત્થો કામેસુ દિસ્સતેવ.

તં મં ઞાતી અમિત્તાવ, કિં વો કામેસુ યુઞ્જથાતિ તાદિસં મં યથા કામેસુ વિરત્તં તુમ્હે ઞાતી ઞાતકા સમાના અનત્થકામા અમિત્તા વિય કિં કેન કારણેન કામેસુ યુઞ્જથ નિયોજેથ. **જાનાથ મં પબ્બજિતં, કામેસુ ભયદસ્સિનિ**ન્તિ કામે ભયતો પસ્સન્તિં પબ્બજિતં મં આજાનાથ, કિં એત્તકં તુમ્હેહિ અનઞ્ઞાતન્તિ અધિપ્પાયો.

ન હિરઞ્ઞસુવણ્ણેન, પરિક્ખીયન્તિ આસવાતિ કામાસવાદયો હિરઞ્ઞસુવણ્ણેન ન કદાચિ પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, અથ ખો તેહિ એવ પરિવડ્ઢન્તેવ. તેનાહ – ''**અમિત્તા વધકા કામા, સપત્તા સલ્લબન્ધના**''તિ. કામા હિ અહિતાવહત્તા મેત્તિયા અભાવેન **અમિત્તા**, મરણહેતુતાય ઉક્ખિત્તાસિકવધકસદિસત્તા **વધકા**, અનુબન્ધિત્વાપિ અનત્થાવહનતાય વેરાનુબન્ધસપત્તસદિસત્તા **સપત્તા**, રાગાદીનં સલ્લાનં બન્ધનતો **સલ્લબન્ધના**.

મુણ્ડન્તિ મુણ્ડિતકેસં. તત્થ તત્થ નન્તકાનિ ગહેત્વા સઙ્ઘાટિચીવરપારુપનેન **સઙ્ઘાટિપારુતં**.

ઉત્તિટ્ઠપિણ્ડોતિ વિવટદ્વારે ઘરે ઘરે પતિટ્ઠિત્વા લભનકપિણ્ડો. **ઉઞ્છો**તિ તદત્થં ઉઞ્છાચરિયા. **અનગારૂપનિસ્સયો**તિ અનગારાનં પબ્બજિતાનં ઉપગન્ત્વા નિસ્સિતબ્બતો ઉપનિસ્સયભૂતો જીવિતપરિક્ખારો. તઞ્હિ નિસ્સાય પબ્બજિતા જીવન્તિ.

વન્તાતિ છડ્ડિતા. **મહેસીહી**તિ બુદ્ધાદીહિ મહેસીહિ. **ખેમટ્ઠાને**તિ કામયોગાદીહિ અનુપદ્દવટ્ઠાનભૂતે નિબ્બાને. **તે**તિ મહેસયો. **અચલં સુખ**ન્તિ નિબ્બાનસુખં પત્તા. તસ્મા તં પત્થેન્તેન કામા પરિચ્ચજિતબ્બાતિ અધિપ્પાયો.

માહં કામેહિ સંગચ્છિન્તિ અહં કદાચિપિ કામેહિ ન સમાગચ્છેય્યં. કસ્માતિ ચે આહ – ''**યેસુ તાણં ન વિજ્જતી**''તિઆદિ, યેસુ કામેસુ ઉપપરિક્ખિયમાનેસુ એકસ્મિમ્પિ અનત્થપરિત્તાણં નામ નત્થિ. **અગ્ગિક્ખન્ધૂપમા** મહાભિતાપટ્ઠેન. **દુખા** દુક્ખમટ્ઠેન.

પરિપન્થો એસ ભયો યદિદં કામા નામ અવિદિતવિપુલાનત્થાવહત્તા. **સવિઘાતો** ચિત્તવિઘાતકરત્તા. **સકણ્ટકો** વિનિવિજ્ઝનત્તા. **ગેધો સુવિસમો ચેસો**તિ ગિદ્ધિહેતુતાય ગેધો. સુટ્ઠુ વિસમો મહાપલિબોધો સો. દુરતિક્કમનટ્ઠેન **મહન્તો. મોહનામુખો** મુચ્છાપત્તિહેતુતો.

ઉપસગ્ગો ભીમરૂપોતિ અતિભિંસનકસભાવો, મહન્તો દેવતૂપસગ્ગો વિય અનત્થકાદિદુક્ખાવહનતો. **સપ્પસિરૂપમા કામા** સપ્પટિભયટ્ઠેન.

કામપઙ્કેન સત્તાતિ કામસઙ્ખાતેન પઙ્કેન સત્તા લગ્ગા.

દુગ્ગતિગમનં મગ્ગન્તિ નિરયાદિઅપાયગામિનં મગ્ગં. **કામહેતુક**ન્તિ કામોપભોગહેતુકં. **બહુ**ન્તિ પાણાતિપાતાદિભેદેન બહુવિધં. **રોગમાવહ**ન્તિ રુજ્જનટ્ઠેન રોગસઙ્ખાતસ્સ દિટ્ઠધમ્મિકાદિભેદસ્સ દુક્ખસ્સ આવહનકં.

એવન્તિ ''અમિત્તા વધકા''તિઆદિના વુત્તપ્પકારેન. **અમિત્તજનના**તિ અમિત્તભાવસ્સ નિબ્બત્તનકા. **તાપના**તિ સન્તાપનકા, તપનીયાતિ અત્થો. **સંકિલેસિકા**તિ સંકિલેસાવહા. **લોકામિસા**તિ લોકે આમિસભૂતા. **બન્ધનિયા**તિ બન્ધભૂતેહિ સંયોજનેહિ વટ્ટિતબ્બા, સંયોજનિયાતિ અત્થો. **મરણબન્ધના**તિ ભવાદીસુ નિબ્બત્તિનિમિત્તતાય પવત્તકારણતો ચ મરણવિબન્ધના.

ઉમ્માદનાતિ વિપરિણામધમ્માનં વિયોગવસેન સોકુમ્માદકરા, વડ્ઢિયા વા ઉપરૂપરિમદાવહા. **ઉલ્લપના**તિ ''અહો સુખં અહો સુખ''ન્તિ ઉદ્ધં ઉદ્ધં લપાપનકા. ''ઉલ્લોલના''તિપિ પાઠો, ભત્તપિણ્ડનિમિત્તં નઙ્ગુટ્ઠં ઉલ્લોલેન્તો સુનખો વિય આમિસહેતુ સત્તે ઉપરૂપરિલાલના, પરાભવાવઞ્ઞાતપાપનકાતિ અત્થો. **ચિત્તપ્પમાથિનો**તિ પરિળાહુપ્પાદનાદિના સમ્પતિ આયતિઞ્ચ ચિત્તસ્સ પમથનસીલા. ''ચિત્તપ્પમદ્દિનો''તિ વા પાઠો, સો એવત્થો. યે

પન ‘‘ચિત્તપ્પમાદિનો’’તિ વદન્તિ, તેસં ચિત્તસ્સ પમાદાવહાતિ અત્થો. **સંકિલેસાયા**તિ વિબાધનાય ઉપતાપનાય વા. **ખિપ્પં મારેન ઓહિત**ન્તિ કામા નામેતે મારેન ઓહિતં કુમિનન્તિ દટ્ઠબ્બા સત્તાનં અનત્થાવહનતો.

અનન્તાદીનવાતિ ‘‘લોભનં મદનઞ્ચેત’’ન્તિઆદિના, ‘‘ઇધ સીતસ્સ પુરક્ખતો ઉણ્હસ્સ પુરક્ખતો’’તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૭) ચ દુક્ખક્ખન્ધસુત્તાદીસુ વુત્તનયેન અપરિયન્તાદીનવા બહુદોસા. **બહુદુક્ખા**તિ આપાયિકાદિબહુવિધદુક્ખાનુબન્ધા. **મહાવિસા**તિ કટુકાસય્હફલતાય હલાહલાદિમહાવિસસદિસા . **અપ્પસ્સાદા**તિ સત્થધારાગતમધુબિન્દુ વિય પરિત્તસ્સાદા. **રણકરા**તિ સારાગાદિસંવડ્ઢકા. **સુક્કપક્ખવિસોસના**તિ સત્તાનં અનવજ્જકોટ્ઠાસસ્સ વિનાસકા.

સાહન્તિ સા અહં, હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા કામે પહાય પબ્બજિત્વા ઠિતાતિ અત્થો. **એતાદિસ**ન્તિ એવરૂપં વુત્તપ્પકારં. **કત્વા**તિ ઇતિ કત્વા, યથાવુત્તકારણેનાતિ અત્થો. **ન તં પચ્ચાગમિસ્સામી**તિ તં મયા પુબ્બે વન્તકામે પુન ન પરિભુઞ્જિસ્સામિ. **નિબ્બાનાભિરતા સદા**તિ યસ્મા પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સબ્બકાલં નિબ્બાનાભિરતા, તસ્મા ન તં પચ્ચાગમિસ્સામીતિ યોજના.

રણં તરિત્વા કામાનન્તિ કામાનં રણં તરિત્વા, તઞ્ચ મયા કાતબ્બં અરિયમગ્ગસંપહારં કત્વા. **સીતિભાવાભિકઙ્ખિની**તિ સબ્બકિલેસદરથપરિળાહવૂપસમેન સીતિભાવસઙ્ખાતં અરહત્તં અભિકઙ્ખન્તી. **સબ્બસંયોજનક્ખયે**તિ સબ્બેસં સંયોજનાનં ખયભૂતે નિબ્બાને અભિરતા.

યેન તિણ્ણા મહેસિનોતિ યેન અરિયમગ્ગેન બુદ્ધાદયો મહેસિનો સંસારમહોઘં તિણ્ણા, અહમ્પિ તેહિ ગતમગ્ગં અનુગચ્છામિ, સીલાદિપટિપત્તિયા અનુપાપુણામીતિ અત્થો.

ધમ્મટ્ઠન્તિ અરિયફલધમ્મે ઠિતં. **અનેજ**ન્તિ પટિપ્પસ્સદ્ધ એજતાય અનેજન્તિ લદ્ધનામં અગ્ગફલં. **ઉપસમ્પજ્જા**તિ સમ્પાદેત્વા અગ્ગમગ્ગાધિગમેન અધિગન્ત્વા. **ઝાયતી**તિ તમેવ ફલજ્ઝાનં ઉપનિજ્ઝાયતિ.

અજ્જટ્ઠમી પબ્બજિતાતિ પબ્બજિતા હુત્વા પબ્બજિતતો પટ્ઠાય અજ્જ અટ્ઠમદિવસો, ઇતો અતીતે અટ્ઠમિયં પબ્બજિતાતિ અત્થો. **સદ્ધા**તિ સદ્ધાસમ્પન્ના. **સદ્ધમ્મસોભના**તિ સદ્ધમ્માધિગમેન સોભના.

ભુજિસ્સાતિ દાસભાવસદિસાનં કિલેસાનં પહાનેન ભુજિસ્સા. કામચ્છન્દાદિઇણાપગમેન **અણણા**.

ઇમા કિર તિસ્સો ગાથા પબ્બજિત્વા અટ્ઠમે દિવસે અરહત્તં પત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે ફલસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસિન્નં થેરિં ભિક્ખૂનં દસ્સેત્વા પસંસન્તેન ભગવતા વુત્તા.

અથ સક્કો દેવાનમિન્દો તં પવત્તિં દિબ્બેન ચક્ખુના દિસ્વા ‘‘એવં સત્થારા પસંસીયમાના અયં થેરી યસ્મા દેવેહિ ચ પયિરુપાસિતબ્બા’’તિ તાવદેવ તાવતિંસેહિ દેવેહિ સદ્ધિં ઉપસઙ્કમિત્વા અભિવાદેત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ અટ્ઠાસિ. તં સન્ધાય સઙ્ગીતિકારેહિ વુત્તં –

> ‘‘તં સક્કો દેવસઙ્ઘેન, ઉપસઙ્કમ્મ ઇદ્ધિયા;
> નમસ્સતિ ભૂતપતિ, સુભં કમ્મારધીતર’’ન્તિ.

તત્થ તીસુ કામભવેસુ ભૂતાનં સત્તાનં પતિ ઇસ્સરોતિ કત્વા **ભૂતપતી**તિ લદ્ધનામો સક્કો દેવરાજા દેવસઙ્ઘેન સદ્ધિં તં સુભં કમ્મારધીતરં અત્તનો દેવિદ્ધિયા ઉપસઙ્કમ્મ નમસ્સતિ, પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દતીતિ અત્થો.

સુભાકમ્મારધીતુથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વીસતિનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. તિંસનિપાતો

૧. સુભાજીવકમ્બવનિકાથેરીગાથાવણ્ણના

તિંસનિપાતે **જીવકમ્બવનં રમ્મ**ન્તિઆદિકા સુભાય જીવકમ્બવનિકાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, સમ્ભાવિતકુસલમૂલા અનુક્કમેન પરિબ્રૂહિતવિમોક્ખસમ્ભારા પરિપક્કઞાણા હુત્વા, ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, **સુભા**તિસ્સા નામમહોસિ. તસ્સા કિર સરીરાવયવા સોભનવણ્ણયુત્તા અહેસું, તસ્મા સુભાતિ અન્વત્થમેવ નામં જાતં. સા સત્થુ રાજગહપ્પવેસને પટિલદ્ધસદ્ધા ઉપાસિકા હુત્વા અપરભાગે સંસારે જાતસંવેગા કામેસુ આદીનવં દિસ્વા નેક્ખમ્મઞ્ચ ખેમતો સલ્લક્ખન્તી મહાપજાપતિયા ગોતમિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી કતિપાહેનેવ અનાગામિફલે પતિટ્ઠાસિ.

અથ નં એકદિવસં અઞ્ઞતરો રાજગહવાસી ધુત્તપુરિસો તરુણો પઠમયોબ્બને ઠિતો જીવકમ્બવને દિવાવિહારાય ગચ્છન્તિં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો હુત્વા મગ્ગં ઓવરન્તો કામેહિ નિમન્તેસિ. સા તસ્સ નાનપ્પકારેહિ કામાનં આદીનવં અત્તનો ચ નેક્ખમ્મજ્ઝાસયં પવેદેન્તી ધમ્મં કથેસિ. સો ધમ્મકથં સુત્વાપિ ન પટિક્કમતિ, નિબન્ધતિયેવ. થેરી નં અત્તનો વચને અતિટ્ઠન્તં અક્ખિમ્હિ ચ અભિરત્તં દિસ્વા, ''હન્દ, તયા સમ્ભાવિતં અક્ખિ''ન્તિ અત્તનો એકં અક્ખિં ઉપ્પાટેત્વા તસ્સ ઉપનેસિ. તતો સો પુરિસો સન્તાસો સંવેગજાતો તત્થ વિગતરાગોવ હુત્વા થેરિં ખમાપેત્વા ગતો. થેરી સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. સત્થુનો સહ દસ્સનેનેવસ્સા અક્ખિ પટિપાકતિકં અહોસિ. તતો સા બુદ્ધગતાય પીતિયા નિરન્તરં ફુટા હુત્વા અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સા ચિત્તાચારં ઞત્વા ધમ્મં દેસેત્વા અગ્ગમગ્ગત્થાય કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિ. સા પીતિં વિક્ખમ્ભેત્વા તાવદેવ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અરહત્તં પન પત્વા ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન વિહરન્તી અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા અત્તના તેન ચ ધુત્તપુરિસેન વુત્તગાથા ઉદાનવસેન –

૩૬૮.''જીવકમ્બવનં રમ્મં, ગચ્છન્તિં ભિક્ખુનિં સુભં;
ધુત્તકો સન્નિવારેસિ, તમેનં અબ્રવી સુભા.

૩૬૯.''કિં તે અપરાધિતં મયા, યં મં ઓવરિયાન તિટ્ઠસિ;
ન હિ પબ્બજિતાય આવુસો, પુરિસો સમ્ફુસનાય કપ્પતિ.

૩૭૦.''ગરુકે મમ સત્થુસાસને, યા સિક્ખા સુગતેન દેસિતા;
પરિસુદ્ધપદં અનઙ્ગણં, કિં મં ઓવરિયાન તિટ્ઠસિ.

૩૭૧.''આવિલચિત્તો અનાવિલં, સરજો વીતરજં અનઙ્ગણં;
સબ્બત્થ વિમુત્તમાનસં, કિં મં ઓવરિયાન તિટ્ઠસિ.

૩૭૨.''દહરા ચ અપાપિકા ચસિ, કિં તે પબ્બજ્જા કરિસ્સતિ;
નિક્ખિપ કાસાયચીવરં, એહિ રમામ સુપુપ્ફિતે વને.

૩૭૩.“મધુરઞ્ચ પવન્તિ સબ્બસો, કુસુમરજેન સમુટ્ઠિતા દુમા;
પઠમવસન્તો સુખો ઉતુ, એહિ રમામ સુપુપ્ફિતે વને.

૩૭૪.“કુસુમિતસિખરા ચ પાદપા, અભિગજ્જન્તિવ માલુતેરિતા;
કા તુય્હં રતિ ભવિસ્સતિ, યદિ એકા વનમોગહિસ્સસિ.

૩૭૫.“વાળમિગસઙ્ઘસેવિતં, કુઞ્જરમત્તકરેણુલોળિતં;
અસહાયિકા ગન્તુમિચ્છસિ, રહિતં ભિંસનકં મહાવનં.

૩૭૬.“તપનીયકતાવ ધીતિકા, વિચરસિ ચિત્તલતેવ અચ્છરા;
કાસિકસુખુમેહિ વગ્ગુભિ, સોભસી સુવસનેહિ નૂપમે.

૩૭૭.“અહં તવ વસાનુગો સિયં, યદિ વિહરેમસે કાનનન્તરે;
ન હિ મત્થિ તયા પિયત્તરો, પાણો કિન્નરિમન્દલોચને.

૩૭૮.“યદિ મે વચનં કરિસ્સસિ, સુખિતા એહિ અગારમાવસ;
પાસાદનિવાતવાસિની, પરિકમ્મં તે કરોન્તુ નારિયો.

૩૭૯.“કાસિકસુખુમાનિ ધારય, અભિરોપેહિ ચ માલવણ્ણકં;
કઞ્ચનમણિમુત્તકં બહું, વિવિધં આભરણં કરોમિ તે.

૩૮૦.“સુધોતરજપચ્છદં સુભં, ગોનકતૂલિકસન્થતં નવં;
અભિરુહ સયનં મહારહં, ચન્દનમણ્ડિતસારગન્ધિકં.

૩૮૧.“ઉપ્પલં ચુદકા સમુગ્ગતં, યથા તં અમનુસ્સસેવિતં;
એવં ત્વં બ્રહ્મચારિની, સકેસઙ્ગેસુ જરં ગમિસ્સસિ.

૩૮૨.“કિં તે ઇધ સારસમ્મતં, કુણપપૂરમ્હિ સુસાનવડ્ઢને;
ભેદનધમ્મે કળેવરે, યં દિસ્વા વિમનો ઉદિક્ખસિ.

૩૮૩.“અક્ખીનિ ચ તૂરિયારિવ, કિન્નરિયારિવ પબ્બતન્તરે;
તવ મે નયનાનિ દક્ખિય, ભિય્યો કામરતી પવડ્ઢતિ.

૩૮૪.“ઉપ્પલસિખરોપમાનિ તે, વિમલે હાટકસન્નિભે મુખે;
તવ મે નયનાનિ દક્ખિય, ભિય્યો કામગુણો પવડ્ઢતિ.

૩૮૫.“અપિ દૂરગતા સરમ્હસે, આયતપમ્હે વિસુદ્ધદસ્સને;
ન હિ મત્થિ તયા પિયત્તરો, નયના કિન્નરિમન્દલોચને.

૩૮૬.“અપથેન પયાતુમિચ્છસિ, ચન્દં કીળનકં ગવેસસિ;

મેરું લઙ્ઘેતુમિચ્છસિ, યો ત્વં બુદ્ધસુતં મગ્ગયસિ.

૩૮૭.‘‘નત્થિ હિ લોકે સદેવકે, રાગો યત્થપિ દાનિ મે સિયા;
નપિ નં જાનામિ કીરિસો, અથ મગ્ગેન હતો સમૂલકો.

૩૮૮.‘‘ઇઙ્ગાલકુયાવ ઉજ્ઝિતો, વિસપત્તોરિવ અગ્ગિતો કતો;
નપિ નં પસ્સામિ કીરિસો, અથ મગ્ગેન હતો સમૂલકો.

૩૮૯.‘‘યસ્સા સિયા અપચ્ચવેક્ખિતં, સત્થા વા અનુપાસિતો સિયા;
ત્વં તાદિસિકં પલોભય, જાનન્તિં સો ઇમં વિહઞ્ઞસિ.

૩૯૦.‘‘મય્હઞ્હિ અક્કુટ્ઠવન્દિતે, સુખદુક્ખે ચ સતી ઉપટ્ઠિતા;
સઙ્ખતમસુભન્તિ જાનિય, સબ્બત્થેવ મનો ન લિમ્પતિ.

૩૯૧.‘‘સાહં સુગતસ્સ સાવિકા, મગ્ગટ્ઠઙ્ગિકયાનયાયિની;
ઉદ્ધટસલ્લા અનાસવા, સુઞ્ઞાગારગતા રમામહં.

૩૯૨.‘‘દિટ્ઠા હિ મયા સુચિત્તિતા, સોમ્ભા દારુકપિલ્લકાનિ વા;
તન્તીહિ ચ ખીલકેહિ ચ, વિનિબદ્ધા વિવિધં પનચ્ચકા.

૩૯૩.‘‘તમ્હુદ્ધટે તન્તિખીલકે, વિસ્સટ્ઠે વિકલે પરિક્ખિતે;
ન વિન્દેય્ય ખણ્ડસો કતે, કિમ્હિ તત્થ મનં નિવેસયે.

૩૯૪.‘‘તથૂપમા દેહકાનિ મં, તેહિ ધમ્મેહિ વિના ન વત્તન્તિ;
ધમ્મેહિ વિના ન વત્તતિ, કિમ્હિ તત્થ મનં નિવેસયે.

૩૯૫.‘‘યથા હરિતાલેન મક્ખિતં, અદ્દસ ચિત્તિકં ભિત્તિયા કતં;
તમ્હિ તે વિપરીતદસ્સનં, સઞ્ઞા માનુસિકા નિરત્થિકા.

૩૯૬.‘‘માયં વિય અગ્ગતો કતં, સુપિનન્તેવ સુવણ્ણપાદપં;
ઉપગચ્છસિ અન્ધ રિત્તકં, જનમજ્ઝેરિવ રુપ્પરૂપકં.

૩૯૭.‘‘વટ્ટનિરિવ કોટરોહિતા, મજ્ઝે પુબ્બુળકા સઅસ્સુકા;
પીળકોળિકા ચેત્થ જાયતિ, વિવિધા ચક્ખુવિધા ચ પિણ્ડિતા.

૩૯૮.‘‘ઉપ્પાટિય ચારુદસ્સના, ન ચ પજ્જિત્થ અસઙ્ગમાનસા;
હન્દ તે ચક્ખું હરસ્સુ તં, તસ્સ નરસ્સ અદાસિ તાવદે.

૩૯૯.‘‘તસ્સ ચ વિરમાસિ તાવદે, રાગો તત્થ ખમાપયી ચ નં;
સોત્થિ સિયા બ્રહ્મચારિની, ન પુનો એદિસકં ભવિસ્સતિ.

૪૦૦.‘‘આસાદિય એદિસં જનં, અગ્ગિં પજ્જલિતંવ લિઙ્ગિય;
ગણ્હિય આસીવિસં વિય, અપિ નુ સોત્થિ સિયા ખમેહિ નો.

૪૦૧.‘‘મુત્તા ચ તતો સા ભિક્ખુની, અગમી બુદ્ધવરસ્સ સન્તિકં;
પસ્સિય વરપુઞ્ઞલક્ખણં, ચક્ખુ આસિ યથા પુરાણક’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા પચ્ચુદાહાસિ.

તત્થ **જીવકમ્બવન**ન્તિ જીવકસ્સ કોમારભચ્ચસ્સ અમ્બવનં. **રમ્મ**ન્તિ રમણીયં. તં કિર ભૂમિભાગસમ્પત્તિયા છાયૂદકસમ્પત્તિયા ચ રુક્ખાનં રોપિતાકારેન અતિવિય મનુઞ્ઞં મનોરમં. **ગચ્છન્તિ**ન્તિ અમ્બવનં ઉદ્દિસ્સ ગતં, દિવાવિહારાય ઉપગચ્છન્તિં. **સુભ**ન્તિ એવંનામિકં. **ધુત્તકો**તિ ઇત્થિધુત્તો. રાજગહવાસી કિરેકો મહાવિભવસ્સ સુવણ્ણકારસ્સ પુત્તો યુવા અભિરૂપો ઇત્થિધુત્તો પુરિસો મત્તો વિચરતિ. સો તં પટિપથે દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તો મગ્ગં ઉપરુન્ધિત્વા અટ્ઠાસિ. તેન વુત્તં – ‘‘ધુત્તકો સન્નિવારેસી’’તિ, મમ ગમનં નિસેધેસીતિ અત્થો. **તમેનં અબ્રવી સુભા**તિ તમેનં નિવારેત્વા ઠિતં ધુત્તં સુભા ભિક્ખુની કથેસિ. એત્થ ચ ‘‘ગચ્છન્તિં ભિક્ખુનિં સુભં, અબ્રવિ સુભા’’તિ ચ અત્તાનમેવ થેરી અઞ્ઞં વિય કત્વા વદતિ. થેરિયા વુત્તગાથાનં સમ્બન્ધદસ્સનવસેન સઙ્ગીતિકારેહિ અયં ગાથા વુત્તા.

‘‘અબ્રવી સુભા’’તિ વત્વા તસ્સા વુત્તાકારદસ્સનત્થં આહ ‘‘**કિં તે અપરાધિત**’’ન્તિઆદિ. તત્થ **કિં તે અપરાધિતં મયા**તિ કિં તુય્હં, આવુસો, મયા અપરદ્ધં. **યં મં ઓવરિયાન તિટ્ઠસી**તિ યેન અપરાધેન મં ગચ્છન્તિં ઓવરિત્વા ગમનં નિસેધેત્વા તિટ્ઠસિ, સો નત્થેવાતિ અધિપ્પાયો. અથ ઇત્થીતિસઞ્ઞાય એવં પટિપજ્જસિ, એવમ્પિ ન યુત્તન્તિ દસ્સેન્તી આહ – ‘‘**ન હિ પબ્બજિતાય, આવુસો, પુરિસો સમ્ફુસનાય કપ્પતી**’’તિ, આવુસો સુવણ્ણકારપુત્ત , લોકિયચારિત્તેનપિ પુરિસસ્સ પબ્બજિતાનં સમ્ફુસનાય ન કપ્પતિ, પબ્બજિતાય પન પુરિસો તિરચ્છાનગતોપિ સમ્ફુસનાય ન કપ્પતિ, તિટ્ઠતુ તાવ પુરિસફુસના, રાગવસેનસ્સા નિસ્સગ્ગિયેન પુરિસસ્સ નિસ્સગ્ગિયસ્સાપિ ફુસના ન કપ્પતેવ.

તેનાહ ‘‘**ગરુકે મમ સત્થુસાસને**’’તિઆદિ. તસ્સત્થો – **ગરુકે** પાસાણચ્છત્તં વિય ગરુકાતબ્બે મય્હં સત્થુ સાસને યા સિક્ખા ભિક્ખુનિયો ઉદ્દિસ્સ **સુગતેન** સમ્માસમ્બુદ્ધેન **દેસિતા** પઞ્ઞત્તા. તાહિ **પરિસુદ્ધપદં** પરિસુદ્ધકુસલકોટ્ઠાસં, રાગાદિઅઙ્ગણાનં સબ્બસો અભાવેન **અનઙ્ગણં**, એવંભૂતં મં ગચ્છન્તિં કેન કારણેન આવરિત્વા તિટ્ઠસીતિ.

આવિલચિત્તોતિ ચિત્તસ્સ આવિલભાવકરાનં કામવિતક્કાદીનં વસેન આવિલચિત્તો, ત્વં તદભાવતો **અનાવિલં**, રાગરજાદીનં વસેન **સરજો**, સાઙ્ગણો તદભાવતો **વીતરજં અનઙ્ગણં સબ્બત્થ** ખન્ધપઞ્ચકે સમુચ્છેદવિમુત્તિયા **વિમુત્તમાનસં**, મં કસ્મા ઓવરિત્વા તિટ્ઠસીતિ?

એવં થેરિયા વુત્તે ધુત્તકો અત્તનો અધિપ્પાયં વિભાવેન્તો ‘‘**દહરા ચા**’’તિઆદિના દસ ગાથા અભાસિ. તત્થ **દહરા**તિ તરુણી પઠમે યોબ્બને ઠિતા. **અપાપિકા ચસી**તિ રૂપેન અલામિકા ચ અસિ , ઉત્તમરૂપધરા ચાહોસીતિ અધિપ્પાયો. **કિં તે પબ્બજ્જા કરિસ્સતી**તિ તુય્હં એવં પઠમવયે ઠિતાય રૂપસમ્પન્નાય પબ્બજ્જા કિં કરિસ્સતિ, વુડ્ઢાય બીભચ્છરૂપાય વા પબ્બજિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયેન વદતિ. **નિક્ખિપા**તિ છડ્ડેહિ. ‘‘ઉક્ખિપા’’તિ વા પાઠો, અપનેહીતિ અત્થો.

મધુરન્તિ સુભં, સુગન્ધન્તિ અત્થો. **પવન્તી**તિ વાયન્તિ. **સબ્બસો**તિ સમન્તતો. **કુસુમરજેન સમુટ્ઠિતા દુમા**તિ ઇમે રુક્ખા મન્દવાતેન સમુટ્ઠહમાનકુસુમરેણુજાતેન અત્તનો કુસુમરજેન સયં સમુટ્ઠિતા વિય હુત્વા સમન્તતો સુરભી વાયન્તિ. **પઠમવસન્તો સુખો ઉતૂ**તિ અયં પઠમો વસન્તમાસો સુખસમ્ફસ્સો ચ ઉતુ વત્તતીતિ અત્થો.

કુસુમિતસિખરાતિ સુપુપ્ફિતગ્ગા. **અભિગજ્જન્તિવ માલુતેરિતા**તિ વાતેન સઞ્ચલિતા અભિગજ્જન્તિવ અભિત્થનિતા વિય તિટ્ઠન્તિ. **યદિ એકા વનમોગહિસ્સસી**તિ સચે ત્વં એકિકા વનમોગાહિસ્સસિ, કા નામ તે તત્થ રતિ ભવિસ્સતીતિ અત્તના બદ્ધસુખાભિરત્તત્તા એવમાહ.

વાળમિગસઙ્ઘસેવિતન્તિ સીહબ્યગ્ઘાદિવાળમિગસમૂહેહિ તત્થ તત્થ ઉપસેવિતં. **કુઞ્જરમત્તકરેણુલોળિતન્**તિ મત્તકુઞ્જરેહિ હત્થિનીહિ ચ મિગાનં ચિત્તતાપનેન રુક્ખગચ્છાદીનં સાખાભઞ્જનેન ચ આલોળિતપદેસં. કિઞ્ચાપિ તસ્મિં વને ઈદિસં તદા નત્થિ, વનં નામ એવરૂપન્તિ તં ભિંસાપેતુકામો એવમાહ. **રહિતન્**તિ જનરહિતં વિજનં. **ભિંસનકન્**તિ ભયજનકં.

તપનીયકતાવ ધીતિકાતિ રત્તસુવણ્ણેન વિચરિતા ધીતલિકા વિય સુકુસલેન યન્તાચરિયેન યન્તયોગવસેન સજ્જિતા સુવણ્ણપટિમા વિય વિચરસિ, ઇદાનેવ ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચરસિ. **ચિત્તલતેવ અચ્છરા**તિ ચિત્તલતાનામકે ઉય્યાને દેવચ્છરા વિય. **કાસિકસુખુમેહી**તિ કાસિરટ્ઠે ઉપ્પન્નેહિ અતિવિય સુખુમેહિ. **વગ્ગુભી**તિ સિનિદ્ધમટ્ઠેહિ. **સોભસી સુવસનેહિ નૂપમે**તિ નિવાસનપારુપનવત્થેહિ અનુપમે ઉપમારહિતે ત્વં ઇદાનિ મે વસાનુગો સોભસીતિ ભાવિનં અત્તનો અધિપ્પાયવસેન એકન્તિકં વત્તમાનં વિય કત્વા વદતિ.

અહં તવ વસાનુગો સિયન્તિ અહમ્પિ તુય્હં વસાનુગો કિંકારપટિસ્સાવી ભવેય્યં. **યદિ વિહરેમસે કાનનન્તરે**તિ યદિ મયં ઉભોપિ વનન્તરે સહ વસામ રમામ. **ન હિ મત્થિ તયા પિયત્તરો**તિ વસાનુગભાવસ્સ કારણમાહ. **પાણો**તિ સત્તો, અઞ્ઞો કોચિપિ સત્તો તયા પિયતરો મય્હં ન હિ અત્થીતિ અત્થો. અથ વા **પાણો**તિ અત્તનો જીવિતં સન્ધાય વદતિ, મય્હં જીવિતં તયા પિયતરં ન હિ અત્થીતિ અત્થો. **કિન્નરિમન્દલોચને**તિ કિન્નરિયા વિય મન્દપુથુવિલોચને.

યદિ મે વચનં કરિસ્સસિ, સુખિતા એહિ અગારમાવસાતિ સચે ત્વં મમ વચનં કરિસ્સસિ, એકાસનં એકસેય્યં બ્રહ્મચરિયદુક્ખં પહાય એહિ કામભોગેહિ સુખિતા હુત્વા અગારં અજ્ઝાવસ. ''સુખિતા હેતિ અગારમાવસન્તી''તિ કેચિ પઠન્તિ, તેસં સુખિતા ભવિસ્સતિ, અગારં અજ્ઝાવસન્તીતિ અત્થો. **પાસાદનિવાતવાસિની**તિ નિવાતેસુ પાસાદેસુ વાસિની. ''પાસાદવિમાનવાસિની''તિ ચ પાઠો, વિમાનસદિસેસુ પાસાદેસુ વાસિનીતિ અત્થો. **પરિકમ્મન્**તિ વેય્યાવચ્ચં.

ધારયાતિ પરિદહ, નિવાસેહિ ચેવ ઉત્તરિયઞ્ચ કરોહિ. **અભિરોપેહી**તિ મણ્ડનવિભૂસનવસેન વા સરીરં આરોપય, અલઙ્કરોહીતિ અત્થો. **માલવણ્ણકન્**તિ માલઞ્ચેવ ગન્ધવિલેપનઞ્ચ. **કઞ્ચનમણિમુત્તકન્**તિ કઞ્ચનેન મણિમુત્તાહિ ચ યુત્તં, સુવણ્ણમયમણિમુત્તાહિ ખચિતન્તિ અત્થો. **બહુન્**તિ હત્થૂપગાદિભેદતો બહુપ્પકારં. **વિવિધન્**તિ કરણવિકતિયા નાનાવિધં.

સુધોતરજપચ્છદન્તિ સુધોતતાય પવાહિતરજં ઉત્તરચ્છદં. **સુભન્**તિ સોભનં. **ગોનકતૂલિકસન્થતન્**તિ દીઘલોમકાળકોજવેન ચેવ હંસલોમાદિપુણ્ણાય તૂલિકાય ચ સન્થતં. **નવન્**તિ અભિનવં. **મહારહન્**તિ મહગ્ઘં.

ચન્દનમણ્ડિતસારગન્ધિકન્તિ ગોસીસકાદિસારચન્દનેન મણ્ડિતતાય સુરભિગન્ધિકં, એવરૂપં સયનમારુહ, તં આરુહિત્વા યથાસુખં સયાહિ ચેવ નિસીદ ચાતિ અત્થો.

ઉપ્પલં ચુદકા સમુગ્ગતન્તિ **ચ**-કારો નિપાતમત્તં, ઉદકતો ઉગ્ગતં ઉટ્ઠિતં અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતં સુફુલ્લમુપ્પલં. **યથા તં અમનુસ્સસેવિત**ન્તિ તઞ્ચ રક્ખસપરિગ્ગહિતાય પોક્ખરણિયા જાતત્તા નિમ્મનુસ્સેહિ સેવિતં કેનચિ અપરિભુત્તમેવ ભવેય્ય. **એવં ત્વં બ્રહ્મચારિની**તિ એવમેવ તં સુટ્ઠુ ફુલ્લમુપ્પલં વિય તુવં બ્રહ્મચારિની. **સકેસઙ્ગેસુ** અત્તનો સરીરાવયવેસુ કેનચિ અપરિભુત્તેસુયેવ જરં ગમિસ્સસિ, મુધાયેવ જરાજિણ્ણા ભવિસ્સસિ.

એવં ધુત્તકેન અત્તનો અધિપ્પાયે પકાસિતે થેરી સરીરસભાવવિભાવનેન તં તત્થ વિચ્છિન્દેન્તી “**કિં તે ઇધા**”તિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો – આવુસો સુવણ્ણકારપુત્ત, કેસાદિકુણપપૂરે એકન્તેન ભેદનધમ્મે સુસાનવડ્ઢને, **ઇધ** ઇમસ્મિં કાયસઞ્ઞિતે અસુચિકળેવરે કિં નામ તવ સારન્તિ સમ્મતં સમ્ભાવિતં, યં દિસ્વા વિમનો અઞ્ઞતરસ્મિં આરમ્મણે વિગતમનસઙ્કપ્પો, એત્થેવ વા અવિમનો સોમનસ્સિકો હુત્વા ઉદિક્ખસિ, તં મય્હં કથેહીતિ.

તં સુત્વા ધુત્તકો કિઞ્ચાપિ તસ્સા રૂપં ચાતુરિયસોભિતં, પઠમદસ્સનતો પન પટ્ઠાય યસ્મિં દિટ્ઠિપાતે પટિબદ્ધચિત્તો, તમેવ અપદિસન્તો “**અક્ખીનિ ચ તૂરિયારિવા**”તિઆદિમાહ. કામઞ્ચાયં થેરી સુટ્ઠુ સંયતતાય સન્તિન્દ્રિયા, તાય થિરવિપ્પસન્નસોમ્મસન્તનયનનિપાતેસુ કમ્માનુભાવનિપ્ફન્નેસુ પસન્નપઞ્ચપ્પસાદપટિમણ્ડિતેસુ નયનેસુ લબ્ભમાને પભાવિસિટ્ઠચાતુરિયે દિટ્ઠિપાતે, યસ્મા સયં ચરિતહાવભાવવિલાસાદિપરિકપ્પવઞ્ચિતો સો ધુત્તો જાતો, તસ્માસ્સ દિટ્ઠિરાગો સવિસેસં વેપુલ્લં અગમાસિ. તત્થ **અક્ખીનિ ચ તૂરિયારિવા**તિ તૂરિ વુચ્ચતિ મિગી, ચ-સદ્દો નિપાતમત્તં, મિગચ્છાપાય વિય તે અક્ખીનીતિ અત્થો. ‘‘કોરિયારિવા’’તિ વા પાળિ, કુઞ્ચકારકુક્કુટિયાતિ વુત્તં હોતિ. **કિન્નરિયારિવ પબ્બતન્તરે**તિ પબ્બતકુચ્છિયં વિચરમાનાય કિન્નરિવનિતાય વિય ચ તે અક્ખીનીતિ અત્થો. **તવ મે નયનાનિ દક્ખિયા**તિ તવ વુત્તગુણવિસેસાનિ નયનાનિ દિસ્વા, **ભિય્યો** ઉપરૂપરિ મે કામાભિરતિ પવડ્ઢતિ.

ઉપ્પલસિખરોપમાનિ તેતિ રત્તુપ્પલઅગ્ગસદિસાનિ પમ્હાનિ તવ. **વિમલે**તિ નિમ્મલે. **હાટકસન્નિભે**તિ કઞ્ચનરૂપકસ્સ મુખસદિસે તે મુખે, નયનાનિ દક્ખિયાતિ યોજના.

અપિ દૂરગતાતિ દૂરં ઠાનં ગતાપિ. **સરમ્હસે**તિ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અચિન્તેત્વા તવ નયનાનિ એવ અનુસ્સરામિ. **આયતપમ્હે**તિ દીઘપખુમે. **વિસુદ્ધદસ્સને**તિ નિમ્મલલોચને. **ન હિ મત્થિ તયા પિયત્તરો નયના**તિ તવ નયનતો અઞ્ઞો કોચિ મય્હં પિયતરો નત્થિ. તયાતિ હિ સામિઅત્થે એવ કરણવચનં.

એવં ચક્ખુસમ્પત્તિયા ઉમ્માદિતસ્સ વિય તં તં વિપ્પલપતો તસ્સ પુરિસસ્સ મનોરથં વિપરિવત્તેન્તી થેરી ‘‘**અપથેના**’’તિઆદિના દ્વાદસ ગાથા અભાસિ. તત્થ **અપથેન પયાતુમિચ્છસી**તિ, આવુસો સુવણ્ણકારપુત્ત, સન્તે અઞ્ઞસ્મિં ઇત્થિજને યો ત્વં **બુદ્ધસુતં** બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઓરસધીતરં મં **મગ્ગયસિ** પત્થેસિ, સો ત્વં સન્તે ખેમે ઉજુમગ્ગે અપથેન કણ્ટકનિવુતેન સભયેન કુમ્મગ્ગેન પયાતુમિચ્છસિ પટિપજ્જિતુકામોસિ, **ચન્દં કીળનકં ગવેસસિ** ચન્દમણ્ડલં કીળાગોળકં કાતુકામોસિ, **મેરું લઙ્ઘેતુમિચ્છસિ** ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સુબ્બેધં સિનેરુપબ્બતરાજં લઙ્ઘયિત્વા અપરભાગે ઠાતુકામોસિ, સો ત્વં મં બુદ્ધસુતં મગ્ગયસીતિ યોજના.

ઇદાનિ તસ્સ અત્તનો અવિસયભાવં પત્થનાય ચ વિઘાતાવહતં દસ્સેતું “**નત્થી**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **રાગો યત્થપિ દાનિ મે સિયા**તિ યત્થ ઇદાનિ મે રાગો સિયા ભવેય્ય, તં આરમ્મણં સદેવકે લોકે નત્થિ એવ. **નપિ નં**

જાનામિ કીરિસોતિ નં રાગં કીરિસોતિપિ ન જાનામિ. **અથ મગ્ગેન હતો સમૂલકો**તિ **અથા**તિ નિપાતમત્તં. અયોનિસોમનસિકારસઙ્ખાતેન મૂલેન સમૂલકો રાગો અરિયમગ્ગેન હતો સમુગ્ઘાતિતો.

ઇઙ્ગાલકુયાતિ અઙ્ગારકાસુયા. **ઉજ્ઝિતો**તિ વાતુક્ખિત્તો વિય યો કોચિ, દહનિયા ઇન્ધનં વિયાતિ અત્થો. **વિસપત્તોરિવા**તિ વિસગતભાજનં વિય. **અગ્ગિતો કતો**તિ અગ્ગિતો અઙ્ગારતો અપગતો કતો, વિસસ્સ લેસમ્પિ અસેસેત્વા અપનીતો વિનાસિતોતિ અત્થો.

યસ્સા સિયા અપચ્ચવેક્ખિતન્તિ યસ્સા ઇત્થિયા ઇદં ખન્ધપઞ્ચકં ઞાણેન અપ્પટિવેક્ખિતં અપરિઞ્ઞાતં સિયા. **સત્તા વા અનુસાસિતો સિયા**તિ સત્તા વા ધમ્મસરીરસ્સ અદસ્સનેન યસ્સા ઇત્થિયા અનનુસાસિતો સિયા. **ત્વં તાદિસિકં પલોભયા**તિ, આવુસો, ત્વં તથારૂપં અપરિમદ્દિતસઙ્ખારં અપચ્ચવેક્ખિતલોકુત્તરધમ્મં કામેહિ પલોભય ઉપગચ્છ. **જાનન્તિં સો ઇમં વિહઞ્ઞસી**તિ સો ત્વં પવત્તિં નિવત્તિઞ્ચ યાથાવતો જાનન્તિં પટિવિદ્ધસચ્ચં ઇમં સુભં ભિક્ખુનિં આગમ્મ વિહઞ્ઞસિ, સમ્પતિ આયતિઞ્ચ વિઘાતં દુક્ખં આપજ્જસિ.

ઇદાનિસ્સ વિઘાતાપત્તિતં કારણવિભાવનેન દસ્સેન્તી "**મય્હં હી**"તિઆદિમાહ. તત્થ **હી**તિ હેતુઅત્થે નિપાતો. **અક્કુટ્ઠવન્દિતે**તિ અક્કોસે વન્દનાય ચ. **સુખદુક્ખે**તિ સુખે ચ દુક્ખે ચ, ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિસયસમાયોગે વા. **સતી ઉપટ્ઠિતા**તિ પચ્ચવેક્ખણયુત્તા સતિ સબ્બકાલં ઉપટ્ઠિતા. **સઙ્ખતમસુભન્તિ જાનિયા**તિ તેભૂમકં સઙ્ખારગતં કિલેસાસુચિપગ્ઘરણેન અસુભન્તિ ઞત્વા. **સબ્બત્થેવા**તિ સબ્બસ્મિંયેવ ભવત્તયે મય્હં મનો તણ્હાલેપાદિના ન ઉપલિમ્પતિ.

મગ્ગટ્ઠઙ્ગિકયાનયાયિનીતિ અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગસઙ્ખાતેન અરિયયાનેન નિબ્બાનપુરં યાયિની ઉપગતા. **ઉદ્ધટસલ્લા**તિ અત્તનો સન્તાનતો સમુદ્ધટરાગાદિસલ્લા.

સુચિત્તિતાતિ હત્થપાદમુખાદિઆકારેન સુટ્ઠુ ચિત્તિતા વિરચિતા. **સોમ્ભા**તિ સુમ્ભકા. **દારુકપિલ્લકાનિ વા**તિ દારુદણ્ડાદીહિ ઉપરચિતરૂપકાનિ. **તન્તીહી**તિ ન્હારુસુત્તકેહિ. **ખીલકેહી**તિ હત્થપાદપિટ્ઠિકણ્ણાદિઅત્થાય ઠપિતદણ્ડેહિ. **વિનિબદ્ધા**તિ વિવિધેનાકારેન બદ્ધા. **વિવિધં પનચ્ચકા**તિ યન્તસુત્તાદીનં અઞ્છનવિસ્સજ્જનાદિના પટ્ઠપિતનચ્ચકા, પનચ્ચન્તા વિય દિટ્ઠાતિ યોજના.

તમ્હુદ્ધટે તન્તિખીલકેતિ સન્નિવેસવિસિટ્ઠરચનાવિસેસયુત્તં ઉપાદાય રૂપકસમઞ્ઞા તમ્હિ તન્તિમ્હિ ખીલકે ચ ઠાનતો ઉદ્ધટે બન્ધન્તો **વિસ્સટ્ઠે**, વિસું કરણેન અઞ્ઞમઞ્ઞં **વિકલે**, તહિં તહિં ખિપનેન **પરિક્કિતે** વિકિરિતે. **ન વિન્દેય્ય ખણ્ડસો કતે**તિ પોત્થકરૂપસ્સ અવયવે ખણ્ડાખણ્ડિતે કતે પોત્થકરૂપં ન વિન્દેય્ય, ન ઉપલભેય્ય. એવં સન્તે **કિમ્હિ તત્થ મનં નિવેસયે** તસ્મિં પોત્થકરૂપાવયવે કિમ્હિ કિં ખાણુકે, ઉદાહુ રજ્જુકે, મત્તિકાપિણ્ડાદિકે વા મનં મનસઞ્ઞં નિવેસેય્ય, વિસઙ્ખારે અવયવે સા સઞ્ઞા કદાચિપિ નપતેય્યાતિ અત્થો.

તથૂપમાતિ તંસદિસા તેન પોત્થકરૂપેન સદિસા. કિન્તિ ચે આહ "**દેહકાની**"તિઆદિ. તત્થ **દેહકાની**તિ હત્થપાદમુખાદિદેહાવયવા. **મન્તિ** મે પટિબદ્ધા ઉપટ્ઠહન્તિ. **તેહિ ધમ્મેહી**તિ તેહિ પથવિઆદીહિ ચ ચક્ખાદીહિ ચ ધમ્મેહિ. **વિના ન વત્તન્તી**તિ ન હિ તથા તથા સન્નિવિટ્ઠે પથવિઆદિધમ્મે મુઞ્ચિત્વા દેહા નામ સન્તિ. **ધમ્મેહિ વિના ન વત્તતી**તિ દેહો અવયવેહિ અવયવધમ્મેહિ વિના ન વત્તતિ ન ઉપલબ્ભતિ. એવં સન્તે **કિમ્હિ તત્થ મનં નિવેસયે**તિ કિમ્હિ કિં પથવિયં, ઉદાહુ આપાદિકે દેહોતિ વા હત્થપાદાદીનીતિ વા મનં મનસઞ્ઞં નિવેસેય્ય. યસ્મા

પથવિઆદિપસાદધમ્મમત્તે એસા સમઞ્ઞા, યદિદં દેહોતિ વા હત્થપાદાદીનીતિ વા સત્તોતિ વા ઇત્થીતિ વા પુરિસોતિ વા, તસ્મા ન એત્થ જાનતો કોચિ અભિનિવેસો હોતીતિ.

યથા હરિતાલેન મક્ખિતં, અદ્દસ ચિત્તિકં ભિત્તિયા કતન્તિ યથા કુસલેન ચિત્તકારેન ભિત્તિયં હરિતાલેન મક્ખિતં લિત્તં તેન લેપં દત્વા કતં આલિખિતં ચિત્તિકં ઇત્થિરૂપં અદ્દસ પસ્સેય્ય. તત્થ યા ઉપથમ્ભનખેપનાદિકિરિયાસમ્પત્તિયા માનુસિકા નુ ખો અયં ભિત્તિ અપસ્સાય ઠિતાતિ સઞ્ઞા, સા નિરત્થકા મનુસ્સભાવસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ તત્થ અભાવતો, માનુસીતિ પન કેવલં તહિં તસ્સ ચ વિપરીતદસ્સનં, યાથાવતો ગહણં ન હોતિ, ધમ્મપુઞ્જમત્તે ઇત્થિપુરિસાદિગહણમ્પિ એવં સમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

માયં વિય અગ્ગતો કતન્તિ માયાકારેન પુરતો ઉપટ્ઠાપિતં માયાસદિસં. **સુપિનન્તેવ સુવણ્ણપાદપ**ન્તિ સુપિનમેવ સુપિનન્તં, તત્થ ઉપટ્ઠિતસુવણ્ણમયરુક્ખં વિય. **ઉપગચ્છસિ અન્ધ રિત્તક**ન્તિ અન્ધબાલ રિત્તકં તુચ્છકં અન્તોસારરહિતં ઇમં અત્તભાવં “એતં મમા”તિ સારવન્તં વિય ઉપગચ્છસિ અભિનિવિસસિ. **જનમજ્ઝેરિવ રુપ્પરૂપક**ન્તિ માયાકારેન મહાજનમજ્ઝે દસ્સિતં રૂપિયરૂપસદિસં સારં વિય ઉપટ્ઠહન્તં, અસારન્તિ અત્થો.

વટ્ટનિરિવાતિ લાખાય ગુળિકા વિય. **કોટરોહિતા**તિ કોટરે રુક્ખસુસિરે ઠપિતા. **મજ્ઝે પુબ્બુળકા**તિ અક્ખિદલમજ્ઝે ઠિતજલપુબ્બુળસદિસા. **સઅસ્સુકા**તિ અસ્સુજલસહિતા. **પીળકોળિકા**તિ અક્ખિગૂથકો. **એત્થ જાયતી**તિ એતસ્મિં અક્ખિમણ્ડલે ઉભોસુ કોટીસુ વિસગન્ધં વાયન્તો નિબ્બત્તતિ. **પીળકોળિકા**તિ વા અક્ખિદલેસુ નિબ્બત્તનકા પીળકા વુચ્ચતિ. **વિવિધા**તિ સેતનીલમણ્ડલાનઞ્ચેવ રત્તપીતાદીનં સત્તન્નં પટલાનઞ્ચ વસેન અનેકવિધા. **ચક્ખુવિધા**તિ ચક્ખુભાગા ચક્ખુપ્પકારા વા તસ્સ અનેકકલાપગતભાવતો. **પિણ્ડિતા**તિ સમુદિતા.

એવં ચક્ખુસ્મિં સારજ્જન્તસ્સ ચક્ખુનો અસુભતં અનવટ્ઠિતતાય અનિચ્ચતઞ્ચ વિભાવેસિ . વિભાવેત્વા ચ યથા નામ કોચિ લોભનીયં ભણ્ડં ગહેત્વા ચોરકન્તારં પટિપજ્જન્તો ચોરેહિ પલિબુદ્ધો તં લોભનીયભણ્ડં દત્વા ગચ્છતિ, એવમેવ ચક્ખુમ્હિ સારત્તેન તેન પુરિસેન પલિબુદ્ધા થેરી અત્તનો ચક્ખું ઉપ્પાટેત્વા તસ્સ અદાસિ. તેન વુત્તં “**ઉપ્પાટિય ચારુદસ્સના**”તિઆદિ. તત્થ **ઉપ્પાટિયા**તિ ઉપ્પાટેત્વા ચક્ખુકૂપતો નીહરિત્વા. **ચારુદસ્સના**તિ પિયદસ્સના મનોહરદસ્સના. **ન ચ પજ્જિત્થા**તિ તસ્મિં ચક્ખુસ્મિં સઙ્ગં નાપજ્જિ. **અસઙ્ગમાનસા**તિ કત્થચિપિ આરમ્મણે અનાસત્તચિત્તા. **હન્દ તે ચક્ખુ**ન્તિ તયા કામિતં તતો એવ મયા દિન્નત્તા તે ચક્ખુસઞ્ઞિતં અસુચિપિણ્ડં ગણ્હ, ગહેત્વા હરસ્સુ પસાદયુત્તં ઇચ્છિતં ઠાનં નેહિ.

તસ્સ ચ વિરમાસિ તાવદેતિ તસ્સ ધુત્તપુરિસસ્સ તાવદેવ અક્ખિમ્હિ ઉપ્પાટિતક્ખણે એવ રાગો વિગચ્છિ. **તત્થા**તિ અક્ખિમ્હિ, તસ્સં વા થેરિયં. અથ વા **તત્થા**તિ તસ્મિંયેવ ઠાને. **ખમાપયી**તિ ખમાપેસિ. **સોત્થિ સિયા બ્રહ્મચારિની**તિ સેટ્ઠચારિનિ મહેસિકે તુય્હં આરોગ્યમેવ ભવેય્ય. **ન પુનો એદિસકં ભવિસ્સતી**તિ ઇતો પરં એવરૂપં અનાચારચરણં ન ભવિસ્સતિ, ન કરિસ્સામીતિ અત્થો.

આસાદિયાતિ ઘટ્ટેત્વા. **એદિસ**ન્તિ એવરૂપં સબ્બત્થ વીતરાગં. **અગ્ગિં પજ્જલિતંવ લિઙ્ગિયા**તિ પજ્જલિતં અગ્ગિં આલિઙ્ગેત્વા વિય.

તતોતિ તસ્મા ધુત્તપુરિસા. **સા ભિક્ખુની**તિ સા સુભા ભિક્ખુની. **અગમી બુદ્ધવરસ્સ સન્તિક**ન્તિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકં ઉપગચ્છિ ઉપસઙ્કમિ. **પસ્સિય વરપુઞ્ઞલક્ખણ**ન્તિ ઉત્તમેહિ પુઞ્ઞસમ્ભારેહિ

નિબ્બત્તમહાપુરિસલક્ખણં દિસ્વા. **યથા પુરાણકન્તિ** પોરાણં વિય ઉપ્પાટનતો પુબ્બે વિય ચક્ખુ પટિપાકતિકં અહોસિ. યમેત્થ અન્તરન્તરા ન વુત્તં, તં વુત્તનયત્તા સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સુભાજીવકમ્બવનિકાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિંસનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૫. ચત્તાલીસનિપાતો

૧. ઇસિદાસીથેરીગાથાવણ્ણના

ચત્તાલીસનિપાતે **નગરમ્હિ કુસુમનામે**તિઆદિકા ઇસિદાસિયા થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે પુરિસત્તભાવે ઠત્વા વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી ચરિમભવતો સત્તમે ભવે અકલ્યાણસન્નિસ્સયેન પરદારિકકમ્મં કત્વા, કાયસ્સ ભેદા નિરયે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ બહૂનિ વસ્સસતાનિ નિરયે પચ્ચિત્વા, તતો ચુતા તીસુ જાતીસુ તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતા દાસિયા કુચ્છિસ્મિં નપુંસકો હુત્વા નિબ્બત્તિ. તતો પન ચુતા એકસ્સ દલિદ્દસ્સ સાકટિકસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તં વયપ્પત્તં ગિરિદાસો નામ અઞ્ઞતરસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તો અત્તનો ભરિયં કત્વા ગેહં આનેસિ. તસ્સ ચ ભરિયા અત્થિ સીલવતી કલ્યાણધમ્મા. તસ્સં ઇસ્સાપકતા સામિનો તસ્સા વિદ્દેસનકમ્મં અકાસિ. સા તત્થ યાવજીવં ઠત્વા કાયસ્સ ભેદા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ઉજ્જેનિયં કુલપદેસસીલાચારાદિગુણેહિ અભિસમ્મતસ્સ વિભવસમ્પન્નસ્સ સેટ્ઠિસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ, **ઇસિદાસી**તિસ્સા નામં અહોસિ.

તં વયપ્પત્તકાલે માતાપિતરો કુલરૂપવયવિભવાદિસદિસસ્સ અઞ્ઞતરસ્સ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ અદંસુ. સા તસ્સ ગેહે પતિદેવતા હુત્વા માસમત્તં વસિ. અથસ્સા કમ્મબલેન સામિકો વિરત્તરૂપો હુત્વા તં ઘરતો નીહરિ. તં સબ્બં પાળિતો એવ વિઞ્ઞાયતિ. તેસં તેસં પન સામિકાનં અરુચ્ચનેય્યતાય સંવેગજાતા પિતરં અનુજાનાપેત્વા, જિનદત્તાય થેરિયા સન્તિકે પબ્બજિત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કરોન્તી નચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા, ફલસુખેન નિબ્બાનસુખેન ચ વીતિનામેન્તી એકદિવસં પાટલિપુત્તનગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા મહાગઙ્ગાયં વાલુકપુલિને નિસીદિત્વા બોધિત્થેરિયા નામ અત્તનો સહાયત્થેરિયા પુબ્બપટિપત્તિં પુચ્છિતા તમત્થં ગાથાબન્ધવસેન વિસ્સજ્જેસિ ''ઉજ્જેનિયા પુરવરે''તિઆદિના. તેસં પન પુચ્છાવિસ્સજ્જનાનં સમ્બન્ધં દસ્સેતું –

૪૦૨.''નગરમ્હિ કુસુમનામે, પાટલિપુત્તમ્હિ પથવિયા મણ્ડે;
સક્યકુલકુલીનાયો, દ્વે ભિક્ખુનિયો હિ ગુણવતિયો.

૪૦૩.''ઇસિદાસી તત્થ એકા, દુતિયા બોધીતિ સીલસમ્પન્ના ચ;
ઝાનજ્ઝાયનરતાયો, બહુસ્સુતાયો ધુતકિલેસાયો.

૪૦૪.''તા પિણ્ડાય ચરિત્વા, ભત્તત્થં કરિય ધોતપત્તાયો;
રહિતમ્હિ સુખનિસિન્ના, ઇમા ગિરા અબ્ભુદીરેસુ''ન્તિ. –

ઇમા તિસ્સો ગાથા સઙ્ગીતિકારેહિ ઠપિતા.

૪૦૫.''પાસાદિકાસિ અય્યે, ઇસિદાસિ વયોપિ તે અપરિહીનો;
કિં દિસ્વાન બ્યાલિકં, અથાસિ નેક્ખમ્મમનુયુત્તા.

૪૦૬.''એવમનુયુઞ્જિયમાના સા, રહિતે ધમ્મદેસનાકુસલા;

ઇસિદાસી વચનમબ્રવિ, સુણ બોધિ યથામ્હિ પબ્બજિતા.

ઇતો પરં વિસ્સજ્જનગાથા.

૪૦૭.‘‘ઉજ્જેનિયા પુરવરે, મય્હં પિતા સીલસંવુતો સેટ્ઠિ;
તસ્સમ્હિ એકધીતા, પિયા મનાપા ચ દયિતા ચ.

૪૦૮.‘‘અથ મે સાકેતતો વરકા, આગચ્છુમુત્તમકુલીના;
સેટ્ઠી પહૂતરતનો, તસ્સ મમં સુણ્હમદાસિ તાતો.

૪૦૯.‘‘સસ્સુયા સસુરસ્સ ચ, સાયં પાતં પણામમુપગમ્મ;
સિરસા કરોમિ પાદે, વન્દામિ યથામ્હિ અનુસિટ્ઠા.

૪૧૦.‘‘યા મય્હં સામિકસ્સ, ભગિનિયો ભાતુનો પરિજનો વા;
તમેકવરકમ્પિ દિસ્વા, ઉબ્બિગ્ગા આસનં દેમિ.

૪૧૧.‘‘અન્નેન ચ પાનેન ચ, ખજ્જેન ચ યઞ્ચ તત્થ સન્નિહિતં;
છાદેમિ ઉપનયામિ ચ, દેમિ ચ યં યસ્સ પતિરૂપં.

૪૧૨.‘‘કાલેન ઉપટ્ઠહિત્વા, ઘરં સમુપગમામિ ઉમ્મારે;
ધોવન્તી હત્થપાદે, પઞ્જલિકા સામિકમુપેમિ.

૪૧૩.‘‘કોચ્છં પસાદં અઞ્જનિઞ્ચ, આદાસકઞ્ચ ગણ્હિત્વા;
પરિકમ્મકારિકા વિય, સયમેવ પતિં વિભૂસેમિ.

૪૧૪.‘‘સયમેવ ઓદનં સાધયામિ, સયમેવ ભાજનં ધોવન્તી;
માતાવ એકપુત્તકં, તથા ભત્તારં પરિચરામિ.

૪૧૫.‘‘એવં મં ભત્તિકતં, અનુરત્તં કારિકં નિહતમાનં;
ઉટ્ઠાયિકં અનલસં, સીલવતિં દુસ્સતે ભત્તા.

૪૧૬.‘‘સો માતરઞ્ચ પિતરઞ્ચ, ભણતિ આપુચ્છહં ગમિસ્સામિ;
ઇસિદાસિયા ન સહ વચ્છં, એકાગારેહં સહ વત્થું.

૪૧૭.‘‘મા એવં પુત્ત અવચ, ઇસિદાસી પણ્ડિતા પરિબ્યત્તા;
ઉટ્ઠાયિકા અનલસા, કિં તુય્હં ન રોચતે પુત્ત.

૪૧૮.‘‘ન ચ મે હિંસતિ કિઞ્ચિ, ન ચહં ઇસિદાસિયા સહ વચ્છં;
દેસ્સાવ મે અલં મે, અપુચ્છાહં ગમિસ્સામિ.

૪૧૯.“તસ્સ વચનં સુણિત્વા, સસ્સુ સસુરો ચ મં અપુચ્છિંસુ;
કિસ્સ તયા અપરદ્ધં, ભણ વિસ્સટ્ઠા યથાભૂતં.

૪૨૦.“નપિહં અપરજ્ઝં કિઞ્ચિ, નપિ હિંસેમિ ન ભણામિ દુબ્બચનં;
કિં સક્કા કાતુય્યે, યં મં વિદ્દેસ્સતે ભત્તા.

૪૨૧.“તે મં પિતુઘરં પટિનયિંસુ, વિમના દુખેન અધિભૂતા;
પુત્તમનુરક્ખમાના, જિતામ્હસે રૂપિનિં લક્ખિં.

૪૨૨.“અથ મં અદાસિ તાતો, અડ્ઢસ્સ ઘરમ્હિ દુતિયકુલિકસ્સ;
તતો ઉપડ્ઢસુક્કેન, યેન મં વિન્દથ સેટ્ઠિ.

૪૨૩.“તસ્સપિ ઘરમ્હિ માસં, અવસિં અથ સોપિ મં પટિચ્છરયિ;
દાસીવ ઉપટ્ઠહન્તિં, અદૂસિકં સીલસમ્પન્નં.

૪૨૪.“ભિક્ખાય ચ વિચરન્તં, દમકં દન્તં મે પિતા ભણતિ;
હોહિસિ મે જામાતા, નિક્ખિપ પોટ્ઠિઞ્ચ ઘટિકઞ્ચ.

૪૨૫.“સોપિ વસિત્વા પક્ખં, અથ તાતં ભણતિ ‘દેહિ મે પોટ્ઠિં;
ઘટિકઞ્ચ મલ્લકઞ્ચ, પુનપિ ભિક્ખં ચરિસ્સામિ’.

૪૨૬.“અથ નં ભણતી તાતો, અમ્મા સબ્બો ચ મે ઞાતિગણવગ્ગો;
કિં તે ન કીરતિ ઇધ, ભણ ખિપ્પં તં તે કરિહિતિ.

૪૨૭.“એવં ભણિતો ભણતિ, યદિ મે અત્તા સક્કોતિ અલં મય્હં;
ઇસિદાસિયા ન સહ વચ્છં, એકઘરેહં સહ વત્થું.

૪૨૮.“વિસ્સજ્જિતો ગતો સો, અહમ્પિ એકાકિની વિચિન્તેમિ;
આપુચ્છિતૂન ગચ્છં, મરિતુયે વા પબ્બજિસ્સં વા.

૪૨૯.“અથ અય્યા જિનદત્તા, આગચ્છી ગોચરાય ચરમાના;
તાત કુલં વિનયધરી, બહુસ્સુતા સીલસમ્પન્ના.

૪૩૦.“તં દિસ્વાન અમ્હાકં, ઉટ્ઠાયાસનં તસ્સા પઞ્ઞાપયિં;
નિસિન્નાય ચ પાદે, વન્દિત્વા ભોજનમદાસિં.

૪૩૧.“અન્નેન ચ પાનેન ચ, ખજ્જેન ચ યઞ્ચ તત્થ સન્નિહિતં;
સન્તપ્પયિત્વા અવચં, અય્યે ઇચ્છામિ પબ્બજિતું.

૪૩૨.“અથ મં ભણતી તાતો, ઇધેવ પુત્તક ચરાહિ ત્વં ધમ્મં;

અન્નેન ચ પાનેન ચ, તપ્પય સમણે દ્વિજાતી ચ.

૪૩૩.‘‘અથહં ભણામિ તાતં, રોદન્તી અઞ્જલિં પણામેત્વા;
પાપઞ્હિ મયા પકતં, કમ્મં તં નિજ્જરેસ્સામિ.

૪૩૪.‘‘અથ મં ભણતી તાતો, પાપુણ બોધિઞ્ચ અગ્ગધમ્મઞ્ચ;
નિબ્બાનઞ્ચ લભસ્સુ, યં સચ્છિકરી દ્વિપદસેટ્ઠો.

૪૩૫.‘‘માતાપિતૂ અભિવાદ, યિત્વા સબ્બઞ્ચ ઞાતિગણવગ્ગં;
સત્તાહં પબ્બજિતા, તિસ્સો વિજ્જા અફસ્સયિં.

૪૩૬.‘‘જાનામિ અત્તનો સત્ત, જાતિયો યસ્સયં ફલવિપાકો;
તં તવ આચિક્ખિસ્સં, તં એકમના નિસામેહિ.

૪૩૭.‘‘નગરમ્હિ એરકચ્છે, સુવણ્ણકારો અહં પહૂતધનો;
યોબ્બનમદેન મત્તો, સો પરદારં અસેવિહં.

૪૩૮.‘‘સોહં તતો ચવિત્વા, નિરયમ્હિ અપચ્ચિસં ચિરં;
પક્કો તતો ચ ઉટ્ઠહિત્વા, મક્કટિયા કુચ્છિમોક્કમિં.

૪૩૯.‘‘સત્તાહજાતકં મં, મહાકપિ યૂથપો નિલ્લચ્છેસિ;
તસ્સેતં કમ્મફલં, યથાપિ ગન્ત્વાન પરદારં.

૪૪૦.‘‘સોહં તતો ચવિત્વા, કાલં કરિત્વા સિન્ધવારઞ્ઞે;
કાણાય ચ ખઞ્જાય ચ, એળકિયા કુચ્છિમોક્કમિં.

૪૪૧.‘‘દ્વાદસ વસ્સાનિ અહં, નિલ્લચ્છિતો દારકે પરિવહિત્વા;
કિમિનાવટ્ટો અકલ્લો, યથાપિ ગન્ત્વાન પરદારં.

૪૪૨.‘‘સોહં તતો ચવિત્વા, ગોવાણિજકસ્સ ગાવિયા જાતો;
વચ્છો લાખાતમ્બો, નિલ્લચ્છિતો દ્વાદસે માસે.

૪૪૩.‘‘વોઢૂન નઙ્ગલમહં, સકટઞ્ચ ધારયામિ;
અન્ધોવટ્ટો અકલ્લો, યથાપિ ગન્ત્વાન પરદારં.

૪૪૪.‘‘સોહં તતો ચવિત્વા, વીથિયા દાસિયા ઘરે જાતો;
નેવ મહિલા ન પુરિસો, યથાપિ ગન્ત્વાન પરદારં.

૪૪૫.‘‘તિંસતિવસ્સમ્હિ મતો, સાકટિકકુલમ્હિ દારિકા જાતા;
કપણમ્હિ અપ્પભોગે, ધનિકપુરિસપાતબહુલમ્હિ.

૪૪૬.“તં મં તતો સત્થવાહો, ઉસ્સન્નાય વિપુલાય વટ્ટિયા;
ઓકડ્ઢતિ વિલપન્તિં, અચ્છિન્દિત્વા કુલઘરસ્મા.

૪૪૭.“અથ સોળસમે વસ્સે, દિસ્વા મં પત્તયોબ્બનં કઞ્ઞં;
ઓરુન્ધતસ્સ પુત્તો, ગિરિદાસો નામ નામેન.

૪૪૮.“તસ્સપિ અઞ્ઞા ભરિયા, સીલવતી ગુણવતી યસવતી ચ;
અનુરત્તા ભત્તારં, તસ્સાહં વિદ્દેસનમકાસિં.

૪૪૯.“તસ્સેતં કમ્મફલં, યં મં અપકીરિતૂન ગચ્છન્તિ;
દાસીવ ઉપટ્ઠહન્તિં, તસ્સપિ અન્તો કતો મયા”તિ.

તત્થ **નગરમ્હિ કુસુમનામે**તિ “કુસુમપુર”ન્તિ એવં કુસુમસદ્દેન ગહિતનામકે નગરે, ઇદાનિ તં નગરં **પાટલિપુત્તમ્હી**તિ સરૂપતો દસ્સેતિ. **પથવિયા મણ્ડે**તિ સકલાય પથવિયા મણ્ડભૂતે. **સક્યકુલકુલીનાયો**તિ સક્યકુલે કુલધીતરો, સક્યપુત્તસ્સ ભગવતો સાસને પબ્બજિતતાય એવં વુત્તં.

તત્થાતિ તાસુ દ્વીસુ ભિક્ખુનીસુ. **બોધી**તિ એવંનામિકા થેરી. **ઝાનજ્ઝાયનરતાયો**તિ લોકિયલોકુત્તરસ્સ ઝાનસ્સ ઝાયને અભિરતા. **બહુસ્સુતાયો**તિ પરિયત્તિબાહુસચ્ચેન બહુસ્સુતા. **ધુતકિલેસાયો**તિ અગ્ગમગ્ગેન સબ્બસો સમુગ્ઘાતિતકિલેસા. **ભત્તત્થં કરિયા**તિ ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા. **રહિતમ્હી**તિ જનરહિતમ્હિ વિવિત્તટ્ઠાને. **સુખનિસિન્ના**તિ પબ્બજ્જાસુખેન વિવેકસુખેન ચ સુખનિસિન્ના. **ઇમા ગિરા**તિ ઇદાનિ વુચ્ચમાના સુખા લાપના. **અબ્ભુદીરેસુ**ન્તિ પુચ્છાવિસ્સજ્જનવસેન કથયિંસુ.

“**પાસાદિકાસી**”તિ ગાથા બોધિત્થેરિયા પુચ્છાવસેન વુત્તા. “**એવમનુયુઞ્જિયમાના**”તિ ગાથા સઙ્ગીતિકારેહેવ વુત્તા. “**ઉજ્જેનિયા**”તિઆદિકા હિ સબ્બાપિ ઇસિદાસિયાવ વુત્તા. તત્થ **પાસાદિકાસી**તિ રૂપસમ્પત્તિયા પસ્સન્તાનં પસાદાવહા અસિ. **વયોપિ તે અપરિહીનો**તિ તુય્હં વયોપિ ન પરિહીનો, પઠમવયે ઠિતાસીતિ અત્થો. **કિં દિસ્વાન બ્યાલિક**ન્તિ કીદિસં બ્યાલિકં દોસં ઘરાવાસે આદીનવં દિસ્વા. **અથાસિ નેક્ખમ્મમનુયુત્તા**તિ **અથા**તિ નિપાતમત્તં, નેક્ખમ્મં પબ્બજ્જં અનુયુત્તા અસિ.

અનુયુઞ્જિયમાનાતિ પુચ્છિયમાના, સા ઇસિદાસીતિ યોજના. **રહિતે**તિ સુઞ્ઞટ્ઠાને. **સુણ બોધિ યથામ્હિ પબ્બજિતા**તિ બોધિત્થેરિ અહં યથા પબ્બજિતા અમ્હિ, તં તં પુરાણં સુણ સુણાહિ.

ઉજ્જેનિયા પુરવરેતિ ઉજ્જેનીનામકે અવન્તિરટ્ઠે ઉત્તમનગરે. **પિયા**તિ એકધીતુભાવેન પિયાયિતબ્બા. **મનાપા**તિ સીલાચારગુણેન મનવડ્ઢનકા. **દયિતા**તિ અનુકમ્પિતબ્બા.

અથાતિ પચ્છા મમ વયપ્પત્તકાલે. **મે સાકેતતો વરકા**તિ સાકેતનગરતો મમ વરકા મં વારેન્તા આગચ્છું. **ઉત્તમકુલીના**તિ તસ્મિં નગરે અગ્ગકુલિકા, યેન તે પેસિતા, સો સેટ્ઠિ પહૂતરતનો. **તસ્સ મમં સુણ્હમદાસિ તાતો**તિ તસ્સ સાકેતસેટ્ઠિનો સુણિસં પુત્તસ્સ ભરિયં કત્વા મય્હં પિતા મં અદાસિ.

સાયં પાતન્તિ સાયન્હે પુબ્બણ્હે ચ. **પણામમુપગમ્મ સિરસા કરોમી**તિ સસ્સુયા સસુરસ્સ ચ સન્તિકં ઉપગન્ત્વા સિરસા પણામં કરોમિ, તેસં પાદે વન્દામિ. **યથામ્હિ અનુસિટ્ઠા**તિ તેહિ યથા અનુસિટ્ઠા અમ્હિ, તથા કરોમિ, તેસં અનુસિટ્ઠિં ન અતિક્કમામિ.

તમેકવરકમ્પીતિ એકવલ્લભમ્પિ. **ઉબ્બિગ્ગા**તિ તસન્તા. **આસનં દેમી**તિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ યં અનુચ્છવિકં, તં તસ્સ દેમિ.

તત્થાતિ પરિવેસનટ્ઠાને. **સન્નિહિત**ન્તિ સજ્જિતં હુત્વા વિજ્જમાનં. **છાદેમી**તિ ઉપચ્છાદેમિ, ઉપચ્છાદેત્વા ઉપનયામિ ચ, ઉપનેત્વા દેમિ, દેન્તીપિ યં યસ્સ પતિરૂપં, તદેવ દેમીતિ અત્થો.

ઉમ્મારેતિ દ્વારે. **ધોવન્તી હત્થપાદે**તિ હત્થપાદે ધોવિની આસિં, ધોવિત્વા ઘરં સમુપગમામીતિ યોજના.

કોચ્છન્તિ મસ્સૂનં કેસાનઞ્ચ ઉલ્લિખનકોચ્છં. **પસાદ**ન્તિ ગન્ધચુણ્ણાદિમુખવિલેપનં. ''પસાધન''ન્તિપિ પાઠો, પસાધનભણ્ડં. **અઞ્જનિ**ન્તિ અઞ્જનનાળિં. **પરિકમ્મકારિકા વિયા**તિ અગ્ગકુલિકા વિભવસમ્પન્નાપિ પતિપરિચારિકા ચેટિકા વિય.

સાધયામીતિ પચામિ. **ભાજન**ન્તિ લોહભાજનઞ્ચ. ધોવન્તી પરિચરામીતિ યોજના.

ભત્તિકતન્તિ કતસામિભતિકં. **અનુરત્ત**ન્તિ અનુરત્તવન્તિં. **કારિક**ન્તિ તસ્સ તસ્સેવ ઇતિ કત્તબ્બસ્સ કારિકં. **નિહતમાન**ન્તિ અપનીતમાનં. **ઉટ્ઠાયિક**ન્તિ ઉટ્ઠાનવીરિયસમ્પન્નં. **અનલસ**ન્તિ તતો એવ અકુસીતં. **સીલવતિ**ન્તિ સીલાચારસમ્પન્નં. **દુસ્સતે**તિ દુસ્સતિ, કુજ્ઝિત્વા ભણતિ.

ભણતિ આપુચ્છહં ગમિસ્સામીતિ ''અહં તુમ્હે આપુચ્છિત્વા યત્થ કત્થચિ ગમિસ્સામી''તિ સો મમ સામિકો અત્તનો માતરઞ્ચ પિતરઞ્ચ ભણતિ. કિં ભણતીતિ ચે આહ – **''ઇસિદાસિયા ન સહ વચ્છં, એકાગારેહં સહ વત્થુ''**ન્તિ. તત્થ **વચ્છ**ન્તિ વસિસ્સં.

દેસ્સાતિ અપ્પિયા. **અલં મે**તિ પયોજનં મે તાય ઇત્થીતિ અત્થો . **અપુચ્છાહં ગમિસ્સામી**તિ યદિ મે તુમ્હે તાય સદ્ધિં સંવાસં ઇચ્છથ, અહં તુમ્હે અપુચ્છિત્વા વિદેસં પક્કમિસ્સામિ.

તસ્સાતિ મમ ભત્તુનો. **કિસ્સા**તિ કિં અસ્સ તવ સામિકસ્સ. **તયા અપરદ્ધં** બ્યાલિકં કતં.

નપિહં અપરજ્ઝન્તિ નપિ અહં તસ્સ કિઞ્ચિ અપરજ્ઝિં. અયમેવ વા પાઠો. **નપિ હિંસેમી**તિ નપિ બાધેમિ. **દુબ્બચન**ન્તિ દુરુત્તવચનં. **કિં સક્કા કાતુય્યે**તિ કિં મયા કાતું અય્યે સક્કા. **યં મં વિદ્દેસ્સતે ભત્તા**તિ યસ્મા અકારણેનેવ ભત્તા મય્હં વિદ્દેસ્સતે વિદ્દેસ્સં ચિત્તપ્પકોપં કરોતિ.

વિમનાતિ દોમનસ્સિકા. **પુત્તમનુરક્ખમાના**તિ અત્તનો પુત્તં મય્હં સામિકં ચિત્તમનુરક્ખણેન અનુરક્ખન્તા. **જિતામ્હસે રૂપિનિં લક્ખિ**ન્તિ જિતા અમ્હસે જિતા વતામ્હ રૂપવતિં સિરિં, મનુસ્સવેસેન ચરન્તિયા સિરિદેવતાય પરિહીના વતાતિ અત્થો.

અટ્ઠસ્સ ઘરમ્હિ દુતિયકુલિકસ્સાતિ પઠમસામિકં ઉપાદાય દુતિયસ્સ અટ્ઠસ્સ કુલપુત્તસ્સ ઘરમ્હિ મં અદાસિ, દેન્તો ચ તતો પઠમસુક્કતો ઉપડ્ઢસુક્કેન અદાસિ. **યેન મં વિન્દથ સેટ્ઠી**તિ યેન સુક્કેન મં પઠમં સેટ્ઠિ વિન્દથ પટિલભિ, તતો ઉપડ્ઢસુક્કેનાતિ યોજના.

સોપીતિ દુતિયસામિકોપિ. **મં પટિચ્છરયી**તિ મં નીહરિ, સો મં ગેહતો નિક્કડ્ઢિ. **ઉપટ્ઠહન્તિ**ન્તિ દાસી વિય ઉપટ્ઠહન્તિં ઉપટ્ઠાનં કરોન્તિં. **અદૂસિક**ન્તિ અદુબ્ભનકં.

દમકન્તિ કારુઞ્ઞાધિટ્ઠાનતાય પરેસં ચિત્તસ્સ દમકં. યથા પરે કિઞ્ચિ દસ્સન્તિ, એવં અત્તનો કાયં વાચઞ્ચ **દન્તં** વૂપસન્તં કત્વા પરદત્તભિક્ખાય વિચરણકં. **જામાતા**તિ દુહિતુપતિ. **નિક્ખિપ પોટ્ટિઞ્ચ ઘટિકઞ્ચા**તિ તયા પરિદહિતં પિલોતિકાખણ્ડઞ્ચ ભિક્ખાકપાલઞ્ચ છડ્ડેહિ.

સોપિ વસિત્વા પક્ખન્તિ સોપિ ભિક્ખકો પુરિસો મયા સદ્ધિં અદ્ધમાસમત્તં વસિત્વા પક્કામિ.

અથ નં ભણતી તાતોતિ તં ભિક્ખકં મમ પિતા માતા સબ્બો ચ મે ઞાતિગણો વગ્ગવગ્ગો હુત્વા ભણતિ. કથં? **કિં તે ન કીરતિ ઇધ** તુય્હં કિં નામ ન કિરતિ ન સાધિયતિ, ભણ ખિપ્પં. **તં તે કરિહિતી**તિ તં તુય્હં કરિસ્સતિ.

યદિ મે અત્તા સક્કોતીતિ યદિ મય્હં અત્તા અત્તાધીનો ભુજિસ્સો ચ હોતિ, **અલં મય્હં ઇસિદાસિયા** તાય પયોજનં નત્થિ, તસ્મા **ન સહ વચ્છં** ન સહ વસિસ્સં, એકઘરે અહં તાય સહ વત્થુન્તિ યોજના.

વિસ્સજ્જિતો ગતો સોતિ સો ભિક્ખકો પિતરા વિસ્સજ્જિતો યથારુચિ ગતો. **એકાકિની**તિ એકિકાવ. **આપુચ્છિતૂન ગચ્છ**ન્તિ મય્હં પિતરં વિસ્સજ્જેત્વા ગચ્છામિ. **મરિતુયે**તિ મરિતું. **વા**તિ વિકપ્પત્થે નિપાતો.

ગોચરાયાતિ ભિક્ખાય, તાત-કુલં આગચ્છીતિ યોજના.

તન્તિ તં જિનદત્તત્થેરિં. **ઉટ્ઠાયાસનં તસ્સા પઞ્ઞાપયિ**ન્તિ ઉટ્ઠહિત્વા આસનં તસ્સા થેરિયા પઞ્ઞાપેસિં.

ઇધેવાતિ ઇમસ્મિં એવ ગેહે ઠિતા. **પુત્તકા**તિ સામઞ્ઞવોહારેન ધીતરં અનુકમ્પેન્તો આલપતિ. **ચરાહિ ત્વં ધમ્મ**ન્તિ ત્વં પબ્બજિત્વા ચરિતબ્બં બ્રહ્મચરિયાદિધમ્મં ચર. **દ્વિજાતી**તિ બ્રાહ્મણજાતી.

નિજ્જરેસ્સામીતિ જીરાપેસ્સામિ વિનાસેસ્સામિ.

બોધિન્તિ સચ્ચાભિસમ્બોધિં, મગ્ગઞાણન્તિ અત્થો. **અગ્ગધમ્મ**ન્તિ ફલધમ્મં, અરહત્તં. **યં સચ્છિકરી દ્વિપદસેટ્ઠો**તિ યં મગ્ગફલનિબ્બાનસઞ્ઞિતં લોકુત્તરધમ્મં દ્વિપદાનં સેટ્ઠો સમ્માસમ્બુદ્ધો સચ્છિ અકાસિ, તં લભસ્સૂતિ યોજના.

સત્તાહં પબ્બજિતાતિ પબ્બજિતા હુત્વા સત્તાહેન. **અફસ્સયિ**ન્તિ ફુસિં સચ્છાકાસિં.

યસ્સયં ફલવિપાકોતિ યસ્સ પાપકમ્મસ્સ, અયં સામિકસ્સ અમનાપભાવસઞ્ઞાતો નિસ્સન્દફલભૂતો વિપાકો. **તં તવ આચિક્ખિસ્સ**ન્તિ તં કમ્મં તવ કથેસ્સામિ. **ત**ન્તિ આચિક્ખિયમાનં તમેવ કમ્મં, તં વા મમ વચનં. **એકમના**તિ

એકગ્ગમના. અયમેવ વા પાઠો.

નગરમ્હિ એરકચ્છેતિ એવંનામકે નગરે. **સો પરદારં અસેવિહન્તિ** સો અહં પરસ્સ દારં અસેવિં.

ચિરં પક્કોતિ બહૂનિ વસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયગ્ગિના દડ્ઢો. **તતો ચ ઉદ્ધહિત્વા**તિ તતો નિરયતો વુટ્ઠિતો ચુતો. **મક્કટિયા કુચ્છિમોક્કમિ**ન્તિ વાનરિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિં.

યૂથપોતિ યૂથપતિ. **નિલ્લચ્છેસી**તિ પુરિસભાવસ્સ લક્ખણભૂતાનિ બીજકાનિ નિલ્લચ્છેસિ નીહરિ. **તસ્સેતં કમ્મફલ**ન્તિ તસ્સ મય્હં એતં અતીતે કતસ્સ કમ્મસ્સ ફલં. **યથાપિ ગન્ત્વાન પરદાર**ન્તિ યથા તં પરદારં અતિક્કમિત્વા.

તતોતિ મક્કટયોનિતો. **સિન્ધવારઞ્ઞે**તિ સિન્ધવરટ્ઠે અરઞ્ઞટ્ઠાને. **એળકિયા**તિ અજિયા.

દારકે પરિવહિત્વાતિ પિટ્ઠિં આરુય્હ કુમારકે વહિત્વા. **કિમિનાવટ્ટો**તિ અભિજાતટ્ઠાને કિમિપરિગતોવ હુત્વા અટ્ટો અટ્ટિતો. **અકલ્લો**તિ ગિલાનો, અહોસીતિ વચનસેસો.

ગોવાણિજકસ્સાતિ ગાવિયો વિક્કિણિત્વા જીવકસ્સ. **લાખાતમ્બો**તિ લાખારસરત્તેહિ વિય તમ્બેહિ લોમેહિ સમન્નાગતો.

વોઢૂનાતિ વહિત્વા. **નઙ્ગલ**ન્તિ સીરં, સકટઞ્ચ ધારયામીતિ અત્થો . **અન્ધોવટ્ટો**તિ કાણોવ હુત્વા અટ્ટો પીળિતો.

વીથિયાતિ નગરવીથિયં. **દાસિયા ઘરે જાતો**તિ ઘરદાસિયા કુચ્છિમ્હિ જાતો. ''વણ્ણદાસિયા''તિપિ વદન્તિ. **નેવ મહિલા ન પુરિસો**તિ ઇત્થીપિ પુરિસોપિ ન હોમિ, જાતિનપુંસકોતિ અત્થો.

તિંસતિવસ્સમ્હિ મતોતિ નપુંસકો હુત્વા તિંસવસ્સકાલે મતો. **સાકટિકકુલમ્હી**તિ સૂતકકુલે. **ધનિકપુરિસપાતબહુલમ્હી**તિ ઇણાયિકાનં પુરિસાનં અધિપતનબહુલે બહૂહિ ઇણાયિકેહિ અભિભવિતબ્બે.

ઉસ્સન્નાયાતિ ઉપચિતાય. **વિપુલાયા**તિ મહતિયા. **વડ્ઢિયા**તિ ઇણવડ્ઢિયા. **ઓકડ્ઢતી**તિ અવકડ્ઢતિ. **કુલઘરસ્મા**તિ મમ જાતકુલગેહતો.

ઓરુન્ધતસ્સ પુત્તોતિ અસ્સ સત્થવાહસ્સ પુત્તો, મયિ પટિબદ્ધચિત્તો નામેન ગિરિદાસો નામ અવરુન્ધતિ અત્તનો પરિગ્ગહભાવેન ગેહે કરોતિ.

અનુરત્તા ભત્તારન્તિ ભત્તારં અનુવત્તિકા. **તસ્સાહં વિદ્દેસનમકાસિ**ન્તિ તસ્સ ભત્તુનો તં ભરિયં સપત્તિં વિદ્દેસનકમ્મં અકાસિં. યથા તં સો કુજ્ઝતિ, એવં પટિપજ્જિં.

યં મં અપકીરિતૂન ગચ્છન્તીતિ યં દાસી વિય સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહન્તિં મં તત્થ તત્થ પતિનો અપકિરિત્વા છડ્ડેત્વા અનપેક્ખા અપગચ્છન્તિ. એતં તસ્સા મય્હં તદા કતસ્સ પરદારિકકમ્મસ્સ સપત્તિં વિદ્દેસનકમ્મસ્સ ચ નિસ્સન્દફલં. **તસ્સપિ અન્તો કતો મયા**તિ તસ્સપિ તથા અનુનયપાપકકમ્મસ્સ દારુણસ્સ પરિયન્તો ઇદાનિ મયા

અઞ્ઞમઞ્ઞં અધિગચ્છન્તિયા કતો, ઇતો પરં કિઞ્ચિ દુક્ખં નત્થીતિ. યં પનેત્થ અન્તરન્તરા ન વિભત્તં, તં વુત્તનયત્તા ઉત્તાનત્થમેવ.

ઇસિદાસીથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચત્તાલીસનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬. મહાનિપાતો

૧. સુમેધાથેરીગાથાવણ્ણના

મહાનિપાતે **મન્તાવતિયા નગરે**તિઆદિકા સુમેધાય થેરિયા ગાથા. અયમ્પિ પુરિમબુદ્ધેસુ કતાધિકારા તત્થ તત્થ ભવે વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં ઉપચિનન્તી, સક્કચ્ચં વિમોક્ખસમ્ભારે સમ્ભારેન્તી કોણાગમનસ્સ ભગવતો કાલે કુલગેહે નિબ્બત્તિત્વા વિઞ્ઞુતં પત્વા, અત્તનો સખીહિ કુલધીતાહિ સદ્ધિં એકજ્ઝાસયા હુત્વા મહન્તં આરામં કારેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિય્યાદેસિ. સા તેન પુઞ્ઞકમ્મેન કાયસ્સ ભેદા તાવતિંસં ઉપગચ્છિ. તત્થ યાવતાયુકં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા તતો ચુતા યામેસુ ઉપપજ્જિ. તતો ચુતા તુસિતેસુ, તતો ચુતા નિમ્માનરતીસુ, તતો ચુતા પરનિમ્મિતવસવત્તીસૂતિ અનુક્કમેન પઞ્ચસુ કામસગ્ગેસુ ઉપ્પજ્જિત્વા તત્થ તત્થ દેવરાજૂનં મહેસી હુત્વા તતો ચુતા કસ્સપસ્સ ભગવતો કાલે મહાવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા અનુક્કમેન વિઞ્ઞુતં પત્વા સાસને અભિપ્પસન્ના હુત્વા રતનત્તયં ઉદ્દિસ્સ ઉળારપુઞ્ઞકમ્મં અકાસિ.

તત્થ યાવજીવં ધમ્મૂપજીવિની કુસલધમ્મનિરતા હુત્વા તતો ચુતા તાવતિંસેસુ નિબ્બત્તિત્વા અપરાપરં સુગતીસુયેવ સંસરન્તી, ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે મન્તાવતીનગરે કોઞ્ચસ્સ નામ રઞ્ઞો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા માતાપિતરો **સુમેધા**તિ નામં અકંસુ. તં અનુક્કમેન વુદ્ધિપ્પત્તવયપ્પત્તકાલે માતાપિતરો ‘‘વારણવતીનગરે અનિકરત્તસ્સ નામ રઞ્ઞો દસ્સામા’’તિ સમ્મન્તેસું. સા પન દહરકાલતો પટ્ઠાય અત્તનો સમાનવયાહિ રાજકઞ્ઞાહિ દાસિજનેહિ ચ સદ્ધિં ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા ચિરકાલતો પટ્ઠાય કતાધિકારતાય સંસારે જાતસંવેગા સાસને અભિપ્પસન્ના હુત્વા વયપ્પત્તકાલે કામેહિ વિનિવત્તિતમાનસા અહોસિ. તેન સા માતાપિતૂનં ઞાતીનં સમ્મન્તનં સુત્વા ‘‘ન મય્હં ઘરાવાસેન કિચ્ચં, પબ્બજિસ્સામહ’’ન્તિ આહ. તં માતાપિતરો ઘરાવાસે નિયોજેન્તા નાનપ્પકારેન યાચન્તાપિ સઞ્ઞાપેતું નાસક્ખિંસુ. સા ‘‘એવં મે પબ્બજિતું લબ્ભતી’’તિ ખગ્ગં ગહેત્વા સયમેવ અત્તનો કેસે છિન્દિત્વા તે એવ કેસે આરબ્ભ પટિક્કૂલમનસિકારં પવત્તેન્તી તત્થ કતાધિકારતાય ભિક્ખુનીનં સન્તિકે મનસિકારવિધાનસ્સ સુતપુબ્બત્તા ચ અસુભનિમિત્તં ઉપ્પાદેત્વા તત્થ પઠમજ્ઝાનં અધિગચ્છિ. અધિગતપઠમજ્ઝાના ચ અત્તના ઘરાવાસે ઉય્યોજેતું ઉપગતે માતાપિતરો આદિં કત્વા અન્તોજનપરિજનં સબ્બં રાજકુલં સાસને અભિપ્પસન્નં કારેત્વા ઘરતો નિક્ખમિત્વા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા સમ્મદેવ પરિપક્કઞાણા વિમુત્તિપરિપાચનીયાનં ધમ્માનં વિસેસિતાય ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તેન વુત્તં **અપદાને** (અપ॰ થેરી ૨.૧.૧-૧૯) –

‘‘ભગવતિ કોણાગમને, સઙ્ઘારામમ્હિ નવનિવેસમ્હિ;
સખિયો તિસ્સો જનિયો, વિહારદાનં અદાસિમ્હ.

‘‘દસક્ખત્તું સતક્ખત્તું, દસસતક્ખત્તું સતાનિ ચ સતક્ખત્તું;
દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, કો પન વાદો મનુસ્સેસુ.

‘‘દેવેસુ મહિદ્ધિકા અહુમ્હ, માનુસકમ્હિ કો પન વાદો;
સત્તરતનસ્સ મહેસી, ઇત્થિરતનં અહં આસિં.

‘‘ઇધ સઞ્ચિતકુસલા, સુસમિદ્ધકુલપ્પજા;
ધનઞ્જાની ચ ખેમા ચ, અહમ્પિ ચ તયો જના.

‘‘આરામં સુકતં કત્વા, સબ્બાવયવમણ્ડિતં;
બુદ્ધપ્પમુખસઙ્ઘસ્સ, નિય્યાદેત્વા પમોદિતા.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વાહસા;
દેવેસુ અગ્ગતં પત્તા, મનુસ્સેસુ તથેવ ચ.

‘‘ઇમસ્મિંયેવ કપ્પમ્હિ, બ્રહ્મબન્ધુ મહાયસો;
કસ્સપો નામ ગોત્તેન, ઉપ્પજ્જિ વદતં વરો.

‘‘ઉપટ્ઠાકો મહેસિસ્સ, તદા આસિ નરિસ્સરો;
કાસિરાજા કિકી નામ, બારાણસિપુરુત્તમે.

‘‘તસ્સાસું સત્ત ધીતરો, રાજકઞ્ઞા સુખેધિતા;
બુદ્ધોપટ્ઠાનનિરતા, બ્રહ્મચરિયં ચરિંસુ તા.

‘‘તાસં સહાયિકા હુત્વા, સીલેસુ સુસમાહિતા;
દત્વા દાનાનિ સક્કચ્ચં, અગારેવ વતં ચરિં.

‘‘તેન કમ્મેન સુકતેન, ચેતનાપણિધીહિ ચ;
જહિત્વા માનુસં દેહં, તાવતિંસૂપગા અહં.

‘‘તતો ચુતા યામમગં, તતોહં તુસિતં ગતા;
તતો ચ નિમ્માનરતિં, વસવત્તિપુરં ગતા.

‘‘યત્થ યત્થૂપપજ્જામિ, પુઞ્ઞકમ્મસમોહિતા;
તત્થ તત્થેવ રાજૂનં, મહેસિત્તમહારયિં.

‘‘તતો ચુતા મનુસ્સત્તે, રાજૂનં ચક્કવત્તિનં;
મણ્ડલીનઞ્ચ રાજૂનં, મહેસિત્તમકારયિં.

‘‘સમ્પત્તિમનુભોત્વાન, દેવેસુ માનુસેસુ ચ;
સબ્બત્થ સુખિતા હુત્વા, નેકજાતીસુ સંસરિં.

‘‘સો હેતુ સો પભવો, તમ્મૂલં સાવ સાસને ખન્તી;
તં પઠમસમોધાનં, તં ધમ્મરતાય નિબ્બાનં.

‘‘કિલેસા ઝાપિતા મય્હં, ભવા સબ્બે સમૂહતા;

નાગીવ બન્ધનં છેત્વા, વિહરામિ અનાસવા.

‘‘સ્વાગતં વત મે આસિ, બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ સન્તિકે;
તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસનં.

‘‘પટિસમ્ભિદા ચતસ્સો, વિમોક્ખાપિ ચ અટ્ઠિમે;
છળભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ.

અરહત્તં પન પત્વા અત્તનો પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉદાનવસેન –

૪૫૦.‘‘મન્તાવતિયા નગરે, રઞ્ઞો કોઞ્ચસ્સ અગ્ગમહેસિયા;
ધીતા આસિં સુમેધા, પસાદિતા સાસનકરેહિ.

૪૫૧.‘‘સીલવતી ચિત્તકથા, બહુસ્સુતા બુદ્ધસાસને વિનિતા;
માતાપિતરો ઉપગમ્મ, ભણતિ ઉભયો નિસામેથ.

૪૫૨.‘‘નિબ્બાનાભિરતાહં , અસસ્સતં ભવગતં યદિપિ દિબ્બં;
કિમઙ્ગં પન તુચ્છા કામા, અપ્પસ્સાદા બહુવિઘાતા.

૪૫૩.‘‘કામા કટુકા આસી, વિસૂપમા યેસુ મુચ્છિતા બાલા;
તે દીઘરત્તં નિરયે, સમપ્પિતા હઞ્ઞન્તે દુક્ખિતા.

૪૫૪.‘‘સોચન્તિ પાપકમ્મા, વિનિપાતે પાપવડ્ઢિનો સદા;
કાયેન ચ વાચાય ચ, મનસા ચ અસંવુતા બાલા.

૪૫૫.‘‘બાલા તે દુપ્પઞ્ઞા, અચેતના દુક્ખસમુદયોરુદ્ધા;
દેસેન્તે અજાનન્તા, ન બુજ્ઝરે અરિયસચ્ચાનિ.

૪૫૬.‘‘સચ્ચાનિ ‘અમ્મ’બુદ્ધવરદેસિ, તાનિ તે બહુતરા અજાનન્તા યે;
અભિનન્દન્તિ ભવગતં, પિહેન્તિ દેવેસુ ઉપપત્તિં.

૪૫૭.‘‘દેવેસુપિ ઉપપત્તિ, અસસ્સતા ભવગતે અનિચ્ચમ્હિ;
ન ચ સન્તસન્તિ બાલા, પુનપ્પુનં જાયિતબ્બસ્સ.

૪૫૮.‘‘ચત્તારો વિનિપાતા, દુવે ચ ગતિયો કથઞ્ચિ લબ્ભન્તિ;
ન ચ વિનિપાતગતાનં, પબ્બજ્જા અત્થિ નિરયેસુ.

૪૫૯.‘‘અનુજાનાથ મં ઉભયો, પબ્બજિતું દસબલસ્સ પાવચને;
અપ્પોસ્સુક્કા ઘટિસ્સં, જાતિમરણપ્પહાનાય.

૪૬૦.“કિં ભવગતે અભિનન્દિ, તેન કાયકલિના અસારેન;
ભવતણ્હાય નિરોધા, અનુજાનાથ પબ્બજિસ્સામિ.

૪૬૧.“બુદ્ધાનં ઉપ્પાદો, વિવજ્જિતો અક્ખણો ખણો લદ્ધો;
સીલાનિ બ્રહ્મચરિયં, યાવજીવં ન દૂસેય્યં.

૪૬૨.“એવં ભણતિ સુમેધા, માતાપિતરો ‘ન તાવ આહારં;
આહરિસ્સં ગહટ્ઠા, મરણવસં ગતાવ હેસ્સામિ’.

૪૬૩.“માતા દુક્ખિતા રોદતિ પિતા ચ;
અસ્સા સબ્બસો સમભિહતો;
ઘટેન્તિ સઞ્ઞાપેતું, પાસાદતલે છમાપતિતં.

૪૬૪.“ઉટ્ઠેહિ પુત્તક કિં સોચિ, તેન દિન્નાસિ વારણવતિમ્હિ;
રાજા અનીકરત્તો, અભિરૂપો તસ્સ ત્વં દિન્ના.

૪૬૫.“અગ્ગમહેસી ભવિસ્સસિ, અનિકરત્તસ્સ રાજિનો ભરિયા;
સીલાનિ બ્રહ્મચરિયં, પબ્બજ્જા દુક્કરા પુત્તક.

૪૬૬.“રજ્જે આણા ધનમિસ્સરિયં, ભોગા સુખા દહરિકાસિ;
ભુઞ્જાહિ કામભોગે, વારેય્યં હોતુ તે પુત્ત.

૪૬૭.“અથ ને ભણતિ સુમેધા, મા એદિસિકાનિ ભવગતમસારં;
પબ્બજ્જા વા હોહિતિ, મરણં વા મે ન ચેવ વારેય્યં.

૪૬૮.“કિમિવ પૂતિકાયમસુચિં, સવનગન્ધં ભયાનકં કુણપં;
અભિસંવિસેય્યં ભસ્તં, અસકિં પગ્ઘરિતં અસુચિપુણ્ણં.

૪૬૯.“કિમિવ તહં જાનન્તી, વિકૂલકં મંસસોણિતુપલિત્તં;
કિમિકુલલયં સકુણભત્તં, કળેવરં કિસ્સ દિયતીતિ.

૪૭૦.“નિબ્બુય્હતિ સુસાનં, અચિરં કાયો અપેતવિઞ્ઞાણો;
છુદ્ધો કળિઙ્ગરં વિય, જિગુચ્છમાનેહિ ઞાતીહિ.

૪૭૧.“છુદ્ધૂન નં સુસાને, પરભત્તં ન્હાયન્તિ જિગુચ્છન્તા;
નિયકા માતાપિતરો, કિં પન સાધારણા જનતા.

૪૭૨.“અજ્ઝોસિતા અસારે, કળેવરે અટ્ઠિન્હારુસઙ્ઘાતે;
ખેળસ્સુચ્ચારસ્સવપરિપુણ્ણે પૂતિકાયમ્હિ.

૪૭૩.“યો નં વિનિબ્ભુજિત્વા, અબ્ભન્તરમસ્સ બાહિરં કયિરા;
ગન્ધસ્સ અસહમાના, સકાપિ માતા જિગુચ્છેય્ય.

૪૭૪.“ખન્ધધાતુઆયતનં, સઙ્ખતં જાતિમૂલકં દુક્ખં;
યોનિસો અનુવિચિનન્તી, વારેય્યં કિસ્સ ઇચ્છેય્યં.

૪૭૫.“દિવસે દિવસે તિસત્તિ, સતાનિ નવનવા પતેય્યું કાયમ્હિ;
વસ્સસતમ્પિ ચ ઘાતો, સેય્યો દુક્ખસ્સ ચેવં ખયો.

૪૭૬.“અજ્ઝુપગચ્છે ઘાતં, યો વિઞ્ઞાયેવં સત્થુનો વચનં;
દીઘો તેસં સંસારો, પુનપ્પુનં હઞ્ઞમાનાનં.

૪૭૭.“દેવેસુ મનુસ્સેસુ ચ, તિરચ્છાનયોનિયા અસુરકાયે;
પેતેસુ ચ નિરયેસુ ચ, અપરિમિતા દિસ્સન્તે ઘાતા.

૪૭૮.“ઘાતા નિરયેસુ બહૂ, વિનિપાતગતસ્સ પીળિયમાનસ્સ;
દેવેસુપિ અત્તાણં, નિબ્બાનસુખા પરં નત્થિ.

૪૭૯.“પત્તા તે નિબ્બાનં, યે યુત્તા દસબલસ્સ પાવચને;
અપ્પોસ્સુક્કા ઘટેન્તિ, જાતિમરણપ્પહાનાય.

૪૮૦.“અજ્જેવ તાતભિનિક્ખમિસ્સં, ભોગેહિ કિં અસારેહિ;
નિબ્બિન્ના મે કામા, વન્તસમા તાલવત્થુકતા.

૪૮૧.“સા ચેવં ભણતિ પિતરમનીકરત્તો, ચ યસ્સ સા દિન્ના;
ઉપયાસિ વારણવતે, વારેય્યમુપટ્ઠિતે કાલે.

૪૮૨.“અથ અસિતનિચિતમુદુકે, કેસે ખગ્ગેન છિન્દિય સુમેધા;
પાસાદં પિદહિત્વા, પઠમજ્ઝાનં સમાપજ્જિ.

૪૮૩.“સા ચ તહિં સમાપન્ના, અનીકરત્તો ચ આગતો નગરં;
પાસાદે ચ સુમેધા, અનિચ્ચસઞ્ઞં સુભાવેતિ.

૪૮૪.“સા ચ મનસિ કરોતિ, અનીકરત્તો ચ આરુહી તુરિતં;
મણિકનકભૂસિતઙ્ગો, કતઞ્જલી યાચતિ સુમેધં.

૪૮૫.“રજ્જે આણા ધનમિસ્સરિયં, ભોગા સુખા દહરિકાસિ;
ભુઞ્જાહિ કામભોગે, કામસુખા દુલ્લભા લોકે.

૪૮૬.“નિસ્સટ્ઠં તે રજ્જં, ભોગે ભુઞ્જસ્સુ દેહિ દાનાનિ;

મા દુમ્મના અહોસિ, માતાપિતરો તે દુક્ખિતા.

૪૮૭.“તં તં ભણતિ સુમેધા, કામેહિ અનત્થિકા વિગતમોહા;
મા કામે અભિનન્દિ, કામેસ્વાદીનવં પસ્સ.

૪૮૮.“ચાતુદ્દીપો રાજા, મન્ધાતા આસિ કામભોગિનમગ્ગો;
અતિત્તો કાલઙ્કતો, ન ચસ્સ પરિપૂરિતા ઇચ્છા.

૪૮૯.“સત્ત રતનાનિ વસ્સેય્ય, વુટ્ઠિમા દસદિસા સમન્તેન;
ન ચત્થિ તિત્તિ કામાનં, અતિત્તાવ મરન્તિ નરા.

૪૯૦.“અસિસૂનૂપમા કામા, કામા સપ્પસિરોપમા;
ઉક્કોપમા અનુદહન્તિ, અટ્ઠિકઙ્કલસન્નિભા.

૪૯૧.“અનિચ્ચા અધુવા કામા, બહુદુક્ખા મહાવિસા;
અયોગુળોવ સન્તત્તો, અઘમૂલા દુખપ્ફલા.

૪૯૨.“રુક્ખફલૂપમા કામા, મંસપેસૂપમા દુખા;
સુપિનોપમા વઞ્ચનિયા, કામા યાચિતકૂપમા.

૪૯૩.“સત્તિસૂલૂપમા કામા, રોગો ગણ્ડો અઘં નિઘં;
અઙ્ગારકાસુસદિસા, અઘમૂલં ભયં વધો.

૪૯૪.“એવં બહુદુક્ખા કામા, અક્ખાતા અન્તરાયિકા;
ગચ્છથ ન મે ભવગતે, વિસ્સાસો અત્થિ અત્તનો.

૪૯૫.“કિં મમ પરો કરિસ્સતિ, અત્તનો સીસમ્હિ ડય્હમાનમ્હિ;
અનુબન્ધે જરામરણે, તસ્સ ઘાતાય ઘટિતબ્બં.

૪૯૬.“દ્વારં અપાપુરિત્વાનહં, માતાપિતરો અનીકરત્તઞ્ચ;
દિસ્વાન છમં નિસિન્ને, રોદન્તે ઇદમવોચં.

૪૯૭.“દીઘો બાલાનં સંસારો, પુનપ્પુનઞ્ચ રોદતં;
અનમતગ્ગે પિતુ મરણે, ભાતુ વધે અત્તનો ચ વધે.

૪૯૮.“અસ્સુ થઞ્ઞં રુધિરં, સંસારં અનમતગ્ગતો સરથ;
સત્તાનં સંસરતં, સરાહિ અટ્ઠીનઞ્ચ સન્નિચયં.

૪૯૯.“સર ચતુરોદધી, ઉપનીતે અસ્સુથઞ્ઞરુધિરમ્હિ;
સર એકકપ્પમટ્ઠીનં, સઞ્ચયં વિપુલેન સમં.

૫૦૦.‘‘અનમતગ્ગે સંસરતો, મહિં જમ્બુદીપમુપનીતં;
કોલટ્ઠિમત્તગુળિકા, માતા માતુસ્વેવ નપ્પહોન્તિ.

૫૦૧.‘‘તિણકટ્ઠસાખાપલાસં, ઉપનીતં અનમતગ્ગતો સર;
ચતુરઙ્ગુલિકા ઘટિકા, પિતુપિતુસ્વેવ નપ્પહોન્તિ.

૫૦૨.‘‘સર કાણકચ્છપં પુબ્બસમુદ્દે, અપરતો ચ યુગછિદ્દં;
સિરં તસ્સ ચ પટિમુક્કં, મનુસ્સલાભમ્હિ ઓપમ્મં.

૫૦૩.‘‘સર રૂપં ફેણપિણ્ડોપમસ્સ, કાયકલિનો અસારસ્સ;
ખન્ધે પસ્સ અનિચ્ચે, સરાહિ નિરયે બહુવિઘાતે.

૫૦૪.‘‘સર કટસિં વડ્ઢેન્તે, પુનપ્પુનં તાસુ તાસુ જાતીસુ;
સર કુમ્ભીલભયાનિ ચ, સરાહિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ.

૫૦૫.‘‘અમતમ્હિ વિજ્જમાને, કિં તવ પઞ્ચકટુકેન પીતેન;
સબ્બા હિ કામરતિયો, કટુકતરા પઞ્ચકટુકેન.

૫૦૬.‘‘અમતમ્હિ વિજ્જમાને, કિં તવ કામેહિ યે પરિળાહા;
સબ્બા હિ કામરતિયો, જલિતા કુથિતા કમ્પિતા સન્તાપિતા.

૫૦૭.‘‘અસપત્તમ્હિ સમાને, કિં તવ કામેહિ યે બહુસપત્તા;
રાજગ્ગિચોરઉદકપ્પિયેહિ, સાધારણા કામા બહુસપત્તા.

૫૦૮.‘‘મોક્ખમ્હિ વિજ્જમાને, કિં તવ કામેહિ યેસુ વધબન્ધો;
કામેસુ હિ અસકામા, વધબન્ધદુખાનિ અનુભોન્તિ.

૫૦૯.‘‘આદીપિતા તિણુક્કા, ગણ્હન્તં દહન્તિ નેવ મુઞ્ચન્તં;
ઉક્કોપમા હિ કામા, દહન્તિ યે તે ન મુઞ્ચન્તિ.

૫૧૦.‘‘મા અપ્પકસ્સ હેતુ, કામસુખસ્સ વિપુલં જહી સુખં;
મા પુથુલોમોવ બળિસં, ગિલિત્વા પચ્છા વિહઞ્ઞસિ.

૫૧૧.‘‘કામં કામેસુ દમસ્સુ, તાવ સુનખોવ સઙ્ખલાબદ્ધો;
કાહિન્તિ ખુ તં કામા, છાતા સુનખંવ ચણ્ડાલા.

૫૧૨.‘‘અપરિમિતઞ્ચ દુક્ખં, બહૂનિ ચ ચિત્તદોમનસ્સાનિ;
અનુભોહિસિ કામયુત્તો, પટિનિસ્સજ અદ્ધુવે કામે.

૫૧૩.‘‘અજરમ્હિ વિજ્જમાને, કિં તવ કામેહિ યેસુ જરા;

મરણબ્યાધિગહિતા, સબ્બા સબ્બત્થ જાતિયો.

૫૧૪.‘‘ઇદમજરમિદમમરં, ઇદમજરામરં પદમસોકં;
અસપત્તમસમ્બાધં, અખલિતમભયં નિરુપતાપં.

૫૧૫.‘‘અધિગતમિદં બહૂહિ, અમતં અજ્જાપિ ચ લભનીયમિદં;
યો યોનિસો પયુઞ્જતિ, ન ચ સક્કા અઘટમાનેન.

૫૧૬.‘‘એવં ભણતિ સુમેધા, સઙ્ખારગતે રતિં અલભમાના;
અનુનેન્તી અનિકરત્તં, કેસે ચ છમં ખિપિ સુમેધા.

૫૧૭.‘‘ઉટ્ઠાય અનિકરત્તો, પઞ્જલિકો યાચતસ્સા પિતરં સો;
વિસ્સજ્જેથ સુમેધં, પબ્બજિતું વિમોક્ખસચ્ચદસ્સા.

૫૧૮.‘‘વિસ્સજ્જિતા માતાપિતૂહિ, પબ્બજિ સોકભયભીતા;
છ અભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, અગ્ગફલં સિક્ખમાનાય.

૫૧૯.‘‘અચ્છરિયમબ્ભુતં તં, નિબ્બાનં આસિ રાજકઞ્ઞાય;
પુબ્બેનિવાસચરિતં, યથા બ્યાકરિ પચ્છિમે કાલે.

૫૨૦.‘‘ભગવતિ કોણાગમને, સઙ્ઘારામમ્હિ નવનિવેસમ્હિ;
સખિયો તિસ્સો જનિયો, વિહારદાનં અદાસિમ્હ.

૫૨૧.‘‘દસક્ખત્તું સતક્ખત્તું, દસસતક્ખત્તું સતાનિ ચ સતક્ખત્તું;
દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, કો પન વાદો મનુસ્સેસુ.

૫૨૨.‘‘દેવેસુ મહિદ્ધિકા અહુમ્હ, માનુસકમ્હિ કો પન વાદો;
સત્તરતનસ્સ મહેસી, ઇત્થિરતનં અહં આસિં.

૫૨૩.‘‘સો હેતુ સો પભવો, તં મૂલં સાવ સાસને ખન્તી;
તં પઠમસમોધાનં, તં ધમ્મરતાય નિબ્બાનં.

૫૨૪.‘‘એવં કરોન્તિ યે સદ્દહન્તિ, વચનં અનોમપઞ્ઞસ્સ;
નિબ્બિન્દન્તિ ભવગતે, નિબ્બિન્દિત્વા વિરજ્જન્તી’’તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ.

તત્થ **મન્તવતિયા નગરે**તિ મન્તવતીતિ એવંનામકે નગરે. **રઞ્ઞો કોઞ્ચસ્સા**તિ કોઞ્ચસ્સ નામ રઞ્ઞો મહેસિયા કુચ્છિમ્હિ જાતા ધીતા આસિં. **સુમેધા**તિ નામેન સુમેધા. **પસાદિતા સાસનકરેહી**તિ સત્થુસાસનકરેહિ અરિયેહિ ધમ્મદેસનાય સાસને પસાદિતા સઞ્જાતરતનત્તયપ્પસાદા કતા.

સીલવતીતિ આચારસીલસમ્પન્ના. **ચિત્તકથા**તિ ચિત્તધમ્મકથા. **બહુસ્સુતા**તિ ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પરિયત્તિધમ્મસ્સુતિયુતા. **બુદ્ધસાસને વિનીતા**તિ એવં પવત્તિ, એવં નિવત્તિ, ઇતિ સીલં, ઇતિ સમાધિ, ઇતિ પઞ્ઞાતિ સુત્તાનુગતેન (દી॰ નિ॰ ૨.૧૮૬) યોનિસોમનસિકારેન તદઙ્ગતો કિલેસાનં વિનિવત્તત્તા બુદ્ધાનં સાસને વિનીતા સંયતકાયવાચાચિત્તા. **ઉભયો નિસામેથા**તિ તુમ્હે દ્વેપિ મમ વચનં નિસામેથ, માતાપિતરો ઉપગન્ત્વા ભણતીતિ યોજના.

યદિપિ દિબ્બન્તિ દેવલોકપરિયાપન્નમ્પિ ભવગતં નામ સબ્બમ્પિ **અસસ્સતં** અનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં. **કિમઙ્ગં પન તુચ્છા કામા**તિ કિમઙ્ગં પન માનુસકા કામા, તે સબ્બેપિ અસારકભાવતો તુચ્છા રિત્તા, સત્થધારાયં મધુબિન્દુ વિય **અપ્પસ્સાદા**, એતરહિ આયતિઞ્ચ વિપુલદુક્ખતાય **બહુવિઘાતા**.

કટુકાતિ અનિટ્ઠા. સપ્પટિભયટ્ઠેન **આસીવિસૂપમા. યેસુ** કામેસુ. **મુચ્છિતા**તિ અજ્ઝોસિતા. **સમપ્પિતા**તિ સકમ્મુના સબ્બસો અપ્પિતા ખિત્તા, ઉપપન્નાતિ અત્થો . **હઞ્ઞન્તે**તિ બાધીયન્તિ.

વિનિપાતેતિ અપાયે.

અચેતનાતિ અત્તહિતચેતનાય અભાવેન અચેતના. **દુક્ખસમુદયોરુદ્ધા**તિ તણ્હાનિમિત્તસંસારે અવરુદ્ધા. **દેસેન્તે**તિ ચતુસચ્ચધમ્મે દેસિયમાને. **અજાનન્તા**તિ અત્થં અજાનન્તા. **ન બુજ્ઝરે અરિયસચ્ચાની**તિ દુક્ખાદીનિ અરિયસચ્ચાનિ ન પટિબુજ્ઝન્તિ.

અમ્માતિ માતરં પમુખં કત્વા આલપતિ. **તે બહુતરા અજાનન્તા**તિ યે અભિનન્દન્તિ ભવગતં પિહેન્તિ દેવેસુ ઉપપત્તિં બુદ્ધવરદેસિતાનિ સચ્ચાનિ અજાનન્તા, તેયેવ ચ ઇમસ્મિં લોકે બહુતરાતિ યોજના.

ભવગતે અનિચ્ચમ્હીતિ સબ્બસ્મિં ભવે અનિચ્ચે દેવેસુ ઉપપત્તિ ન સસ્સતા, એવં સન્તેપિ ન ચ **સન્તસન્તિ** બાલા ન ઉત્તસન્તિ ન સંવેગં આપજ્જન્તિ. **પુનપ્પુનં જાયિતબ્બસ્સા**તિ અપરાપરં ઉપપજ્જમાનસ્સ.

ચત્તારો વિનિપાતાતિ નિરયો તિરચ્છાનયોનિ પેત્તિવિસયો અસુરયોનીતિ ઇમે ચત્તારો સુખસમુસ્સયતો વિનિપાતગતિયો. મનુસ્સદેવૂપપત્તિસઞ્ઞિતા પન દ્વેવ **ગતિયો કથઞ્ચિ** કિચ્છેન કસિરેન લબ્ભન્તિ પુઞ્ઞકમ્મસ્સ દુક્કરત્તા. **નિરયેસૂ**તિ સુખરહિતેસુ અપાયેસુ.

અપ્પોસ્સુક્કાતિ અઞ્ઞકિચ્ચેસુ નિરુસ્સુક્કા. **ઘટિસ્સ**ન્તિ વાયમિસ્સં ભાવનં અનુયુઞ્જિસ્સામિ, કાયકલિના અસારેન ભવગતે કિં અભિનન્દિતેનાતિ યોજના.

ભવતણ્હાય નિરોધાતિ ભવગતાય તણ્હાય નિરોધહેતુ નિરોધત્થં.

બુદ્ધાનં ઉપ્પાદો લદ્ધો, વિવજ્જિતો નિરયૂપપત્તિઆદિકો અટ્ઠવિધો અક્ખણો, **ખણો** નવમો ખણો લદ્ધોતિ યોજના. **સીલાની**તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલાનિ. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સાસનબ્રહ્મચરિયં. **ન દૂસેય્ય**ન્તિ ન કોપેય્યામિ.

ન તાવ આહારં આહરિસ્સં ગહટ્ઠાતિ ''નેવ તાવ અહં ગહટ્ઠા હુત્વા આહારં આહરિસ્સામિ, સચે પબ્બજ્જં ન લભિસ્સામિ, મરણવસમેવ ગતા ભવિસ્સામી''તિ એવં સુમેધા માતાપિતરો ભણતીતિ યોજના.

અસ્સાતિ સુમેધાય. **સબ્બસો સમભિહતો**તિ અસ્સૂહિ સબ્બસો અભિહતમુખો. **ઘટેન્તિ સઞ્ઞાપેતુ**ન્તિ પાસાદતલે છમાપતિતં સુમેધં માતા ચ પિતા ચ ગિહિભાવાય સઞ્ઞાપેતું ઘટેન્તિ વાયમન્તિ. ''ઘટેન્તિ વાયમન્તી''તિપિ પાઠો, સો એવત્થો.

કિં સોચિતેનાતિ ''પબ્બજ્જં ન લભિસ્સામી''તિ કિં સોચનેન. **દિન્નાસિ વારણવતિમ્હી**તિ વારણવતીનગરે દિન્ના અસિ. ''દિન્નાસી''તિ વત્વા પુનપિ ''ત્વં દિન્ના''તિ વચનં દળ્હં દિન્નભાવદસ્સનત્થં.

રજ્જે આણાતિ અનિકરત્તસ્સ રજ્જે તવ આણા પવત્તતિ. **ધનમિસ્સરિય**ન્તિ ઇમસ્મિં કુલે પતિકુલે ચ ધનં ઇસ્સરિયઞ્ચ, **ભોગા સુખા** અતિવિય ઇટ્ઠા ભોગાતિ સબ્બમિદં તુય્હં ઉપટ્ઠિતં હત્થગતં. **દહરિકાસી**તિ તરુણી ચાસિ, તસ્મા ભુઞ્જાહિ કામભોગે. તેન કારણેન વારેય્યં હોતુ તે પુત્તાતિ યોજના.

નેતિ માતાપિતરો. **મા એદિસિકાની**તિ એવરૂપાનિ રજ્જે આણાદીનિ મા ભવન્તુ. કસ્માતિ ચે આહ ''**ભગવતમસાર**''ન્તિઆદિ.

કિમિવાતિ કિમિ વિય. **પૂતિકાય**ન્તિ ઇમં પૂતિકળેવરં. **સવનગન્ધ**ન્તિ વિસ્સટ્ઠવિસ્સગન્ધં. **ભયાનક**ન્તિ અવીતરાગાનં ભયાવહં. **કુણપં અભિસંવિસેય્યં ભસ્ત**ન્તિ કુણપભરિતં ચમ્મપસિબ્બકં, **અસકિં પગ્ઘરિતં અસુચિપુણ્ણં** નાનપ્પકારસ્સ અસુચિનો પુણ્ણં હુત્વા અસકિં સબ્બકાલં અધિપગ્ઘરન્તં ''મમ ઇદ''ન્તિ અભિનિવેસેય્યં.

કિમિવ તહં જાનન્તી, વિકૂલકન્તિ અતિવિય પટિક્કૂલં અસુચીહિ મંસપેસીહિ સોણિતેહિ ચ ઉપલિત્તં અનેકેસં કિમિકુલાનં આલયં સકુણાનં ભત્તભૂતં. ''કિમિકુલાલસકુણભત્ત''ન્તિપિ પાઠો, કિમીનં અવસિટ્ઠસકુણાનઞ્ચ ભત્તભૂતન્તિ અત્થો. તં અહં કળેવરં જાનન્તી ઠિતા. તં મં ઇદાનિ વારેય્યવસેન **કિસ્સ** કેન નામ કારણેન દિય્યતીતિ દસ્સેતિ. તસ્સ તઞ્ચ દાનં કિમિવ કિં વિય હોતીતિ યોજના.

નિબ્બુય્હતિ સુસાનં, અચિરં કાયો અપેતવિઞ્ઞાણોતિ અયં કાયો અચિરેનેવ અપગતવિઞ્ઞાણો સુસાનં નિબ્બુય્હતિ ઉપનીયતિ. **છુદ્ધો**તિ છડ્ડિતો. **કળિઙ્ગરં વિયા**તિ નિરત્થકકટ્ઠખણ્ડસદિસો. **જિગુચ્છમાનેહિ ઞાતીહી**તિ ઞાતિજનેહિપિ જિગુચ્છમાનેહિ.

છુદ્ધૂન નં સુસાનેતિ નં કળેવરં સુસાને છડ્ડેત્વા. **પરભત્ત**ન્તિ પરેસં સોણસિઙ્ગાલાદીનં ભત્તભૂતં. **ન્હાયન્તિ જિગુચ્છન્તા**તિ ''ઇમસ્સ પચ્છતો આગતા''તિ એત્તકેનાપિ જિગુચ્છમાના સસીસં નિમુજ્જન્તા ન્હાયન્તિ, પગેવ ફુટ્ઠવન્તો. **નિયકા માતાપિતરો**તિ અત્તનો માતાપિતરોપિ. **કિં પન સાધારણા જનતા**તિ ઇતરો પન સમૂહો જિગુચ્છતીતિ કિમેવ વત્તબ્બં.

અજ્ઝોસિતાતિ તણ્હાવસેન અભિનિવિટ્ઠા. **અસારે**તિ નિચ્ચસારાદિસારરહિતે.

વિનિબ્ભુજિત્વાતિ વિઞ્ઞાણવિનિબ્ભોગં કત્વા. **ગન્ધસ્સ અસહમાના**તિ ગન્ધં અસ્સ કાયસ્સ અસહન્તી. **સકાપિ માતા**તિ અત્તનો માતાપિ જિગુચ્છેય્ય કોટ્ઠાસાનં વિનિબ્ભુજ્જનેન પટિક્કૂલભાવાય સુટ્ઠુતરં ઉપટ્ઠહનતો.

ખન્ધધાતુઆયતનન્તિ રૂપક્ખન્ધાદયો ઇમે પઞ્ચક્ખન્ધા, ચક્ખુધાતુઆદયો ઇમા અટ્ઠારસધાતુયો, ચક્ખાયતનાદીનિ ઇમાનિ દ્વાદસાયતનાનીતિ એવં ખન્ધા ધાતુયો આયતનાનિ ચાતિ સબ્બં ઇદં રૂપારૂપધમ્મજાતં સમેચ્ચ સમ્ભુય્ય પચ્ચયેહિ કતત્તા **સઙ્ખતં**, તયિદં તસ્મિં ભવે પવત્તમાનં **દુક્ખં**, જાતિપચ્ચયત્તા **જાતિમૂલકન્તિ**. એવં **યોનિસો** ઉપાયેન **અનુવિચિનન્તી** ચિન્તયન્તી, **વારેય્યં** વિવાહં, **કિસ્સ** કેન કારણેન ઇચ્છિસ્સામિ.

''સીલાનિ બ્રહ્મચરિયં, પબ્બજ્જા દુક્કરા''તિ યદેતં માતાપિતૂહિ વુત્તં તસ્સ પટિવચનં દાતું ''**દિવસે દિવસે**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દિવસે દિવસે તિસત્તિસતાનિ નવનવા પતેય્યું કાયમ્હી**તિ દિને દિને તીણિ સત્તિસતાનિ તાવદેવ પીતનિસિતભાવેન અભિનવાનિ કાયસ્મિં સમ્પતેય્યું. **વસ્સસતમ્પિ ચ ઘાતો સેય્યો**તિ નિરન્તરં વસ્સસતમ્પિ પતમાનો યથાવુત્તો સત્તિઘાતો સેય્યો. **દુક્ખસ્સ ચેવં ખયો**તિ એવં ચે વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિક્ખયો ભવેય્ય, એવં મહન્તમ્પિ પવત્તિદુક્ખં અધિવાસેત્વા નિબ્બાનાધિગમાય ઉસ્સાહો કરણીયોતિ અધિપ્પાયો.

અજ્ઝુપગચ્છેતિ સમ્પટિચ્છેય્ય. **એવન્તિ** વુત્તનયેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો પુગ્ગલો અનમતગ્ગં સંસારં અપરિમાણઞ્ચ વટ્ટદુક્ખં દીપેન્તં સત્થુનો વચનં વિઞ્ઞાય ઠિતો યથાવુત્તં સત્તિઘાતદુક્ખં સમ્પટિચ્છેય્ય, તેન ચેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિક્ખયો સિયાતિ. તેનાહ – ''**દીઘો તેસં સંસારો, પુનપ્પુનઞ્ચ હઞ્ઞમાનાન**''ન્તિ, અપરાપરં જાતિજરાબ્યાધિમરણાદીહિ બાધિયમાનાનન્તિ અત્થો.

અસુરકાયેતિ કાલકઞ્ચિકાદિ પેતાસુરનિકાયે. **ઘાતા**તિ કાયચિત્તાનં ઉપઘાતા વધા.

બહૂતિ પઞ્ચવિધબન્ધનાદિકમ્મકારણવસેન પવત્તિયમાના બહૂ અનેકઘાતા. **વિનિપાતગતસ્સા**તિ સેસાપાયસઙ્ખાતં વિનિપાતં ઉપગતસ્સાપિ. **પીળિયમાનસ્સા**તિ તિરચ્છાનાદિઅત્તભાવે અભિઘાતાદીહિ આબાધિયમાનસ્સ. **દેવેસુપિ અત્તાણન્તિ** દેવત્તભાવેસુપિ તાણં નત્થિ રાગપરિળાહાદિના સદુક્ખસવિઘાતભાવતો. **નિબ્બાનસુખા પરં નત્થી**તિ નિબ્બાનસુખતો પરં અઞ્ઞં ઉત્તમં સુખં નામ નત્થિ લોકિયસુખસ્સ વિપરિણામસઙ્ખારદુક્ખસભાવત્તા . તેનાહ ભગવા – ''નિબ્બાનં પરમં સુખ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૨૦૩-૨૦૪).

પત્તા તે નિબ્બાનન્તિ તે નિબ્બાનં પત્તાયેવ નામ. અથ વા તેયેવ નિબ્બાનં પત્તા. **યે યુત્તા દસબલસ્સ પાવચને**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાસને યે યુત્તા પયુત્તા.

નિબ્બિન્નાતિ વિરત્તા. **મે**તિ મયા. **વન્તસમા**તિ સુવાનવમથુસદિસા. **તાલવત્થુકતા**તિ તાલસ્સ પતિટ્ઠાનસદિસા કતા.

અથાતિ પચ્છા, માતાપિતૂનં અત્તનો અજ્ઝાસયં પવેદેત્વા અનિકરત્તસ્સ ચ આગતભાવં સુત્વા. **અસિતનિચિતમુદુકે**તિ ઇન્દનીલભમરસમાનવણ્ણતાય અસિતે, ઘનભાવેન નિચિતે, સિમ્બલિતૂલસમસમ્ફસ્સતાય મુદુકે. **કેસે ખગ્ગેન છિન્દિયા**તિ અત્તનો કેસે સુનિસિતેન અસિના છિન્દિત્વા. **પાસાદં પિદહિત્વા**તિ અત્તનો વસનપાસાદે સિરિગબ્ભં પિધાય, તસ્સ દ્વારં થકેત્વાતિ અત્થો. **પઠમજ્ઝાનં સમાપજ્જી**તિ ખગ્ગેન છિન્ને અત્તનો કેસે પુરતો ઠપેત્વા તત્થ પટિક્કૂલમનસિકારં પવત્તેન્તી યથાઉપટ્ઠિતે નિમિત્તે ઉપ્પન્નં પઠમં ઝાનં વસીભાવં આપાદેત્વા સમાપજ્જિ.

સા ચ સુમેધા તહિં પાસાદે સમાપન્ના ઝાનન્તિ અધિપ્પાયો. **અનિચ્ચસઞ્ઞં સુભાવેતી**તિ ઝાનતો વુટ્ઠહિત્વા ઝાનં પાદકં કત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ''યંકિઞ્ચિ રૂપ''ન્તિઆદિના (અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૧; મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૪; પટિ॰ મ॰ ૧.૪૮) અનિચ્ચાનુપસ્સનં સુટ્ઠુ ભાવેતિ, અનિચ્ચસઞ્ઞાગહણેનેવ ચેત્થ દુક્ખસઞ્ઞાદીનમ્પિ ગહણં કતન્તિ વેદિતબ્બં.

મણિકનકભૂસિતઙ્ગોતિ મણિવિચિત્તેહિ હેમમાલાલઙ્કારેહિ વિભૂસિતગત્તો.

રજ્જે આણાતિઆદિ યાચિતાકારનિદસ્સનં. તત્થ **આણા**તિ આધિપચ્ચં. **ઇસ્સરિય**ન્તિ યસો વિભવસમ્પત્તિ. **ભોગા સુખા**તિ ઇટ્ઠા મનાપિયા કામૂપભોગા. **દહરિકાસી**તિ ત્વં ઇદાનિ દહરા તરુણી અસિ.

નિસ્સટ્ઠં તે રજ્જન્તિ મય્હં સબ્બમ્પિ તિયોજનિકં રજ્જં તુય્હં પરિચ્ચત્તં, તં પટિપજ્જિત્વા ભોગે ચ ભુઞ્જસ્સુ, અયં મં કામેહિયેવ નિમન્તેતીતિ મા દુમ્મના અહોસિ. **દેહિ દાનાની**તિ યથારુચિયા મહન્તાનિ દાનાનિ સમણબ્રાહ્મણેસુ પવત્તેહિ, માતાપિતરો તે દુક્ખિતા દોમનસ્સપ્પત્તા તવ પબ્બજ્જાધિપ્પાયં સુત્વા તસ્મા કામે પરિભુઞ્જન્તી. તેપિ ઉપટ્ઠહન્તી તેસં ચિત્તં દુક્ખા મોચેહીતિ એવમેત્થ પદત્થયોજના વેદિતબ્બા.

મા કામે અભિનન્દીતિ વત્થુકામે કિલેસકામે મા અભિનન્દિ. અથ ખો તેસુ કામેસુ આદીનવં દોસં મય્હં વચનાનુસારેન **પસ્સ** ઞાણચક્ખુના ઓલોકેહિ.

ચાતુદ્દીપોતિ જમ્બુદીપાદીનં ચતુન્નં મહાદીપાનં ઇસ્સરો. **મન્ધાતા**તિ એવંનામો રાજા, કામભોગીનં **અગ્ગો** અગ્ગભૂતો આસિ. તેનાહ ભગવા – ''રાહુગ્ગં અત્તભાવીનં, મન્ધાતા કામભોગિન''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૫). **અતિત્તો કાલઙ્કતો**તિ ચતુરાસીતિવસ્સસહસ્સાનિ કુમારકીળાવસેન ચતુરાસીતિવસ્સસહસ્સાનિ ઓપરજ્જવસેન ચતુરાસીતિવસ્સસહસ્સાનિ ચક્કવત્તી રાજા હુત્વા દેવભોગસદિસે ભોગે ભુઞ્જિત્વા છત્તિંસાય સક્કાનં આયુપ્પમાણકાલં તાવતિંસભવને સગ્ગસમ્પત્તિં અનુભવિત્વાપિ કામેહિ અતિત્તોવ કાલઙ્કતો. **ન ચસ્સ પરિપૂરિતા ઇચ્છા** અસ્સ મન્ધાતુરઞ્ઞો કામેસુ આસા ન ચ પરિપુણ્ણા આસિ.

સત્ત રતનાનિ વસ્સેય્યાતિ સત્તપિ રતનાનિ, **વુટ્ઠિમા** દેવો દસદિસા બ્યાપેત્વા, **સમન્તેન** સમન્તતો પુરિસસ્સ રુચિવસેન યદિપિ વસ્સેય્ય, યથા તં મન્ધાતુમહારાજસ્સ એવં સન્તેપિ ન ચત્થિ તિત્તિ કામાનં, અતિત્તાવ મરન્તિ નરા. તેનાહ ભગવા – ''ન કહાપણવસ્સેન, તિત્તિ કામેસુ વિજ્જતી''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૮૬; જા॰ ૧.૩.૨૩).

અસિસૂનૂપમા કામા અધિકુટ્ટનટ્ઠેન, **સપ્પસિરોપમા** સપ્પટિભયટ્ઠેન, **ઉક્કોપમા** તિણુક્કૂપમા અનુદહનટ્ઠેન. તેનાહ ''**અનુદહન્તી**''તિ. **અટ્ઠિકઙ્કલસન્નિભા** અપ્પસ્સાદટ્ઠેન.

મહાવિસાતિ હલાહલાદિમહાવિસસદિસા. **અઘમૂલા**તિ અઘસ્સ દુક્ખસ્સ મૂલા કારણભૂતા. તેનાહ ''**દુખપ્ફલા**''તિ.

રુક્ખપ્ફલૂપમા અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનં ફલિભઞ્જનટ્ઠેન. **મંસપેસૂપમા** બહુસાધારણટ્ઠેન. **સુપિનોપમા** ઇત્તરપચ્ચુપટ્ઠાનટ્ઠેન માયા વિય પલોભનતો. તેનાહ ''**વઞ્ચનિયા**''તિ, વઞ્ચકાતિ અત્થો. **યાચિતકૂપમા**તિ યાચિતકભણ્ડસદિસા તાવકાલિકટ્ઠેન.

સત્તિસૂલૂપમા વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન. રુજ્જનટ્ઠેન **રોગો** દુક્ખતાસુલભત્તા. **ગણ્ડો** કિલેસાસુચિપગ્ઘરણતો. દુક્ખુપ્પાદનટ્ઠેન **અઘં**. મરણસમ્પાપનેન **નિઘં**. **અઙ્ગારકાસુસદિસા** મહાભિતાપનટ્ઠેન. ભયહેતુતાય ચેવ વધકપહૂતતાય ચ **ભયં વધો** નામ, કામાતિ યોજના.

અક્ખાતા અન્તરાયિકાતિ ''સગ્ગમગ્ગાધિગમસ્સ નિબ્બાનગામિમગ્ગસ્સ ચ અન્તરાયકરા''તિ ચક્ખુભૂતેહિ બુદ્ધાદીહિ વુત્તા. **ગચ્છથા**તિ અનિકરત્તં સપરિસં વિસ્સજ્જેતિ.

કિં મમ પરો કરિસ્સતીતિ પરો અઞ્ઞો મમ કિં નામ હિતં કરિસ્સતિ અત્તનો **સીસમ્હિ** ઉત્તમઙ્ગે એકાદસહિ અગ્ગીહિ ડય્હમાને. તેનાહ ''**અનુબન્ધે જરામરણે**''તિ. **તસ્સ** જરામરણસ્સ સીસડાહસ્સ, **ઘાતાય** સમુગ્ઘાતાય, **ઘટિતબ્બં** વાયમિતબ્બં.

છમન્તિ છમાયં. **ઇદમવોચ**ન્તિ ઇદં ''દીઘો બાલાનં સંસારો''તિઆદિકં સંવેગસંવત્તનકં વચનં અવોચં.

દીઘો બાલાનં સંસારોતિ કિલેસકમ્મવિપાકવટ્ટભૂતાનં ખન્ધાયતનાદીનં પટિપાટિપવત્તિસઙ્ખાતો સંસારો અપરિઞ્ઞાતવત્થુકાનં અન્ધબાલાનં દીઘો બુદ્ધઞાણેનપિ અપરિચ્છિન્દનિયો. યથા હિ અનુપચ્છિન્નત્તા અવિજ્જાતણ્હાનં અપરિચ્છિન્નતાયેવ ભવપબન્ધસ્સ પુબ્બા કોટિ ન પઞ્ઞાયતિ, એવં પરાપિ કોટીતિ. **પુનપ્પુનઞ્ચ રોદત**ન્તિ અપરાપરં સોકવસેન રુદન્તાનં. ઇમિનાપિ અવિજ્જાતણ્હાનં અનુપચ્છિન્નતંયેવ તેસં વિભાવેતિ.

અસ્સુ થઞ્ઞં રુધિરન્તિ યં ઞાતિબ્યસનાદિના ફુટ્ઠાનં રોદન્તાનં અસ્સુ ચ દારકકાલે માતુથનતો પીતં થઞ્ઞઞ્ચ યઞ્ચ પચ્ચત્થિકેહિ ઘાતિતાનં રુધિરં. **સંસારં અનમતગ્ગતો** સંસારસ્સ અનુ અમતગ્ગત્તા ઞાણેન અનુગન્ત્વાપિ અમતઅગ્ગત્તા અવિદિતગ્ગત્તા ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના સત્તાનં **સંસરતં**, અપરાપરં સંસરન્તાનં સંસરિતં **સરાહિ**, તં ''કીવ બહુક''ન્તિ અનુસ્સરાહિ, અટ્ઠીનં સન્નિચયં સરાહિ અનુસ્સર, ઉપધારેહીતિ અત્થો.

ઇદાનિ આદીનવસ્સ બહુભાવઞ્ચ ઉપમાય દસ્સેતું ''**સર ચતુરોદધી**''તિ ગાથમાહ. તત્થ **સર ચતુરોદધી ઉપનીતે અસ્સુથઞ્ઞરુધિરમ્હી**તિ ઇમેસં સત્તાનં અનમતગ્ગસંસારે સંસરન્તાનં એકેકસ્સપિ અસ્સુમ્હિ થઞ્ઞે રુધિરમ્હિ ચ પમાણતો ઉપમેતબ્બે ચતુરોદધી ચત્તારો મહાસમુદ્દે ઉપમાવસેન બુદ્ધેહિ ઉપનીતે સર સરાહિ. **એકકપ્પમટ્ઠીનં, સઞ્ચયં વિપુલેન સમ**ન્તિ એકસ્સ પુગ્ગલસ્સ એકસ્મિં કપ્પે અટ્ઠીનં સઞ્ચયં વેપુલ્લપબ્બતેન સમં ઉપનીતં સર. વુત્તમ્પિ ચેસં –

> ''એકસ્સેકેન કપ્પેન, પુગ્ગલસ્સટ્ઠિસઞ્ચયો;
> સિયા પબ્બતસમો રાસિ, ઇતિ વુત્તં મહેસિના.
>
> ''સો ખો પનાયં અક્ખાતો, વેપુલ્લો પબ્બતો મહા;
> ઉત્તરો ગિજ્ઝકૂટસ્સ, મગધાનં ગિરિબ્બજે''તિ. (સં॰ નિ॰ ૨.૧૩૩);

મહિં જમ્બુદીપમુપનીતં. કોલટ્ઠિમત્તગુળિકા, માતા માતુસ્વેવ નપ્પહોન્તીતિ જમ્બુદીપોતિસઙ્ખાતં મહાપથવિં કોલટ્ઠિમત્તા બદરટ્ઠિમત્તા ગુળિકા કત્વા તત્થેકેકા ''અયં મે માતુ, અયં મે માતુમાતૂ''તિ એવં વિભાજિયમાને તા ગુળિકા માતા માતૂસ્વેવ નપ્પહોન્તિ, માતા માતૂસુ અખીણાસ્વેવ પરિયન્તિકા તા ગુળિકા પરિક્ખયં પરિયાદાનં

ગચ્છેય્યું, ન ત્વેવ અનમતગ્ગે સંસારે સંસરતો સત્તસ્સ માતુમાતરોતિ . એવં જમ્બુદીપમહિં સંસારસ્સ દીઘભાવેન ઉપમાભાવેન ઉપનીતં મનસિ કરોહીતિ.

તિણકટ્ઠસાખાપલાસન્તિ તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ સાખાપલાસઞ્ચ. **ઉપનીતન્તિ** ઉપમાભાવેન ઉપનીતં. **અનમતગ્ગતોતિ** સંસારસ્સ અનમતગ્ગભાવતો. **ચતુરઙ્ગુલિકા ઘટિકાતિ** ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણાનિ ખણ્ડાનિ. **પિતુપિતુસ્વેવ નપ્પહોન્તીતિ** પિતુપિતામહેસુ એવ તા ઘટિકા નપ્પહોન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમસ્મિં લોકે સબ્બં તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ સાખાપલાસઞ્ચ ચતુરઙ્ગુલિકા કત્વા તત્થેકેકા ‘‘અયં મે પિતુ, અયં મે પિતામહસ્સા’’તિ વિભાજિયમાને તા ઘટિકાવ પરિક્ખયં પરિયાદાનં ગચ્છેય્યું, ન ત્વેવ અનમતગ્ગે સંસારે સંસરતો સત્તસ્સ પિતુપિતામહાતિ. એવં તિણઞ્ચ કટ્ઠઞ્ચ સાખાપલાસઞ્ચ સંસારસ્સ દીઘભાવેન ઉપનીતં સરાહીતિ. ઇમસ્મિં પન ઠાને –

‘‘અનમતગ્ગોયં , ભિક્ખવે, સંસારો, પુબ્બા કોટિ ન પઞ્ઞાયતિ અવિજ્જાનીવરણાનં સત્તાનં તણ્હાસંયોજનાનં સન્ધાવતં સંસરતં. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, કતમં નુ ખો બહુતરં, યં વા વો ઇમિના દીઘેન અદ્ધુના સન્ધાવતં સંસરતં અમનાપસમ્પયોગા મનાપવિપ્પયોગા કન્દન્તાનં રોદન્તાનં અસ્સુપસ્સન્નં પગ્ઘરિતં, યં વા ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસુ ઉદક’’ન્તિઆદિકા (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૬) – ‘અનમતગ્ગપાળિ’ આહરિતબ્બા.

સર કાણકચ્છપન્તિ ઉભયક્ખિકાણં કચ્છપં અનુસ્સર. **પુબ્બસમુદ્દે અપરતો ચ યુગછિદ્દન્તિ** પુરત્થિમસમુદ્દે અપરતો ચ પચ્છિમુત્તરદક્ખિણસમુદ્દે વાતવેગેન પરિબ્ભમન્તસ્સ યુગસ્સ એકચ્છિદ્દં. **સિરં તસ્સ ચ પટિમુક્કન્તિ** કાણકચ્છપસ્સ સીસં તસ્સ ચ વસ્સસતસ્સ વસ્સસતસ્સ અચ્ચયેન ગીવં ઉક્ખિપન્તસ્સ સીસસ્સ યુગચ્છિદ્દે પવેસનઞ્ચ સર. **મનુસ્સલાભમ્હિ ઓપમ્મન્તિ** તયિદં સબ્બમ્પિ બુદ્ધુપ્પાદધમ્મદેસનાસુ વિય મનુસ્સત્તલાભે ઓપમ્મં કત્વા પઞ્ઞાય સર, તસ્સ અતીવ દુલ્લભસભાવત્તં સારજ્જભયસ્સાપિ અતિચ્ચસભાવત્તા. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો મહાસમુદ્દે એકચ્છિગ્ગળં યુગં પક્ખિપેય્યા’’તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૨; સં॰ નિ॰ ૫.૧૧૧૭).

સર રૂપં ફેણપિણ્ડોપમસ્સાતિ વિમદ્દાસહનતો ફેણપિણ્ડસદિસસ્સ અનેકાનત્થસન્નિપાતતો કાયસઙ્ખાતસ્સ **કલિનો**, નિચ્ચસારાદિવિરહેન **અસારસ્સ** રૂપં અસુચિદુગ્ગન્ધં જેગુચ્છપટિક્કૂલભાવં સર. **ખન્ધે પસ્સ અનિચ્ચેતિ** પઞ્ચપિ ઉપાદાનક્ખન્ધે હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચે પસ્સ ઞાણચક્ખુના ઓલોકેહિ. **સરાહિ નિરયે બહુવિઘાતેતિ** અટ્ઠ મહાનિરયે સોળસઉસ્સદનિરયે ચ બહુવિઘાતે બહુદુક્ખે મહાદુક્ખે ચ અનુસ્સર.

સર કટસિં વડ્ઢેન્તેતિ પુનપ્પુનં તાસુ તાસુ જાતીસુ અપરાપરં ઉપ્પત્તિયા પુનપ્પુનં કટસિં સુસાનં આળહનમેવ વડ્ઢેન્તે સત્તે અનુસ્સર. ‘‘વડ્ઢન્તો’’તિ વા પાળિ, ત્વં વડ્ઢન્તોતિ યોજના. **કુમ્ભીલભયાનીતિ** ઉદરપોસનત્થં અકિચ્ચકારિતાવસેન ઓદરિકત્તભયાનિ. વુત્તઞ્હિ ‘‘કુમ્ભીલભયન્તિ ખો, ભિક્ખવે, ઓદરિકત્તસ્સેતં અધિવચન’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૨૨). **સરાહિ ચત્તારિ સચ્ચાનીતિ** ‘‘ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચં...પે॰... અયં દુક્ખનિરોધગામિનિપટિપદા અરિયસચ્ચ’’ન્તિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ યાથાવતો અનુસ્સર ઉપધારેહિ.

એવં રાજપુત્તી અનેકાકારવોકારં અનુસ્સરણવસેન કામેસુ સંસારે ચ આદીનવં પકાસેત્વા ઇદાનિ બ્યતિરેકેનપિ તં પકાસેતું ‘‘**અમતમ્હિ વિજ્જમાને**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **અમતમ્હિ વિજ્જમાનેતિ** સમ્માસમ્બુદ્ધેન મહાકરુણાય ઉપનીતે સદ્ધમ્મામતે ઉપલબ્ભમાને. **કિં તવ પઞ્ચકટુકેન પીતેનાતિ** પરિયેસના પરિગ્ગહો આરક્ખા પરિભોગો વિપાકો ચાતિ પઞ્ચસુપિ ઠાનેસુ તિખિણતરદુક્ખાનુબન્ધતાય સવિઘાતત્તા સઉપાયાસત્તા કિં તુય્હં

પઞ્ચકટુકેન પઞ્ચકામગુણરસેન પીતેન? ઇદાનિ વુત્તમેવત્થં પાકટતરં કરોન્તી આહ – "**સબ્બા હિ કામરતિયો, કટુકતરા પઞ્ચકટુકેના**"તિ , અતિવિય કટુકતરાતિ અત્થો.

યે પરિળાહાતિ યે કામા સમ્પતિ કિલેસપરિળાહેન આયતિં વિપાકપરિળાહેન ચ સપરિળાહા મહાવિઘાતા. **જલિતા કુથિતા કમ્પિતા સન્તાપિતા**તિ એકાદસહિ અગ્ગીહિ પજ્જલિતા પક્કુથિતા ચ હુત્વા તંસમઙ્ગીનં કમ્પનકા સન્તાપનકા ચ.

અસપત્તમ્હીતિ સપત્તરહિતે નેક્ખમ્મે. **સમાને**તિ સન્તે વિજ્જમાને. ''બહુસપત્તા''તિ વત્વા યેહિ બહૂ સપત્તા, તે દસ્સેતું "**રાજગ્ગી**"તિઆદિ વુત્તં. રાજૂહિ ચ અગ્ગિના ચ ચોરેહિ ચ ઉદકેન ચ દાયાદાદિઅપ્પિયેહિ ચ રાજગ્ગિચોરઉદકપ્પિયેહિ સાધારણતો તેસ્વેવોપમા વુત્તા.

યેસુ વધબન્ધોતિ યેસુ કામેસુ કામનિમિત્તં મરણપોથનાદિપરિક્કિલેસો અન્દુબન્ધનાદિબન્ધો ચ હોતીતિ અત્થો. **કામેસૂ**તિઆદિ વુત્તસ્સેવત્થસ્સ પાકટકરણં. તત્થ **હી**તિ હેતુઅત્થે નિપાતો. યસ્મા કામેસુ કામહેતુ ઇમે સત્તા વધબન્ધનદુક્ખાનિ અનુભવન્તિ પાપુણન્તિ, તસ્મા આહ – "**અસકામા**"તિ, કામા નામેતે અસન્તો હીના લામકાતિ અત્થો. ''અહકામા''તિ વા પાઠો, સો એવત્થો. અહાતિ હિ લામકપરિયાયો ''અહલોકિત્થિયો નામા''તિઆદીસુ વિય.

આદીપિતાતિ પજ્જલિતા. **તિણુક્કા**તિ તિણેહિ કતા ઉક્કા. **દહન્તિ યે તે મુઞ્ચન્તી**તિ યે સત્તા તે કામે ન મુઞ્ચન્તિ, અગ્ગદત્થુ ગણ્હન્તિ, તે દહન્તિયેવ, સમ્પતિ આયતિઞ્ચ ઝાપેન્તિ.

મા અપ્પકસ્સ હેતૂતિ પુપ્ફસ્સાદસદિસસ્સ પરિત્તકસ્સ કામસુખસ્સ હેતુ વિપુલં ઉળારં પણીતઞ્ચ લોકુત્તરં સુખં **મા જહિ** મા છડ્ડેહિ. **મા પુથુલોમોવ બળિસં ગિલિત્વા**તિ આમિસલોભેન બળિસં ગિલિત્વા બ્યસનં પાપુણન્તો ''પુથુલોમો''તિ લદ્ધનામો મચ્છો વિય કામે અપરિચ્ચજિત્વા **મા પચ્છા વિહઞ્ઞસિ** પચ્છા વિઘાટં આપજ્જસિ.

સુનખોવ સઙ્ખલાબદ્ધોતિ યથા ગદ્દુલેન બદ્ધો સુનખો ગદ્દુલબન્ધેન થમ્ભે ઉપનિબદ્ધો અઞ્ઞતો ગન્તું અસક્કોન્તો તત્થેવ પરિબ્ભમતિ, એવં ત્વં કામતણ્હાય બદ્ધો, ઇદાનિ **કામં** યદિપિ કામેસુ તાવ **દમસ્સુ** ઇન્દ્રિયાનિ દમેહિ. **કાહિન્તિ ખુ તં કામા, છાતા સુનખંવ ચણ્ડાલા**તિ **ખૂ**તિ નિપાતમત્તં. તે પન કામા તં તથા કરિસ્સન્તિ, યથા છાતજ્ઝત્તા સપાકા સુનખં લભિત્વા અનયબ્યસનં પાપેન્તીતિ અત્થો.

અપરિમિતઞ્ચ દુક્ખન્તિ અપરિમાણં ''એત્તક''ન્તિ પરિચ્છિન્દિતું અસક્કુણેય્યં નિરયાદીસુ કાયિકં દુક્ખં. **બહૂનિ ચ ચિત્તદોમનસ્સાની**તિ ચિત્તે લબ્ભમાનાનિ બહૂનિ અનેકાનિ દોમનસ્સાનિ ચેતોદુક્ખાનિ. **અનુભોહિસી**તિ અનુભવિસ્સસિ. **કામયુત્તો**તિ કામેહિ યુત્તો, તે અપ્પટિનિસ્સજ્જન્તો. **પટિનિસ્સજ અદ્ધુવે કામે**તિ અદ્ધુવેહિ અનિચ્ચેહિ કામેહિ વિનિસ્સજ અપેહીતિ અત્થો.

જરામરણબ્યાધિગહિતા, સબ્બા સબ્બત્થ જાતિયોતિ યસ્મા હીનાદિભેદભિન્ના સબ્બત્થ ભવાદીસુ જાતિયો જરામરણબ્યાધિના ચ ગહિતા, તેહિ અપરિમુત્તા, તસ્મા **અજરમ્હિ** નિબ્બાને વિજ્જમાને જરાદીહિ અપરિમુત્તેહિ કામેહિ કિં તવ પયોજનન્તિ યોજના.

એવં નિબ્બાનગુણદસ્સનમુખેન કામેસુ ભવેસુ ચ આદીનવં પકાસેત્વા ઇદાનિ નિબ્બત્તિતં નિબ્બાનગુણમેવ પકાસેન્તી "**ઇદમજર**"ન્તિઆદિના દ્વે ગાથા અભાસિ. તત્થ **ઇદમજર**ન્તિ ઇદમેવેકં અત્તનિ જરાભાવતો

અધિગતસ્સ ચ જરાભાવહેતુતો અજરં. **ઇદમમરન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **ઇદમજરામરન્તિ** તદુભયમેકજ્ઝં કત્વા થોમનાવસેન વદતિ. **પદન્તિ** વટ્ટદુક્ખતો મુચ્ચિતુકામેહિ પબ્બજિતબ્બતો પટિપજ્જિતબ્બતો પદં. સોકહેતૂનં અભાવતો સોકાભાવતો ચ **અસોકં**. સપત્તકરધમ્માભાવતો **અસપત્તં**. કિલેસસમ્બાધાભાવતો **અસમ્બાધં**. ખલિતસઞ્ઞાતાનં દુચ્ચરિતાનં અભાવેન **અખલિતં**. અત્તાનુવાદાદિભયાનં વટ્ટભયસ્સ ચ સબ્બસો અભાવા **અભયં**. દુક્ખૂપતાપસ્સ કિલેસસ્સાપિ અભાવેન **નિરુપતાપં**. સબ્બમેતં અમતમહાનિબ્બાનમેવ સન્ધાય વદતિ. તઞ્હિ સા અનુસ્સવાદિસિદ્ધેન આકારેન અત્તનો ઉપટ્ઠહન્તી તેસં પચ્ચક્ખતો દસ્સેન્તી વિય ''ઇદ''ન્તિ અવોચ.

અવિગતમિદં બહૂહિ અમતન્તિ ઇદં અમતં નિબ્બાનં બહૂહિ અનન્તઅપરિમાણેહિ બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ અધિગતં ઞાતં અત્તનો પચ્ચક્ખં કતં. ન કેવલં તેહિ અધિગતમેવ સન્ધાય વદતિ, અથ ખો **અજ્જાપિ ચ લભનીયં** ઇદાનિપિ અધિગમનીયં અધિગન્તું સક્કા. કેન લભનીયન્તિ આહ "**યો યોનિસો પયુઞ્જતી**"તિ, યો પુગ્ગલો યોનિસો ઉપાયેન સત્થારા દિન્નઓવાદે ઠત્વા યુઞ્જતિ સમ્માપયોગઞ્ચ કરોતિ, તેન લભનીયન્તિ યોજના. **ન ચ સક્કા અઘટમાનેનાતિ** યો પન યોનિસો ન પયુઞ્જતિ, તેન અઘટમાનેન ન ચ સક્કા, કદાચિપિ લદ્ધું ન સક્કાયેવાતિ અત્થો.

એવં ભણતિ સુમેધાતિ એવં વુત્તપ્પકારેન સુમેધા રાજકઞ્ઞા સંસારે અત્તનો સંવેગદીપનિં કામેસુ નિબ્બેધભાગિનિં ધમ્મકથં કથેતિ. **સઙ્ખારગતે રતિં અલભમાનાતિ** અણુમત્તેપિ સઙ્ખારપવત્તે અભિરતિં અવિન્દન્તી. **અનુનેન્તી અનિકરત્તન્તિ** અનિકરત્તં રાજાનં સઞ્ઞાપેન્તી. **કેસે ચ છમં ખિપીતિ** અત્તનો ખગ્ગેન છિન્ને કેસે ચ ભૂમિયં ખિપિ છડ્ડેસિ.

યાચતસ્સા પિતરં સોતિ સો અનિકરત્તો અસ્સા સુમેધાય પિતરં કોઞ્ચરાજાનં યાચતિ. કિન્તિ યાચતીતિ આહ "**વિસ્સજ્જેથ સુમેધં, પબ્બજિતું વિમોક્ખસચ્ચદસ્સા**"તિ, સુમેધં રાજપુત્તિં પબ્બજિતું વિસ્સજ્જેથ, સા ચ પબ્બજિત્વા વિમોક્ખસચ્ચદસ્સા અવિપરીતનિબ્બાનદસ્સાવિની હોતૂતિ અત્થો.

સોકભયભીતાતિ ઞાતિવિયોગાદિહેતુતો સબ્બસ્માપિ સંસારભયતો ભીતા ઞાણુત્તરવસેન ઉત્રાસિતા. **સિક્ખમાનાયાતિ** સિક્ખમાનાય સમાનાય છ અભિઞ્ઞા સચ્છિકતા, તતો એવ અગ્ગફલં અરહત્તં સચ્છિકતં.

અચ્છરિયમબ્ભુતં તં, નિબ્બાનં આસિ રાજકઞ્ઞાયાતિ રાજપુત્તિયા સુમેધાય કિલેસેહિ પરિનિબ્બાનં અચ્છરિયં અબ્ભુતઞ્ચ આસિ. છળભિઞ્ઞાવ સિદ્ધિયા કથન્તિ યે **પુબ્બેનિવાસચરિતં, યથા બ્યાકરિ પચ્છિમે કાલેતિ**, પચ્છિમે ખન્ધપરિનિબ્બાનકાલે અત્તનો પુબ્બેનિવાસપરિયાપન્નચરિતં યથા બ્યાકાસિ, તથા તં જાનિતબ્બન્તિ.

પુબ્બેનિવાસં પન તાય યથા બ્યાકતં, તં દસ્સેતું "**ભગવતિ કોણાગમને**"તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ભગવતિ કોણાગમનેતિ** કોણાગમને સમ્માસમ્બુદ્ધે લોકે ઉપ્પન્ને. **સઙ્ઘારામમ્હિ નવનિવેસમ્હીતિ** સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ અભિનવનિવેસિતે આરામે. **સખિયો તિસ્સો જનિયો, વિહારદાનં અદાસિમ્હાતિ** ધનઞ્જાની ખેમા અહઞ્ચાતિ મયં તિસ્સો સખિયો આરામં સઙ્ઘસ્સ વિહારદાનં અદમ્હ.

દસક્ખત્તું સતક્ખત્તુન્તિ તસ્સ વિહારદાનસ્સ આનુભાવેન દસવારે દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, તતો મનુસ્સેસુ ઉપપજ્જિત્વા પુન સતક્ખત્તું દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, તતોપિ મનુસ્સેસુ ઉપપજ્જિત્વા પુન દસસતક્ખત્તું સહસ્સવારં

દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, તતોપિ મનુસ્સેસુ ઉપપજ્જિત્વા પુન સતાનિ સતક્ખત્તું દસસહસ્સવારે દેવેસુ ઉપપજ્જિમ્હ, કો પન વાદો મનુસ્સેસુ. એવં મનુસ્સેસુ ઉપ્પન્નવારેસુ કથાવ નત્થિ, અનેકસહસ્સવારં ઉપપજ્જિમ્હાતિ અત્થો.

દેવેસુ મહિદ્ધિકા અહુમ્હાતિ દેવેસુ ઉપપન્નકાલે તસ્મિં તસ્મિં દેવનિકાયે મહિદ્ધિકા મહાનુભાવા અહુમ્હ. **માનુસકમ્હિ કો પન વાદો**તિ મનુસ્સત્તલાભે મહિદ્ધિકતાય કથાવ નત્થિ. ઇદાનિ તમેવ મનુસ્સત્તભાવે ઉક્કંસતં મહિદ્ધિકતં દસ્સેન્તી ‘‘**સત્તરતનસ્સ મહેસી, ઇત્થિરતનં અહં આસિ**’’ન્તિ આહ. તત્થ ચક્કરતનાદીનિ સત્ત રતનાનિ એતસ્સ સન્તીતિ સત્તરતનો, ચક્કવત્તી, તસ્સ સત્તરતનસ્સ. છદોસરહિતા પઞ્ચકલ્યાણા અતિક્કન્તમનુસ્સવણ્ણા અપત્તદિબ્બવણ્ણાતિ એવમાદિગુણસમન્નાગમેન ઇત્થીસુ રતનભૂતા અહં અહોસિં.

સો હેતૂતિ યં તં કોણાગમનસ્સ ભગવતો કાલે સઙ્ઘસ્સ વિહારદાનં કતં, સો યથાવુત્તાય દિબ્બસમ્પત્તિયા ચ હેતુ. **સો પભવો તં મૂલ**ન્તિ તસ્સેવ પરિયાયવચનં. **સાવ સાસને ખન્તી**તિ સા એવ ઇધ સત્થુસાસને ધમ્મે નિજ્ઝાનક્ખન્તી. **તં પઠમસમોધાન**ન્તિ તદેવ સત્થુસાસનધમ્મેન પઠમં સમોધાનં પઠમો સમાગમો, તદેવ સત્થુસાસનધમ્મે અભિરતાય પરિયોસાને નિબ્બાનન્તિ ફલૂપચારેન કારણં વદતિ. ઇમા પન ચતસ્સો ગાથા થેરિયા અપદાનસ્સ વિભાવનવસેન પવત્તત્તા અપદાનપાળિયમ્પિ સઙ્ગહં આરોપિતા.

ઓસાનગાથાય **એવં કરોન્તી**તિ યથા મયા પુરિમત્તભાવે એતરહિ ચ કતં પટિપન્નં, એવં અઞ્ઞેપિ કરોન્તિ પટિપજ્જન્તિ. કે એવં કરોન્તીતિ આહ – ‘‘**યે સદ્દહન્તિ વચનં અનોમપઞ્ઞસ્સા**’’તિ, ઞેય્યપરિયન્તિકઞાણતાય પરિપુણ્ણપઞ્ઞસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ વચનં યે પુગ્ગલા સદ્દહન્તિ ‘‘એવમેત’’ન્તિ ઓકપ્પન્તિ, તે એવં કરોન્તિ પટિપજ્જન્તિ. ઇદાનિ તાય ઉક્કંસગતાય પટિપત્તિયા તં દસ્સેતું ‘‘**નિબ્બિન્દન્તિ ભવગતે, નિબ્બિન્દિત્વા વિરજ્જન્તી**’’તિ વુત્તં. તસ્સત્થો – યે ભગવતો વચનં યાથાવતો સદ્દહન્તિ, તે વિસુદ્ધિપટિપદં પટિપજ્જન્તા સબ્બસ્મિં ભવગતે તેભૂમકે સઙ્ખારે વિપસ્સનાપઞ્ઞાય નિબ્બિન્દન્તિ, નિબ્બિન્દિત્વા ચ પન અરિયમગ્ગેન સબ્બસો વિરજ્જન્તિ, સબ્બસ્માપિ ભવગતા વિમુચ્ચન્તીતિ અત્થો. વિરાગે અરિયમગ્ગે અધિગતે વિમુત્તાયેવ હોન્તીતિ.

એવમેતા થેરિકાદયો સુમેધાપરિયોસાના ગાથાસભાગેન ઇધ એકજ્ઝં સઙ્ગહં આરૂળ્હા ‘‘તિસત્તતિપરિમાણા’’તિ. ભાણવારતો પન દ્વાધિકા છસતમત્તા થેરિયો ગાથા ચ. તા સબ્બાપિ યથા સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાવિકાભાવેન એકવિધા, તથા અસેખભાવેન ઉક્ખિત્તપલિઘતાય સંકિણ્ણપરિક્ખતાય અબ્બૂળ્હેસિકતાય નિરગ્ગલતાય પન્નભારતાય વિસઞ્ઞુત્તતાય દસસુ અરિયવાસેસુ વુટ્ઠવાસતાય ચ, તથા હિ તા પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીના છળઙ્ગસમન્નાગતા એકારક્ખા ચતુરાપસ્સેના પણુન્નપચ્ચેકસચ્ચા સમવયસટ્ઠેસના અનાવિલસઙ્કપ્પા પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારા સુવિમુત્તચિત્તા સુવિમુત્તપઞ્ઞા ચાતિ એવમાદિના (દી॰ નિ॰ ૩.૩૬૦) નયેન એકવિધા.

સમ્મુખાપરમ્મુખાભેદતો દુવિધા. યા હિ સત્થુધરમાનકાલે અરિયાય જાતિયા જાતા મહાપજાપતિગોતમિઆદયો, તા સમ્મુખાસાવિકા નામ. યા પન ભગવતો ખન્ધપરિનિબ્બાનતો પચ્છા અધિગતવિસેસા, તા સતિપિ સત્થુધમ્મસરીરસ્સ પચ્ચક્ખભાવે સત્થુસરીરસ્સ અપચ્ચક્ખભાવતો પરમ્મુખાસાવિકા નામ. તથા ઉભતોભાગવિમુત્તિપઞ્ઞાવિમુત્તિતાવસેન. ઇધ પાળિયાગતા પન ઉભતોભાગવિમુત્તાયેવ. તથા સાપદાનનાપદાનભેદતો. યાસઞ્હિ પુરિમેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધેસુ પચ્ચેકબુદ્ધેસુ સાવકબુદ્ધેસુ વા પુઞ્ઞકિરિયાવસેન કતાધિકારતાસઙ્ખાતં અત્થિ અપદાનં, તા સાપદાના. યાસં તં નત્થિ, તા નાપદાના. તથા સત્થુલદ્ધૂપસમ્પદા સઙ્ઘતો

લદ્ધૂપસમ્પદાતિ દુવિધા. ગરુધમ્મપટિગ્ગહણમ્હિ લદ્ધૂપસમ્પદા મહાપજાપતિગોતમી સત્થુસન્તિકાવ લદ્ધૂપસમ્પદત્તા સત્થુલદ્ધૂપસમ્પદા નામ. સેસા સબ્બાપિ સઙ્ઘતો લદ્ધૂપસમ્પદા. તાપિ એકતોઉપસમ્પન્ના ઉભતોઉપસમ્પન્નાતિ દુવિધા. તત્થ યા તા મહાપજાપતિગોતમિયા સદ્ધિં નિક્ખન્તા પઞ્ચસતા સાકિયાનિયો, તા એકતોઉપસમ્પન્ના ભિક્ખુસઙ્ઘતો એવ લદ્ધૂપસમ્પદત્તા મહાપજાપતિગોતમિં ઠપેત્વા. ઇતરા ઉભતોઉપસમ્પન્ના ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પદત્તા.

એહિભિક્ખુદુકો વિય એહિભિક્ખુનિદુકો ઇધ ન લબ્ભતિ. કસ્મા? ભિક્ખુનીનં તથા ઉપસમ્પદાય અભાવતો. યદિ એવં યં તં થેરિગાથાય સુભદ્દાય કુણ્ડલકેસાય વુત્તં –

“નિહચ્ચ જાણું વન્દિત્વા, સમ્મુખા અઞ્જલિં અકં;
એહિ ભદ્દેતિ મં અવચ, સા મે આસૂપસમ્પદા”તિ. (થેરીગા॰ ૧૦૯);

તથા અપદાનેપિ –

“આયાચિતો તદા આહ, એહિ ભદ્દેતિ નાયકો;
તદાહં ઉપસમ્પન્ના, પરિત્તં તોયમદ્દસ”ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૪૪);

તં કથન્તિ? નયિદં એહિભિક્ખુનિભાવેન ઉપસમ્પદં સન્ધાય વુત્તં. ઉપસમ્પદાય પન હેતુભાવતો યા સત્થુ આણત્તિ, સા મે આસૂપસમ્પદાતિ વુત્તં.

તથા હિ વુત્તં અટ્ઠકથાયં “એહિ, ભદ્દે, ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજ્જ ઉપસમ્પજ્જસ્સૂતિ મં અવોચ આણાપેસિ. સા સત્થુ આણા મય્હં ઉપસમ્પદાય કારણત્તા ઉપસમ્પદા અહોસી”તિ. એતેનેવ અપદાનગાથાયપિ અત્થો સંવણ્ણિતોતિ દટ્ઠબ્બો.

એવમ્પિ ભિક્ખુનિવિભઙ્ગે એહિ ભિક્ખુનીતિ ઇદં કથન્તિ? એહિભિક્ખુનિભાવેન ભિક્ખુનીનં ઉપસમ્પદાય અસભાવજોતનવચનં તથા ઉપસમ્પદાય ભિક્ખુનીનં અભાવતો. યદિ એવં, કથં એહિભિક્ખુનીતિ વિભઙ્ગે નિદ્દેસો કતોતિ? દેસનાનયસોતપતિતભાવેન. અયઞ્હિ સોતપતિતતા નામ કત્થચિ લબ્ભમાનસ્સાપિ અનાહટં હોતિ.

યથા અભિધમ્મે મનોધાતુનિદ્દેસે (ધ॰ સ॰ ૫૬૬-૫૬૭) લબ્ભમાનમ્પિ ઝાનઙ્ગં પઞ્ચવિઞ્ઞાણસોતપતિતતાય ન ઉદ્ધટં કત્થચિ દેસનાય અસમ્ભવતો. યથા તત્થેવ વત્થુનિદ્દેસે હદયવત્થુ, કત્થચિ અલબ્ભમાનસ્સાપિ ગહણવસેન. તથા ઠિતકપ્પિનિદ્દેસે. યથાહ –

“કતમો ચ પુગ્ગલો ઠિતકપ્પી? અયઞ્ચ પુગ્ગલો સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નો અસ્સ, કપ્પસ્સ ચ ઉડ્ડય્હનવેલા અસ્સ, નેવ તાવ કપ્પો ઉડ્ડય્હેય્ય, યાવાયં પુગ્ગલો ન સોતાપત્તિફલં સચ્છિકરોતી”તિ (પુ॰ પ॰ ૧૭).

એવમિધાપિ અલબ્ભમાનગહણવસેન વેદિતબ્બં, પરિકપ્પવચનઞ્હેતં સચે ભગવા ભિક્ખુનિભાવયોગ્યં કઞ્ચિ માતુગામં એહિ ભિક્ખુનીતિ વદેય્ય, એવમ્પિ ભિક્ખુનિભાવો સિયાતિ. કસ્મા પન ભગવા એવં ન કથેસીતિ? તથા કતાધિકારાનં અભાવતો. યે પન “અનાસન્નસન્નિહિતભાવતો”તિ કારણં વત્વા “ભિક્ખૂ એવ હિ સત્થુ આસન્નચારી

સદા સન્નિહિતાવ, તસ્મા તે 'એહિભિક્ખૂ'તિ વત્તબ્બતં અરહન્તિ, ન ભિક્ખુનિયો''તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં. સત્થુ આસન્નદૂરભાવસ્સ ભબ્બાભબ્બભાવાસિદ્ધત્તા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

''સઙ્ઘાટિકણ્ણે ચેપિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ગહેત્વા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધો અસ્સ પદે પદં નિક્ખિપન્તો, સો ચ હોતિ અભિજ્ઝાલુ કામેસુ તિબ્બસારાગો બ્યાપન્નચિત્તો પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો મુટ્ઠસ્સતિ અસમ્પજાનો અસમાહિતો વિબ્ભન્તચિત્તો પાકતિન્દ્રિયો , અથ ખો સો આરકાવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મઞ્હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન પસ્સતિ, ધમ્મં અપસ્સન્તો ન મં પસ્સતિ.

''યોજનસતે ચેપિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય. સો ચ હોતિ અનભિજ્ઝાલુ કામેસુ ન તિબ્બસારાગો અબ્યાપન્નચિત્તો અપ્પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો ઉપટ્ઠિતસ્સતિ સમ્પજાનો સમાહિતો એકગ્ગચિત્તો સંવુતિન્દ્રિયો, અથ ખો સો સન્તિકેવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મઞ્હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પસ્સતિ, ધમ્મં પસ્સન્તો મં પસ્સતી''તિ (ઇતિવુ॰ ૯૨).

તસ્મા અકારણં દેસતો સત્થુ આસન્નાનાસન્નતા. અકતાધિકારતાય પન ભિક્ખુનીનં તત્થ અયોગ્યતા. તેન વુત્તં – ''એહિભિક્ખુનિદુકો ઇધ ન લબ્ભતી''તિ. એવં દુવિધા.

અગ્ગસાવિકા, મહાસાવિકા, પકતિસાવિકાતિ તિવિધા. તત્થ ખેમા, ઉપ્પલવણ્ણાતિ ઇમા દ્વે થેરિયો અગ્ગસાવિકા નામ. કામં સબ્બાપિ ખીણાસવત્થેરિયો સીલસુદ્ધિઆદિકે સમ્પાદેન્તિયો ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુપટ્ઠિતચિત્તા સત્તબોજ્ઝઙ્ગે યથાભૂતં ભાવેત્વા મગ્ગપટિપાટિયા અનવસેસતો કિલેસે ખેપેત્વા અગ્ગફલે પતિટ્ઠહન્તિ. તથાપિ યથા સદ્ધાવિમુત્તતો દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ પઞ્ઞાવિમુત્તતો ચ ઉભતોભાગવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગભાવનાવિસેસસિદ્ધો ઇચ્છિતો વિસેસો, એવં અભિનીહારમહન્તતાપુબ્બયોગમહન્તતાહિસસન્તાને સાતિસયગુણવિસેસસ્સ નિપ્ફાદિતત્તા સીલાદીહિ ગુણેહિ મહન્તા સાવિકાતિ મહાસાવિકા. તેસુયેવ પન બોધિપક્ખિયધમ્મેસુ પામોક્ખભાવેન ધુરભૂતાનં સમ્માદિટ્ઠિસમ્માસમાધીનં સાતિસયકિચ્ચાનુભાવનિબ્બત્તિયા કારણભૂતાય તજ્જાભિનીહારતાય સક્કચ્ચં નિરન્તરં ચિરકાલસમ્ભૂતાય સમ્માપટિપત્તિયા યથાક્કમં પઞ્ઞાય સમાધિમ્હિ ચ ઉક્કંસપારમિપ્પત્તિયા સવિસેસં સબ્બગુણેહિ અગ્ગભાવે ઠિતત્તા તા દ્વેપિ અગ્ગસાવિકા નામ. મહાપજાપતિગોતમિઆદયો પન અભિનીહારમહન્તતાય પુબ્બયોગમહન્તતાય ચ પટિલદ્ધગુણવિસેસવસેન મહતિયો સાવિકાતિ મહાસાવિકા નામ. ઇતરા થેરિકા તિસ્સા વીરા ધીરાતિ એવમાદિકા અભિનીહારમહન્તતાદીનં અભાવેન પકતિસાવિકા નામ. તા પન અગ્ગસાવિકા વિય મહાસાવિકા વિય ચ ન પરિમિતા, અથ ખો અનેકસતાનિ અનેકસહસ્સાનિ વેદિતબ્બાનિ. એવં અગ્ગસાવિકાદિભેદતો તિવિધા. તથા સુઞ્ઞતવિમોક્ખાદિભેદતો તિવિધા.

પટિપદાદિવિભાગેન ચતુબ્બિધા. ઇન્દ્રિયાધિકવિભાગેન પઞ્ચવિધા. તથા પટિપત્તિયાદિવિભાગેન પઞ્ચવિધા. અનિમિત્તવિમુત્તાદિવસેન છબ્બિધા. અધિમુત્તિભેદેન સત્તવિધા. ધુરપટિપદાદિવિભાગેન અટ્ઠવિધા. વિમુત્તિવિભાગેન નવવિધા દસવિધા ચ. તા પનેતા યથાવુત્તેન ધુરભેદેન વિભજ્જમાના વીસતિ હોન્તિ, પટિપદાવિભાગેન વિભજ્જમાના ચત્તાલીસ હોન્તિ. પુન પટિપદાભેદેન ધુરભેદેન વિભજ્જમાના અસીતિ હોન્તિ. અથ વા સુઞ્ઞતાવિમુત્તાદિવિભાગેન વિભજ્જમાના ચત્તાલીસાધિકાનિ દ્વેસતાનિ હોન્તિ. પુન ઇન્દ્રિયાધિકવિભાગેન

વિભજ્જમાના દ્વિસતુત્તરસહસ્સં હોન્તીતિ. એવમેતાસં થેરીનં અત્તનો ગુણવસેનેવ અનેકભેદભિન્નતા વેદિતબ્બા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન હેટ્ઠા થેરગાથાસંવણ્ણનાયં વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બોતિ.

સુમેધાથેરીગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મહાનિપાતવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનગાથા

એત્તાવતા ચ –

‘‘યે તે સમ્પન્નસદ્ધમ્મા, ધમ્મરાજસ્સ સત્થુનો;
ઓરસા મુખજા પુત્તા, દાયાદા ધમ્મનિમ્મિતા.

‘‘સીલાદિગુણસમ્પન્ના, કતકિચ્ચા અનાસવા;
સુભૂતિઆદયો થેરા, થેરિયો થેરિકાદયો.

‘‘તેહિ યા ભાસિતા ગાથા, અઞ્ઞબ્યાકરણાદિના;
તા સબ્બા એકતો કત્વા, થેરગાથાતિ સઙ્ગહં.

‘‘આરોપેસું મહાથેરા, થેરીગાથાતિ તાદિનો;
તાસં અત્થં પકાસેતું, પોરાણટ્ઠકથાનયં.

‘‘નિસ્સાય યા સમારદ્ધા, અત્થસંવણ્ણના મયા;
સા તત્થ પરમત્થાનં, તત્થ તત્થ યથારહં.

‘‘પકાસના **પરમત્થદીપની**, નામ નામતો;
સમ્પત્તા પરિનિટ્ઠાનં, અનાકુલવિનિચ્છયા;
દ્વાનવુતિપરિમાણા, પાળિયા ભાણવારતો.

‘‘ઇતિ તં સઙ્ખરોન્તેન, યં તં અધિગતં મયા;
પુઞ્ઞં તસ્સાનુભાવેન, લોકનાથસ્સ સાસનં.

‘‘ઓગાહેત્વા વિસુદ્ધાય, સીલાદિપટિપત્તિયા;
સબ્બેપિ દેહિનો હોન્તુ, વિમુત્તિરસભાગિનો.

‘‘ચિરં તિટ્ઠતુ લોકસ્મિં, સમ્માસમ્બુદ્ધસાસનં;
તસ્મિં સગારવા નિચ્ચં, હોન્તુ સબ્બેપિ પાણિનો.

‘‘સમ્મા વસ્સતુ કાલેન, દેવોપિ જગતીપતિ;

સદ્ધમ્મનિરતો લોકં, ધમ્મેનેવ પસાસતૂ’’તિ.

બદરતિત્થવિહારવાસિના **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન**

કતા

થેરીગાથાનં અત્થસંવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

થેરીગાથા-અટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.